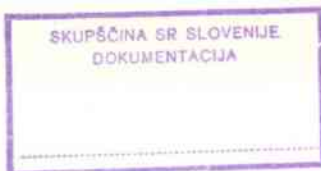

Z

12/93

Sekretariat Skupščine SR
dokumentacija

SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
SAVEZNA SKUPŠTINA
STENOGRAFSKE BELEŠKE

GODINA 1964.

BEOGRAD

SVESKA 6.

SAVEZNO VEĆE

✓ 13. SEDNICA OD 16. JUNA 1964. GODINE

PRIVREDNO VEĆE

✓ 12. SEDNICA OD 16. JUNA 1964. GODINE

SAVEZNO VEĆE

✓ 14. SEDNICA OD 23. JUNA 1964. GODINE

PRIVREDNO VEĆE

✓ 13. SEDNICA OD 23. JUNA 1964. GODINE

SAVEZNO VEĆE I PRIVREDNO VEĆE

✓ 9. ZAJEDNIČKA SEDNICA OD 23. i 24. JUNA 1964. GODINE

S A D R Ź A J:

	Strana		Strana
13. Sednica Saveznog veća od 16. juna 1964. godine		2. Pretres Predloga zakona o oslobođenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka	20
<i>Pre dnevnog reda:</i>		3. Neki aktuelni problemi prelaska na kraću radnu sedmicu	21
1. Usvajanje zapisnika — — — — —	3	4. Problematika protivpožarne zaštite	34
2. Saopštenja — — — — —	3	5. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Uredbe o donošenju republičkih propisa o organizaciji, upravljanju i finansiranju socijalnih ustanova	42
3. Usvajanje izveštaja Mandatno-imunitetskog odbora — — — — —	4	6. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu	42
4. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	4	7. Pretres Predloga zakona o pomorskom plenu i ratnom plenu na moru	43
5. Odgovori na poslanička pitanja — — —	4	8. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije	43
<i>Dnevni red:</i>			
1. Pretres Predloga odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca — — — — —	9		

	Strana
9. Pretres Predloga zakona o ratifikaciji Sporazuma između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Rumunjske Narodne Republike o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema »Đerdap« na reci Dunav	43

12. Sednica Privrednog veća od 16. juna 1964. godine

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika — — — — —	48
2. Saopštenja — — — — —	48
3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	48
4. Odgovori na poslanička pitanja — — — — —	49

Dnevni red:

1. Izveštaj Odbora Privrednog veća za tekuća pravredna pitanja o razmatranju kretanja privrede u ovoj godini — — — — —	57
2. Pretres Predloga zakona o oslobođenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka — — — — —	78
3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije — — — — —	81
4. Neki aktuelni problemi prelaska na skraćenu radnu sedmicu — — — — —	81
5. Pretres Predloga odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca — — — — —	90
6. Izveštaj o stanju i problemima zaštite na radu — — — — —	96
7. Izveštaj o problemima protivpožarne zaštite — — — — —	96

	Strana
8. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu — — — — —	96

14. Sednica Saveznog veća od 23. juna 1964. godine

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika — — — — —	98
2. Saopštenja — — — — —	98
3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	98
4. Odgovori na poslanička pitanja — — — — —	98

Dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede — — — — —	100
-------------------------------------	-----

13. Sednica Privrednog veća od 23. juna 1964. godine

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika — — — — —	101
2. Saopštenja — — — — —	101
3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	101

Dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede — — — — —	101
-------------------------------------	-----

9. Zajednička sednica Saveznog veća i Privrednog veća od 23. i 24. juna 1964. godine

Dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede i izbor komisije za izradu rezolucije — — — — —	103
---	-----

SAVEZNO VEĆE

13. SEDNICA

OD 16. JUNA 1964. GODINE

SADRŽAJ

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika;
2. Saopštenja;
3. Usvajanje izveštaja Mandatno-imunitetskog odbora;
4. Usvajanje dnevnog reda;
5. Odgovori na poslanička pitanja.

Dnevni red:

1. Predlog odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca;
2. Predlog zakona o oslobođenju određenih delatnosti od doprimosa iz dohotka;
3. Neki aktuelni problemi prelaska na kraću radnu sedmicu;
4. Problematika protivpožarne zaštite;
5. Predlog zakona o prestanku važenja Uredbe o donošenju republičkih propisa o organizaciji, upravljanju i finansiranju socijalnih ustanova;
6. Predlog zakona o prestanku važenja Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu;
7. Predlog zakona o pomorskom plenu i ratnom plenu na moru;
8. Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;
9. Predlog zakona o ratifikaciji Sporazuma između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema »Derdap« na reci Dunav.

Govornici: Filip Bajković, Elagoje Bogavac, Savo Brković, Zvonko Brkić, Milka Kufrin, Valentina Tomlje, Munir Mesihović, Milena Balej, Savo Brković, Hajro Kapetanović, Svetko Kobal, Risto Džunov, Josip Horvat, Stjepan Golubić, Milan Tepavac, Sergej Kraigher, Džemal Alikalfić, Esad Cengić, Vojin Mitrov, Jakov Fundak, Vlada Zečević, Marko Nikezić.

PRESEDAVAO
POTPRESEDAVNIK
SERGEJ KRAIGHER

Početak u 9 č 40 min

Predsedavajući Sergej Kraigher: Otvaram Trinaestu sednicu Saveznog veća Savezne skupštine i konstatujem da postoji kvorum i da Veće može punovažno odlučivati.

Članovima Veća dostavljen je zapisnik 12. sednice Saveznog veća, zapisnik 8. zajedničke sednice Saveznog veća i Privrednog veća i zapisnik 5. zajedničke sednice Saveznog veća i Organizaciono-političkog veća. Ima li primečaba na ove zapisnike? (Nema). Pošto primečaba nema zapisnici će biti overeni.

Molim da čujete saopštenje. Poslanici Petar Zdravkovski, Vaso Radić, Todor Vojvodić, Ne-

venka Zakinja i Aslan Fazlija obavestili su Veće da su sprečeni da prisustvuju ovoj sednici i molili su da im se odobri odsustvo s ove sednice. Da li se Veće slaže da se ovim poslanicima odobri traženo odsustvo? (Slaže se).

Saveznom veću Savezne skupštine posiala je Mandatno-imunitetska komisija sledeće obaveštenje: savezni javni tužilac tražio je odobrenje za pokretanje krivičnog postupka protiv člana ovog Veća Stjepana Flajpana zbog krivičnog dela ugrožavanja javnog saobraćaja zbog toga što se Stjepan Flajpan na saslušanju II opštinskog suda Zagreb pozvao na poslanički

imunitet. Međutim, Stjepan Flajpan je naknadno odustao od svog pozivanja na poslanički imunitet, povodom čega je protiv njega pokrenut krivični postupak. Okružni javni tužilac u Novom Mestu izvestio je Saveznu skupštinu da je protiv Stjepana Flajpana podigao optužnicu zbog krivičnog dela ugrožavanja javnog saobraćaja član 271. tačka 3. u vezi s članom 273. stav 4. Krivičnog zakonika.

Mandatno-imunitetska komisija pretresala je ovaj predmet i pošto smatra da nema razloga da se za sada preduzimaju bilo kakvi koraci predlaže da Veće primi na znanje da je protiv Flajpan Stjepana pokrenut krivični postupak.

Pitam članove Veća da li primaju na znanje izveštaj Mandatno-imunitetske komisije. (Prima se).

Konstatujem da je Veće primilo na znanje izveštaj Mandatno-imunitetske komisije.

Obaveštavam Veće da su na današnju sednicu pozvani predstavnici Saveznog izvršnog veća određeni za pojedine predloge zakona i odluka koji će se danas pretresati, kao i predstavnici drugih organa zainteresovanih za pojedine tačke dnevnog reda.

Predlog dnevnog reda za ovu sednicu dostavljen je članovima Veća. Da li ima kakvih primedaba na dnevni red? (Nema).

Pošto niko od članova Veća nema predlog za dopunu predloženog dnevnog reda, objavljujem da je usvojen ovaj dnevni red:

1. Predlog odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca;
2. Predlog zakona o oslobođenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka;
3. Neki aktuelni problemi prelaska na kraću radnu sedmicu;
4. Problematika protivpožarne zaštite;
5. Predlog zakona o prestanku važenja Uredbe o donošenju republičkih propisa o organizaciji, upravljanju i finansiranju socijalnih ustanova;
6. Predlog zakona o prestanku važenja Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu;
7. Predlog zakona o pomorskom plenu i ratnom plenu na moru;
8. Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;
9. Predlog zakona o ratifikaciji Sporazuma između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema »Đerdap« na reci Dunav.

Pre prelaska na dnevni red predlažem članovima Veća da saslušamo odgovore nadležnih funkcionera na pismena i usmena poslanička pitanja koja su im bila upućena od strane poslanika Radomira Poskića i Sava Brkovića.

Ima reč predstavnik Saveznog izvršnog veća drug Filip Bajković.

Filip Bajković:

Poslanik Saveznog veća Savezne skupštine Radomir Poskić postavio je pitanje:

»Da li je potreban uvoz traktora guseničara? U zemlji postoji snažno razvijena industrija traktora guseničara (»Bratstvo« — Novi Travnik i »14 oktobar« — Kruševac) koja zadovoljava i kvantitativno i kvalitativno potrebe poljoprivrede i njene tehnologije rada.

Zajednica je uložila ogromna sredstva u razvoj industrije traktora guseničara i njeni kapaciteti su sasvim dovoljni za zadovoljenje domaće tržišta, tako da zbog manje kupovine mogućnosti na domaćem tržištu jedan deo proizvodnje izvozi se na strano tržište.

Pored uložених sredstava od strane zajednice ova industrija iz svojih fondova ulaže znatna sredstva za razvoj sopstvene konstrukcije i tehnologije, koja treba da odgovori svim zahtevima naše poljoprivrede. Ova industrija sada proizvodi traktora guseničara od 60 do 90 KS, a u ovoj godini izbacice na tržište traktore guseničare od 75 KS za koje se traži uvoz.

Budući da domaća industrija nije finansirana već kreditirana, postavlja se i problem vraćanja sredstava društvenoj zajednici, a paralelno s tim ova industrija mora da poveća i životni standard svojih radnika.

Potrebe poljoprivrede, koje se prikazuju kao opravdanje za uvoz traktora, veštački su stvorene. One su rezultat nepostojanja jednog plana o sistematskom zadovoljavanju potreba poljoprivrede i nepostojanja koordiniranog rada između faktora koji obezbeđuju poljoprivredu mehanizacijom: banke, trgovine i industrije.

Postavlja se pitanje da li je ekonomski opravdano da se dosadašnji nedostatak planiranja i ograničenih ulaganja u poljoprivredu, u nekoliko poslednjih godina, reši odjednom u ovoj godini i to putem uvoza traktora.

Kakve bi to sve posledice imale na opterećenje privrednih organizacija naglo stvorenim obavezama i na normalan razvoj domaće industrije traktora? Prodaja je u velikoj stagnaciji i postavlja se problem rešavanja već stvorenih zaliha kod domaćih proizvođača traktora guseničara.

Uvoz u ovakvoj situaciji, kad imamo nesistematski razvoj poljoprivrede, gušio bi materijalne mogućnosti domaće industrije koja ne bi mogla da rešava adekvatno probleme u proizvodnji novih mašina za poljoprivredu, degradirao bi je i ostavljao na nivou primitivne tehnologije. I budući da industrija traktora ima uticaja na razvoj prateće industrije (industrije motora i priključnih uređaja), kooperacije i drugih privrednih grana koje su povezane s njom, problem koji bi izazvao uvoz traktora bio bi frontalni i ogroman.

Naša industrija u međunarodnoj podeli rada zauzima sve značajnije mesto u mašingradnji u odnosu na cenu, tehnologiju i ekvivalentno zadovoljenje potreba. Uvoz traktora u sadašnjem momentu vrlo mnogo bi negativno uticao kako na njen položaj u zadovoljenju domaće tržišta, tako i na međunarodnu podelu rada.

Dosadašnji uspeh postignut na polju izvoza naših traktora je impresivan kako po količini izvezenih traktora tako i po kvalitetu mašina. O tome nam svedoče pohvale kvaliteta domaćih traktora jer je vršeno atestiranje naših traktora pa su oni usvojeni kao adekvatni za zadovoljenje tehnologije rada u raznim zemljama.

Postignuti rezultati u izvozu dokazuju da su cene naših traktora konkurentne u odnosu na inostrane firme.

Sad se postavlja pitanje da li treba ići na uvoz traktora od 75 KS čiji se uvoz planira, kada iste i naša industrija ove godine treba da izbaci na tržište. Ti traktori iz uvoza nisu ni provereni putem jednog normalnog ispitivanja — atestiranja u našim institutima, što se obavezno sprovodi kad su u pitanju domaći traktori i to ne samo prilikom prodaje u zemlji već i pri izvozu.

Uvoz traktora bi bio suprotan i našoj politici za bolje korišćenje unutrašnjih rezervi, kapaciteta, podizanja produktivnosti rada a time i stvaranja uslova za viši životni standard naših radnih ljudi.

Kod nas se već dugo lome koplja oko uvoza traktora guseničara. Svako iznosi svoje razloge, ali bez obzira ko je u pravu stvara se zla krv, unosi se nenormalna i štetna pometnja među proizvođače i na tržište poljoprivrednih mašina. Pitanje je ko je stvarno nadležan da objektivno izuči ovaj problem, zauzme stav ili donese odluku treba li sada i treba li uopšte uvoziti mašine koje možemo sami da proizvodimo i koje već proizvodimo.«

Odgovor:

U našoj zemlji već više od 10 godina odvija se proizvodnja traktora točkaša i guseničara. Prilikom izgradnje ovih fabrika uzimane su u obzir samo potrebe domaće poljoprivrede, te su i proizvodne serije naših fabrika manje od većine inostranih proizvođača, pa i davalaca licenci.

Pored Industrije traktora u Beogradu i »14. oktobra« u Kruševcu, u 1960. godini počela je da proizvodi po sopstvenoj dokumentaciji traktore guseničare fabrika »Bratstvo« u Novom Travniku.

Slab plasman traktora na domaćem tržištu u 1961. i 1962. godini prinudio je proizvođače da veliki deo proizvodnje orijentišu na izvoz. Tom prilikom prekinuta je proizvodnja mikrotraktora točkaša od 3 do 15 KS. Međutim, upravo u ovom periodu otežanog plasmata na domaćem tržištu osvojena je i proizvodnja svih traktora, sem traktora guseničara od oko 180 KS. Danas mi proizvodimo traktore s preko 95% od domaćeg materijala, poluproizvoda i delova za ugrađivanje iz domaće kooperacije.

U vreme izbora traktora za proizvodnju, izabrani traktori predstavljali su vrhunski nivo tehnike. U međuvremenu, uz osvajanje licencne proizvodnje tekao je i razvoj domaćih konstrukcija, te će u ovoj i idućoj godini proizvodnja traktora (točkaša i guseničara) biti obogaćena novim tipovima, koji po kvalitetu i tehničkom nivou neće zaostajati iza dosadašnje proizvodnje. Atesti od strane odgovarajućih domaćih i stranih organizacija ukazuju da je tehnički nivo naših traktora i dalje na visini i na evropskom nivou.

Kao i u ovoj godini i u 1960. godini bila je velika potrošnja traktora i drugih poljoprivrednih mašina. Tom prilikom došlo je do velikog uvoza i do nerealnog povećanja zahteva

domaćoj proizvodnji (za 1961. godinu traženo je 15.000 traktora i 6.000 kombajna za žito). Posledica ovakvih procena i zahteva bez finansijskog pokrića bila je nagomilavanje velikih zaliha domaće proizvodnje, kao i nekvalitetnih inostranih mašina, čija je ukupna vrednost u prvoj polovini 1961. godine iznosila oko 40 milijardi dinara, od kojih neke, oko tri milijarde dinara, još i danas postoje.

Da se potrošači i proizvođači ne bi našli u sličnoj situaciji kao i 1961. godine, potrebno je da se sa svom brižljivošću procene stvarne potrebe i mogućnosti za ovu i sledeću godinu. Pri tome je od prvorazredne važnosti uspostavljanje što tešnje saradnje između proizvođača i potrošača u korišćenju eksploatacionih karakteristika pojedinih poljoprivrednih mašina, kao i uspostavljanje jedinstvenih kriterijuma i mera za ocenu podobnosti domaćih i inostranih mašina.

Sadašnji kapaciteti domaće industrije su sledeći:

Industrija motora i 9.000 kom. traktora točkaša od čega domaći kupci mogu dobiti u 1964. godini 4.600 komada.

»Bratstvo« — Novi Travnik 3.000 komada traktora guseničara, od čega u planu 1.500 komada (koji se može i povećati). Domaći kupci mogu dobiti u 1964. godini 1.200 komada, odnosno 2.500.

»14. oktobar« — Kruševac 1.200 komada traktora guseničara, od čega je za izvoz oko 400 komada, a za domaću potrošnju oko 800 komada.

Izmena i dopuna sortimana nesumnjivo je korisna mera razvoja. Međutim, pri tome je potrebno rukovoditi se da se sa što manjim brojem tipova mašina postigne maksimalni efekat, jer svako proširenje tipova poljoprivrednih mašina i traktora ima ozbiljan odraz na veličinu proizvodnih serija, cene, stokove rezervnih delova, uvoz delova i slično.

Savezni sekretarijat za industriju je mišljenja da problem snabdevanja poljoprivrede traktorima u ovoj i sledećim godinama treba rešavati sledećim merama:

1. Uvoz traktora i drugih poljoprivrednih mašina treba vršiti veoma obazrivo uz prethodno konsultovanje svih zainteresovanih faktora i to samo u slučajevima ako se radi o dopuni asortimana i ako se time dobija primena više tehnike i bolji eksploatacioni uslovi. U tom cilju, pre donošenja konačne odluke o uvozu, treba izvršiti ispitivanje podobnosti poje-

dinih modela, u koju svrhu treba dozvoliti maksimalni uvoz — do 20 mašina jednog tipa.

2. Potrebno je doneti propise o garantovanim rokovima za snabdevanje rezervnim delovima od strane matične proizvođačke organizacije, kao i za delove proizvedene od drugih preduzeća i oruđa za poljoprivredu.

3. Proizvođači i potrošači poljoprivredne mehanizacije, neposredno i putem svojih asocijacija, treba da se dogovaraju i usklađuju mišljenja o svim pitanjima koja se odnose na proizvodnju, eksploataciju i održavanje poljoprivrednih mašina i oruđa. Pored toga, njihova stalna i zajednička briga treba da bude i obučavanje kadrova za održavanje i rukovanje traktorima, motorima i drugim poljoprivrednim oruđima. Proizvođači i potrošači, odnosno njihove asocijacije, takođe treba da ispituju mogućnost da se u većim poljoprivrednim organizacijama uvedu servisi pod kontrolom proizvođača koji bi garantovali kvalitet popravki.

4. Visinu učešća pri dobijanju kredita za nabavku poljoprivredne mehanizacije treba za period od 3 do 5 godina smanjiti na 20% za krupne i skupe mašine, a za manje mašine kredite ukinuti. Time će se olakšati nabavka mehanizacije u periodu još nedovoljnih sopstvenih sredstava kod kupaca.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Blagoje Bogavac, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za saobraćaj i veze.

Blagoje Bogavac:

Pitanje saveznog poslanika Sava Brkovića glasi:

»Da li je tačno da je Investiciona banka 8. maja na 83. konkursu dala komercijalnu saglasnost, odnosno garanciju, da može izvozno-uzovno preduzeće Gramat iz Zagreba da uveze iz inostranstva 64 utovarivača, koji se mogu kupiti u našoj zemlji i čija je proizvodnja osvojena preko 70%.

Ako je ovo tačno, da li se smatra u ovom konkretnom slučaju da je Investiciona banka postupila u smislu člana 11. Zakona o bankama?«

Odgovor:

Da bi se preduzeća za puteve osposobila za efikasno čišćenje snega na glavnim putnim pravicima radi održavanja neprekidne sposobnosti puteva za saobraćaj preko zime i da bi se najvažniji radovi na održavanju putne mreže mehanizovali Savezni sekretarijat za saobraćaj i veze pripremio je odgovarajuće predloge, pa je na sednici Odbora za privredu Saveznog izvršnog veća od 15. oktobra 1963. godine zaključeno da se pomenuta oprema nabavi na bazi komercijalnih kredita angažovanjem sredstava zainteresovanih preduzeća, banaka i društveno-političkih zajednica.

Nakon donošenja ovoga zaključka pristupilo se pripremanju za njegovu realizaciju. Sa-

vet za saobraćaj Savezne privredne komore u saradnji s Jugoslovenskom investicionom bankom i Saveznim sekretarijatom za saobraćaj i veze i u saradnji s preduzećima za puteve i republičkim zajednicama preduzeća, utvrdio je najnužnije potrebe za ovom mehanizacijom.

Ukupna vrednost potrebne opreme utvrđena je na iznos od oko 1.200 miliona dinara. Između ostalog trebalo je nabaviti i 75 utovarivača s uređajima za čišćenje snega na putevima.

Preduzeća za puteve prenela su ovlašćenje za izvršenje nabavke na izvozno-uzovno preduzeće Gramat Zagreb i obrazovala svoju stručnu komisiju za dalji rad na ovom problemu.

Na osnovi pismenih zahteva svih preduzeća za puteve i predloga privrednih banaka socijalističkih republika Upravni odbor Jugoslovenske investicione banke 19. marta 1964. godine doneo je zaključak o uslovima i načinu izvršenja nabavke ove opreme na osnovi koje je data načelna saglasnost uvozniku za prikupljanje ponuda.

Preduzeće Gramat raspisalo je opštu javnu licitaciju na kojoj je učestvovalo 22 domaća i inostrana preduzeća.

Pomenuta stručna komisija preduzeća za puteve detaljno je izučila svojstva utovarivača koji su ponuđeni putem licitacije i utvrdila da utovarivači koji se nalaze u fazi osvajanja u domaćoj industriji u tehničkom i eksploatacionom pogledu ne odgovaraju zahtevima koji se postavljaju za rad ovih mašina u zimskim mesecima u našim klimatskim i terenskim uslovima, te je zaključila da se ne mogu uzeti u obzir.

Od onih inostranih utovarivača, koji zadovoljavaju tehničke i eksploatacione zahteve, odabran je ponuđač koji pruža najpovoljnije uslove u pogledu rokova isporuke i uslova kreditiranja i zaključena je isporuka.

Uvoz pomenute mehanizacije je u toku.

U konkretnom slučaju ocenjujemo da je banka postupila pravilno i s pažnjom dobrog privrednika.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Da li drug Brković želi reč u vezi s dobijenim odgovorom? (Savo Brković: Molim za riječ).

Savo Brković:

Želim ovom prilikom da kažem da neke stvari, bar po onome što sam ja pročitao, ne stoje onako kako je drug Bogavac iznio.

Prije svega, konkurs koji je objavljen u Službenom listu potpuno, onako kako je formulisano, isključuje domaće proizvođače, odnosno domaćeg proizvođača, jer u zemlji postoji samo jedan proizvođač. Ja se tačno ne sjećam broja Službenog lista, ali to može da se nađe,

jer je tamo izričito rečeno da se licitacijom traže utovarivači koji imaju upravljač s volanom kao u automobila, što znači da je svaki drugi isključen.

Kada sam ovdje postavio pitanje predsjedniku Savezne skupštine, a istovremeno sam to pitanje dostavio i Gramatu u Zagreb, onda su oni pustili na licitaciju i domaćeg proizvođača, jer oni su bili svjesni da on ne može da odgovori uslovima. naime, tražili su da dâ četvoro-godišnji kredit. itd. To je sasvim nemoguće ako ćemo tako čitavu stvar da postavimo.

Drugo. Ja imam ovdje materijal za ovu licitaciju, odnosno, za komercijalno odobrenje banke. Ja sam u svom pitanju jedno pogriješio, to nije bio 83. konkurs, nego 82. konkurs. Tu nema nigdje ni pomena da li je neko ispitivao da li se te mašine proizvode u zemlji ili ne proizvode. A na 83. konkursu je bilo uvoza nekih mašina kao i odobravanje sredstava. Tamo se dobila dokumentacija od zastupničkih preduzeća, preduzeća koja su zainteresovana za prodaju, jer će dobiti zastupničku maržu. Nigdje se i ne postavlja pitanje da li može domaća proizvodnja u nekom snošljivom roku da isporuči te mašine.

Treće. Kako je sastavljena komisija? Koliko znam komisija je sastavljena od osam članova — tri stručnjaka i pet laika. Uostalom, slažem se kada bismo bili bogati, imali dovoljno deviznih sredstava na raspolaganju, ne bi se na to trebalo mnogo obazirati — ko hoće neka uvozi, a ko hoće neka izvozi. Ali, pošto kod nas, čini mi se, nije takva situacija, mislim da bi ove stvari trebalo malo detaljnije proučiti i videti da li moramo da uvozimo, ili ne moramo.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Da li želi drug Bogavac da dâ odgovor?

Blagoje Bogavac:

Pošto moj odgovor nije bio potpun, pokušaću da nešto detaljnije odgovorim na pitanja koja je drug poslanik postavio.

Najpre, na osnovi čitave dokumentacije i izveštaja, što se tiče ovog pitanja, moramo zaključiti da je poslu pristupljeno veoma seriozno i da je zaista sprovedena dovoljna konsultacija i preispitivanje predstavnika domaćeg proizvođača »Radoje Dakić«.

Stručna komisija koja je u tom cilju bila formirana, bila je sastavljena od ljudi koji znaju šta je rutna mehanizacija, koji mogu da cene po kvalitetu, produktivnosti i upotrebljivosti različite vrste i tipove mašina koje se proizvode u svetu.

Za ove utovarivače bitna je njihova svestrana upotrebljivost: upotrebljivost preko leta za zemljane radove, za rad sa šljunkom i peskom, a i za rad sa drugim materijalima. Ta-

kođe su ti utovarivači upotrebljivi preko zime za sneg, led, poledicu, smetove, utovarivanje i raskršćivanje zametanih puteva.

Stručna komisija sastavljena je od inženjera i tehničara, iskusnih ljudi što se tiče rada na putnoj mreži i održavanja sposobnosti naših puteva za saobraćaj. Komisija je zaista detaljno sve proučila i ja imam pri ruci njen izveštaj. Taj izveštaj obiluje podacima tehničke prirode i ja ne bih želeo da vas tim zamaram, ali, taj izveštaj rezimiran u najkraćim potezima svodi se na sledeće:

Utovarivač proizvodnje preduzeća »Radoje Dakić« nema odgovarajući upravljač, tako da ne zadovoljava u pogledu sigurnosti za vreme rada na putevima kada su oni zaleđeni i kada su pokriveni velikom masom snega. To je ujedno i osnovni i najznačajniji nedostatak njihovog utovarivača kome i jeste svrha zimsko raščišćavanje puteva.

Od 50 fabrika u svetu, koje proizvode utovarivače za zimsku službu na putevima, ovo je jedini tip koji nema upravljač koji bi garantovao pravilno vođenje toga vozila za vreme čišćenja puta. Razume se da je to jedan od bitnih elemenata za sam uspeh čišćenja i za samu bezbednost vođenja toga vozila na zaleđenim i zavejanim putevima.

Druga njegova krupna slabost je u tome što je on znatno kraći od drugih tipova, zbog čega njegova stabilnost nije potpuna. Po nalazu stručne komisije postoji opasnost da se prevrne prilikom zgrtavanja snega i čišćenja leda. Ima i drugih nedostataka: snaga motora nesrazmerna je u odnosu na težinu i potrebe zimske službe, itd. Ne bih hteo da vas s ovim zamaram.

Samo bih hteo da kažem da domaći proizvođač nije zaobiđen ni de facto, a ni u konkursu. Ja sam takođe konkurs pročitao u Službenom listu pa sam se posle toga konsultovao sa saradnicima. Ne stoji činjenica da je domaće preduzeće bilo isključeno, nego je s domaćim preduzećem vođena ozbiljna stručna diskusija. (Savo Brković: To je nemogućna stvar.)

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Drug poslanik može da traži pretres na idućoj sednici.

Sava Brković:

Ja predlažem da se ova stvar savjesno ispita i to da je ispita Odbor za trgovinu.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ja mislim da možemo da pređemo na odgovor Zvonka Brkića, predsednika Komisije za pripremu poslovnika Savezne skupštine.

Zvonko Brkić:

Poslanik Savo Brković postavio je meni, kao predsedniku Komisije za pripremu poslovnika Savezne skupštine, tri pitanja:

1. Da li je Komisija za pripremu poslovnika ovlašćena da daje tumačenje člana 198. stav 3. Ustava?

2. Da li je Komisija zasjedala od 30. aprila do 9. maja zaključno?

3. Da li je Komisija zapisnički ovlastila svog predsjednika da daje tumačenje člana 198. stav 3 Ustava, pa ako jeste, kad i na kojoj sednici?»

Na ova pitanja dajem slijedeći odgovor:

Prvo: Komisija za pripremu poslovnika nije ovlašćena da daje tumačenja Ustava, pa ni odredbe člana 198. stav 3. Ustava. Ali, Komisiji je, prema zaključku donetom na zajedničkoj sjednici svih vijeća Savezne skupštine od 4. februara 1964. godine stavljeno u zadatak da, pored pripremanja prijedloga poslovnika Savezne skupštine, »daje saveznim poslanicima objašnjenja i mišljenja o pojedinim pitanjima primjene postojećeg poslovnika i da im tim pomogne u ostvarivanju njihovih poslaničkih prava i dužnosti«, kako to doslovno stoji u stenoografskim bilješkama sa te sjednice (28/9);

Drugo: Komisija nije zasjedala u periodu od 30. aprila do 9. maja o.g.;

Treće: Komisija nije ovlastila svog predsjednika da daje tumačenje člana 198. stav 3. Ustava. Međutim, ja kao predsjednik Komisije nisam ni davao tumačenje bilo kog člana Ustava, nego sam poslaniku Savi Brkoviću saopćio stav koji je Komisija na osnovu člana 198. stav 3. Ustava zauzela u pogledu pitanja koja poslanici postavljaju Saveznom izvršnom vijeću i funkcionerima koji rukovode saveznim organima uprave i time mu dao objašnjenje o jednom pitanju primjene poslovnika da bih mu pomogao u ostvarivanju njegovih poslaničkih prava i dužnosti.

U vezi s tim treba iznijeti odlučujuće okolnosti slučaja koji je izazvao potrebu ovog objašnjenja.

Poslanik Savo Brković uputio je 30. aprila 1964. godine predsjedniku Skupštine predstavku u kojoj, povodom pismene licitacije za prikupljanje ponuda za nabavku mašina utovarivača koju je raspisalo preduzeće Gramat u Zagrebu, tražeći da mu Savezno izvršno vijeće odnosno nadležni savezni sekretarijat odgovori, prvo, »čime se raspisivač licitacije rukovodio kad je u uslovima zahtjevao da ponudu mogu podnositi isključivo samo oni proizvođači mašina — utovarivača koji te utovarivače proizvode sa upravljačem, a isključio sve druge proizvođače koji utovarivače proizvode sa ručnim komandama«; drugo, »da li je raspisivač prikupljanja ponuda bio svjestan da je na ovaj način isključio iz prikupljanja ponuda i učestvovanja na licitaciji domaće proizvođače (Industriju građevinskih mašina i gvozdene konstrukcija »Radoje Dakić«, Titograd) ili se rukovodio nečim trećim, što nije istaknuto u oglasu za prikupljanje ponuda«; i treće, drug

Brković je tražio da »ako se smatra da su u pitanju neke tehničke ili ekonomske prednosti, da one u odgovoru budu istaknute, kao i da bude objavljeno ko ih je ustanovio, kada, i na kojem nivou, a ako su u pitanju ekonomske prednosti, da se istakne da li su u pitanju cijene ili, ukoliko su sredstva za nabavke mašina iz inostranog kredita, da li je taj kredit finansijski ili robni«. U obrazloženju ovih svojih pitanja drug Brković je naveo da su ovim postupkom preduzeća Gramat diskriminisana domaća preduzeća koja proizvode utovarivače sa ručnom komandom, a da su time prouzrokovani veći izdaci u dolarima za uvoz utovarivača sa upravljačem inostrane proizvodnje.

Po nalogu predsjednika Skupštine, kome je drug Brković podnio ovu svoju predstavku, Kabinet predsjednika je tu predstavku 4. maja o.g. uputio Komisiji za pripremu poslovnika s prijedlogom da Komisija procijeni da li se pitanja kakva su sadržana u toj predavci uopće mogu postavljati Saveznom izvršnom vijeću, odnosno da li bi ta pitanja trebalo preformulisati i podnosioca uputiti kako da ih postavi. Ovaj akt Kabineta predsjednika Skupštine primila je Komisija na dan 5. maja o.g., a meni kao predsjedniku Komisije, koji sam u to vrijeme bio odsutan iz Beograda, predat je po mom povratku, 8. maja o.g.

Razmatrajući pitanja koja je postavio drug Brković u svojoj predavci, kao predsjednik Komisije za pripremu poslovnika Savezne skupštine imao sam, prije svega, u vidu da je Komisija na svojim sjednicama održanim neposredno prije toga, 22. i 24. aprila, posebnu pažnju poklonila odredbama o pitanjima koja postavljaju poslanici. Poslije svestranog pretresa tog pitanja Komisija je zauzela stav da poslanici saglasno odredbi člana 198. stav 3. Ustava, mogu Saveznom izvršnom vijeću i funkcionerima koji rukovode saveznim organima uprave postavljati samo pitanja koja se odnose na njihov rad i na poslove iz nadležnosti odgovarajućeg organa, pa je, utvrđujući na tim sjednicama konačan tekst Prijedloga poslovnika, usvojila u skladu s tim formulisani član 23. tog prijedloga.

Razmatrajući s tog stanovišta pitanja koja je postavio drug Brković došao sam do zaključka da se ta pitanja ne odnose ni na rad ni na poslove iz nadležnosti Saveznog izvršnog vijeća ili saveznih organa uprave i da oni ne mogu odgovarati zašto jedno preduzeće želi da nabavi mašine — utovarivače sa upravljačem, a ne želi da nabavi mašine — utovarivače sa ručnim komandama, kao ni koje su to tehničke i ekonomske prednosti kojima se rukovodilo to preduzeće da nabavlja baš takve mašine, jer su to pitanja poslovanja o kojima samostalno odlučuje svako preduzeće u svom samoupravnom djelokrugu. O tome sam, kao predsjednik

Komisije, obavijestio druga Brkovića svojim aktom, koji sam potpisao istog dana kada mi je njegova predstavka data, to jest, 8. maja o.g., a koji je njemu upućen na dan 9. maja o.g. U tom aktu rečeno je doslovno: »Komisija za pripremu poslovnika smatra da se ovakvo pitanje ne može postaviti Saveznom izvršnom vijeću niti funkcionerima koji rukovode saveznom organizacijom uprave, pošto se radi o samoupravnom djelokrugu privrednih organizacija. Poslanik ima pravo postavljati pitanja Saveznom izvršnom vijeću i funkcionerima koji rukovode saveznom organizacijom uprave samo ako se odnose na njihov rad ili na poslove iz njihove nadležnosti — član 198. stav 3. Ustava«. Pri tom ukazujem da se iz samog teksta ovog akta vidi da ja time nisam tumačio odredbu člana 198. stav 3. Ustava, nego sam samo naveo odredbu Ustava na kojoj se zasniva mišljenje Komisije, i da sam kao predsjednik Komisije dao saveznom poslaniku samo objašnjenje i mišljenje o pitanju primjenjivanja poslovnika, što prema gore citiranom zaključku zajedničke sjednice svih vijeća od 4. februara 1964. godine predstavlja jedan od zadataka Komisije.

Tačno je da Komisija nije zasjedala u periodu od 30. aprila do 9. maja o.g. Ja, naime, nisam smatrao za potrebno da sazovem sjednicu Komisije samo radi toga da Komisija razmotri jedno konkretno pitanje po kome je u načelu već zauzela stav i izrazila ga u tekstu Prijedloga poslovnika koji je neposredno prije toga na svojoj sjednici utvrdila, jer sam smatrao da sam kao predsjednik Komisije ovlašten da predstavljam Komisiju i da mogu bez posebnog zapisničkog ovlaštenja izlagati stavove koje je ona zauzela. A pomenutim svojim aktom ja sam učinio baš to i drugu Brkoviću izložio stav Komisije.

Pri tom sam kao predsjednik Komisije vodio računa i o tome, da, prema pomenutom zaključku zajedničke sjednice svih vijeća od 4. februara o.g., u zadatak Komisije spada i da »pomogne saveznom poslanicima u ostvarivanju njihovih poslaničkih prava i dužnosti«. Smatrajući da će nadležni stalni odbor Saveznog vijeća ili odgovarajuća stručna služba moći više da doprinese razjašnjenju stvari povodom koje je drug Brković postavio svoja pitanja, uputio sam njegovu predstavku Saveznom vijeću i o tome sam obavijestio druga Brkovića istim aktom od 9. maja 1964. godine kojim sam mu saopćio i stav Komisije o mogućnosti postavljanja ovakvih pitanja.

Koliko mi je poznato, stručna služba Odbora za robni promet Saveznog vijeća stavila se na raspolaganje drugu Brkoviću i predložila mu više načina za razmatranje problema u vezi s pitanjima koja je postavio, ali je on, odustajući od ranijih pitanja, pripremio novo pitanje, koje je postavio saveznom sekretaru za finan-

sije na sjednici Saveznog vijeća od 20. maja 1964. godine.

Prema svemu izloženom, ja nisam tumačio odredbu Ustava, nego sam kao predsjednik Komisije za pripremu poslovnika, u ime te Komisije, saopćio drugu poslaniku objašnjenje i mišljenje Komisije o jednom pitanju primjenjivanja poslovnika i pomogao mu u ostvarivanju njegovih poslaničkih prava i dužnosti, što je u skladu sa zadacima povjerenim Komisiji zaključkom zajedničke sjednice svih vijeća od 4. februara 1964. godine i funkcijom predsjednika Komisije koja mi je tim zaključkom povjerena.

Predstavajući Sergej Kraigher:

Čuli ste odgovor druga Zvonka Brkića.

Da li neko od članova Veća želi da postavi neko usmeno pitanje Saveznom izvršnom veću, državnim, odnosno saveznom sekretarima? (Niko).

Prelazimo na dnevni red današnje sednice.

Prva tačka dnevnog reda je: Predlog odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća o ovom predlogu je drugarica Milka Kufrin, predsjednik Saveznog komiteta za turizam, a poverenik drug Jovan Krstev, pomoćnik predsjednika Saveznog komiteta za turizam.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća.

Napominjem da je poslanicima bio podjeljen materijal u vezi s ovom tačkom dnevnog reda koji je naveden u aktu o sazivanju 13. sednice Saveznog veća, a koji je služio odborima Veća kao baza za raspravu o nekim problemima turizma. Zbog toga poslanici mogu, ukoliko to žele, diskutovati i o nekim pitanjima iz ove oblasti, mada ona nisu neposredno vezana s ovom odlukom.

Otvaram pretres. Ima reč drugarica Milka Kufrin.

Milka Kufrin:

Drugovi i drugarice poslanici,

Posle smernica IV plenuma Saveza komunističke Jugoslavije u našoj zemlji je otpočeo period intenzivnog razvoja inostranog turističkog prometa i donet je niz važnih odluka koje su turizmu otvorile mogućnost njegovog daljeg razvoja. Danas se već može konstatovati da je inostrani turizam i u našoj zemlji shvaćen kao izvanredno važan faktor daljeg privrednog razvoja i to ne samo radi uravnoteženja platnog bilansa i tako neophodnih deviza već i zbog njegove originalne funkcije valorizacije prirodnih i nacionalnih bogatstava zemlje, diversifi-

kacije proizvodnje, povećanja zapošljenosti, razvoja nerazvijenih područja i njegovog stimulativnog delovanja na čitavu privredu pošto nema industrije, privredne grane ili profesije koja ne oseća direktnu ili indirektnu korist od turističke potrošnje.

Mislim da se može reći i to da je u osnovi shvaćeno da danas u eri civilizacije tercijalnih delatnosti ili civilizacije rasonode, to jest, brzog porasta životnog standarda, nedelje od 5 radnih dana, produženja godišnjih odmora, ukiđanja graničnih i drugih formalnosti smanjenja tarifa u avionskom saobraćaju, danas kad razmah turizma doživljava neviđene razmere Jugoslavija ima sve objektivne uslove da turizam opredeli njeno mesto u međunarodnoj podeli rada i omogući široko uključenje u svetsku privredu. Može se reći i to da su postignuti rezultati u turizmu poslednjih godina doprineli da nam u tom pogledu porastu i nade i ambicije.

Poslednjih deset godina inostrani turizam u svetu beleži stalan porast od prosečno 10% godišnje i razvija se brže nego bilo koja druga grana privrede. Prema podacima iznetim na Svetskoj konferenciji za trgovinu i razvoj broj turista u 1962. godini iznosio je 81,330.000 ili 8% više nego 1961. godine. U 1963. godini broj turista popeo se na 91,000.000 ili 13% više nego 1962. godine. Primanja od inostranog turizma u svetu iznosila su 1962. godine 8,114 miliona dolara, a 1963. godine 9,250 miliona ili 14% više. Turizam je time daleko prevazišao udeo pojedinih roba kao što su pamuk, kafa, nafta i postao jedan od najvažnijih elemenata svetske trgovine. Radi toga danas sve zemlje u svetu, i razvijene i nerazvijene, čine velike napore za razvoj inostranog turističkog prometa. Godine 1962. devizni priliv iz turizma po glavi stanovnika bio je u Austriji 39 dolara, Francuskoj 12, Grčkoj 8, Italiji 15, Meksiku 19, Španiji 12, a u Jugoslaviji 2 dolara.

Naša zemlja se poslednjih godina nalazi među zemljama s najvećom stopom porasta prometa stranaca i po merama koje je preduzela za njegov razvoj i po postignutim rezultatima pobudila je veliki interes kako kod turista tako i kod raznih faktora koji danas organizuju ovo masovno kretanje ljudi po zemaljskoj kugli. Poslednjih 5—6 godina inostrani turistički promet raste prosečno godišnje oko 20%, a 1963. godine se popeo na preko 44%. Dok je 1960. godine priliv bio svega 18 miliona dolara 1963. godine on je bio već 66,7 miliona.

Povećani promet prati još nekoliko pozitivnih tendencija a to su postepeno ali stalno širenje sezone i povećanje prosečne dnevne potrošnje turista. Dok je 1961. godine prosečna potrošnja turista kod nas bila 5,8 dolara, 1962. godine je bila 7,6 dolara, a 1963. 8,7 dolara.

Prošle godine devizni priliv rastao je gotovo dvostruko brže nego broj noćenja.

Ovi rezultati su postignuti zahvaljujući čitavom nizu mera koje su bile preduzete a među kojima se ističu pojednostavljenje i liberalizacija graničnih, carinskih i deviznih formalnosti, liberalizacija vazdušnog saobraćaja i omogućavanje sletanja stranih kompanija, izgradnja novih aerodroma za međunarodni saobraćaj koja je Jugoslaviju približila udaljenim zemljama Zapadne Evrope i time omogućila dolazak turista s većom kupovnom moći, dalja izgradnja savremenih puteva, izgradnja oko 20.000 novih ležaja savremenog komfora i drugih pratećih objekata, bolja organizacija snabdevanja turističkih područja i bolja organizacija prodaje robe koju stranci kupuju i nose kući.

Sve ove mere zajedno s izvanrednom inicijativom i zainteresovanošću turističkih komuna i privrednih organizacija za razvoj turizma, omogućile su da se i ove godine može očekivati dobra turistička sezona. Sezona je ove godine počela gotovo mesec dana ranije nego prošle i prema dosadašnjim ugovorima u mnogim mestima duže će trajati nego prošle godine.

Međutim, glavna karakteristika ovogodišnje turističke sezone je velika potražnja za kapacitetima za smeštaj i ishranu turista. Mnoga turistička mesta mogla bi da prodaju dvostruko više ležaja nego što imaju. U važnijim centrima već u maju i junu popunjeni su stranim turistima ne samo hoteli već i ležaji odgovarajućih kategorija u domaćinstvima. Radi toga je neophodno nastaviti s intenzivnom turističkom izgradnjom u toku ove jeseni i zime kako bi se i u 1965. godini omogućio dalji porast prometa stranaca.

Do sada sprovedena istraživanja u turističkom tržištu pokazuju da postoje i dalje velike mogućnosti za povećanje prometa stranaca u našoj zemlji i da inostrano tržište nije za nas, u neposrednoj budućnosti, ograničavajući faktor. Jugoslavija u evropskom prometu učestvuje sa svega 2,5%. Kad se uzme u obzir da se u Evropi ostvaruje skoro 60% svetskog turističkog prometa, da smo mi u Evropi, da se nalazimo na pravcu glavnog turističkog strujanja od severa prema jugu, prema Mediteranu, odnosno njegovim severnim obalama, da imamo izvanredno lepu obalu koja ima u svojoj neposrednoj pozadini planine i šume što je jedinstveno na Mediteranu, da imamo poseban jedinstven tip obale, da smo sačuvali prirodu i mir što turisti danas traže, da imamo na malom prostoru velike kontraste u prirodi, kulturi, običajima, da imamo interesantan folklor, bogatu kulturu, da našom savremenom istorijom i stvarnošću dajemo svetu nešto novo i originalno, da je naš narod izvanredno gostoljubiv,

onda su danas svi ti kvaliteti zajedno takva turistička atrakcija koja nam omogućuje da na turističkom tržištu budemo osvežavajuća novina i da vrlo brzo stanemo u red najvažnijih turističkih zemalja Evrope. To što smo kasnije počeli, sada može biti prednost.

Sve zavisi od mogućnosti unutar zemlje, to jest, od naših sredstava za kompleksno proširenje kapaciteta u turizmu, od našeg znanja da gradimo prema novim zahtevima i ukusu publike i od naše mogućnosti da se organizujemo za takav porast turističkog prometa i da stvorimo odgovarajuće kvalifikovane kadrove itd.

Da bi se obezbedila dalja ekspanzija turističkog prometa stranaca Savezno izvršno veće donelo je odluku da Saveznoj skupštini podnese predlog za učešće federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca u visini od 19,300 miliona dinara. Ovu odluku potrebno je doneti sada kako bi se pripreme za izgradnju izvršile na vreme. Naime, hoteli i drugi smeštajni objekti koji će pružiti pansionerske usluge turistima moraju biti uneti u cenovnik hotelskih usluga još u avgustu ove godine za sledeću sezonu.

Za dosadašnju turističku izgradnju može se reći da se odvijala u krajnje nenormalnim uslovima. Sredstva su se odobravala kasno, privredne organizacije i komune nisu imale orijentacije i perspektive u pogledu izvora sredstava, projekti su se pripremali na veliku brzinu, objekti su morali biti završeni u roku od 4 do 5 meseci. Sve se to moralo odraziti na kvalitet radova i troškove investicija i dovodilo je do nepotrebnih grešaka u pogledu funkcionalnosti objekata i slično. Sredstva investitorima su odobravana kasno tako da će se i ove godine ponoviti slučaj prošle godine da su neki objekti prodati a da nisu završeni, da se turisti useljavaju u nezavršene objekte itd., što se vrlo negativno odražava na naše poslovne partnere i same turiste.

Zbog toga je predlog za investicije u turizam ove godine podnet nešto ranije nego prošle godine. Međutim, za uspešnu turističku izgradnju u budućnosti neophodna je perspektiva i sigurnost privrednih organizacija i komuna u pogledu izvora sredstava i ustaljen sistem finansiranja, čega danas još nema.

Za dosadani način finansiranja investicija u turizmu karakteristično je takođe da su odluke o investicijama donošene mimo privrednih organizacija, da privredne organizacije nisu imale gotovo nikakvih fondova. Čitava izgradnja se radi toga orijentisala samo na nove objekte, pretežno na ležajne, dok su ostali prateći objekti i službe zapostavljeni.

Ovaj predlog polazi od smernica Savezne skupštine da radne organizacije treba da po-

stanu i osnovni nosioci proširene reprodukcije i da se obezbedi radnim organizacijama samostalno donošenje investicionih odluka. Predlogom je predviđeno da se radnim organizacijama u hotelima, putničkim agencijama i ostalima koji evidentiraju devizni priliv odobri kredit od 185 dinara po jednom evidentiranom dolaru. Na ovaj način privrednim organizacijama će se odobriti 6,500 miliona dinara. Ova mera je vrlo značajna zbog toga što će omogućiti privrednim organizacijama da rekonstruišu i modernizuju svoje objekte, da novosagrađene objekte kompletiraju, da nabave prevozna sredstva, čamce, izgrade sportske terene, uredi plaže i sve ostalo što će podići kvalitet usluge, povećati vanpansionersku potrošnju i time dati veći i brži efekt. Ova sredstva će privredne organizacije moći da koriste i kao svoje učešće za kredite kod republičkih i saveznih banaka. U sadašnjim uslovima i ekonomskom položaju turističke privrede jedino je bilo moguće na ovaj način obezbediti da u politici proširene reprodukcije same privredne organizacije postanu direktni nosioci te inicijative.

8,300 miliona dinara Jugoslovenska investiciona banka, prema ovom predlogu odluke, odobriće privrednim bankama republike kao kredite i to srazmerno učešću pojedinih republika u ostvarenom deviznom prilivu iz turizma. Ovim sredstvima i sredstvima koje će one same izdvojiti, republike će biti u mogućnosti da usmeravaju sredstva privrednih organizacija i komuna da pomažu ubrzano proširenje materijalne baze turizma tamo gde se postiže najveći i najbrži devizni priliv.

Dovršenjem Auto-puta Bratstvo i Jedinstvo, izgradnjom Jadranske magistrale i završavanjem dve transverzale kroz Bosnu i Srbiju otvaraju se mogućnosti da se pojačaju tokovi turista kroz unutrašnjost zemlje, da se organizuju kružne ture i da se tako turistički valorizuju naša planinska područja koja zajedno s Jadranom predstavljaju originalnu turističku atrakciju baš zbog kontrasta prirode, klime i ambijenta. Isto tako naše susedne zemlje: Bugarska, Grčka, Rumunija postižu velike rezultate u razvoju inostranog turističkog prometa i poslednjih godina u evropskom turističkom prometu konstantno jača pravac kretanja prema istočnoevropskim zemljama. Svima nama je u interesu da što više turista dođe u ovaj novi evropski turistički region i zato su već počeli razgovori s ovim zemljama o organizaciji zajedničkih tura kroz sve balkanske zemlje, zajedničkoj propagandi i usklađivanju ostalih mera za privlačenje turista. To nameće potrebu ubrzanja izgradnje motela, kampova i restorana uz novoizgrađene savremene puteve. Isto tako izgradnjom aerodroma i Jadranske magistrale i Crnogorsko primorje dobija uslove za ubrzan razvoj turizma. Poslednje dve godine i u Crnoj Gori su postignuti vrlo visoki rezul-

tati u oblasti turizma. Porast prometa je prošle godine bio dvostruko veći nego 1962. godine. Da bi se i ova novootvorena područja što brže uključila u turizam ovom odlukom se predviđa da Jugoslovenska investiciona banka 4,500 miliona dinara upotrebi za razvoj turizma na ovim područjima.

Međutim, sredstva koja za turističku izgradnju izdvaja federacija, republike, komune i privredne organizacije nisu dovoljna za ovaj obim prometa koji dozvoljava inostrano tržište i za kojim postoji potreba u našoj zemlji. Radi toga je potrebno u oblasti turizma koristiti inostrane kredite kako finansijske tako i robne. Naime, pošto se turizam tako naglo razvija razne inostrane firme i poslovni partneri zainteresovani su za ulaganje u turističke objekte. Mnogi od njih žele da tim putem osiguraju kapacitete za publiku koju šalju u inostranstvo. Nama to odgovara u prvom redu radi toga što čvršćim povezivanjem sa stranim partnerima, prevoznicima i agencijama, njihovom materijalnom zainteresovanošću za uspeh objekta postizemo stabilnost i sigurnost u prodaji, ne čekamo turiste kao kišu s neba. Danas je turizam postao organizovano masovno kretanje ljudi i za turiste s udaljenih tržišta ključ u rukama drže baš ti prevoznici i agencije jer oni usmeravaju ljude gde će provesti odmor. Samo najbliži susedi koji su nas već upoznali, dolaze sami i stihijno. Zato smo zainteresovani za trajnije povezivanje sa stranim partnerima. Sada se pripremaju predlozi za propise koji će omogućiti ovakve aranžmane, ali, to neće dati rezultata ako se privredne organizacije, komune, banke i ostali faktori ne orijentišu u tom pravcu.

Potrebno je takođe daleko smelije koristiti i mogućnosti koje nam za razvoj turizma pruža želja iseljenika da dođu u Jugoslaviju sa svojim penzijama da tu kupe ili izgrade kuću ili stan i da tu žive. Preko njih ćemo se čvršće turistički vezati za njihove prijatelje i rodbinu koji će ih posećivati. A i propagandni efekat je mnogo veći kada sami iseljenici neposredno pričaju o zemlji svojim prijateljima nego ono što je napisano u prospektu. Do sada se na ovom planu učinilo vrlo malo, iako su mogućnosti postojale.

Dodatni izvor sredstava za proširenje kapaciteta u turizmu je i korišćenje sredstava stanovnika u turističkim mestima i odobravanje kredita za proširenje ležaja i podizanje kategorije smeštaja u tim domaćinstvima. Za takvu vrstu smeštaja postoji potražnja s manjom kupovnom moći, osobito kod publike i iz susednih zemalja. Korišćenjem ovih mogućnosti postiže se, masovnim prometom, takođe veliki efekat u turizmu. Danas se u privatnim domaćinstvima odvija 21% inostranog turističkog prometa, a osobito veliku ulogu ima ova vrsta smeštaja

u domaćem turizmu. Međutim, uslovi pod kojima su davani krediti privatnim domaćinstvima bili su dosta nepovoljni a nije postojala ni sigurna ni jasna orijentacija u politici komuna. U širokom dijapazonu turističkih usluga društveni sektor nije u stanju da obuhvati sve poslove da bi u takvoj organizaciji bili rentabilni. Tu se ne radi samo o unapređenju kućne radinosti i izdavanju soba već i u određenoj meri o pansionima, raznim zanatskim uslugama prevoza itd. koje će znatno doprineti upotpunjavanju osnovnih usluga i povećanju deviznog priliva. Na ovom području moglo bi se učiniti znatno više nego do sada.

Da bi svi ovi naponi za razvoj turizma dali što veće efekte potrebno je i dalje raditi na pojednostavljenju graničnih formalnosti. Evropa je naše glavno tržište. Unutar Zapadne Evrope ukinute su vize i pasoši za putovanja u susedne zemlje i nije potrebna viza za putovanja državljana ovih zemalja u bilo koju zemlju Zapadne Evrope. Praksa koja se sada skoro bez izuzetka primenjuje na susedne zemlje u poslednje vreme se proširila tako da se kao važeći dokument za prelaz granice u okviru ovih zemalja sve češće upotrebljava nacionalna karta o intenditetu. Kod nas je na tom polju takođe mnogo učinjeno, ali je neophodno ići dalje i preduzeti sve mere unutar zemlje koje će to omogućiti.

Ukidanje viza je osobito važno zbog malograničnog prometa koji bez novih investicija može da da velike efekte u devizama, a takođe i zbog boljeg korišćenja postojećih kapaciteta van sezone i zimi za vreme vikenda, praznika itd.

U dosadašnjem periodu turizam, kao i ostale uslužne delatnosti nije imao odgovarajući položaj. Zbog neadekvatnih odnosa u cenama turizam nije mogao pokazati pozitivne rezultate i dobivao se utisak o niskoj akumulativnosti i nerentabilnosti turističke privrede. Zbog toga i nije postojao interes čitave privrede, banaka i ostalih za investicije u ovoj oblasti i sve je zavisilo od intervencija federacije i republika. Jednaki tretman turističke privrede kao i ostalih grana u izvozu snažno bi orijentisao poljoprivredu, industriju, trgovinu, zanatstvo i ostale grane da svoje proizvode plasiraju na turističkom tržištu. Zato od pravilnog rešenja ovog pitanja zavisi i tempo razvoja turizma, a prema tome i brzina kojom ćemo rešavati probleme našeg platnog bilansa.

Ova odluka se odnosi na razvoj inostranog turizma i sredstva će se ulagati u mesta i objekte koji imaju već veliku potražnju, a koju ne zadovoljavaju, i, koji daju najveći devizni priliv. Neosporno je da će razvoj inostranog turizma doprineti ne samo razvoju privrede i povećanju nacionalnog dohotka i životnog standarda naših ljudi već će i direktnim stvarar-

njem baza u turističkim područjima doprineti da se i naš domaći turizam brže razvija. Inostrani i domaći turizam moraju se harmonično razvijati i bez razvoja domaćeg turizma nije moguće postići pravu rentabilnost turističke privrede. Međutim, dok se u inostranom turizmu stalno proširuje sezona, u domaćem turizmu ona se već nekoliko godina sužava i koncentriše samo na dva meseca. Zbog toga dolazi do zagašenosti saobraćaja i objekata, lošeg kvaliteta usluga i snabdevanja, nerentabilnosti svega onoga što je za takav ogroman promet u dva meseca potrebno, i konačno, dolazi do nezadovoljstva naših ljudi kvalitetom usluge i organizacijom domaćeg turizma. Danas je to već postao politički problem i naši ljudi opravdano traže bolje uslove odmora. Politika povećanja ličnih dohodaka, a isto tako i unošenje više elemenata ekonomskog poslovanja u odmaralištima, orijentacija na to da i ovaj vid potrošnje ide što više putem ličnih dohodaka (sada oko 70% turističke potrošnje u domaćem turizmu ide preko naturalnih davanja) doprineće daljem razvoju i domaćeg turizma. Ovaj problem se postavlja i u odnosu prema strancima jer se prilično često čuju alternative — stranci ili mi. Stvaranje nepovoljne atmosfere i netrpeljivih odnosa naših ljudi prema inostranim turistima bilo bi vrlo opasno. Ono što nam svi stranci ističu kao prednost i atrakciju veću nego što su prirodne lepote, jeste srdačnost naših ljudi i njihov osmeh i pozdrav strancu koji prolazi našom zemljom. Tu atmosferu treba očuvati ne samo širenjem svesti i shvaćanja šta turizam znači za našu zemlju, već i boljom organizacijom domaćeg turizma. I to pitanje doći će na dnevni red ovog doma u najskorije vreme.

Molim vas, drugovi poslanici, da Predlog odluke prihvatite.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drugarica Valentina Tomlje, poslanik.

Valentina Tomlje (Izborna jedinica Kranj):

Trećeg juna 1964. godine održana je zajednička sednica Odbora Saveznog veća za robni promet, Odbora Privrednog veća za trgovinu i grupe poslanika Odbora Saveznog veća za društveni plan i finansije.

Sednici su takođe prisustvovali predstavnici nekih turističkih preduzeća, kao i neki predstavnici odgovarajućih odbora republičkih veća republičkih skupština.

Na sednici Odbora razmatrana je Odluka o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca.

Povodom diskusije o odluci bili su izneti i neki širi problemi turističke privrede.

U raspravi je konstatovano da ostvareni rezultati prošlogodišnje turističke sezone označavaju početak šireg razvoja turističke privrede.

Jedinstveno gledište je da su ti rezultati ipak skromni u odnosu na prirodne i druge objektivne mogućnosti kojima raspolaže naša zemlja. Istaknut je i značaj razvoja turističke privrede sa stanovišta brzog porasta deviznog priliva od ove delatnosti, koji može postati značajno sredstvo u boljem bilansiranju naših ekonomskih odnosa s inostranstvom.

Dosadašnji napori u razvoju i modernizaciji saobraćaja i smeštajnih kapaciteta opravdani su naglim razvojem turističkog prometa do koga dolazi i ove godine. Istaknuto je i da su smeštajni kapaciteti u turizmu već bolje korišćeni i u predsezoni i da postoje povoljni izgledi za njihovo punije korišćenje.

Istovremeno je ukazano na činjenicu da su radne organizacije, angažovane u turističkoj privredi, još uvek u prilično nepovoljnom ekonomskom položaju. Njihovi fondovi su još uvek suviše mali da bi mogli poslužiti kao šira osnova za veće učešće radnih organizacija u proširenoj reprodukciji. Obaveze koje su se akumulirale radnim organizacijama po do sada korišćenim kreditima preterano opterećuju njihovo poslovanje i raspodelu. Radnim organizacijama, naročito turističko-ugostiteljske delatnosti, ostaju nedovoljna sredstva za rešavanje čak i ličnih dohodaka, obrazovanje kadrova i za investiciono održavanje.

Dosadašnji sistem finansiranja investicija u turističku privredu nije zadovoljavajući. To se osobito odražava u nepovoljnim uslovima kreditiranja: kratki rokovi otplate, visoka kamatna stopa, visoke participacije, kratko raspoloživo vreme za izgradnju i sužavanje samostalnosti investitora pri primanju kredita.

Prema oceni poslanika doneta poreska olakšica od 22% samo privremeno rešava ekonomski položaj turističkog ugostiteljstva, s obzirom na jak porast materijalnih i drugih troškova poslovanja, prouzrokovanih povećanjem cena. U vezi sa cenama turističkih usluga osobito je istaknuto da turističko-ugostiteljske organizacije, zbog konkurentnosti na stranom tržištu, treba da održe isti kvalitet usluga sa sadašnjim nivoom cena. Ali, pri tome ne treba ispustiti iz vida da zbog rešavanja ekonomskog položaja ugostiteljskih organizacija postoji opasnost sniženja kvaliteta i kvantiteta usluga. Činjenica stoji da je devizni efekt računat po jednom stranom turisti još uvek niži nego u susednim zemljama i da struktura, obim i kvalitet naših usluga zaostaju za turističkim uslugama u susednim razvijenim zemljama. Nezadovoljavajuća struktura trošenja turista u našoj zemlji odraz je i neangažovane industrije, trgovine i drugih delatnosti u turističkom privređivanju.

Uprkos nešto većim investicionim ulaganjima u turističku privredu, naročito u posljednjim godinama, ona još uvek nisu dovoljna i zaostaju za potrebama turističkog prometa, a posebno ne garantuju očekivani porast turističkog prometa u narednim godinama.

Dosadašnju orijentaciju investicija u turizam potrebno je korigovati utoliko da se osim izgradnje novih smeštajnih kapaciteta vodi računa i o modernizaciji postojećih ugostiteljskih objekata, da bi oni, s obzirom na povećanje tehničkog nivoa smeštajnih kapaciteta u svetu, postigli određene najviše kategorije.

Potrebno je i dalje usavršavati saobraćaj. Nedovoljni kapaciteti uslužnih servisa, nedostatak hladnjača, neodgovarajući komunalni objekti, nedovoljni objekti za kulturno-zabavni i sportski život, nepotpuna trgovačka mreža, neefikasna PTT služba i druge delatnosti govore o tome da je potrebno mnogo više voditi računa o izgradnji, usavršavanju i funkcionisanju infrastrukture.

Iz diskusije u odborima o problemima turističkog privređivanja može se zaključiti da je u pogledu daljeg razvoja turizma moguće ostvariti prilično veći devizni efekt od onoga koji je naznačen kao prva orijentacija u Nacrtu sedmogodišnjeg plana. Ali, iz diskusije je isto tako proizašlo da u pogledu perspektivnog razvoja turizma nemamo izrađene potpune koncepcije kojim putem postići ovaj objektivno uslovljen planski zadatak. Postoji mišljenje da Jugoslaviju treba posmatrati kao jedinstveno turističko područje, gde svaki deo zemlje u tom pogledu ima odgovarajuće mogućnosti za razvoj turizma. A postoji i mišljenje da zbog racionalnosti izgradnju treba koncentrisati u renomiranim turističkim mestima. U vezi s tim nameće se potreba da se razradi perspektivna orijentacija turističke privrede i utvrdi osnovna politika razvoja ove delatnosti kako bi radne organizacije imale određeniju perspektivu i orijentaciju.

U raspravi o samom Predlogu odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca konstatovano je da će sredstva koja se ovom odlukom stavljaju na raspolaganje turističkoj privredi omogućiti njen dalji razvoj. Međutim, ova sredstva su ipak nedovoljna, s obzirom na potrebe, a osobito s obzirom na mogućnosti daljeg razvoja turističkog prometa kako u razvijenim turističkim centrima, tako i u mestima koja imaju uslove za razvoj turizma.

Bilo je takođe istaknuto da donošenje odluke već zakašnjava i da treba ubrzati čitav postupak oko stavljanja sredstava na raspolaganje radnim organizacijama. Predlog odluke sadrži elemente i metode dosadašnje investicione politike koja je u suprotnosti s Rezolucijom o

smernicama daljeg razvoja privrednog sistema. Ali, s obzirom da se Predlog odluke odnosi samo na investiranje u 1965. godini, i da ona ne prejudicira usvajanje sistema kreditiranja investicija u naredni planski period, kao i s obzirom na kratko vreme za aktivizaciju turističkih objekata, stalo se na stanovište da odluku treba što pre doneti.

Pošto kriterijumi u Predlogu odluke ne pružaju dovoljno mogućnosti potencijalnim turističkim područjima za brži razvoj turizma, bile su iznete primedbe na tačku 8. i 9. Predloga odluke. Međutim, prevladalo je mišljenje da je kriterijum u Predlogu odluke, pre nego što izmenimo privredni sistem, jedino moguć i da on stimulira strani turistički promet, u koje svrhe su sredstva i namenjena.

Odbori su usvojili i predlog da se krediti mogu odobravati i privrednim organizacijama za ribolov, kao i banjskim i klimatskim lečilištima. Isto tako je usvojen predlog da se u tački 12. doda novi stav koji obavezuje nadležne organe i banke da donesu propise za sprovođenje ove odluke najkasnije u roku od mesec dana od dana objavljivanja odluke u Službenom listu.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Munir Mesihović, poslanik.

Munir Mesihović (SR Bosna i Hercegovina):

Drugarice i drugovi, u pogledu shvatanja i odnosa prema turizmu danas je znatno izmijenjena situacija u odnosu na neke ranije godine. Saznanje da ova grana privrede može znatno da doprinese poboljšanju platnog bilansa naše zemlje i predstavlja snažan izvor novih mogućnosti za dalji razvoj naše privrede u cjelini, postalo je opšte prihvaćeno i već dobrim dijelom opravdano.

Nekoliko podataka će to ubedljivo potvrditi: prošle godine devizni prihod od turizma iznosio je 66,7 miliona dolara, ove godine se predviđa da će dostići oko 90 miliona, a prema Nacrtu perspektivnog plana 1970. godine se očekuje da će taj iznos dostići 220 miliona dinara. Skokovi su očigledni, i prema opštem uvjerenju i ocjeni, očekivanja su realna.

Neosporno je da naša zemlja zbog svojih prirodnih ljepota, mnogobrojnih istorijsko-kulturnih spomenika, specifičnog položaja i mnogo čega drugog ima izvanredne uslove za razvoj turizma. Možda nećemo pretjerati ako konstatujemo da je malo zemalja u svijetu koje imaju na relativno malom području toliko raznovrsnosti i atraktivnosti kao što mi imamo.

S obzirom na takve preduslove, rezultati postignuti u protekle dvije godine su samo nagovještaj velikih mogućnosti, a nikako odraz stvarnog potencijala, kapaciteta i uslova.

Da li smo obezbijedili da u narednom do- glednom periodu realizujemo ono što danas nazivamo »velikim mogućnostima za razvoj turizma?«

I pored učinjenih napora u oblasti turizma i turističke privrede, mi, ipak, treba naglasiti, nemamo još uvijek razrađene koncepcije i stabilne orijentacije u razvoju turizma, naročito u pogledu njegovih pojedinih vrsta i regionalne razmještenosti. Nedostatak jedinstvenog usvojenog programa odražava se i u nedostatku jasne politike razvoja turizma.

Danas se na saveznom nivou pitanjima turizma bave Savezni komitet za turizam, Turistički savez Jugoslavije, Savezni sekretarijat za trgovinu, Savjet za ugostiteljstvo i Koordinacioni odbor u Saveznoj privrednoj komori i Institut za proučavanje turizma, ne računajući druge organe koji se u sporednoj djelatnosti takođe bave problemima turizma — pa ipak još uvijek nemamo razrađene jedinstvene koncepcije i jedinstvenu politiku razvoja turizma i turističke privrede, a da ne govorimo o perspektivnom razvoju ove oblasti.

Svi ovi organi i institucije imaju svoje programe, planove, koncepcije itd. ali jedne jedinstvene, zajedničke politike, po mom mišljenju, još uvijek nemamo. To neosporno stvara izvjesnu dezorijentaciju u sprovođenju politike turizma na užim područjima, u srezovima i komunama.

Na primjer, u Nacrtu perspektivnog plana predviđa se u 1970. godini ostvarenje 200 miliona dolara, a istovremeno se autoritativno izjavljuje i piše da je moguće dostići prihod i od 500 miliona dolara.

Koja je cifra najbliža realnim mogućnostima ne znamo, jer ni iza jedne ne stoje čvrsti, provjereni, proučirani i uvjerljivi pokazatelji.

Ili, dalje, ima mišljenja da Jugoslaviju treba posmatrati kao jedinstveno turističko područje i da svaki dio naše zemlje ima u tom pogledu odgovarajuće mogućnosti, a istovremeno je prisutno i sasvim suprotno mišljenje da bi u sadašnjoj fazi bilo racionalnije vršiti koncentrisanu gradnju u pojedinim više renomiranim turističkim mjestima.

Ima danas čak i studija koje, na žalost, ne tretiraju mogućnosti razvoja iz aspekta objektivnih mogućnosti pojedinih krajeva. Tako na primjer studija »Turistička valorizacija prirode Jugoslavije« ima neprihvatljive stavove u odnosu na Socijalističku Republiku Bosnu i Hercegovinu. Područje ove Republike postavljeno je kao područje koje treba samo da posluži prelazu turista s sjevera u primorske krajeve i čitava izgradnja se na tome stavu i zasniva. Na ovo ukazuje, u prvom redu, tretman turističkih pravaca i kretanja turista, zatim ocjena i tretman razvoja planinskog turizma u Bosni i Hercegovini, i pitanje razvoja banjskog tu-

rizma, za koji studija kaže da »banje u Bosni i Hercegovini po geografskom položaju ne mogu doći do izražaja«, iako se zna da se sve banje u Bosni i Hercegovini, koje su vrlo poznate i u svijetu, nalaze na glavnim putnim pravcima koji spajaju Auto-put Bratstvo i Jedinstvo i Jadransku magistralu. Sve postavke studije o mogućnostima razvoja turizma, odnosno turističke valorizacije prirode Jugoslavije, zasnivaju se na već ostvarenom turističkom prometu, što pogađa do sada nerazvijena područja, iako se studija zove »Valorizacija prirode Jugoslavije u turističke svrhe«.

Mišljenja sam da je ovo posljedica nedovoljnog poznavanja područja Bosne i Hercegovine pri čemu ima i pogrešnih načelnih stavova. Tako, na primjer, u studiji stoji: »Kod primorskih turističkih mjesta veoma je očigledna tendencija povećanja njihovog turističkog prometa što se ne može reći za druge kategorije turističkih mjesta«. Ovo, međutim, nije tačno. Vrlo brz porast inostranog turizma je i u kontinentalnom dijelu zemlje, a neka mjesta imaju čak i bržu stopu rasta. A to je veoma važno ako se posmatra dalji razvoj i izgradnja materijalne osnove turizma.

Neosporno je da će bržim porastom turizma primorska mjesta biti prenapučena i da će se morati razvijati uslovi za prihvatanje turista u unutrašnjem dijelu zemlje, posebno na pravcima kojima se kreću tokovi inostranog turizma. Ovome može da posluži primjer Bosne i Hercegovine, u kojoj promet inostranih turista iz godine u godinu raste i skoro dostiže, a u nekim mjestima i prestiže, stopu rasta ovog turizma u Jugoslaviji.

Jedna činjenica je neosporna: turizam je grana koja će imati najbrži porast deviznih prihoda i u velikoj mjeri uticati na razvoj drugih privrednih grana. To nameće mnoštvo problema koje treba bitno rješavati. Jer, odugovlačenje s ovim rješenjima stvara mnogostruke posljedice i znatno umanjuje najveći mogući efekt. Ovo utiče i na nesređenost odnosa između komuna i privrednih organizacija i poslovnih banaka, i dovodi do mnogih grešaka koje danas činimo u razvoju turizma i turističke privrede.

Drugo pitanje o kojem bi želeo da govorim je odluka o učešću federacije o kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca. S tim u vezi pomenuo bih i materijal Saveznog zavoda za privredno planiranje u kome se navodi da je za ostvarenje intenzivnijeg porasta inostranog turizma i povećanje deviznog priliva »potrebna i određena intervencija od strane federacije«.

Postavlja se pitanje u kom bi obimu i po kakvom kriterijumu će se odvijati ta intervencija federacije. Poznato je da su mjesta sa potencijalnim uslovima razvoja turizma uglavnom

privredno nerazvijena područja, koja nemaju dovoljno sredstava za svoj razvoj, a posebno za devizni turizam koji je od naročitog značaja za društvenu zajednicu. Zbog toga je od izuzetne važnosti intervencija federacije u ovim mjestima, a u vezi s tim i sistem finansiranja iz sredstava federacije. Savezni zavod za privredno planiranje konstatuje i predlaže sljedeće: »U dosadašnjem periodu nije se raspolagalo sa izgrađenim sistemom finansiranja investicija za unapređenje turističkog prometa stranaca. Sistem obezbeđenja sredstava za te svrhe koji je usvojen za 1964. godinu ima, međutim, mnogo uslova koji odgovaraju potrebama i mogućnostima za efikasnu i racionalnu izgradnju turističkih kapaciteta. Ovakav ili sličan sistem finansiranja na osnovama ostvarenog deviznog priliva, udovoljio bi i u narednom periodu svojoj namjeni, uz uslov da federacija i dalje učestvuje u troškovima izgradnje kapaciteta namenjenih unapređenju turističkog prometa stranaca«.

Na ovaj način, odnosno na osnovi ostvarenog deviznog priliva, predlaže se raspodjela sredstava federacije za razvoj turizma i u 1965. godini. Međutim, ovakav sistem se ne može prihvatiti, jer se na taj način zapostavljaju područja koja imaju velike potencijalne mogućnosti za razvoj turizma, a do sada nisu imala deviznog priliva zbog neizgrađenosti materijalne osnove.

Znamo da je teško postaviti sa svih aspekata objektivni sistem finansiranja turizma iz sredstava federacije. S obzirom na to, kao i na činjenicu da se predloženi sistem ne može usvojiti, smatramo da je potrebno ovaj problem proučiti i postaviti objektivnija mjerila. Trebalo bi kriterijum raspodjele sredstava federacije postaviti na osnovu konkretnog i mogućeg ostvarenja deviznog priliva, vodeći računa o ekonomičnosti i efikasnosti izgradnje objekata turizma. Sagledavanje deviznog efekta i rentabilnosti objekata vršile bi republičke privredne banke koje bi ujedno garantovale i obezbjeđenje priliva planiranih deviznih sredstava, pri čemu bi se moralo voditi računa o tempu izgradnje ostalih djelatnosti, prvenstveno saobraćajnica od kojih, u velikoj mjeri, zavisi dovoljno iskorišćavanje ugostiteljskih kapaciteta. U tu svrhu bi trebalo staviti na raspolaganje republičkim privrednim bankama određena, i nešto veća, sredstva kako bi se mogle da zadovolje realne potrebe izgradnje i brža valorizacija svih turističkih područja, a ne samo primorskih.

U cilju dugoročnijeg rješavanja izgradnje i sistema finansiranja razvoja turizma postavlja se pitanje nešto čvršćeg i jasnijeg sagledavanja regionalnog razvoja turizma, mjesta i uloge pojedinih područja u jugoslovenskom turizmu.

Postavljanjem regionalnog programa razvoja turizma pojedinih područja, moglo bi se,

s aspekta jugoslovenskih interesa, određenije postaviti koje vrste turizma i na kom području treba razvijati i do koje mjere (primorski, planinski, zimsko-sportski, banjski, lovni, ribolovni itd.) kako bi se stvorio jedan jedinstven program razvoja turizma Jugoslavije, bez precjenjivanja i potcjenjivanja određenih područja naše zemlje. Sa takvim programom riješili bismo ne samo sistem finansiranja izgradnje, nego i efikasnost trošenja sredstava nižih teritorijalnih jedinica i radnih organizacija, kao i skladan razvoj svih potencijalnih mogućnosti turizma Jugoslavije.

Prema tome, režim dodjele investicionih sredstava na kome se zasniva Prijedlog odluke, u suprotnosti je, po mom mišljenju, s Rezolucijom o osnovnim smjernicama za dalji razvoj privrednog sistema. Razmišljanje o ovoj odluci navodi na potrebu preispitivanja cjelokupne dosadašnje politike razvoja turizma, što je u ovom trenutku kada se vrše predviđanja i obilježavaju konture sedmogodišnjeg plana od posebnog značaja. Promjene su nužne, a stvaranje dugoročnih kriterijuma koji će izbjeći sadašnje propuste i neravnomjernosti — neophodne.

Mišljenja sam da u Prijedlogu odluke treba revidirati tačku 8. kojom se predviđa davanje sredstava srazmjerno učešću pojedinih republika u ostvarenom deviznom prihodu od turizma u 1964. godini, u smislu raspodjele na bazi rentabiliteta i ekonomske opravdanosti za investiciona ulaganja i realnih potencijalnih uslova bržeg razvoja turizma.

Treće pitanje koje bi ovom prilikom želio da istaknem jeste problem saobraćaja u kompleksu teme o kojoj raspravljamo.

U materijalu o problemima saobraćaja sa stanovišta turizma rečeno je da saobraćajne djelatnosti ostvaruju znatan dio ukupnog deviznog priliva. Tako na primjer u 1963. godini samo međunarodni putnički saobraćaj ostvario je preko 20% ukupnih deviznih sredstava. U nekim drugim zemljama Evrope taj priliv je i znatno veći.

Saobraćaj, prema tome, predstavlja jednu od glavnih komponenata turističke djelatnosti, u čemu drumski saobraćaj, kao najmasovniji iz turističkog prometa, ima posebnu ulogu.

Dok je u cjelokupnom putničkom saobraćaju u proteklom periodu od 1953. do 1962. godine godišnja stopa rasta iznosila 8,7%, dotle je u drumskom putničkom saobraćaju ta stopa bila 23,1%. Sličan razvojni put drumskog saobraćaja nastaviće se i tokom sedmogodišnjeg plana, kako u pogledu prevoza putnika, tako i u pogledu upotrebe puteva od strane inostranih motorizovanih turista, radi čega treba ubrzati dovršenje započetih puteva.

Posebno bi u što kraćem roku trebalo dovršiti izgradnju dvije značajne putne magistrale

kao što su Jadranska magistrala i put Županja — Metković, koje će zajedno sa ostalim putevima koji se modernizuju i na njih naslanjaju u znatnoj mjeri proširiti obim djelovanja drumskog saobraćaja, posebno turističkog. Mnoga nova područja postaće dostupna motorizovanim stranim turistima, što će svakako imati velikog odraza u povećanju deviznog priliva. Uporedo s ovakvim perspektivama drumskog saobraćaja ostvaruju se i problemi i zadaci u vezi s izgradnjom i opremom pratećih objekata.

Servisna služba ne može da zadovolji ni domaća vozila, a u odnosu na veliki broj tipova i maraka stranih turističkih vozila ona gotovo da i ne postoji. S druge strane, još se vode i diskusije u koju granu zapravo spadaju ovi servisi i ko treba da se stara o njima (zanatstvo, industrija ili turizam).

Prema sadašnjem broju domaćih motornih vozila postojeći servisni kapaciteti ne mogu da zadovolje ni 50% potreba u servisnim uslugama i lakim opravkama. Kada se uzme u obzir i broj stranih motornih vozila koja prolaze kroz našu zemlju, onda je situacija još teža, a posebno s obzirom na nerješena pitanja oko obezbjeđivanja rezervnih dijelova za ta vozila.

Ne postoji ni odgovarajuća mreža benzinskih servisa, čiju izgradnju su do sada najvećim dijelom finansirala preduzeća za prodaju naftinih derivata.

S obzirom na obim investicionih ulaganja u ove objekte, nužno je detaljnije razmotriti ovo pitanje i naći odgovarajuća rješenja, da se u narednom periodu uskladi razvoj servisne mreže i saobraćaj uopšte i da se usmjeravanjem određenih sredstava obezbjedi izgradnja ovih objekata.

Prema svemu ovom što sam rekao proizilazi da saobraćaj ne bi trebalo tretirati kao neku prateću djelatnost turizma, već kao njegov sastavni i bitan dio, što bi svakako doprinijelo bržem razvoju i unapređenju inostranog turizma.

Predsjedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drugarica Milena Balej, poslanik.

Milena Balej (Izborna jedinica Zagreb II):

Turistička privreda naše zemlje u našem daljem privrednom razvoju ima izuzetno važnu ulogu, posebno zato što veoma pozitivno utiče na naš platni bilans, a s druge strane, što ona stimulatивно djeluje i na pozitivna kretanja mnogih drugih oblasti privređivanja.

Osim toga, mislim da izuzetno važnu ulogu ima i zato što u izravnanju platnog bilansa s inostranstvom daje veoma velik doprinos u pozitivnim kretanjima. Posebnu vrednost ima i zbog toga što nerobni prihodi, a posebno iz turizma predstavljaju prihode s područja konvertibilnih valuta. I u ovom tromesečju ove

godine deficit našeg platnog bilansa pokazuje dalji porast, dok nerobni prihodi, posebno iz turizma, pokazuju jedno stalno pozitivno kretanje.

Na posljednjoj sjednici ovoga Doma, tretirajući spoljno-trgovinsku razmjenu, svi smo se založili da se preduzme sve da bi naš izvoz još više ojačao, kao i da se preduzmu svjestrane mjere za postizanje što boljih rezultata u tom pravcu.

Mislim da ćemo morati uzeti veoma ozbiljan kurs za poduzimanje svestranijskih mjera i angažovanja svih faktora da bismo postigli što veće nerobne prihode, jer tendencija njegovog stalnog porasta u ovoj godini garantija su da ćemo smanjiti i deficit. Pozitivna kretanja nerobnih prihoda, posebno od turizma, pokazala su veoma pozitivnu tendenciju u ovom razdoblju, u protekla četiri mjeseca, kada je zapravo predsezona turističke privrede i kad ranijih godina nije bio tako veliki priliv stranih turista kao danas. Na primjer, samo u ova četiri mjeseca ove godine, iako je predsezona, strani turisti su kod nas potrošili blizu šest i po miliona dolara, što u odnosu na prošlu godinu, za isto razdoblje, predstavlja povećanje i za 36%.

Najviše deviza potrošili su baš turisti s područja konvertibilnih valuta — Italijani, Danci, Englezi a drugi. Zato mislim da je nužno potrebno preduzeti svestranije i efikasnije mjere, naročito u vezi s daljom razradom koncepcije razvoja turističke privrede, dinamikom toga razvoja, razradom metoda investiranja, organiziranim obradom tržišta i slično, jer ova pozitivna kretanja u turizmu ne mogu dalje da se odvijaju bez svestranijskih zahvata, po mom mišljenju, posebno i zbog toga što tržište u svijetu ima veliku konkurenciju, posebno najrazvijenijih zemalja, koje razvoju turizma poklanjaju sve više i više pažnje. Zbog toga bih htela nešto da kažem i o prijedlogu odluke o učešću federacije u kreditiranju turističke privrede u 1965. godini koja služi unapređivanju turističkog prometa stranaca.

Na prvi pogled stiče se dojam kao da se radi o veoma značajnim sredstvima koja se tom odlukom prelivaju u turističku privredu. Međutim, ako malo svestranije sagledamo taj problem mislim da nećemo teško doći do zaključka da se tom odlukom turističkoj privredi, u stvari, samo vraćaju ona sredstva koja je ona sama i ostvarila. Poznato je da je tokom prošle i početkom ove godine bilo prilično širokih rasprava oko visine poreskih olakšica koje je trebalo odobriti turističkoj privredi. Bila je doista odluka kojom se odobrilo 22% poreske olakšice čime je dolar ostvaren preko turizma došao na vrijednost od 915 dinara. Ako imamo u vidu da turistička privreda može da dokaže negde oko 50 do 60% ostvarenog deviznog prometa, onda se vrijednost toga dolara adekvatno tome

još i smanjuje. To je vjerovatno najjevtiniji dolar koji izvozom ostvaruje naša privreda.

Kako se ta poreska olakšica odrazila i na poslovanje turističkog ugostiteljstva bilo je interesantno sagledati. Dobar dio od tih olakšica otići će na povišenje cijena prehrambenim proizvodima, posebno mesa i drugih, a jedan dio i na povišenje ličnih dohodaka koji još uvijek po svojoj visini neće dostići prosjeke ostalih privrednih grana, industrije i drugih.

Za fondove preduzeća ostaće takođe vrlo mali dio. Zbog toga može se reći da položaj turističkog ugostiteljstva nije riješen, već je takvom poreskom olakšicom, uglavnom to rješenje samo odloženo.

Osim toga, smatram da bi bilo potrebno hitno donijeti neke mjere u pogledu sniženja poreza na promet na područjima gdje je položaj privrednih organizacija ugrožen i gdje se zbog toga javlja pritisak na povećanje cijena. Mislim da to dolazi do izražaja i u turističkom ugostiteljstvu, a posebno kod nekih artikala.

Tako, na primjer, u prometu alkoholnih pića. Mislim da tu porez na promet djeluje prilično destimulativno. Visoke stope poreza na promet, posebno vina, ne odražavaju se samo na turističko ugostiteljstvo, one imaju reperkusija i drugdje. Međutim, zbog toga u turističkom ugostiteljstvu, pored ostalog, dolazi i do jedne veoma neugodne pojave. Naime, u graničnom području prema Italiji, strani turisti stalno odlaze preko granice u Italiju po vino, jer je tamo jevtinije. U raspravama na raznim forumima prihvaćeno je da taj problem treba riješiti, čak postoje i konkretni prijedlozi. Međutim, te rasprave vode se već veoma dugo, no konkretnog rješenja nema. Sigurno je, međutim, da bi smanjenjem poreza na promet došlo do povećanja prometa vina, što bi jednim dijelom doprinijelo i povećanoj potrošnji stranih turista.

Na terenu se često puta zbog veoma sporih rješavanja stvari stiče utisak da se problemi gdje su u pitanju prihodi federacije vrlo teško rješavaju bez obzira na njihovu ekonomsku opravdanost.

Ovo sam navela da bih bar jednim dijelom ukazala na teškoće pod kojima posluje turistička privreda, koja ostvaruje devizni priliv. Jer, isto tako, na primjer, i pri samom kreditiranju investicija, turistička privreda se susreće sa nizom problema. Osobito u pogledu rokova izgradnje. U vezi s tim u sadašnjim uslovima na terenu ima prilično teškoća. Potrebno je isto toliko vremena za odobrenje određenog kredita, koliko vremena ostaje investitoru da bi određeni objekt izgradili.

Mislim da se donošenjem ove odluke, koja je danas pred nama, u tom pogledu stvari u suštini bitno ne mijenjaju, ako nisu, uistinu,

svi zainteresirani i odgovorni faktori najsavesnije i najozbiljnije shvatili pristup ovoj stvari.

Iako mislim da je ova odluka u ovom času nužna i predstavlja određeno rješenje, naročito u pogledu sigurnosti investitora, za sredstva u 1965. godini, mislim da ona do kraja taj problem ne rješava.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Savo Brković, poslanik.

Savo Brković (Izborna jedinica Titograd):

Drugovi i drugarice, pošto Prijedlog odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca prolazi s neekonomskih pozicija i favorizira one koji već imaju određenu materijalnu bazu, a samim tim i veći ukupni devizni priliv, prenebrežavajući, po mom mišljenju, jedino pravilne kriterijume da se nova sredstva ulažu u ona mjesta i objekte koji će se najduže koristiti, naime, da se sredstva ulažu u one objekte koji garantuju najveću ekonomičnost, a samim tim i najveći devizni priliv, predlažem u vezi s izloženim da se stav 1. tačke 8. preformuliše tako da glasi:

»Jugoslovenska investiciona banka odobravaće kredite iz sredstava iz tačke 1. ove Odluke u ukupnom iznosu od 12 milijardi i 800 miliona dinara i to na ona područja i vidove turizma koji garantuju postizavanje najvećih ekonomskih efekata i deviznog priliva od turističkog prometa stranaca«.

Tačku 9. Prijedloga odluke treba brisati.

Ovom prilikom smatram za potrebno da izjavim da su me u ovaj Dom izabrali birači koji vjeruju da će biti značajno pomognuti u svojim naporima za brži razvoj turizma, s obzirom da za to postoje na Crnogorskom primorju svi potrebni prirodni uslovi, pa sada uglavnom i saobraćajni, a osobito kada je u pitanju devizni turizam.

Pošto Prijedlog odluke ne vodi dovoljno računa o načelima ekonomskog i racionalnog ulaganja sredstava, te ukoliko se ne usvoji izmjena koju predlažem, izjavljujem da je ne mogu podržati.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Da li još ko traži reč za pretres u načelu? (Niko se ne javlja).

Ko se javlja za reč u pretresu teksta predloga?

Čuli smo amandman druga Brkovića na član 8. i član 9.

Ima li kakvih primedaba predstavnik Izvršnog veća kao predlagач, na ovaj amandman?

Ima reč drugarica Milka Kufrin.

Milka Kufrin:

Drugarice i drugovi, ne mogu se složiti s predloženim amandmanom.

O ovom problemu bilo je vrlo mnogo diskusija i s drugovima koji rade u turizmu, po republikama i s komorom, sindikatom i u Odboru za privredu Izvršnog veća, pa i u Izvršnom veću.

Radi se o tome da se sva ostala sredstva koja se direktno ne daju privrednim organizacijama daju Jugoslovenskoj investicionoj banci, a onda ona prima programe, odobrava i slično, kao što je bilo prošle godine.

Drugovi, sistem da se Jugoslovenska banka u turizmu direktno angažuje oko svih tih programa ove godine nam je doneo mnogo zakašnjenja pri izgradnji objekata, tako da su mnoge organizacije dobijale sredstva tek u februaru i martu, a trebalo je da objekti budu završeni krajem petog, ili početkom šestog meseca. To je jedna stvar.

Druga stvar. Do ove mase sredstava koju federacija daje u turizam za investicije došlo se na osnovi jedne procene da turistički dolar od 750 dinara daje još 350 dinara za investicije. Ovo ukupno iznosi oko 24,5 milijarde. Od toga jedan deo ide za premije ugostiteljstvu, a ovih 19 milijardi i 300 hiljada daje se za investicije.

Drugovi, pošto je turistički dolar i kurs od rata do sada niži nego kurs za ostalu privredu, tek dve godine je 750 dinara, zbog toga se formira i takav nivo cena da je čitava turistička privreda neakumulativna i zbog toga su i potrebne investicije federacije. Jasno je da bi bilo najnormalnije kada bi postojao realan turistički kurs i kada bi čitava ta privreda iz svojih sredstava akumulirala svoj razvoj. Međutim, to u postojećem sistemu nije bilo moguće i zato je ova odluka i pošla od tih principa da se toj privredi, koja je stvorila taj dolar, znači tamo gde već postoji baza, gdje je već sasvim sigurno da postoji potražnja da će se kapaciteti prodati, da se i toj privredi daju sredstva za razvoj. Mislim, drugovi, da je to i najsigurniji put u investicijama. Druga politika bi mogla dovesti do toga da gradimo objekte koji će po nekoliko godina biti prazni. Zato je jedan deo mase od 8 milijardi 300 miliona dat republikama prema procentu, kako su njihove privredne organizacije evidentirale, a za ova nova područja u kojima se sada otvaraju uslovi a to su Crna Gora, Bosna i Srbija, iz čitave ove mase, kao što sam već rekla, odvaja se 4,5 milijarde dinara za nove objekte. I kada, drugovi, uzmete u obzir da tu još moraju dati 50% republike i privredne organizacije, onda je to 9 milijardi investicija na ovim područjima. Pored toga, ove četiri republike dobiće određena sredstva iz one druge mase, tako da to nisu mala sredstva i zato ja ne mogu prihvatiti amandman.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Da li drug Brković posle objašnjenja drugarice Kufrin, kao predstavnika Izvršnog veća, insistira na svom amandmanu. (Brković: Insistiram).

Onda prema odredbama Poslovnika treba da izglasamo najpre ovaj amandman koji glasi: »Jugoslovenska investiciona banka odobravaće kredite iz sredstava iz tačke 1. ove Odluke u ukupnom iznosu od 12,8 milijardi dinara i to na ona područja i vidove turizma koji garantuju postizanje najvećih ekonomskih efekata i deviznog priliva od turističkog prometa stranaca«.

To je amandman na stav 1. tačka 8.

Ima reč drug Munir Mesihović, poslanik.

Munir Mesihović:

Izvinjavam se što po drugi put uzimam riječ, ja u načelu prihvatam Odluku. Ali stojim i dalje na stanovištu u vezi s tačkom 8. jer, u stvari, formulacija je ista, kao što je predložio drug Brković, s onom u mojoj diskusiji. I smatram da ova tačka 8. ne rješava pitanje, a postavio sam ga, vjerujem da ste me pažljivo saslušali, s principijelne tačke gledišta.

Drugo zakašnjenje, o kojem je ovde riječ, ne opravdava nas. Želim to ovde da kažem, jer je, u stvari to rečeno na sjednici Odbora za robni promet, a to je rečeno i na kraju jedne opšte diskusije koja se vodila u prilog ovakvim gledanjima.

Zato se u načelu izjašnjavam da u načelu prihvatam Odluku, s napomenom kod tačke 8. kao što sam to i rekao u svojoj diskusiji.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Dakle, prvi amandman na tačku 8, koji sam pročitao stavljam na glasanje.

Ko je za amandman, neka digne ruku.

Hajro Kapetanović:

Da li imamo kvorum kada glasamo? Predlažem da se to konstatuje.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Možemo prebrojati, ali koliko ja vidim kvorum postoji.

Hajro Kapetanović:

Mislim da ga nema.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Molim druga Viktora Repiča da izvrši prozivku.

Sekretar Viktor Repič (Vrši prozivku).

(Posle druge prozivke)

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Prisutno je 113 poslanika od ukupno 190. Znači, imamo kvorum. U međuvremenu su došli neki drugovi koji nisu bili prisutni.

Možemo preći na glasanje o amandmanu na član 8. Predloga odluke. Ja ću još jedanput pročitati amandman. Predlaže se da se stav prvi tačke 8. preformuliše tako da glasi: »Jugoslovenska investiciona banka odobravaće kredite iz sredstava iz tačke 1. ove odluke u ukupnom iznosu od 12,8 milijardi dinara i to na ona područja i vidove turizma koji garantuju postizavanje najvećih ekonomskih efekata i deviznog priliva od turističkog prometa stranaca«.

Ko je *za* ovaj amandman, molim da digne ruku. Znači 17 poslanika je glasalo »za«. Ima li ko *protiv*? (22 glasa je protiv). Znači, protiv je glasalo 22. Ko se uzdržava? (Većina se uzdržava).

Znači amandman nije usvojen.

Drugi amandman je na tačku 9. Traži se da se ta tačka briše. Ko je *za* amandman da se briše tačka 9. neka digne ruku. (Troje diže ruku). Znači, troje je *za* amandman.

Ima li ko *protiv*? (28 glasa protiv).

Ko se uzdržava? (Većina se uzdržava).

Znači amandman na tačku 9. je isto tako odbijen.

Ko se javlja za reč u pretresu teksta Predloga odluke? (Niko se ne javlja).

Stavljam Predlog odluke na glasanje onakav kakav je podnet od strane Saveznog izvršnog veća. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Većina diže ruku). Ima li ko *protiv*? (Dva poslanika dižu ruku: Savo Brković i Selmo Hašimbegović). Da li se ko uzdržava? (Niko).

Znači, usvojen je Predlog odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca s dva glasa protiv.

Dajem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Nastavljamo rad.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Predlog zakona o oslobođenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća za ovaj Predlog zakona je Svetko Kobal, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za opšte privredne poslove.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela izveštaj Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća.

Prilikom pretresa Predloga ovog zakona može se rasprava voditi analogno kao i kod prve tačke dnevnog reda, pošto je u vezi s ovom tačkom podeljen materijal koji je bio predmet diskusije u nekim odborima.

Otvaram pretres.

Reč ima drug Svetko Kobal, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za opšte privredne poslove.

Svetko Kobal:

Drugarice i drugovi poslanici. Imajući u vidu da ste svi dobili obrazloženje predloženog Nacrta zakona o oslobođenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka ja bih se zadržao samo na tački 8. člana 1. pošto su se posle prihvatanja predloga u Saveznom izvršnom veću otvorili neki problemi koje treba zajedno sa zakonom i razrešiti.

Naime, predlog zakona predviđa oslobađanje plaćanja doprinosa iz dohotka za izdavačku delatnost koja sada uplaćuje 50% doprinosa iz dohotka u republičke fondove za unapređenje izdavačke delatnosti.

Savezna privredna komora i Poslovno udruženje novinskih preduzeća i novinskih ustanova posle izrade ovog nacrta podnelo je predlog Saveznoj skupštini da bi trebalo u 8. tačku član 1. uneti da se oslobađa od plaćanja od doprinosa iz dohotka i grafička delatnost koja se nalazi u sastavu novinskih preduzeća. To znači da bi se na taj način doprinos iz dohotka, kao prihod republičkih fondova za unapređenje izdavačke delatnosti, za taj adekvatan iznos smanjio.

Taj amandman, odnosno predlog, razmatrao je juče Odbor za tekuće privredne probleme Privrednog veća a pošto o tom pitanju treba da donose zaključke oba veća, i Savezno veće, onda izlazim s tim problemom da bi mogao istovremeno da se rešava kad i ovaj Predlog zakona.

Moram da iznesem mišljenje i Saveznog izvršnog veća da je prilikom diskusije o nacrtu predloženog zakona bila posebna rasprava o problematici novinskih, izdavačkih i grafičkih preduzeća. To znači da je ova problematika, koja je izneta kao amandman, bila prisutna na zasedanju Saveznog izvršnog veća i da je Savezno izvršno veće sasvim svesno donelo ovakav predlog koji se nalazi pred vama.

Postoje dva osnovna momenta, po oceni Saveznog izvršnog veća, a ja apliciram diskusiju kakva je tamo bila, koja ukazuje da bi u datoj situaciji bilo najsvrsishodnije da se prihvati ovakav amandman.

Naime, rešavanje problema grafičke industrije, i doprinosa iz dohotka koji ta preduzeća plaćaju parcijalno, samo za novinsku delatnost, vrlo teško je prihvatljivo s aspekta našeg sistema. Jer, onda će grafička delatnost biti u različitom položaju s obzirom u kakvim se preduzećima ona nalazi. Naime, da li se nalazi u preduzećima sa novinskom delatnošću, ili izdavačkom delatnošću, ili kao samostalna grafička preduzeća.

Prihvatanje ovakvog amandmana imalo bi za posledicu probleme u unutrašnjoj raspodeli, osobito u preduzećima koja imaju više delatnosti, pa, moglo bi i da prouzrokuje izvesne suprotne tendencije u integracionim procesima koji se stvaraju na osnovi ovakve raspodele.

To je jedan vid koji je bio prisutan na sednici Izvršnog veća. Isto tako moram da skrenem pažnju da je to problem i s aspekta alimentiranja prihoda republičkih fondova za podsticanje izdavačke delatnosti, koji tim, već u ovoj godini, gube jedan znatan deo svojih sredstava.

Sa tih razloga smatram da mogu da kažem, na osnovi diskusije u Izvršnom veću, da se ovakav amandman ne bi mogao prihvatiti kao posledica sasvim konkretne situacije u kojoj se ta preduzeća i raspodela momentano nalaze.

Moram posebno da istaknem da je Savezno izvršno veće u razmatranju tog čitavog kompleksa imalo u vidu da treba u najskorije vreme razrešiti problem plaćanja doprinosa iz dohotka za čitavu grafičku delatnost u celini, a ne parcijalno, a pošto je danas ona prihod republičkih fondova za unapređivanje izdavačke delatnosti, treba istovremeno rešiti problem budućeg finansiranja ovakvog zadatka koji imaju republike.

Sa tog razloga bio je donet i zaključak da se ove mere u celini mogu primenjivati i prihvatiti tek početkom 1965. godine da bi se u razmatranju budžeta republika mogao istovremeno razmatrati i problem njihovih zadataka na području podsticanja izdavačke delatnosti.

U tom smislu predstavnik našeg Sekretarijata će takođe izneti to pitanje i u Privrednom veću, a ja mislim da se u ovom momentu taj amandman ne bi mogao prihvatiti.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ko se javlja za reč u pretresu u načelu, a o samom, konkretnom amandmanu raspravljamo pre prelaska na glasanje.

Ko želi reč? (Niko se ne javlja).

Ko se javlja za reč o pretresu teksta predloga? (Niko se nije javio).

Pošto se niko nije javio za reč, stavljam predlog na glasanje.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema) Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj predlog zakona.

Treća tačka dnevnog reda je: Neki aktuelni problemi prelaska na kraću radnu sedmicu.

Materijali u vezi s ovom tačkom dnevnog reda dostavljeni su članovima Veća. Otvaram pretres.

Reč ima drug Risto Džunov, savezni sekretar za rad.

Risto Džunov:

Drugovi i drugarice savezni poslanici, ima nešto više od godine dana kako je u ovom Domu donet novi Ustav. Glava III Ustava koja govori o slobodama, pravima i dužnostima čoveka i građanina određuje pored ostaloga i to da je radno vreme ograničeno i da nova radna sedmica u načelu neće trajati duže od 42 časa.

Istorijat procesa skraćivanja radnog vremena je poznat pa nema potrebe da ga detaljnije iznosimo. Od prve industrijske revolucije pa do danas radnička klasa je teškom ali beskompromisnom borbom uspevala da trajanje radnog dana postepeno smanjuje. Protivno prethodnim pribijavanjima poslodavaca produktivnost rada je posle svakog skraćivanja uvek opet toliko narasla da su posledice gubitaka fonda radnog vremena više nego izjednačene. Taj proces se stvaranjem sve većeg broja socijalističkih zemalja, u sasvim drugim društvenim uslovima i na drugi način, ali ipak dosledno nastavlja, tako da se može govoriti o opštem svetskom kretanju ka sve većoj produktivnosti rada, uporedo s kretanjem ka sve kraćem radnom vremenu i postupnom približavanju ostvarenja jedne Marksove misli, to jest da je cilj društvenog progressa: »Slobodni razvoj ličnosti, a ne skraćivanje potrebnog radnog vremena da bi se stvorio višak rada nego, uopšte, skraćivanje potrebnog društvenog rada na minimum, čemu će onda odgovarati umetničko, naučno i drugo obrazovanje pojedinaca tokom onih časova koji su za sve njih postali slobodni...«

Donošenjem novog Ustava i mi smo se ukopčali u taj svetski proces ocenjujući da nabujale proizvodne snage našeg društva omogućuju i traže prelazak na kraće radno vreme.

Promena trajanja i rasporeda radnog vremena duboko zadire u kompleks osetljivih pitanja: u efikasnost poslovanja radnih organizacija, u privredni mehanizam čitave zajednice, u lični život radnih ljudi i njihovih porodica, u složeno tkivo gradskih i komunalnih odnosa i njihovih gusto isprepletenih međusobnih zavisnosti. Krajnji cilj uvođenja kraćeg radnog vremena, međutim, jeste humanizacija rada kroz njegovo postepeno oslobađanje. A to znači da uvođenje kraćeg radnog vremena moramo sprovesti uporedo sa takvim povećanjem produktivnosti rada i tolikim poboljšanjem ekonomičnosti i rentabilnosti poslovanja da će u isto vreme postojano rasti realni lični dohoci i životni standard radnih ljudi uopšte. Zato smo pre godinu dana pristupili sistematskom proučavanju iskustava nekih zemalja, koje su već ranije počele s uvođenjem radne sedmice kraće od 48-časovne. U isto vreme smo počeli organizovati plansko sakupljanje i analiziranje sop-

stvenih iskustava u manjem broju naših radnih organizacija.

Pred vama je rezime jedne obimnije analize koja je pokušala da sagleda ne samo suštinu, nego i veličinu uticaja kraćeg radnog vremena na neka privredna kretanja i društveni život u celini. Tu analizu je zajednička sednica Odbora za pitanja rada Saveznog veća i Grupe Privrednog veća za skraćivanje radnog vremena pre desetak dana povoljno ocenila i u celini usvojila. Tom prilikom su Odbor i Grupa izrazili mišljenje da bi veća Savezne skupštine posle diskusije o problemima skraćivanja radnog vremena trebalo da zauzmu stavove u pogledu nekih pitanja koja su se u poslednje vreme otvarala.

Dopustite mi zato, drugarice i drugovi, da u najkraćim crtama ukažem na neke važnije aspekte tog problema posmatranog, prvo, s gledišta narodne privrede u celini, zatim s gledišta pojedinih radnih organizacija, a konačno i samih radnih ljudi i njihovih porodica.

U analizi se došlo do zaključka da je dosadašnji razvoj privrede stvorio preduslove za uspešan prelazak na kraću radnu sedmicu. Normalno radno vreme trajalo je 1963. godine 48 časova sedmično, kao i 1939. godine, ali je tokom istog vremenskog razdoblja obim čitave industrijske proizvodnje povećan oko šest puta, a obim poljoprivredne proizvodnje za 60%. Pošto je tokom istog perioda broj stanovnika povećan za 22%, sledi da je obim industrijske i poljoprivredne proizvodnje po stanovniku mnogo veći nego što je bio pre rata.

Iako je poljoprivredna proizvodnja sporo rasla, ipak je stopa povećanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje zajedno, svedene na jednog stanovnika, tokom desetogodišnjeg perioda 1952—1961. godine prevazilazila te stope u većini drugih, socijalističkih i nesocijalističkih zemalja.

Ukupna zapošljenost je od 1951. do 1961. godine narasla od oko 1,600.000 na oko 3,200.000 ljudi, a broj zapošljenih u industriji i rudarstvu od oko 600.000 na oko 1,155.000 ljudi.

U isto vreme je i energetska opremljenost radnih mesta poboljšana. Instalirana snaga svih pogonskih mašina u industriji i rudarstvu narasla je od 1,5 kW po radniku na oko 2 kW po radniku, a instalirana snaga samih elektromotora od oko 1,3 kW po radniku na oko 1,9 kW po radniku. Sve to je, zajedno sa nizom drugih faktora, omogućilo toliki skok proizvodnih snaga da prelazak na kraće radno vreme pod uslovima nepromenjenog načina privređivanja uglavnom ne bi smeo stvarati veće teškoće.

Treba, međutim, uzeti u obzir da će se prelazak na Ustavom zajemčenu kraću radnu sedmicu vršiti uporedo s novim merama privredne politike koje su uslovljene ulaženjem u novu fazu našeg društveno-ekonomskog razvoja.

Prve projekcije sedmogodišnjeg plana računale su da će se nacionalni dohodak do 1970. godine povećati za oko 60% po stanovniku. Takav rast privrede ne može se ostvariti bez kvalitetnog menjanja ekonomike, a u prvom redu bez prelaska na intenzivno privređivanje, to jest, putem mnogo efikasnijeg korišćenja svih kapaciteta kojima danas raspolažemo. To sa svoje strane, i bez obzira na mnoge druge razloge, traži brže povećanje ličnih dohodaka i preraspodelu čistog prihoda uopšte. To su razlozi, zbog kojih se postavlja pitanje realnosti zahteva, da se uporedo s tim novim merama sprovede još i osetno skraćivanje radne sedmice.

Drugi moment o kome smo vodili računa proizašao je iz uočavanja i ocene potrebe da se intenzivnije i uspešnije uključimo u međunarodnu podelu rada. To i bez obzira na skraćivanje radnog vremena traži ozbiljnije povećanje produktivnosti i osetnije poboljšanje kvaliteta, jer stepen ekvivalentnosti međunarodne privredne razmene, zbog niske prosečne produktivnosti naše privrede, i danas još ne odgovara. Proizvod rada jednog časa inostranog radnika često plaćamo s izvozom proizvoda dva, tri ili četiri radna časa naših ljudi. To znači da u našoj privredi uopšte, a posebno u onim njenim granama koje su orijentisane na izvoz, moramo produktivnost rada brže povećavati kako bismo što pre uspostavili ekvivalentnost međunarodne privredne razmene gde god to bude moguće. Pošto i efikasno uvođenje kraće radne sedmice zahteva povećanje produktivnosti rada, u prvi mah izgleda da će potreba kvantitativnog i kvalitativnog jačanja izvoza u izvesnom smislu otežavati napore za istovremeno uvođenje kraće radne sedmice. S druge strane, međutim, jačanje međunarodne podele rada će i pozitivno dejstvovati na većinu naših radnih organizacija, unoseći u njih, neposredno ili posredno, dejstvo discipline svetuskog tržišta.

Treći moment proističe iz jedne od karakteristika našeg dosadašnjeg razvoja: iz njegove ekstenzivnosti. Visoke stope privrednog rasta postignute su u proteklom periodu pre svega zahvaljujući jačanju ekstenzivnih činilaca proizvodnih snaga društva — broja zapošljenih radnika i obima sredstava za proizvodnju. Istina, takav razvoj se obično smatra objektivnom zakonitošću svake privrede koja se ubrzano izvlači iz zaostalosti. Ipak treba voditi računa o činjenici da na određenom stupnju društvenog razvoja ekstenzivno privređivanje može da postane kočnica daljeg napretka. Uprkos značajnim rezultatima koje smo postigli, još uvek u nedovoljnoj meri koristimo kapacitete koje smo u međuvremenu izgradili. To znači da su nago-milane znatne »unutrašnje rezerve« čije otkrivanje i aktiviranje predstavlja uslov i okvire za uspešan prelazak na kraće radno vreme.

Četvrti moment o kome treba voditi računa proističe iz mladosti, relativno kratkog radnog iskustva i slabe stručnosti naših radnika. Početkom 1961. godine od ukupno 3,530.000 privredno aktivnih ljudi van poljoprivrede, imalo je oko 61% više od 15, a manje 35 godina života. Ponavljam da je tokom perioda 1951—1961. zapošljenost u društvenom sektoru narasla od oko 1,600.000 na oko 3,200.000 ljudi. Iz toga, međutim, sledi da više od polovine svih zapošljenih ima radni staž kraći od 10 godina. Uz to treba dodati da je od svih privredno aktivnih ljudi, van poljoprivrede, prilikom poslednjeg popisa stanovništva, više od polovine radnih ljudi imalo nedovršenu osnovnu školu, odnosno bilo bez ikakve školske spreme. Ne treba posebno dokazivati da je za efikasnost savremene privrede i nivo njene produktivnosti to ozbiljan nedostatak. Od poslednjeg popisa stanovništva, obavljenog 1961. godine, situacija se počela popravljati. Broj učenika koji su završili škole za kvalifikovane radnike, tehničke i slične stručne škole, a koji nisu nastavili školovanje, odnosno broj diplomiranih studenata, iznosio je 1962. godine oko 75.000, a 1963. godine oko 78.000.

Iz toga proizlazi da je u toku poslednje dve godine broj raspoloživih stručnih kadrova bio veći od broja novozapošljenih, što ranijih godina nije bio slučaj, pa se može ceniti da je i kvalifikaciona struktura novozapošljenih bila povoljnija nego ranije. U poređenju s oko 3,500.000 zapošljenih u privredi, to još ne znači radikalno poboljšanje situacije, ali proces je počeo, a to je za postepeno skraćivanje radnog vremena vrlo važno.

Peti moment proističe iz niskog nivoa organizacije rada i poslovanja. To, pored ostalog, ima veze i s brzim tempom investiranja i s ekstenzivnošću procesa reprodukcije uopšte. Sistematsko širenje organizacionih znanja i uspešna stimulacija kreativnosti naših radnih ljudi u toj oblasti sigurno su važni uslovi za uspešan tok procesa uvođenja kraće radne sedmice. Kratak pregled pozitivnih rezultata i nekih teškoća našeg dosadašnjeg društveno-ekonomskog razvoja trebalo je da posluži pronalaženju odgovora na pitanje hoće li nam uspeti da uporedo s preduzimanjem drugih mera nove privredne politike uspešno pređemo na kraće radno vreme. Neskraćena verzija analize koju je Komisija Saveznog izvršnog veća za radno vreme nedavno dovršila, nastojala je da sakupi kvantitativne dokaze za dvojnju tezu da se celishodnijim naporom društva može na kraće radno vreme preći uz istovremeno ubrzanje tempa privrednog rasta, jačanje međunarodne privredne razmene i povećanja životnog standarda, ali se u isto vreme konstatuje da uspešan prelazak na kraću radnu sedmicu nikada neće biti jednostavan jer traži ozbiljne napore

za poboljšanje efikasnosti poslovanja svih radnih organizacija bez izuzetaka.

I analiza je, s tim u vezi, došla do zaključka da aktivnost radnih organizacija ne može dati punu meru onoga što društvo od nje očekuje, ako se u isto vreme ne bude celishodno usmerenim merama zajednice dejstvovalo na spoljne faktore produktivnosti, ekonomičnosti i rentabilnosti poslovanja. U red takvih mera ide olakšanje procesa zdrave integracije, zatim bolje funkcionisanje uprave, banaka, komunalnih službi, elektroprivrede, saobraćaja i drugih sektora privrede i javnih službi. Sve oštrije se očitava potreba da svaka privredna organizacija neodložno pristupi solidnim pripremama za prelazak na 42-časovnu radnu sedmicu. Tokom tih priprema sve radne organizacije bez izuzetaka treba da izrade dokumentovane analize ekonomskih, finansijskih i drugih posledica uvođenja novog radnog vremena, a posle toga da razrade detaljne planove organizacionih i drugih mera koje će preduzimati, da bi u svakoj fazi procesa skraćivanja radnog vremena na koji će se docnije odlučiti, obezbedile nivo produktivnosti rada i stepen efikasnosti poslovanja koji će obezbediti planirani obim proizvodnje, odnosno usluga, viši nivo ličnih dohoda i planirani obim izdvajanja u sopstvene i društvene fondove.

Sastavni deo tih pripremnih radnji treba da bude stalna briga za stručno usavršavanje svih članova kolektiva, za formiranje službi za istraživanje i razvoj, za opštu i statističku kontrolu kvaliteta i savremenu organizaciju rada uopšte. Sve ovo treba razvijati putem jačanja samoupravljanja i razvijanja ekonomskih jedinica, uporedo s osetnim usavršavanjem sistema unutrašnje raspodele, radi uspešnijeg stimuliranja produktivnog, poslovno uspešnog i kreativnog rada.

Prelazak na kraću radnu sedmicu biće kontinuiran proces koji će u nekim radnim organizacijama trajati samo nekoliko meseci, ali u drugima i više godina. Postupnost prelaska na kraću radnu sedmicu jeste, uostalom, karakteristika i preduslov za uspešno sprovođenje ove mere. To je potvrđeno praksom drugih socijalističkih i svih nesocijalističkih zemalja, pa je šteta da u nas još nije do kraja likvidirano suviše optimističko verovanje nekih stručnjaka da se radno vreme može u svakom slučaju naglo skratiti. Čak i organi upravljanja nekih naših radnih organizacija još misle da se od 48-časovne na 42-časovnu radnu sedmicu mora preći u jednom skoku. To u pravilu nije dobra taktika, jer pored ostalog, traži povećanje produktivnosti živog rada za oko 15%. Ako bi se, nasuprot tome, radno vreme postepeno skraćivalo, onda bi zadatak bio mnogo lakši. Skraćivanje radne sedmice za 1 čas zahteva povećanje časovne produktivnosti rada za 2,3%, a skra-

ćenje radne sedmice za 3 časa, povećanje časovne produktivnosti rada za 7,1%. Ako se uzme u obzir da povećanje produktivnosti živog rada, iako neophodno, samo po sebi ipak još nije dovoljno, jer povrhu toga treba poboljšati i ekonomičnost rada i rentabilnost poslovanja, onda se ukazuje na važan element politike radnih organizacija u prelasku na kraće radno vreme — na postupnost. To je, uostalom, dokazano i u našoj kratkoj praksi, jer je prelazak na 42-časovnu radnu sedmicu onih radnih organizacija koje su pre toga duže vremena radile 45 časova sedmično, kao na primer »Rade Končar« ili »Franjo Kluz«, bio mnogo lakši nego za ostale koje su radile 48 časova sedmično.

Time smo došli do pitanja tempa i krajnjeg roka prelaska na kraće radno vreme. U analizi se došlo do rezultata da bi u našim uslovima većina radnih organizacija za 5 godina mogla bez teškoća uvesti kraće radno vreme. Ipak postoji mogućnost da će, i pored velikih unutrašnjih rezervi privrede kao celine, preostati određeni broj radnih organizacija koje ni u roku od 5 godina ne mogu uspešno preći na kraće radno vreme. To ne znači da bi zbog toga trebalo konačne rokove odlagati u nedogled, ili ih produžiti preko mere, koja je za našu privredu optimalna. Nedavno održan sastanak republičkih sekretara za rad bavio se idejom da bi krajnji rok prelaska možda trebalo da bude četiri godine, jer bi većina naših radnih organizacija mogla obezbediti sve uslove za uspešan prelazak na Ustavom zajamčenu 42-časovnu radnu sedmicu. Na kraju je prevladalo mišljenje da krajnji rok ipak ostane pet godina, s tim da republička izvršna veća mogu taj rok produžiti ili skratiti.

Razume se da tako kratko izlaganje ne može do kraja iscrpiti sve momente i sve mere o kojima će radne organizacije povesti računa. Jedno je ipak sigurno: uvođenje kraće radne sedmice, uporedo s osetnijim povećanjem ličnih dohodaka i poboljšanjem prosperiteta pojedinih radnih organizacija i privrede u celini, zahteva organizovan napor svakog radnog čoveka, svih ekonomskih jedinica i radnih organizacija, kao i čitavog društva i svih njegovih organa.

Uvođenje kraćeg radnog vremena, međutim, ima i čitav niz vanekonomskih posledica. Radi se pre svega o poboljšanju psihofizičke i zdravstvene kondicije radnih ljudi, kao i o mogućnosti intenzivnijeg učenja, kulturnog uzdizanja i društveno-političkog rada pojedinaca. Tačno je da intenzitet rada na mestu osnovnog zaposljenja često zaostaje za prosecima zemalja sa starijom industrijskom tradicijom. Ali su lični dohoci u nas takvi da priličan broj zaposljenih pribegava honorarnom radu, a više od milion ljudi pored rada u industriji, građevinarstvu

ili saobraćaju, vrši još i manje-više naporne poslove na poljoprivrednim imanjima svojih porodica. (Uz to dolaze veliki naponi dnevnog migriranja). Ipak se u sadašnjim diskusijama o načinu uvođenja kraće radne sedmice čuju predlozi da radno vreme počne ranije nego danas. Očito se ovde radi o težnji da se proširuju mogućnosti rada van osnovnog radnog mesta što bi, međutim, trebalo energično suzbijati. Takvo povećanje intenzivnosti rada nužno bi povećalo stopu i težinu udesa na radu, učestalost i trajanje bolovanja i na taj način smanjivalo fizičku i intelektualnu radnu sposobnost naroda, umesto da je povećava. Razume se da će prosečna visina realnih ličnih dohodaka takođe odigrati odlučujuću ulogu, tako da će ostvarenje ustavnog načela dovesti do smanjenja prosečnog intenziteta rada društva u celini. Od takvog skraćivanja radnog vremena možemo očekivati povoljne efekte psihofiziološke, medicinske i sociološke prirode. Bolji uslovi za odmor, aktivnu rekreaciju, kulturno uzdizanje i društveno-političku aktivnost daće posle nekoliko godina povećane fizičke i intelektualne radne sposobnosti, povišenje nivoa opšte kulture i društveno-političke aktivnosti. Posledica tih efekata biće određeno povećanje produktivnosti, uporedo s humanizacijom rada.

U manjem broju radnih organizacija čija smo iskustva analizirali, konstatovano je smanjenje broja povreda na radu, i smanjenje broja i trajanja odsustvovanja sa posla zbog bolesti i drugih razloga. Ti efekti su osobito izraženi u onim radnim organizacijama koje su prilikom prelaska na kraću radnu sedmicu uvele dva uzastopna dana odmora. Takav režim stvara osetno bolje uslove rada i života zaposljenih žena, a osobito majki, ali i muškaraca koji se na taj način mogu bolje odmoriti, odnosno jedan od dva dana odmora upotrebiti za sport, druge vidove aktivne rekreacije, ili stručno usavršavanje.

Ovde, međutim, treba reći da skraćivanje radnog vremena ne sme izazvati skraćivanje pogonskog vremena sredstava za rad. Naprotiv. Stepenu korišćenja naših osnovnih sredstava je tako nizak da bi trebalo osetno bolje koristiti pogonsko vreme osnovnih sredstava i produžiti njegovo nominalno trajanje i dužinu. Uvođenje druge i treće smene, gde to bude moguće, i uvođenje kontinuiranog načina proizvodnje, što će reći da pogonsko vreme osnovnih sredstava traje sedam dana u sedmici, znači veliku rezervu za poboljšanje ekonomičnosti naših radnih organizacija. Ako se to pod uslovima dvosmenskog i trosmenskog rada ostvaruje po formuli »6 + 2«, koju je pored nekih drugih radnih organizacija prihvatila i zagrebačka »Pliva«, to jest, ako ljudi rade 6 dana po osam časova, pa se onda 2 dana odmaraju, onda dani odmora u jednoj sedmici mogu da budu u su-

botu i nedelju, u drugoj sedmici u nedelju i ponedeljak, u trećoj sedmici u ponedeljak i uto-rak, i tako dalje, a tek posle pet sedmica opet u subotu i nedelju. To nesumnjivo stvara određene probleme, jer treba stvoriti nove navike što nije laka stvar. Prigovor da bi takav raspored rada značio opasnost za stabilnost porodice ne možemo ni prihvatiti, ni odbaciti dok serijom solidnih socioloških studija ne dođemo do mnogo pouzdanijih saznanja od onih kojima danas raspolažemo. Ipak treba voditi računa o tome da u našoj zemlji bar oko 500.000 ljudi radi i u nedelju i da su oni tokom vremena našli načina da svoje porodične probleme na određen način rešavaju. Time ipak ne mislim reći da bismo teškoće uvođenja kontinuiranog pogonskog vremena smeli nipodaštavati. Te teškoće su veoma ozbiljne i veoma realne jer, pored ostaloga, zahtevaju prilagođavanje novonastaloj situaciji i rada trgovinskih, saobraćajnih, komunalnih, kulturnih, zdravstvenih i socijalnih ustanova.

Svakako treba voditi računa o tome da na svim etapama priprema i u donošenju odluka učestvuje u što većoj meri i što neposrednije svaki član kolektiva, kako bi organi upravljanja mogli blagovremeno i efikasno rešiti taj složeni, odgovorni i društveno značajni zadatak.

Drugarice i drugovi savezni poslanici,

Akcija za uvođenje kraćeg radnog vremena sada ulazi u novu fazu. Oko 150 radnih organizacija u kojima radi više od 140.000 ljudi kontrolisano prelazi na novi režim rada. Iskustva se sakupljaju i analiziraju, pa se može reći da rezultati nisu loši. Zahvaljujući svesti naših kolektiva, pravilnom stavu organa radničkog upravljanja i ispravnim stavovima opštinskih, sreskih, pokrajinskih, republičkih i savezne komisije za radno vreme koje su tu akciju do danas organizovale, novo radno vreme uvedeno je uporedo s povećanjem produktivnosti rada i ekonomičnošću poslovanja, bez osetnijeg povećanja prekovremenog rada. Iako je još prerano da se o tim rezultatima donese konačan sud, ipak ima razloga verovanju da su strategija i taktika rukovođenja tom akcijom bile na dobrom putu.

Sada se broj radnih organizacija koje uvode kraću radnu sedmicu svakog dana povećava, a došlo je i vreme da se pripremaju prvi nacrti teza za onaj savezni zakon koji u smislu odredaba 27. člana Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava treba da odredi rok i uslove za prelazak na kraće radno vreme. U toj novoj etapi društvene akcije za prelazak na kraće radno vreme, inercija i nepotrebna spornost bile bi jednako štetne kao i neka privredna ekspanzivnost, koja bi se svodila na nemir i nervozu koji prate nedovoljno pripremljene poduhvate.

Viši stupanj organizovanosti društvenog napora lakše bi se postigao ako bi ovaj visoki

Dom o nekim pitanjima zauzeo određene stavove i radnim organizacijama preporučio opštu liniju akcije. Oseća se potreba insistiranja na nekim momentima kako slede.

Trebalo bi ubrzati i poboljšati pripreme za prelazak na kraću radnu sedmicu u svim privrednim organizacijama koje će pri tome obuhvatiti izgrađivanje prethodnih analiza, sastavljanje i sprovođenje plana organizacionih mera radi boljeg korišćenja kapaciteta, usavršavanja procesa rada, usavršavanje sistema raspodele unutar privrednih organizacija, racionalizacije unutrašnjeg transporta i savremenije organizacije rada i poslovanja uopšte. Orije-tacija na ekonomski opravdane oblike poslovne saradnje radi bolje podele rada i efikasnijeg poslovanja takođe može da bez novih ulaganja poboljša efikasnost poslovanja. Doslednija primena standardizacije i tipizacije, sistematsko istraživanje domaćeg i stranih tržišta, automatizacija obračunavanja troškova i analize poslovanja i niz drugih mera za organizaciju rada mogu takođe dati pozitivne efekte i tako olakšati uvođenje skraćene radne sedmice. Čvršća disciplina radi boljeg korišćenja fonda radnog vremena, bolja priprema i bolji uslovi rada, dalji napori za organizovanje stručnog obrazovanja radnika takođe su podesne mere za uspešniji prelazak radnih organizacija na kraće radno vreme.

Prelazak na kraće radno vreme treba usloviti sa izvršenjem potrebnih priprema a odluke ne bi trebalo donositi naprečac, jer bi to moglo dovesti do privremenog vraćanja na sadašnju radnu sedmicu od 48 časova, sa svim negativnim posledicama koje bi takva vraćanja na staro radno vreme izazvala.

Dosadašnja iskustva radnih organizacija koje su već prešle na kraće radno vreme treba u većoj meri i organizovanije koristiti. Radio, televizija, stručni časopisi, posebna izdanja i dnevna štampa treba u većoj meri nego do danas da iznose stečena iskustva, uspehe i teškoće radnih organizacija koje su uvele kraće radno vreme, jer će time omogućiti intenzivniju razmenu iskustva i lakše shvatanje suštine i značaja tog složenog problema.

Organi uprave i komisije društveno-političkih zajednica za radno vreme treba da prate i analiziraju aktivnost, probleme i teškoće u vezi s prelaskom na kraću radnu sedmicu i da predlažu mere za uspešno izvršenje ovog zadatka. Pošto će posle uvođenja kraće radne sedmice problemi postati brojniji i akutniji nego danas, izgleda da komisije za radno vreme treba kadrovski, a i inače, osposobiti na to da i posle donošenja normativnih propisa mogu uspešno raditi na analizi procesa, i rešavanju određenih problema koji traže predloge za preduzimanje stanovitih mera.

Sindikati i opštinske skupštine, kao osnovni nosioci ove aktivnosti, treba i dalje da se anga-

žuju u toj oblasti, jačajući mobilizatorsku ulogu koju su i do danas nosili.

Treba više angažovati i druge faktore van radnih organizacija radi organizovanja i neposrednog pružanja pomoći kolektivima koji se odlučuju da uvedu kraću radnu sedmicu.

Privredne komore treba da usmeravaju uvođenje kraće radne sedmice u privrednim organizacijama, ispitujući specifičnosti pojedinih oblasti i grana delatnosti, vršeći razmenu iskustava između srodnih preduzeća i dejstvujući u oblasti stručnog osposobljavanja i usavršavanja specijalističkih i rukovodnih kadrova. Komore treba da budu nosioci akcije za širu primenu metode naučne organizacije rada, bez čega će prelazak na kraće radno vreme ići sporije, teže i manje efikasno. Svaka privredna komora trebalo bi da ima bar po jednog ekonomistu ili inženjera koji će biti osposobljen za to da može dejstvovati kao savetodavac i organizator pružanja neposredne pomoći radnim organizacijama na teritoriji koju njegova komora posluhuje.

Imajući u vidu važnost savremenih metoda organizacije rada i poslovanja, ali i stanje u pogledu njene primene u radnim organizacijama uopšte, posebno u vezi s uvođenjem kraćeg radnog vremena, potrebno je predmetu organizacije rada u stručnim školama i na fakultetima dati veći značaj nego što je to bilo do danas.

Organi radničkog samoupravljanja treba da posvete veću pažnju uvođenju kraćeg radnog vremena, usmeravajući i prateći sve te aktivnosti u radnoj organizaciji. Jačajući unutrašnje komisije za pripremu prelaska na novo radno vreme i formirajući nove stručne službe koje će organizaciju i produktivnost rada podizati na viši nivo, organi radničkog upravljanja ipak ne treba da ovu problematiku u celini prepustaju stručnim telima. To bi dovelo do njihove pasivizacije i politički neadekvatne pripreme tih važnih poduhvata.

Otvorena pitanja koja treba u vezi s uvođenjem kraće radne nedelje što pre rešavati, odnose se na dnevni, sedmični i godišnji odmor, na maksimalno trajanje radnog dana i neka druga pitanja koja se mogu regulisati novim zakonom o radnim odnosima, ili zakonom o rokovima i uslovima prelaska na kraće radno vreme. Dosadašnja razmatranja u Komisiji Saveznog izvršnog veća za radno vreme i na zajedničkoj sednici Odbora za pitanja rada Saveznog veća i Grupe Privrednog veća za skraćivanje radnog vremena, od 5. juna ove godine sve više se približuju mišljenju da modelitete prelaska na kraću radnu sedmicu treba regulisati posebnim zakonom, dok bi se pitanja koja su u neposrednoj vezi s trajanjem radne sedmice, ali nisu vezana a sam proces uvođenja

kraćeg radnog vremena, trebalo regulisati novim zakonom o radnim odnosima.

Tokom priprema za uvođenje kraće radne sedmice iskrsnuo je problem dnevnog odmora. Ima mišljenja da ustavnu odredbu o 42-časovnoj radnoj sedmici treba tako shvatiti da će puno radno vreme iznositi do 42 efektivna radna časa sedmično, a ne 39 časova koliko bi iznosilo da se današnja praksa uključivanja dnevnog odmora u nominalno radno vreme i dalje nastavi. Čini se, međutim, da preovlađuje drugo mišljenje koje se oslanja na analogiju s današnjom situacijom gde je u nominalno radno vreme od 48 časova sedmično uračunato i šest dnevnih odmora od po 30 minuta, tako da današnja efektivna radna sedmica ima 45 časova. Neke radne organizacije, koje su u okviru eksperimentalnog »modela«
privrede prešla na skraćenu radnu sedmicu, donele su odluku o smanjenju dnevnog odmora na 15 minuta, o njegovom potpunom ukidanju ili što je praktički skoro isto, o njegovom korišćenju na početku ili kraju radnog vremena, što je, uostalom, odredbom stava 2. člana 110. ZORO izričito zabranjeno.

Treba uzeti u obzir da će prelaskom na skraćenu radnu sedmicu rad biti nešto intenzivniji, što govori u prilog tezi da se dnevni odmor zadrži u nesmanjenom trajanju od 30 minuta. U prilog ovoj tezi govori i činjenica da se radi o stečenom pravu. Čini se da korišćenje dnevnog odmora treba regulisati tako da to uvođenje kraće radne sedmice ne smeta da zaštitna funkcija dnevnog odmora dođe do punog izražaja, ali da radna organizacija može u tim okvirima autonomnim normativnim aktom regulisati tu materiju, vodeći računa o svojim uslovima, potrebama i mogućnostima.

Dosadašnje iskustvo s probnim uvođenjem kraćeg radnog vremena ukazuje i na pitanje sedmičnog odmora. Član 212. ZORO određuje da radnik u toku od 7 radnih dana mora imati odmor od najmanje 32 uzastopna časa. U novom zakonu o radnim odnosima, međutim, ovaj institut bi se mogao elastičnije postaviti, jer se prelaskom na kraće radno vreme i preraspodelom fonda radnog vremena može radniku obezbediti korišćenje dva dana odmora u toku sedmice. Nasuprot tome u poljoprivredi, šumarstvu i građevinarstvu, tokom sezone, katkada neće biti moguće koristiti po jedan slobodan dan u toku svake pojedine sedmice, nego tek posle određenog vremenskog perioda koji u smislu međunarodnih konvencija i našeg zakonodavstva ne bi trebalo da bude duži od 14 dana. U tom slučaju bi, međutim, trebalo obezbediti godišnji fond ostvarenih slobodnih dana i omogućiti njihovo korišćenje u vreme kada je to bez štete za čovekovo zdravlje i što je moguće više bez štete za prosperitet njegove radne organizacije.

Naše i strano iskustvo ukazuju na potrebu da se kod privrednih delatnosti sezonskog karaktera — poljoprivreda, šumarstvo, građevinarstvo i dr., kao i delatnosti sa specifičnim uslovima rada, pojedine grane saobraćaja i veza — preraspodela radnog vremena vrši u toku godine. Trebalo bi zbog toga zauzeti bar principijelni stav da radno vreme u ovim delatnostima može iznositi i nešto više, odnosno manje od 42 časa sedmično, pod uslovom da prosečni broj časova u toku godine ne pređe 42 časa sedmično. S tim u vezi treba razmotriti i maksimalno trajanje radnog dana, vodeći računa o zaštitnoj funkciji takve odredbe, ali i o tome da su današnji propisi u praksi prevaziđeni. Bitno je radi daljeg odvijanja aktivnosti društva u toj oblasti, kao i radi ubrzanja izrađivanja teza za nove zakonske propise, zauzeti stavove u pogledu tempa i načina uvođenja kraćeg radnog vremena. Smatra se da će prelazak na kraću radnu sedmicu biti kontinuiran proces, pa se s tim u vezi nameće potreba donošenja odluke hoće li se odredbe 27. člana Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava tako ostvarivati da će se rokovi za uvođenje kraćeg radnog vremena propisivati posebno i u principu različito za pojedine oblasti i grane privrede, ili tako da se rokovi vezuju isključivo samo na ispunjavanje određenih kriterijuma efikasnosti na nivou radnih organizacija, s tim da vreme prelaska na novi režim rada određuju one same. Pri tome se ukazuju tri mogućnosti: prema prvoj varijanti određivali bi se čvrsti rokovi za pojedine oblasti i grane privredne delatnosti, ali bez uslovljavanja prelaska na kraću radnu sedmicu s ispunjenjem nekih uslova; druga varijanta bi se sastojala u tome da se formulišu uslovi kojima radna organizacija treba da udovolji pre nego što uvede kraću radnu sedmicu, s tim da se najduži rokovi za prelazak na novi režim radnog vremena određuju ešalonirano za pojedine oblasti i grane privrede; treća varijanta vezivala bi prelazak na kraću radnu sedmicu za ispunjavanje određenih uslova, ali ne bi davala posebne rokove za pojedine oblasti i grane privrede, nego samo jedan opšti rok od, recimo, pet godina, do koga sve radne organizacije treba da uvedu 42-časovnu radnu sedmicu. Republička izvršna veća bi onda taj krajnji rok mogla svojim odlukama za najviše jednu godinu skratiti ili produžiti.

Prednost određivanja različitih rokova za pojedine oblasti i grane privrede bila bi u tome da se spreče pojave određenih neusklađenosti koje bi se mogle izazvati tim što, da uzmemo samo tri primera, unutar crne metalurgije, drumskog saobraćaja ili trgovine na malo neke radne organizacije već rade po novom režimu, dok druge još posluju s 48-časovnom radnom sedmicom. U celini se taj nedostatak

neće izbeći ni po drugim varijantama, ali će ipak biti manji, što bi značilo neke prednosti. Nedostatak takvog rešenja je u tome što će fiksirani rok za pojedine oblasti i grane privredne delatnosti za neke radne organizacije biti predugačak, tako da bi ih mogao pasivizirati, dok će za neke druge biti prekratak, što bi izazvalo potrebu naknadnog donošenja većeg broja individualnih rešenja od strane uprave kojima bi se rokovi prelaska na kraće radno vreme produžavali, a time i veći obim administrativnih intervencija nego što bi za tu akciju bilo poželjno.

Prednost one varijante, koja bi fiksirala neke uslove za prelazak na kraću radnu sedmicu, a određivala samo jedan, krajnji rok za prelazak, sastoji se u tome da bi slobodnije, s mnogo manje administrativnih intervencija, svaka radna organizacija mogla prema svojoj sposobnosti otkrivanja i aktiviranja unutrašnjih rezervi birati optimalni rok uvođenja kraćeg radnog vremena. Nedostatak ove varijante već je indirektno spomenut — postoji mogućnost prilično nepreglednog i neujednačenog prelaženja na kraće radno vreme, što bi moglo izazvati određene probleme, vezane za potrebu sinhronizovanja kretanjima proizvodnje i usluga onih radnih organizacija koje kraću radnu sedmicu uvode, često i s drugačijim rasporedom radnog vremena. Dosadašnja razmišljanja, čini se, daju prednost trećoj varijanti, ali treba naglasiti da je njeno prihvatanje vezano na celishodno vođenu, efikasnu političku akciju, osobito na nivou opština, s ciljem da se uzmu u obzir prilične razlike između unutrašnjih rezervi pojedinih oblasti i grana privrede, pa i pojedinih radnih organizacija s jedne strane, a potrebe za koordiniranim, međusobno usaglašenim uvođenjem novog radnog vremena u mnogo hiljada radnih organizacija, s druge strane.

Molim vas, drugarice i drugovi poslanici, da svojom diskusijom i stavovima pomognete kako bi se ova značajna akcija našeg društva što pravilnije usmerila i što uspešnije sprovedila.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Josip Horvat, poslanik.

Josip Horvat (Izborna jedinica Bačka Palanka):

Drugarice i drugovi poslanici, Odbor za pitanja rada Saveznog veća i Grupa poslanika Privrednog veća održali su nekoliko sednica na kojima su razmatrali probleme u vezi s prelaskom na skraćeno radno vreme. Članovi Odbora i Grupa poslanika, naročito na poslednjoj sednici, razmatrali su kretanje aktivnosti u prvom redu u privrednim organizacijama i drugim društvenim faktorima o pitanjima ve-

zanim za skraćanje radnog vremena, kao i ocene date o kretanju i razvoju proizvodnje i produktivnosti rada za duži protekli period.

Analizirajući čitav dosadašnji proces o ovom pitanju Odbor i Grupa su došli do sledećih konstatacija:

Da je pitanje skraćanja radnog vremena pobudilo živi interes radnika i radnih organizacija. Konstatovano je da su o ovom pitanju u radnim organizacijama vođene vrlo žive diskusije još u toku aktivnosti u vezi s donošenjem Ustava. Ove diskusije bile su još intenzivnije nakon donošenja Ustava, čemu su naročito doprinele organizacije saveza sindikata.

Mada se ne može reći da se u čitavoj aktivnosti o ovom pitanju operisalo s ubedljivim argumentima, vredno je istaći da je u ovim diskusijama data pozitivna ocena o mogućnostima prelaska na kraće radno vreme u najvećem delu radnih organizacija. Kada je već reč o aktivnosti privrednih organizacija, moram istaći i konstataciju da se u nekim organizacijama nije dovoljno shvatila težina ove problematike. Ovladalo je shvatanje da je prelazak na kraće radno vreme uglavnom stvar donošenja propisa koji će ovo pitanje regulisati, pa se pri tom prenebreglo sagledavanje sve složenosti i ozbiljnosti problema prelaska na kraće radno vreme.

Ovakvo shvatanje doprinelo je da se neke organizacije nisu dovoljno angažovale na mobilizaciji snaga kolektiva za dalje unapređenje proizvodnje i produktivnosti rada. Baš zbog toga što ovoj političkoj aktivnosti nisu sledile organizacione i tehničke pripreme za prelazak na skraćenu radnu nedelju u radnim organizacijama, ova široka prva aktivnost je brzo i otpala. Možemo reći da i danas ova aktivnost u privrednim organizacijama nije dovoljna, jer se oseća samo u onim radnim organizacijama koje su eksperimentalno prešle ili se pripremaju da uskoro pređu na kraće radno vreme. A takvih organizacija danas ima oko 200.

Analiza učinjena od strane komisije Saveznog izvršnog veća za skraćeno radno vreme, a koju su (skraćenu) dobili svi poslanici, predstavlja pokušaj da se sagleda ne samo suština problema, već i veličina uticaja kraćeg radnog vremena na neka privredna kretanja i društveni život u celini.

U analizi koju je razmatrao naš Odbor došlo se do zaključka da je dosadašnji razvoj privrede stvorio preduslove za uspešan prelazak na kraću radnu nedelju. Rezultati i ocena o kretanju privrede i produktivnosti rada do ove godine rezultat su uglavnom procene date u prvoj projekciji sedmogodišnjeg plana, i drugih, a iz koje se vidi osetan porast proizvodnje i usluga manje-više u svim oblastima cenjeno po glavi stanovnika u odnosu na 1939. godinu. Na osnovi datih rezultata i ocena o, istina,

uskom našem iskustvu, naš Odbor i Grupa poslanika Privrednog veća zaključili su da se s ovom problematikom izade na sednicu Veća, s ciljem da se već postojeća analiza obogati i donese zaključak o daljoj aktivnosti što se tiče ovog problema.

Ako se pitanje skraćivanja radnog vremena shvati, pre svega, kao pitanje povećanja produktivnosti rada, onda to pitanje zahteva mnogo veću aktivnost u prvom redu privrednih organizacija. Skraćivanje radnog vremena zahteva povećanje časovne produktivnosti prema proceni za oko 15%, ne uzimajući u obzir i planiranu stopu porasta po društvenom planu. Hoću da istaknem da smo i do sada vodili borbu za povećanje produktivnosti rada, ali rezultati su u tom pogledu bili do sada vrlo skromni, izuzev prošle godine. Ovo govori koliko je ovaj problem ozbiljan i složen, što se do sada svuda nije dovoljno shvatilo. Potrebno je da sve radne organizacije pristupe izradi analiza i otkrivanju rezervi i mogućnosti u vezi s prelaskom na skraćeno radno vreme.

Iako će se osnovna aktivnost u vezi sa skraćivanjem radnog vremena voditi u radnim organizacijama nije od manjeg značaja ni aktivnost društvenih faktora van preduzeća, pošto je uspeh mnogih radnih organizacija često uslovljen aktivnošću ovih faktora. Politička odgovornost društvenih faktora treba da se oseti u tempu i kvalitetu pripremnih mera. Ne postavlja se pitanje da li je važnija društveno-politička ili stručna aktivnost. To su dve strane iste aktivnosti.

Dosadašnja aktivnost komuna o ovom pitanju uglavnom je nezadovoljavajuća. Opštinske skupštine nisu delovale kao pokretači i nosioci aktivnosti u vezi s pripremanjima za uvođenje kraće radne sedmice. Njihove komisije za radno vreme nisu savladale ovu složenu problematiku i nisu sagledale realne mogućnosti privrednih organizacija na svojoj teritoriji. Stoga se one ne pojavljuju kao inicijatori i usmerivači donošenja adekvatnih odluka i mera opštinskih skupština. Potrebno je preduzeti mere za jačanje ovih komisija kadrovima sposobnim da rešavaju pitanja iz ove problematike.

Opštinske skupštine, pored usmeravajuće delatnosti na mobilizaciji snaga u komuni za rešavanje problema u vezi s prelaskom na kraće radno vreme, treba i same da preduzimaju mere za bolje funkcionisanje javnih službi u komuni i time će olakšati rešavanje ličnih pitanja radnika, što sa svoje strane utiče na produktivnost rada u privrednim organizacijama. Posle prelaska na kraću radnu sedmicu opštinske skupštine će morati da reše niz pitanja komunalnog karaktera kao što su: prilagođavanje trgovinske mreže uslovima kraćeg radnog vremena, a naročito dečjih obdaništa,

servisa za pomoć domaćinstvima i slično, usklađivanje rasporeda radnog vremena tercijalnih delatnosti, lokalnog saobraćaja, pitanje zabavnog života i rekreacije radnika u slobodnom vremenu i niz drugih pitanja, za koja su potrebne često i duže pripreme. Stoga je potrebno blagovremeno sagledati sva ova pitanja i planirati mere i sredstva potrebna za njihovo rešavanje.

Privredne komore treba da usmeravaju aktivnost na uvođenje kraće radne sedmice u privrednim organizacijama po pojedinim delatnostima u privredi u celini, ispitujući specifičnosti pojedinih delatnosti i organizujući razmenu iskustava između srodnih preduzeća. Posebno privredne komore treba da se angažuju na obezbeđenju stručnog osposobljavanja kadrova kao i na široj primeni metoda naučne organizacije rada u privrednim organizacijama. U tom smislu one treba da angažuju stručne organizacije koje se bave unapređenjem proizvodnje i organizacije radi rešavanja tehnoloških, organizacionih i drugih pitanja u vezi s prelaskom na kraće radno vreme.

Stručne organizacije, to jest, zavodi, instituti, ustanove, biro i dr. treba da se angažuju u većoj meri na pružanju stručne pomoći u rešavanju pojedinih stručnih pitanja koje privredne organizacije nisu u stanju same da reše. Smatram da nedovoljna orijentacija preduzeća u traženju usluga od stručnih organizacija rezultira, pored ostalog, i zbog preterano visoke cene usluga ovih organizacija. Postoje mogućnosti, a mislim da je u interesu i ovih stručnih organizacija, da pod povoljnim uslovima pružaju svoje usluge i tako dalje razvijaju svoju aktivnost, što će biti od interesa i koristi za privredu.

Polazeći od društveno-političkog značaja ovog pitanja Odbor za pitanja rada posvetio je prelasku na kraće radno vreme dovoljnu pažnju i ovo pitanje razmatrao je na tri svoje sednice. Odbor je ocenio dosadašnju aktivnost privrednih organizacija i faktora van njih kao nedovoljnu, iako je u poslednje vreme ova aktivnost organizovanja i veća. Odbor je takođe ocenio da kod nas postoje uslovi za uspešan prelazak na 42-časovnu radnu sedmicu, ali ostvarenje ovog ustavnog prava radnika na kraće radno vreme je u velikoj meri uslovljeno pravilnim odnosom svih faktora prema ovom pitanju. Odbor je ukazao i na teškoće i specifičnosti u pojedinim delatnostima privrede (saobraćaja, sezonskim delatnostima kao što su poljoprivreda, građevinarstvo i sl.) koje će zahtevati posebna ispitivanja radi iznalaženja najboljih rešenja.

Tretirajući ovaj problem u Saveznoj skupštini izvršiće se veća mobilizacija društvenih faktora na rešavanje ovog pitanja. Mišljenja smo da će posle prelaska većeg broja privrednih

organizacija na kraće radno vreme biti potrebno ovo pitanje ponovo razmotriti pred Saveznom skupštinom, kojom prilikom će se moći da sagledaju i rezultati privrednih organizacija u uslovima skraćenog radnog vremena, kao i problemi koji će se pri tom pojaviti.

Drugarice i drugovi,

Dozvolite mi da ovom prilikom pomenem i neke važnije probleme koje po mom mišljenju treba rešavati u vezi s prelaskom na kraću radnu sedmicu, pre svega u radnim organizacijama i komuni.

Među najakutnije probleme svakako dolazi nejednak položaj privrednih organizacija, kako u pogledu poslovanja tako i u pogledu uslova za prelazak na kraće radno vreme. Naime, lakši će biti prelazak na 42-časovnu radnu sedmicu u onim privrednim delatnostima i grupacijama u kojima sadašnji privredni instrumenti ne otežavaju poslovanje i ne stvaraju posebne probleme, nego u onima koje se bore sa teškoćama prouzrokovanim instrumentima sadašnjeg sistema, pa im nedostaju sredstva za neophodne investicije, lične dohotke itd., što sve skupa u izvesnom smislu destimuliše radnike u borbi za veću produktivnost rada. Ostvarenje zadataka postavljenih u Rezoluciji Savezne skupštine o osnovnim smernicama za dalji razvoj privrednog sistema olakšaće položaj ovih grupacija, a time i njihov prelazak na kraće radno vreme.

U pogledu uslova za prelazak na kraću radnu sedmicu značajan faktor predstavljaju unutrašnje rezerve u preduzećima. Poznato je da u tom pogledu postoje veće mogućnosti u preduzećima s nižim organskim sastavom, gde su i rezerve veće, zbog čega je lakše moguće ostvariti veći nivo produktivnosti rada, bolju ekonomičnost i rentabilnost poslovanja. Prema tome i prelazak na 42-časovnu radnu sedmicu u ovim radnim organizacijama moći će se realizovati lakše i u kraćem vremenu nego što je slučaj s dobro organizovanim preduzećima ili granama u kojima su unutrašnje rezerve u velikoj meri iskorišćene i gotovo iscrpljene kao, na primer, u nekim grupacijama tekstilne industrije i dr. Ova okolnost može izazvati društvene probleme, pa o tome sindikati, opštinske skupštine i komore treba da povedu računa i da nastoje da se tako usklade rokovi prelaska da ne dođe do ovakvih problema. Međutim, slabije organizovana preduzeća s velikim unutrašnjim rezervama najčešće nemaju snaga koje bi bile kadre da aktiviraju ove rezerve, a organizovanije privredne organizacije imaju teže zadatke u vezi s povećanjem produktivnosti rada. Stoga se pitanje stručnih kadrova, kako za jedne tako i za druge, nameće kao imperativ. Na ovaj problem ukazuje i strano iskustvo, i ova pitanja su u mnogim zemljama rešavana putem problema stručnih kadrova.

U uslovima prelaska na kraće radno vreme investicijama treba, pre svega, rešavati pitanja »uskih grla« i boljeg korišćenja postojećih kapaciteta, što će omogućiti i doprineti povećanju proizvodnje i produktivnosti rada. To je u skladu i s našom investicionom politikom. Stoga zahtevima za kreditima namenjenim ovakvim investicijama u privrednim organizacijama treba davati prionitet. I inostrano iskustvo govori da je bolje korišćenje postojećih kapaciteta putem eliminisanja »uskih grla« bio jedan od osnovnih i prvih zadataka prilikom skraćivanja radnog vremena.

Dosadašnja naša iskustva pokazuju da se u nekim preduzećima koja su prešla na kraće radno vreme javlja tendencija da se povećanje proizvodnje ostvaruje nesrazmernim povećanjem radne snage i na taj način ne podiže produktivnost rada. Ovakve tendencije treba sprečavati i orijentisati privredne organizacije da otkrivaju i aktiviraju rezerve radne snage kojih ima skoro u svim našim preduzećima. Povećanje radne snage u uslovima prelaska na kraću radnu sedmicu opravdano je i pozitivno samo onda ako se tim obezbeđuje i odgovarajući porast proizvodnje, a s tim i povećanje produktivnosti rada. Ovo treba imati u vidu i prilikom planiranja radne snage u sedmogodišnjem perspektivnom planu u uslovima skraćenog radnog vremena. Iskustvo nekih preduzeća koja su prešla na kraće radno vreme pokazalo je da je ovo moguće. Tako je prema delimičnom prethodnom izveštaju Jugoslovenskog zavoda za produktivnost rada o rezultatima poslovanja u I tromesečju radnih organizacija koje su prešle na 42-časovnu radnu sedmicu, u 33 (od ukupno 64) preduzeća povećana radna snaga, a od toga je u 29 radnih organizacija srazmerno, ili više, porastao i fizički obim proizvodnje, čime je obezbeđeno i odgovarajuće povećanje produktivnosti rada.

Problem stimulativne unutrašnje raspodele i primene adekvatnih instrumenata i mehanizma, kako u odnosu na veće zalaganje radnika radi ostvarenja boljih radnih učinaka, tako i u odnosu na racionalnije korišćenje sirovina, materijala i sredstava rada radi ostvarenja boljih radnih učinaka, tako i u odnosu na racionalnije korišćenje sirovina, materijala i sredstava rada radi ostvarenja veće ekonomičnosti i rentabilnosti poslovanja, uvek je aktuelan pa i u uslovima skraćivanja radnog vremena. Dosledna primena načela raspodele prema radu ima poseban značaj za uspešan prelazak na kraću radnu sedmicu. Stoga je potrebno intenzivnije raditi na usavršavanju sistema unutrašnje raspodele.

Prelazak na kraće radno vreme zahtevaće najčešće i novu kvalifikacionu strukturu radnika u preduzećima, jer se za uspešno rukovanje savremenim mašinama i uređajima, kao

i primenu metoda naučne organizacije rada, traži od radnika veće i kvalitetnije stručno znanje, teoretsko i praktično. Problem stručnog osposobljavanja biće stalno aktuelan, a posebno akutan u periodu priprema i odmah posle prelaska na kraću radnu sedmicu. Izvesne veće mogućnosti u tom pogledu stvoriće se povećanjem slobodnog vremena radnika.

Odbor za pitanja rada smatra da je potrebno ubrzati rad na pripremama i donošenju zakona o uslovima i rokovima za skraćivanje radnog vremena. U pogledu varijanti koje su date u zaključcima Komisije Saveznog izvršnog veća za radno vreme, smatram da je III varijanta najpogodnija i da najviše odgovara našem sistemu i položaju radnih organizacija, jer bi se po njoj propisivali određeni uslovi i krajnji opšti rok u kome sva preduzeća samostalno odlučuju u kom roku će uvesti 42-časovnu radnu sedmicu. Ova varijanta ima taj nedostatak da može dovesti do neujednačenog prelaska preduzeća na kraće radno vreme i tako izazvati probleme u ostalim granama privredne delatnosti u pogledu sinhronizovanja s kretanjima proizvodnje i usluga u drugim delatnostima. Možda bi se stoga ova varijanta mogla dopuniti tako da se radne organizacije obavežu da, pošto analiziraju svoje mogućnosti i same odrede orijentacioni rok prelaska na kraće radno vreme, obaveste o tome opštinsku skupštinu da bi ova imala uvid i mogućnost pružanja blagovremene pomoći u pripremama radnih organizacija. Na taj način bi se moglo izbeći i eventualno odlaganje aktivnosti privrednih organizacija za poslednje mesece pred istek opšteg propisanog roka koji predviđa III varijanta. Isto tako mogla bi se izbeći i opasnost od stihijnosti i teškoće koje bi ta stihijnost mogla da izazove u životu komune.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Stjepan Golubić, poslanik.

Stjepan Golubić (Izborna jedinica Čakovec):

Drugarice i drugovi poslanici, u vezi s predmetom koji je u dnevnom redu, želio bih da kažem nekoliko riječi o nekim pitanjima koja su vezana za predmetnu materiju.

Radni ljudi SFRJ izgrađujući socijalistički društveni sistem, stvorili su uslove u materijalnoj osnovi za skraćenje radnog vremena, pa je ova činjenica opravdano našla svoje mjesto u najvišem aktu SFRJ u kojem je zagaranovano svakom radnom čovjeku ove društvene zajednice pravo na 42-satnu radnu nedjelju.

Pred ovim Domom stoji obaveza da organizuje, razradi stavove i norme, utvrdi način i uslove za realizaciju prava spomenute ustavne norme, koja pripada radnom čovjeku.

Baza, osnov uvođenja skraćenog tjedna, postavljena je u osnovi na iskorištenje rezerve

vi, koje postoje u različitim vidovima. Kako do sada nismo imali izučene, utvrđene i razrađene ove rezerve, sigurno nije postojala ni mogućnost da se pride korištenju ovih, a pogotovo ne na jednoj široj osnovi. To je zbog toga rješeno da se ovom zadatku pride na jednom užem području 300 privrednih organizacija od kojih, kako je vidljivo iz dostavljenog nam materijala, oko 119 radi sa skraćenim radnim vremenom. Sve ili većina ovih organizacija u radu na pripremi materijala, utvrđivanja rezervi i njihovog iskorištavanja, orijentirane su na vlastite snage a i radile su vlastitim snagama, a ove su to bile u stanju, jer su za eksperiment odabrane najbolje u svakom pogledu. Praćenjem utvrđeno je da su u ovim eksperimentalnim organizacijama postignuti zadovoljavajući rezultati, ali osnove rezultata su različite, pa bi upravo ubuduće pitanju osnova postignutih rezultata trebalo posvetiti pažnju analizirajući iste. Neke organizacije koje rade po skraćenom radnom vremenu, postigle su rezultate iz uvećanih poslovnih sredstava, povećanog broja zapošljenih, povećanjem prekovremenog rada na račun akumulacije zajednice, poduzeća, povećanjem cijena itd. Ovim sam samo htio skrenuti pozornost na to da se pokušava tražiti izlaz u uvođenju skraćenog radnog vremena tamo gdje ga ne bi trebalo tražiti. To znači da dio snaga u rješavanju ovog zadatka nije bio usmjeren pravilno. Ovo nam ukazuje na negativne pojave sa kojima ćemo se sutra susretati na širem području, ako na ove sada ne ukazemo.

Osim spomenutog, i niz drugih činjenica upućuje na opreznost i ozbiljnost prilikom rješavanja pitanja uvođenja skraćenog radnog vremena. Danas na općoj liniji o brizi za čovjeka, a naročito standarda i to onog dijela koji se ogleda u direktnim primanjima odnosno onima čija su primanja niska ili najniža, velika pažnja se posvećuje, i opšta orijentacija je u rješavanju ovog pitanja na iskorištavanju rezervi, što je i pravilno. No, ali nije sigurno jednostavno iskoristiti i pronaći rezerve, koje bi trebalo da omoguće povećanje produktivnosti za oko 15%, čime bi se pokrila razlika produktivnosti između 48 i 42-satnog vremena. Jedna analiza pokazala je na našem području da bi trebalo povećati produktivnost za oko 10% ako bismo htjeli obezbjediti prosječne osobne dohotke analizirane privredne organizacije, koji su ispod prosjeka SRH i ovog analiziranog područja. Prema tome, izlazi da bi trebalo povećati produktivnost rada za 25%.

Sigurno je da su različiti faktori uvjetovali ovakvo stanje niskih ličnih dohodaka i u općim mjerama izmjene i usavršavanja privrednog sistema u našoj zemlji neki će biti otklonjeni što ne znači da se drugdje neće pojaviti kao negativna posljedica, ali sve to samo govori

o tome da moramo organizovanije i s više različitih snaga, a na naučnim osnovama, prilaziti rješavanju postavljenog zadatka.

U materijalu se spominje kao jedan od uslova za uvođenje 42-satnog tjedna, postavljanje naučne organizacije rada. To je tačno da je jedan od osnovnih uslova za uspješno rješavanje postavljenog zadatka naučna organizacija rada, ali, nigdje nije obrađeno u materijalima kojima raspolažemo, koliko i u kojoj mjeri već imamo postavljenu naučnu organizaciju rada, kakvi su kadrovski i drugi uslovi koji omogućuju da se ova postavi, što bi trebalo konkretno činiti, i tko bi trebalo da vodi, ili vodi, brigu da se postavi naučna organizacija rada. Mislim da ovo pitanje zaslužuje da se o njemu raspravlja, predlože mjere i sredstva za njegovo rješavanje.

Postoji i pitanje kako rješavati pitanje polusatnog odmora zagaranovanog u 8-satnom vremenu? Ovo pitanje, kako je do sada vidljivo iz materijala, različito se rješavalo, kao i da zagaranovani odmor treba da ostane i ubuduće i da bude priznat kao radno vrijeme, što bi značilo preći od 45-stanog na 39-satno radno vrijeme. Teško bi bilo to osporavati, ali ovo ne proizlazi iz nečije subjektivne volje već iz uslova i stanja u privređivanju. Osim toga, nemogućnost ovoga tumači se sa »stečenim pravom«. Mislim da uvođenjem 42-satnog tjedna ne ukidamo stečeno pravo, već ga proširujemo, jer su za to sami radni ljudi stvorili ili stvaraju uslove, ali ako za to nema objektivnih uslova, mislim da ga ne bi trebalo obavezno zadržavati kao plaćeni odmor, osim za vrijeme i gdje traje 48-satni tjedan. Osim spomenutog, podržavam stanovište da se 42-satni tjedan osigura u godišnjem fondu korištenja radnog vremena. No, kao što je predloženo, radno vrijeme u toku dana ne bi smjelo biti duže od 12 sati.

Mislim da je potrebno istaći pozitivnu činjenicu, a koja je posljedica uvođenja skraćenog radnog vremena, osim velikih mogućnosti za odmor i rekreaciju radnog čovjeka, a to je otkrivanje i iskorištavanje velikih rezervi u raznim vidovima, jer to pobuđuje interes svakog pojedinca da počinje razmišljati o cjelokupnom procesu proizvodnje i njegovom poboljšanju, a do sada su mišljenja bila usmjerena na najuže područje na kojem je kao pojedinac obavljao konkretni zadatak. Sigurno je da ovo gibanje vrši pritisak na razne stručne službe i službenike koji su prilično začaureni u svojim kancelarijama, zaokupljeni najkonkretnijim sitnim poslovima.

Neće biti suvišno ako spomenem da se do sada nekako dobio utisak o neangažovanosti raznih organa naročito predstavničkih, predstavničko-političkih i upravnih oko razrade problematike, oko uvođenja skraćenog radnog vremena, pa je teško govoriti o nekoj svestra-

noj pripremi u pogledu ovog pitanja, a ne zna se sigurno šta bi sve trebalo da obuhvati ta svestrana priprema.

Moje mišljenje je da bi trebalo ostati na stanovištu da se i dalje daje saglasnost od strane općinskih skupština za uvođenje skraćenog radnog vremena, a stručna mišljenja o tome da daju komore. Razlog za to je što službe privrednih organizacija često pod pritiskom radnika na brzinu izrađuju nepotpune ili polovične dokumentacije na osnovi kojih se donose krivi zaključci, a što uzrokuje negativne posljedice, kako materijalne, tako i političke naravi.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Reč ima drug Milan Tepavac, poslanik.

Milan Tepavac (*Izborna jedinica Sombor*):

Oko skraćene radne sedmice u radnim organizacijama.

Skraćenje radnog vremena ima za svrhu daljnu humanizaciju čovekovog rada, povećanje životnog standarda, kao jednu od osnovnih potreba društva kao celine. Pored ovog humanog i po radnog čoveka korisnog momenta ova mera ima i posebno svoje značenje, posmatrano s ekonomskog i s političkog gledišta. Kao takvo ono ima veliki uticaj na zapošljavanje bilo da se radi o prikrivenoj radnoj snazi koja se već nalazi u radnim organizacijama, ili o novoj radnoj snazi koju treba zaposliti na bazi povećanja smena ili uvođenja novih smena. Ono vrši potreban uticaj na obim proizvodnje i usluga što ekonomske analize treba da uzmu prvenstveno u obzir. Uticaj na međunarodnu privrednu razmenu, koju treba posmatrati s gledišta razlika između produktivnosti naših i stranih preduzeća koja proizvode jednake i slične proizvode. Kao bitan element što skraćeno radno vreme povećava prosečne fizičke sposobnosti radnika, koje se odražava na poboljšanje opšteg zdravstvenog stanja radnika a kao posledica većeg fonda slobodnog vremena za rekreaciju, sport i odmor. Dolazi do povećanja intelektualne radne sposobnosti zbog veće mogućnosti za učenje i stručno usavršavanje bilo u školama, na univerzitetima ili vanrednim učenjem kod kuće. Isto tako povećava se opšti kulturni nivo i povećava se mogućnost za aktivniji društveno-politički rad. Posebno je važno naglasiti da će imati veliki značaj za zapošljenu ženu, pogotovo majku s decom koja će se moći više posvetiti porodici i sređivanju svog domaćinstva.

Samo skraćenje radnog vremena bez primene ostalih elemenata koji bi uticali na to da se radno vreme skрати a da se proizvodnja ne smanjuje, kao što je produktivnost rada, ekonomičnost i rentabilnost poslovanja, u cilju da se ubrza tempo privrednog rasta i povećanja životnog standarda, bilo bi nemoguće.

Da bi se ovaj zadatak s uspehom mogao izvršiti potrebno je u svakoj radnoj organizaciji izvršiti temeljite pripreme za uvođenje skraćene radne nedelje. Izvršene prethodne analize treba da dokažu da će se aktiviranjem unutrašnjih rezervi, uz kraće radno vreme, obezbediti ista ili veća produktivnost i akumulacija u proizvodnji, kao i isti ili veći lični dohoci. U stvari, kretanje naše privrede je vrlo dinamično, krećemo se modernoj proizvodnji putem veće podela rada, putem kooperacije i integracije i time se pred naše društvene organe i organizacije, ili bolje rečeno, društvo kao celinu postavlja zadatak za daleko veću aktivnost na podizanju produktivnosti rada, veću i kvalitetniju proizvodnju i bolju organizaciju rada, kako bi što efikasnije koristili kapacitete i aktivirali druge rezerve kojih ima negde manje, a negde više, u svim radnim organizacijama.

Za uspešno obavljanje ovog zadatka potrebno je postaviti pravilnu raspodelu prema radu da ona stimulatívno deluje na svakom radnom mestu za povećanje proizvodnje i smanjivanje troškova proizvodnje, kao što su smanjivanje otpada u proizvodnji, smanjivanje praznog hoda mašina i čuvanje mašina, pravilno korišćenje sirovina i tako dalje.

Značaj otkrivanja rezervi u radnim organizacijama je vrlo velik i jedan od odlučujućih faktora, pa ga tako treba i posmatrati.

Ako bismo u svim našim radnim organizacijama sagledali koliko se gubi čekajući primanje materijala i otpremanje istog, alata, izostanke i napuštanje radnog mesta i druge razloge koji su nepotrebni, to bi iznosilo vrlo velike rezerve koje su nesagledane. Činjenica je da ima i takvih radnih organizacija, koje se nalaze na većem nivou organizacije rada, produktivnosti i tehnološkog procesa, koji će unutrašnje rezerve pronalaziti sa daleko većim naporima nego one koje su i danas na primitivnoj organizaciji rada, niskoj produktivnosti, koja je uslovljena subjektivnim slabostima unutar radne organizacije. Pored toga, ekonomski položaj pojedinih oblasti privređivanja i grana unutar čitave privrede ima vrlo veliki uticaj u pogledu usmeravanja tempa procesa proizvodnje na te radne organizacije gde su još nerešeni mnogi problemi, kao što je poljoprivreda, građevinarstvo i tekstilna industrija.

Iskustvo radnih organizacija koje su prešle na skraćeno radno vreme govori o tome da je vrlo važno aktivirati sve faktore u radnoj organizaciji na pripremama i utvrđivanju rezervi za skraćivanje radne nedelje. Praksa je pokazala da nije dovoljno samo da stručne službe dobro sačinu elaborat s ekonomskom i organizacionom dokumentacijom, nego to mora biti stvar kolektiva kao celine i svakog radnog čoveka kao pojedinca. Angažovanje radnog kolektiva u celini treba da se organizuje preko

organa upravljanja i rukovođenja, kao i društveno-političke organizacije gde će doći do punog izražaja svaki član kolektiva. Neobično je značajan zadatak onih faktora gde se rezerve nalaze i način na koji ih treba aktivirati, jer, u stvari, ovi najviše mogu da doprinesu da se rezerve mogu pronaći i staviti u aktivan odnos.

Bilo je pojava na terenu u nekim radnim organizacijama da se pokušavalo preći na skraćivanje radne nedelje samo odlukom organa upravljanja, a da za takvu odluku prethodno nisu vršene nikakve analize i pripreme kako organizacione tako i ekonomske. Takođe je bilo i takvih radnih organizacija koje su pokušavale rešiti ovaj zadatak samo na intenzitetu živog ljudskog rada. Sasvim je jasno da je ovaj jednostrani postupak nedovoljan, nepravilan, i da njegov rezultat nije ni mogao biti efikasan, a, u stvari, on nije ni postavljen u skladu s ciljevima skraćene radne sedmice, jer nije prethodno učinjeno ono što je trebalo da se učini, kako je to napred napomenuto.

Mi želimo da pređemo na skraćenu radnu nedelju tako da bi obezbedili bolje materijalne uslove radnom čoveku uz povećanu proizvodnju, racionalnijim korišćenjem kapaciteta za proizvodnju, boljom organizacijom proizvodnog procesa, kao i boljom organizacijom rada. Nije mali broj organizacija koje svoje proizvodne kapacitete ni približno ne koriste u odnosu na njihovu mogućnost, a korišćenje radnog vremena radnika u efektivnim časovima je vrlo malo, jer se kreće daleko ispod osmočasovnog fonda radnog vremena radnika.

Poznata je činjenica da kvalifikaciona struktura radnika u velikoj meri utiče na brže ili sporije kretanje produktivnosti rada, pa je i to jedan od izvora povećanja proizvodnje kao neiskorišćene rezerve. Ako bismo intenzivnije prišli okvalifikaciji i dokvalifikaciji nekvalifikovanih i priučeni radnika pokazao bi se veliki procent produktivnosti rada. S obzirom da za ove svrhe ima dovoljno sredstava u radnim organizacijama, jer pored fonda zajedničke potrošnje od 2,5%, koja sredstva se mogu koristiti za ove svrhe, često puta ostaju neiskorišćena ili se pak koriste u neke druge svrhe za koje ova sredstva nisu ni predviđena.

Društveni i samoupravni organi i organizacije moraju pokazati maksimum zalaganja da bi mobilisali kako sebe, tako i stručne službe na ovim zadacima, a i na potrebnim pripremama i analizama kako bi prelazak na skraćenu radnu nedelju mogao uroditi plodom s obzirom da je u praksi bilo i takvih koje su uvodile skraćenu radnu nedelju, pa su se vraćale onamo odakle su i počele i na taj način stvorile kod radnika atmosferu nepoverenja u mogućnost ostvarenja ove zamisli.

Aktivnost za skraćivanje radne nedelje ne bi trebala da bude neka vrsta kampanje, nego

to mora biti stalan i organizovan proces, aktivno delovanje čitave zajednice u cilju da se dinamika produktivnosti rada podigne na viši stepen. Svaka brzopletost bez potrebnih predradnji i delovanja odgovarajućeg svestranog faktora iz prakse može se zaključiti da nije urodila plodom koji se očekuje, a s obzirom na složenost ovog zadatka, on bez precenjivanja iziskuje mnogo truda i vremena od svih faktora koji su već napomenuti.

Jedan vrlo važan momenat koji se ne sme prenebrežniti jeste da se čitav taj proces neće moći uspešno obaviti u radnim organizacijama čija su sredstva za proizvodnju tehnički zastarela i istrošena, ako se ne vrše potrebna ulaganja za obnovu mašinskog parka na šta je, u stvari, i stavljen akcent društvenim planom da se izvrši rekonstrukcija postojeće industrije koja je po svojim tehničkim mogućnostima nesposobna da se dalje pojavljuje na domaćem i stranom tržištu. To je pogotovo potrebno da se čini tamo gde postoje tesna grla proizvodnje a osnovna sredstva za proizvodnju po svojim funkcionalnim i fizičkim sposobnostima odgovaraju svojoj nameni. To još uvek ne znači i ne može se tako shvatiti da se jedino investiranjem rešavaju problemi povećavanja produktivnosti rada bez ostalih činioaca koji su za ovo tesno vezani. To se uvek mora posmatrati s kompleksnim angažovanjem svih rezervi kojih ima u svim vidovima proizvodnog procesa i tek onda možemo sa sigurnošću očekivati rezultat mogućnosti prelaska na skraćenu radnu nedelju.

Na bazi do sada stečenih iskustava radnih organizacija koje su prešle na skraćenu radnu nedelju, one organizacije koje su na putu da pređu na skraćenu radnu nedelju treba da koriste ovo bogato iskustvo, a takođe i one koje misle u skoroj budućnosti da stupe na ovaj put. Ja mislim da postoje objektivne i subjektivne mogućnosti kod vrlo velikog broja radnih organizacija koje bez ikakvog oklevanja s dovoljno smelosti mogu startovati s ovim zadatkom da pronađu sve raspoložive rezerve i stvore bolje uslove rada i bolje uslove života radnom čoveku.

Materijali koje smo dobili svestrano su ukazali na ovaj problem posmatran s ekonomske i političke tačke gledišta, na osnovi kojih su Odbor za pitanja rada Saveznog veća i Grupe poslanika Privrednog veća, zajedno sa stručnim službama, sačinili predlog sa kojim se ja slažem i predlažem da se usvoji kao zaključak Saveznog veća.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Da li se još neko javlja za reč? (Niko).

Pošto se niko nije javio za reč, možemo zaključiti diskusiju s konstatacijom da su dosa-

dašnjim razvojem privrede i društvenih odnosa stvoreni preduslovi za uspešan prelazak na skraćenu radnu sedmicu, uz istovremeni brzi privredni razvoj, jaču međunarodnu razmenu i povećanje životnog standarda.

Da bi se ti preduslovi u punoj meri mogli koristiti, potrebno je u radnim organizacijama nastaviti, odnosno bez odlaganja pristupiti solidnijim organizacionim pripremama za uspešno uvođenje novog radnog vremena, a koordiniranim dejstvom društva i njegovih organa pomoći napore radnih organizacija da u vezi s prelaskom na kraću radnu sedmicu, u odgovarajućoj meri, povećaju produktivnost rada i poboljšaju ekonomičnost i rentabilnost poslovanja.

U predloženom materijalu i u izlaganju druga saveznog sekretara za rad Džunova, a i u diskusiji, ukazano je na probleme u vezi s prelaskom na skraćenu radnu sedmicu, pa se stoga stavovi i predložene mere mogu smatrati solidnom osnovom za razradu ove problematike.

Celokupni materijal, zajedno s današnjom diskusijom, biće dostavljen Saveznom izvršnom veću radi pripreme potrebnih zakonskih propisa u vezi s prelaskom na kraću radnu nedelju.

Da li se Veće slaže da mi s tim zaključimo ovu tačku dnevnog reda? (Slaže se)

Zaključujem ovu tačku dnevnog reda.

Prekidam sednicu, s tim da rad nastavimo u 17 časova.

(Sednica je prekinuta u 13 č i 30 min).

Nastavak sednice u 17,05 časova

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Nastavljamo rad.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: Problematika protivpožarne zaštite.

Materijal u vezi s ovom tačkom dnevnog reda pripremio je Odbor za društvenu bezbednost i narodnu odbranu Saveznog veća i isti je dostavljen članovima Veća.

Obaveštavam Veće da sednici prisustvuju, u vezi s ovom tačkom dnevnog reda, i članovi Odbora Organizaciono-političkog veća za pitanje evidencije i kontrole. Isto tako, sednici prisustvuje i predstavnik Odbora za tekuća privredna pitanja Privrednog veća Jakov Kundak.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč? Ima reč drug Džemal Alikalfić, poslanik.

Džemal Alikalfić (*Izborna jedinica Mostar*):

Drugovi i drugarice poslanici. Problematika protivpožarne zaštite razmatrana je u Saveznoj skupštini poslednji put 1956. godine, kada je, kako je poznato, donet i Osnovni zakon o zaštiti od požara, koji je i sada na snazi. Donošenjem ovog zakona regulisana su na jedinstven način za čitavu zemlju, iako prilično uopšteno,

osnovna pitanja zaštite od požara i time određen pravac razvoju ove službe. Međutim, s obzirom na naš privredni i društveni razvoj, mišljenja sam da osnovne postavke razvoja ove službe utvrđene pomenutim zakonom, ne odgovaraju.

Još 1956. godine konstatovano je da stanje službe odbrane od požara ne zadovoljava i da ova služba zaostaje za tempom opštedruštvenog i privrednog razvitka. Period od 1956. godine, a naročito od 1959. godine, kada je ukinut jedan vid prihoda za vatrogastvo, i pored izvesnog napretka koji je postignut u organizacionom sređivanju i u opremanju vatrogasnih jedinica ključnom tehničkom opremom, još je nepovoljniji u tom pogledu.

Privredni razvoj naše zemlje — sve veća industrijalizacija, podizanje preduzeća sa složenim tehničkim procesima proizvodnje u kojima lako zapaljive materije nalaze sve veću primenu, preorijentacija na nove vrste goriva, prenaseljenost i druge pojave koje prate ovaj razvoj — nose sobom sve veće opasnosti od požara.

Visina štete pričinjene požarom i broj požara iz godine u godinu je sve veći. Samo u poslednje četiri godine bilo je 2.753 požara više nego od 1950. do 1956. Šteta od oko 20 milijardi dinara, koja je u poslednje četiri godine pričinjena požarima, procenjena je prema vrednosti uništenih objekata i imovine, ili bolje rečeno, prema vrednosti na koju su objekti i imovina bili osigurani. Međutim, ako se uzmu u obzir posledice koje nastaju zbog obustavljanja proizvodnje, stavljanja u pogon novih objekata i druge, stvarna šteta je daleko veća. Imajući u vidu da su štete koje prouzrokuju požari veoma osetne i da one, gledano sa šireg društvenog i ekonomskog aspekta, predstavljaju veliki gubitak, zaštitu od požara moramo tretirati kao veoma značajan društveni problem.

Iz podataka o uzrocima nastanka požara, koji su naznačeni u materijalu koji nam je dostavljen, vidi se da je 85% požara nastupilo kao posledica nesprovođenja preventivnih mera ili njihovog neurednog sprovođenja. Iz nekih primera s terena poznato mi je da su se minimalnim merama opreznosti mogli izbeći, ili se pak moglo sprečiti, širenje požara koji su naneli velike štete.

Želio bih da podsetim da je u Saveznoj skupštini još 1956. godine konstatovano da se nije pridavao potreban značaj požarnoj preventivi, bez koje, razume se, ne može biti uspešne zaštite od požara, kao i da se nije posvećivalo dovoljno pažnje upoznavanju članova radnih zajednica s opasnostima od požara u preduzećima i merama opreznosti kojih se treba pridržavati.

Polazeći od ovakvog stanja u Osnovni zakon o zaštiti od požara uneta su osnovna načela za sprovođenje mera zaštite od požara. Kasnije su i nekim drugim zakonima utvrđivane mere u tom cilju. Tako je Osnovnim zakonom o izgradnji investicionih objekata propisano da se izgradnji može prići tek kad se od strane tehničke kontrole utvrdi da su projektom predviđene i mere bezbednosti od požara. Međutim, zakonom nisu propisane tehničke norme i uslovi koji će se primenjivati pri projektovanju, izvođenju i održavanju, nego je to stavljeno u zadatak saveznim organima uprave (Saveznom sekretarijatu za industriju) da to svojim propisima odredi, što do sada nije učinjeno. Isto tako zakon nije odredio pri kom organu se osniva inspekcija koja bi trebalo da vrši kontrolu projektovanja i primene mera zaštite od požara, njenu nadležnost i ovlašćenja i stručnu spremu inspektora, nego je ovlastio Savezno izvršno veće da, do donošenja zakona o tehničkim inspekcijama, svojim propisom odredi koje će tehničke inspekcije vršiti ove poslove i pri kojim organima će se nalaziti, što takođe do sada nije urađeno. Nedonošenjem ovih propisa i neodređivanjem organa koji će kontrolisati njihovu primenu, ostalo se na ranijoj praksi, tako da se pri projektovanju i pri izgradnji investicionih objekata još uvek zanemaruju mere bezbednosti od požara.

Organi i organizacije kojima je poverena društvena imovina na upravljanje ne poklanjaju dovoljno brige da tu imovinu zaštite od požara. Nedovoljna odgovornost u pogledu protivpožarne zaštite ispoljava se u nesprovođenju najosnovnijih preventivnih mera, koje ne zahtevaju znatnija materijalna sredstva, već određenu disciplinu.

Sprovođenje preventivnih mera u nekim ranije izgrađenim objektima predstavlja poseban problem što zahteva znatna sredstva, koja mnoge radne organizacije nisu u stanju da odvoje, jer i inače posluju s gubitkom, ili su, pak, na granici rentabilnosti. Pošto najčešće do požara dolazi upravo na ovim objektima, nužno je razmotriti mogućnost obezbeđenja sredstava, putem kredita ili na drugi način, za otklanjanje neposrednih opasnosti od požara.

Imajući u vidu sve ovo, čini mi se da je protekao dug period od kada je učinjen pokušaj da se preventivna zaštita istakne u prvi plan odbrane od požara, ali da nije nešto bitnije preduzeto, tako da danas možemo dati skoro istu konstataciju kakva je, u vezi s ovim, data 1956. godine.

Ekonomski stimulansi, koji se u materijalu pominju, svakako će imati znatnijeg uticaja na unapređenje preventivne zaštite. Međutim, ne bismo pri tome smeli zanemariti kontrolu nad sprovođenjem mera za zaštitu društvene imovine. S tim u vezi je i pitanje blagovremenog

donošenja tehničkih normativa. Inspeksijska služba, ako je dobro organizujemo i damo joj potrebna ovlašćenja, doprineće ovom cilju.

Želio bih da kažem nešto o dobrovoljnom vatrogastvu.

Broj profesionalnih vatrogasnih jedinica u odnosu na 1956. godinu povećao se sa 65 na 72, a takođe i broj profesionalnih vatrogasa. Međutim, u pogledu dobrovoljnih vatrogasnih organizacija stanje je obrnuto. U 1956. godini bilo je 5.600, a danas ih imamo 4.570, što znači manje za 1.030. Broj dobrovoljnih vatrogasa pao je sa 179.000 na 168.900 (za 10.100 manje).

Kako se iz ovih podataka vidi, dobrovoljne vatrogasne organizacije su neuporedivo brojnije od profesionalnih i na njima leži veliki deo tereta u vezi sa zaštitom od požara. Zato mi se čini da u današnjim uslovima našeg ekonomskog razvitka — bez obzira na to što dolazi do postepenog transformiranja dobrovoljnih vatrogasnih organizacija u pravcu poluprofesionalizma, osobito u privredi gde se neke aktivnosti članova dobrovoljnih vatrogasnih jedinica honorišu — ne bi bilo korisno usmeriti nastojanja u pravcu formiranja što većeg broja profesionalnih vatrogasnih jedinica, jer to zahteva velika materijalna sredstva koja naša zajednica ne bi mogla podneti. Mislim da treba ostati pri tome da se profesionalne vatrogasne jedinice formiraju samo u većim mestima i industrijskim centrima. S tim u vezi trebalo bi razmotriti mogućnost formiranja tzv. udarnih centara u koji bi, s određenog područja, bila koncentrisana i oprema i ljudstvo.

Značaj dobrovoljnih vatrogasnih organizacija ne iscrpljuje se samo delovanjem na gašenje požara, sprovođenju preventivnih mera i propagiranju protivpožarne budnosti. One su i masovna organizacija koja obuhvata veliki broj članova i razvija razne forme kulturno-prosvetne i druge aktivnosti, osobito na selu. Osim toga, dobrovoljno vatrogastvo predstavlja i element u planovima odbrambenih mera naše zemlje. Imajući ovo u vidu, potrebno je obezbediti solidnu materijalnu osnovu za razvoj dobrovoljnog vatrogastva, a dobrovoljne vatrogasce izjednačiti s profesionalnim u pogledu prava za slučaj nesreće i povrede, odnosno bolesti zadobijene prilikom gašenja požara. Isto tako, trebalo bi razmotriti i neka druga pitanja koja se danas negativno odražavaju na aktivnost dobrovoljnih vatrogasa, kao što je pitanje naknade izgubljene zarade usled odlaska na gašenje požara i slično.

I nešto u vezi s finansiranjem vatrogastva.

Mislim da su se isuviše dugo zadržali administrativni odnosi u ovoj oblasti, što je znatno uticalo na zaostajanje ove službe. Dok je čitav sistem našeg društvenog života otišao daleko u pravcu samoupravljanja i razvijanja ekonomskih odnosa u svim delatnostima, dotle je protivpožarna zaštita, takoreći, ostala po strani.

Sredstva koja su odvajana za finansiranje ove službe nisu bila dovoljna za zadovoljavanje ni najneophodnijih potreba. Istina, u nekim opštinama odvajana su veća sredstva i postignuti su dobri rezultati u razvoju ove službe. Međutim, u nizu komuna ne samo da nisu odvajana znatnija sredstva, nego su za druge potrebe korišćena i sredstva koja u vatrogasne fondove uplaćuje osiguranje.

Činjenica je takođe da su lična primanja zapošljenih u ovoj službi na takvom nivou koji ih sigurno ne stimulira na veća zalaganja i izlaganja opasnostima, što je s obzirom na karakter ove službe, često potrebno. Usled toga je opao i interes za dolazak u ovu službu.

Da bismo protivpožarnu zaštitu doveli u sklad s našim razvojem i da bismo je učinili sposobnom da odgovori zadacima koji pred njom stoje, neophodno je postaviti je na kvalitativno novu osnovu. Uvođenje i u ovu oblast ekonomskih odnosa i stavljanje vatrogasnih jedinica u položaj radnih organizacija s organima društvenog upravljanja i sistemom formiranja i raspodele dohotka, u zavisnosti od izvršenih poslova, kako se u materijalu predlaže, omogućice da se daleko uspešnije i brže rešavaju problemi s kojima se ova služba danas sukobljava.

Mislim da su predlozi za unapređenje protivpožarne zaštite, koji su izneti u dostavljenom nam materijalu, dobra osnova od koje se može poći u daljnjem radu na rešavanju ovog pitanja, pa ih zato podržavam.

Predlažem da se stavi u nadležnost Saveznom izvršnom veću da na bazi predloženih rešenja pripremi propise kojima će se ova problematika regulisati.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Esad Čengić, poslanik Organizaciono-političkog veća.

Esad Čengić (Izborna jedinica Goražde):

Drugarice i drugovi poslanici, materijal koji je dostavio Veću Odbor za narodnu odbranu i društvenu bezbednost za ovu tačku dnevnog reda deo je veoma opširne dokumentacije o stanju i problemima zaštite od požara u našoj zemlji. Ovaj materijal, iako u nešto skraćenoj verziji, sadrži dovoljno elemenata za ocenu sadašnjeg stanja na ovom području i za donošenje odgovarajućih odluka.

Ne bih želeo da se zadržavam na mnogobrojnim uspesima koje je do sada postigla služba zaštite od požara i čiji rezultati nisu mali. Hteo bih u ime Vatrogasnog saveza Jugoslavije da ukažem na neke konstatacije koje se odnose na stanje protivpožarne zaštite kod nas, a do kojih je došla komisija koju je početkom prošle godine formirao Odbor za unutrašnju politiku Saveznog izvršnog veća sa zadatkom da prouči probleme protivpožarne zaštite.

Te konstatacije se prvenstveno odnose na sledeća pitanja:

Postojeći sistem zaštite od požara u pravnom i organizacionom pogledu ne odgovara ostvarenom nivou privrednog razvitka, niti je službi zaštite od požara u našem društvenom sistemu dat značaj srazmerno njenoj društvenoj ulozi. Takođe nije dovoljno precizno regulisan položaj ove službe u okviru državne uprave. Vama je poznato da je skoro pre dve godine ova služba resorno bila vezana za Sekretarijat unutrašnjih poslova, da je trenutno u resoru Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane, a da je sada postalo aktuelno pitanje prenošenja službe protivpožarne zaštite u nadležnost novog resornog organa ili njenog konstituisanja u samostalnu društvenu službu, koja ne bi na dosadašnji način bila vezana ni za jedan od resornih sekretarijata.

Sadašnji osnovni zakon o zaštiti od požara nije dovoljno precizno regulisao obaveze društva u odnosu na protivpožarnu zaštitu, niti su na osnovi ovog Zakona doneti odgovarajući pravni i tehnički propisi koji pobliže regulišu režim protivpožarne zaštite. Isto tako, veliki broj statuta opština i radnih organizacija uopšte ne tretira materiju protivpožarne zaštite, a u mnogim statutima ovoj problematici nije dat odgovarajući značaj. Neki statuti zaštitu od požara stavljaju u nadležnost saveta za komunalne poslove, neki statuti u oblast unutrašnjih poslova, dok ih neki statuti vode u domenu narodne odbrane.

Nedostatak autoritativne inspekcije s odgovarajućim ovlašćenjima, za kojom se oseća potreba na svim nivoima, otežava primenu dosta oskudnih postojećih propisa i olakšava narušavanje mera preventive.

Broj požara do kojih dolazi posredno ili neposredno sa razloga subjektivne prirode, dostiže 85% od ukupnog broja požara u našoj zemlji. Nastajanje znatnog broja požara zbog grubog narušavanja mera požarne preventive, stalno se ponavlja iz godine u godinu, na području svih republika i broj požara je u porastu, a naročito u privredi. Tokom poslednjih 10 godina bilo je u našoj zemlji 75.720 požara koji su prouzrokovali neposrednu štetu u iznosu od 34 milijarde dinara, dok je posredna šteta od požara nekoliko puta veća. Mnogostrane su i teške posledice koje požari prouzrokuju zaposlenim licima u preduzećima gde dolazi do požara, koji zbog obustavljanja proizvodnje ostaju bez posla, menjaju mesto rada i stanovanja, a često bivaju prinuđeni da zasnivaju radni odnos u okviru drugih zanimanja. Gledane sa šireg društveno-ekonomskog aspekta, štete od požara predstavljaju trajan i nenadoknadiv gubitak. Shvatanje da služba osiguranja nadoknađuje štete koje prouzrokuje požar, neodrživo je s ekonomskog i s političkog gledišta.

Osnovna orijentacija u rešavanju problema zaštite od požara nije bila usmerena na preventivu i preventiva je shvaćena jednostrano, usko, a ne kao široki sistem mnogobrojnih mera koje doprinose sprečavanju nastajanja požara. Uz to treba naglasiti da ne postoji planska vaspitno-propagandna aktivnost u oblasti zaštite od požara, iako, kao što se vidi iz materijala Odbora za društvenu bezbednost, veliki broj požara nastaje iz nehata, nepažnje i često zbog nedostatka najelementarnijih znanja o požarnim opasnostima.

Skoro uopšte nisu utvrđeni planovi odbrane od požara na području društveno-političkih zajednica i radnih organizacija, niti su perspektivne potrebe službe zaštite od požara našle odgovarajuće mesto u čvrstim planovima privrednog razvitka. Obim i način materijalnih ulaganja za protivpožarnu zaštitu ne zasniva se na bazi realno utvrđenih potreba, niti je u dovoljnoj meri služba zaštite od požara postavljena na ekonomske principe. Vatrogasni fondovi koji su bili Zakonom ustanovljeni, dovedeni su u pitanje, i pored svojevremene preporuke Saveznog izvršnog veća da se ovi fondovi zadrže.

Broj dobrovoljnih i profesionalnih vatrogasnih organizacija, kao i broj članstva ovih organizacija, ne odgovara uvećanim potrebama službe zaštite od požara, kao i potrebama angažovanja vatrogasne organizacije na druge zadatke, spasavanja prilikom poplava, zemljotresa i drugih udesa.

Jedno od ključnih pitanja, koje na području zaštite od požara nije rešeno, jeste pitanje nedostatka odgovarajućeg broja i odgovarajućeg profila kadrova. Složenost zadataka koji stoje pred službom zaštite od požara, ukazuje da kvalifikaciona struktura kadrova na ovom području ne bi smela da zaostaje iza kvalifikacione strukture kadrova na drugim područjima. Pri tome treba naglasiti da sistem školovanja i stručnog obrazovanja u vatrogastvu onemogućava brzi ili brži priliv kadrova i da ne daje kadrove s višom i visokom stručnom spremom.

Asortiman i kvalitet domaćih uređaja i opreme sredstava koje koristi služba zaštite od požara još uvek ne može da zadovolji rastuće potrebe ove službe. Na ovakvo stanje utiče i okolnost da preduzeća, koja rade za potrebe ove službe, ne razvijaju u dovoljnoj meri odgovarajuće oblike poslovne saradnje, kao što su kooperacija, specijalizacija i saradnja na organizaciji trgovačke mreže, što se odražava ne samo na kvalitet i asortiman ovih proizvoda, nego i na cenu ovih proizvoda.

Takođe treba istaći da na ovom području skoro uopšte nema planskog naučno-istraživačkog i razvojnog rada kako na sektoru proizvodnje, tako i na polju preventivnog i represivnog delovanja.

Prema dosadašnjoj praksi, na zadacima protivpožarne zaštite radili su skoro isključivo or-

gani zaštite od požara i vatrogasne organizacije. Međutim, ostali resorni i drugi organi, organi privrede i društvene organizacije, nisu bili angažovani na rešavanju ovih problema. Organi upravljanja u radnim organizacijama i radni kolektivi takođe nisu pridavali odgovarajući značaj ovoj službi. U stvari, služba zaštite od požara je više shvaćena kao dužnost određenog resornog organa, a manje kao opštedruštveni problem, što predstavlja jedan od osnovnih nedostataka sadašnjeg sistema zaštite.

Služba osiguranja još uvek nije u potrebnoj meri angažovana na zadacima zaštite od požara, još uvek u ovom pogledu ne postoji jasna koncepcija o odnosu službe osiguranja prema službi protivpožarne zaštite. Istovremeno treba ukazati na to da služba osiguranja još uvek ne stimulira u dovoljnoj meri osiguranike da sprovede odgovarajuće mere preventive, mada se u poslednje vreme oseća određen kurs Jugoslovenske zajednice osiguranja za preventivu, ali treba istaći da su ovo prvi počeci i da bi bilo neophodno ovaj proces odlučnije podsticati i pravno definisati.

Gledano u celini, do sada nije pružena dovoljna društveno-politička podrška organima i organizacijama koji rade na polju zaštite od požara, radi dosledne primene zakona i propisa na ovom području, niti je pravna odgovornost za delikte u oblasti protivpožarne zaštite u srazmeri s posledicama koje požar i štete nanose našoj zajednici.

Zbog opšteg stanja u kome se sada nalazi služba zaštite od požara, ona nije u mogućnosti da uvek uspešno rešava probleme pred kojima se nalazi, niti je u mogućnosti da na zadovoljavajući način preuzima na sebe obaveze u vanrednim uslovima.

To su, drugarice i drugovi, neke činjenice na koje je svojevremeno, kada su ova pitanja šire razmatrana, ukazano i koje unose više svetla u stvarno stanje ovog područja. Smatrao sam nužnim, iako je malo neobično da se te činjenice nabrajaju, da se na njima malo više zadržim.

Imajući u vidu da štete od požara predstavljaju faktor usporavanja našeg privrednog razvitka, da imaju odraza na životni standard, zatim, da dosadašnja organizacija protivpožarne zaštite nosi obeležje stihijskog razvitka i da njen pravni položaj i organizaciona fizionomija ne odgovaraju u dovoljnoj meri stepenu društvenog razvitka, biću slobodan da ukažem i na neke predloge iza kojih stoji Vatrogasni savez Jugoslavije.

Pre svega, smatramo da bi bilo neophodno da se hitno pristupi izradi novog zakona o zaštiti od požara i drugih propisa kojima bi se kompleksno i precizno regulisale obaveze društva u odnosu na protivpožarnu zaštitu, kojima bi se potpunije definisalo mesto i uloga vatrogasnih saveza, dobrovoljnih i profesionalnih

vatrogasnih organizacija, omogućilo brže proširivanje društvenog upravljanja i samoupravljanja na području zaštite od požara, jasnije utvrdile obaveze pojedinih resornih sekretarijata, organa privrede, službe osiguranja i drugih organa, kao i pojedinih društvenih organizacija na rešavanju pitanja zaštite od požara. Organizaciono-pravni izraz angažovanja širokog kruga društvenih činilaca na zadacima protivpožarne zaštite mogli bi da budu saveti za protivpožarnu zaštitu ili da se to ostvari na nekoj drugoj pravnoj i organizacionoj osnovi.

Uporedo s merama na donošenju novog zakona bilo bi potrebno dati odgovarajuće preporuke da se u statutima radnih organizacija, opština i srezova, problematici zaštite od požara posveti odgovarajuća pažnja i da nadležni organi privrede u zajednici s radnim organizacijama, Saveza inženjera i tehničara i drugih zainteresovanih ustanova i organizacija, pristupe donošenju tehničkih propisa na području svih grana privrede, koji bi preciznije regulisali uslove zaštite od požara prema specifičnostima svake pojedine privredne grane.

Takođe, ne čekajući donošenje novog zakona, bilo bi potrebno hitno reorganizovati i kadrovski ojačati službu inspekcije u ovoj oblasti i poboljšati njen sadašnji pravni status.

Bilo bi neophodno da odgovarajući organi privrede, nadležni sekretarijati za rad i radne odnose, organi prosvete, vatrogasni savezi i drugi nadležni organi, preduzmu mere radi poboljšanja kvalifikacione strukture kadrova u usavršavanju dosadašnjeg sistema školovanja i stručnog obrazovanja u ovoj oblasti.

Uporedo s ovim merama, ukazuje se kao hitna potreba da odgovarajući organi privrede takođe prouče probleme proizvodnje vatrogasnih sredstava, sprava i opreme, u zajednici s drugim zainteresovanim organima i organizacijama, radi proširenja asortimana i poboljšanja kvaliteta, kao i radi smanjenja cene ovim proizvodima. U sklopu ovog pitanja takođe se ukazuje potreba da se s odgovarajućim organima, koji se bave pitanjima naučno-istraživačkog i razvojnog rada, institutima i drugim, razmotri pitanje naučnoistraživačkog i razvojnog rada na polju protivpožarne zaštite.

Neophodno je da se da odgovarajuća preporuka kojom bi se okončalo sadašnje dupliranje, upravo stanje dvojake nadležnosti u odnosu na službu zaštite od požara, koja je negde vezana za Sekretarijat narodne odbrane, a u nekim područjima za sekretarijat unutrašnjih poslova. Imajući iskustva iz prošlosti, iskustva iz drugih zemalja, kao i praktične razloge, bilo bi neophodno da se ova služba stavi u nadležnost Sekretarijata za unutrašnje poslove, koji bi u zajednici s Vatrogasnim savezom i s drugim zainteresovanim činiocima hitno pristupio izradi predloga novog zakona i odgovarajućih propisa u ovoj oblasti.

Na kraju bih predložio da se neke od ovih konstatacija o sadašnjem stanju, kao i predlozi koje sam izneo u ime Vatrogasnog saveza Jugoslavije, uzmu u obzir pri sprovođenju preporuka koje Savezno veće na današnjoj sednici bude donelo, kao i pri izradi novog zakona i propisa.

Drugarice i drugovi poslanici, raskorak koji postoji između ostvarenog privrednog i društvenog razvitka i službe zaštite od požara, može biti prevaziđen preduzimanjem efikasnih mera, koje će doprineti jačanju efikasnosti ove službe, a time i smanjenju broja požara i štete koje požari nanose našoj zajednici. Ukoliko je do sada bilo proceduralnih ili drugih razloga da problemi zaštite od požara ne dođu ranije pred Skupštinu, očigledno je da krupni razlozi ukazuju da bi rad na izradi novog zakona i drugih pravnih i tehničkih propisa u ovoj oblasti, trebalo maksimalno ubrzati. Vatrogasni savez Jugoslavije, koji je bio jedan od inicijatora da se problematika zaštite od požara prouči i iznese pred ovaj Dom, koji je takođe radio na pripremi ovog materijala, spreman je da se na ovom zadatku svestrano angažuje.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Vojin Mitrov, predsednik Upravnog odbora Jugoslovenske zajednice osiguranja.

Vojin Mitrov:

Druže predsedniče, drugarice i drugovi poslanici. Već sam materijal o problematici protivpožarne zaštite koji služi kao osnov za uvođenje pretresa na današnjoj sjednici Saveznog vijeća Savezne skupštine, dajući samo opštu sliku o sadašnjem stanju ove za društvenu zajednicu važne i neophodne službe, ubjedljivo govori o nizu njenih veoma aktuelnih problema, neriješenih ili tek djelimično riješenih, problema koji su vezani i koji uslovljavaju njen dalji uspješniji razvitak i funkcionisanje. U tom materijalu izneti su i neki prijedlozi za rješenje i riješavanje pojedinih problema.

Svoje izlaganje koje u osnovi predstavlja stavove JZO ograničicu samo na one dijelove u materijalu koji se neposredno odnose na mjesto i ulogu osiguranja u sistemu protivpožarne zaštite. U vezi s tim pokušaću da osvetlim funkciju osiguranja u našoj zemlji i upoznam ovaj visoki Dom s mjerama o kojima se u osiguranju intenzivno raspravlja i rješenjima koja su do sada usvojena ili su u procesu donošenja, a koja se u odgovarajućoj mjeri odnose i na oblast u kojoj se danas ovdje raspravlja.

Zakonom o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja, i njegovom primjenom od 1. januara 1962. godine, postavljeni su solidni temelji za brže i potpunije uklapanje dje-

latnosti osiguranja u naš privredni sistem. U vezi s tim bilo je potrebno preduzeti niz konkretnih mjera i doneti niz propisa za sprovođenje zakona u život. To se u prvom redu odnosi na donošenje novih pravila osiguranja i tarifa premija, kao osnovnih normativnih akata kojima se regulišu odnosi između osiguravajućih zavoda i osiguranika.

Skupština Jugoslovenske zajednice osiguranja usvojila je u maju ove godine, nakon široko sprovedene diskusije i konsultacije zainteresovanih privrednih, društvenih i državnih organa i organizacija, prijedlog novih pravila osiguranja i tarifa premija koje treba da se primenjuju od 1. januara 1965. godine.

Načela i rješenja sadržana u pravilima osiguranja i tarifama premije na bazi kretanja privrednog sistema i potreba daljeg njegovog razvitka u pravcu traženja sve konsekvantnijih i ekonomskih rješenja, predstavljaju svakako nov kvalitet u odnosu na dosadašnju politiku i praksu osiguranja, naročito u pogledu tretiranja preventive u osiguranju. Zbog toga ću pokušati da u najkraćim crtama iznesem neke bitne karakteristike novih instrumenata tarifne politike koja treba da stimulira osiguranike na potpunije i bolje sprovođenje preventivnih i represivnih mjera.

Ovo stimuliranje osiguranika postizalo bi se kroz tarifu premija i to:

1. Prilikom zaključivanja ili obnove osiguranja, vršilo bi se snimanje i pregled rizičnih objekata i na osnovi stanja preduzetih preventivnih mjera određivale premijske stope prema stepenu opasnosti kojima su izloženi osigurani objekti. Osiguranici kod kojih su mjere zaštite bolje sprovedene, plaćali bi nižu premiju od onih kod kojih to nije slučaj.

Ovako objektivizirana ocjena rizičnih objekata predstavlja, u izvjesnom smislu, individualizaciju rizika, gdje se negativni elementi tarifiraju većom premijom, a pozitivni elementi bonificiraju kroz smanjenje premije. Prema tome, ukupna premija koju plaća osiguranik veća je ili manja u zavisnosti od stanja zaštitnih mjera na objektu. Na ovaj način razlike u visini premije mogu biti znatne, naročito kod većih radnih organizacija. Treba reći da sistem tarifnih stopa u predloženoj tarifi još uvijek ne predstavlja potpunu individualizaciju rizika, ali on svakako znači korak naprijed u odnosu na dosadašnje tarife; i

2. Prema rezultatima dobijenim iz odnosa naplaćenih premija prema isplaćenim štetama, osiguraniku bi se određivao popust u premiji (bonifikacija) u slučaju kada su njegove štete manje (od jugoslovenskog prosjeka štete), odnosno doplatak na premiju, ako su njegove štete veće od jugoslovenskog prosjeka štete. Ovo u slučajevima kada na visinu štete utiče

preduzimanje, odnosno nepreduzimanje preventivnih i represivnih mjera kod osigurane imovine. Suština bonifikacija i doplatka na premiju leži, prema tome, u ekonomskom stimulanju osiguranika na intenzivniju i odlučniju borbu protiv šteta.

Odluku o načinu sprovođenja sistema bonifikacije i doplatka na premiju o kome je riječ donijeće Skupština Jugoslovenske zajednice osiguranja posebnim aktom.

Novim opštim pravilima osiguranja imovine u vezi s ugrađivanjem određenih instituta koji se odnose na sprovođenje preventivnih i represivnih mjera na osiguranoj imovini, predviđeno je:

a) Da osiguranik i osiguravač zajednički utvrđuju okolnosti koje su od uticaja na ocjenu rizika pri zaključenju ugovora o osiguranju, a osiguranik je dužan da obavijesti osiguravača o nastalim promjenama i u toku trajanja osiguranja. Pružanje netačnih podataka od strane osiguranika o stvarnom stanju preventivnih i represivnih mjera na objektu nužno podvlači i određene korekture visine premije.

b) Načelo o obavezi osiguranika da se pridržava zaštitnih mjera.

Po ovom načelu osiguranik je dužan da se pridržava dogovorenih ili propisanih zaštitnih (preventivnih i represivnih) mjera. Osiguravajući zavod ima pravo da u pogledu izvršenja ove obaveze vrši kontrolu kod osiguranika. Ukoliko se osigurani slučaj ostvari do isteka ugovorenog ili propisanog roka za sprovođenje zaštitnih odredaba i mjera, odšteta se naknađuje osiguraniku i onda kada je u uzročnoj vezi sa ugovorenim ili propisanim mjerama zaštite. Ako se prilikom štete utvrdi da se osiguranik nije držao obaveze, osiguravač ima pravo da smanji iznos odštete u mjeri u kojoj je odšteta uslovljena neizvršenjem obaveze. Odšteta se, međutim, ne može umanjiti ako neizvršenje preventivnih i represivnih mjera nije bilo od uticaja na nastanak štete.

Posmatrano u cjelini, sistem mjera sadržan u novim tarifama (popusti, snižene premije, bonifikacije), iako još nepotpun, obezbjeđuje veću ekonomsku zainteresovanost i stimulaciju osiguranika za sprovođenje određenih i ugovorenih zaštitnih mjera. Sprovodeći sve ovo u život, osiguranje će sa svoje strane doprinijeti opštem nastojanju i potrebi zajednice da se smanjuju štete, pa i štete od požara.

Iako je sistem osiguranja određen Zakonom o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja znatno doprinijeo razvoju osiguranja u našoj zemlji, on još uvijek sadrži niz instrumenata koji administrativno djeluju.

Prije nekoliko dana o ovim kao i o drugim važnim pitanjima iz oblasti osiguranja raspravljala je i Skupština Jugoslovenske zajednice osiguranja i donijela takve zaključke koji u

cilju daljeg unapređenja osiguranja nalažu svim faktorima u osiguranju da rješenja traže prije svega u uspostavljanju i primjeni ekonomskih odnosa i mjerila, jer se samo na taj način mogu postići i ubrzati dalja pozitivna kretanja u osiguranju, i jedino na tim osnovama postići da se osiguranje oslobodi administrativnih elemenata i postane još snažnija komponenta u našem privrednom razvoju i privređivanju uopšte.

U svjetlu ovih veoma krupnih zahvata u osiguranju i na bazi daljeg usklađivanja osiguranja s kretanjima unutar našeg privrednog sistema, proizlaze i stavovi osiguranja u odnosu na probleme protivpožarne zaštite iznijeti u materijalu.

Po našem mišljenju, odnosi između vatrogasnih organizacija s jedne strane i drugih zainteresovanih organizacija, pa i osiguranja, s druge strane, treba da se zasnivaju, koliko je moguće više, na ekonomskim osnovama ravnopravnih poslovnih partnera. Ovo utoliko prije što je dosadašnji sistem zaštite od požara, opterećen mjerama i rješenjima administrativnog karaktera, znatno uticao na nedovoljnu sposobnost protivpožarne službe da odgovori sve složenijim zahtjevima privrednog razvoja zemlje i potrebama građana.

Pored novih pravila osiguranja i tarife premija, čija rješenja i ekonomski stimulansi u odnosu na osiguranika, u sadašnjem momentu, u znatnoj mjeri jačaju njegovu materijalnu zainteresovanost za što efikasnije i potpunije sprovođenje preventivnih i represivnih mjera, preduzete su i preduzimaju se i konkretne mjere u pravcu iznalaženja boljih rješenja u organizacijama osiguranja za rad na planu preventive. U tom cilju na posljednjoj sjednici Skupštine Jugoslovenske zajednice osiguranja usvojene su smjernice za sprovođenje preventivnih i represivnih mjera u osiguranju, koje će, sasvim sigurno, imati pozitivno dejstvo u pravcu veće orijentacije osiguravajućih organizacija na sistematski rad na preventivi, na iznalaženju i stvaranju najpodesnijih organizacionih jedinica za rad na preventivi i osposobljavanju potrebnog kadra za ovo i dr.

Kako je u materijalu posebno akcentirana uloga osiguranja u finansiranju vatrogasnih organizacija, dozvolite mi da kažem nekoliko riječi i o ovom pitanju, tim prije što će čitajući materijal može dobiti utisak da osiguranje treba da postane jedan od glavnih nosioca finansiranja službe protivpožarne zaštite i njenih aktivnosti. Na ovo smo ukazali i u toku priprema materijala koji je, drugarice i drugovi poslanici, pred vama sa razloga što je bavljenje osiguranja s problemima protivpožarne zaštite, odnosno obezbjeđenje od rizika i naknada šteta od požara samo jedan od niza poslovnih zadataka i aktivnosti osiguranja u oblasti zaštite

(saobraćaj, stoka, usjevi, lica) gdje su štete u odnosu na premiju takođe u znatnom porastu, a intervencije osiguranja sredstvima fonda preventive za zaštitu od požara daleko veće od izdvajanja sredstava ovog fonda u ostale vidove preventive (u 1963. godini od ukupnih sredstava fonda preventive u SFRJ od 1,824.225 milijardi dinara utrošeno je u protivpožarnu preventivu 66,32%, preventivu u saobraćaju 10,45%, stoke 17,35% usjeva 2,27%, lica 3,61%).

Poznato je da je osiguranje prema sadašnjim propisima dužno da izdvaja 4% od premija požarnih osiguranja u korist sreskih i opštinskih vatrogasnih fondova (gdje oni postoje), ili u budžete, tako da ni zavodi niti osiguranici nisu u stanju, niti imaju mogućnost da prate namjensko trošenje ovih sredstava.

Ta sredstva koja su samo u prošloj godini iznosila preko 720 miliona dinara padaju na teret troškova poslovanja osiguravajućih zavoda, iako taj doprinos nema nikakve veze s troškovima poslovanja zavoda.

Zbog ovakve situacije JZO predlaže da se vatrogasni doprinos u obliku u kojem sada postoji ukine, a da se za taj iznos povećaju sredstva koja se iz funkcionalne premije izdvajaju u fond preventivnih i represivnih mjera. Na taj način osiguravajući zavodi bi imali mogućnost, da se, na bazi svog poslovnog interesa i interesa osiguranika, dogovaraju i ugovaraju s organizacijama protivpožarne zaštite o zadacima, saradnji i mjerama koje treba preduzimati u cilju zaštite osigurane imovine od šteta i da za te potrebe, na bazi određenog programa i ugovora, izdvajaju odgovarajuća sredstva. Time bi se, svakako, postigao veći materijalni stimulans svih faktora zainteresovanih za protivpožarnu zaštitu.

Pored ovih sredstava za vatrogasne fondove osiguranje je izdvajalo i znatna sredstva iz fonda preventive za sprovođenje mjera protivpožarne zaštite u vidu zajmova ili dotacija. Kao što je već rečeno, u prošloj godini je za požarnu preventivu i represivu utrošeno preko 1.800.000.000 dinara ili preko 66% od ukupno utrošenih sredstava fonda u 1963. godini, što jasno potvrđuje konstataciju o neadekvatnom izdvajanju i raspodjeli ovih sredstava. S druge strane, utrošak ovih sredstava je za preko dva puta veći od učešća premija požarnih osiguranja u formiranju ukupne mase sredstava fonda u 1963. godini.

Na osnovi ovakvog stanja i postojećih potreba za zaštitu osigurane imovine i lica Skupština JZO je odredila takvu politiku trošenja ovih sredstava, koja će obezbjediti veću orijentaciju na kreditiranje preventivnih i represivnih mjera pod povoljnijim uslovima, a dotacije davati izuzetno.

Iz ovoga se vidi da poslovne organizacije osiguranja, kao deo privrede, preduzimaju ne-

ophodne i odgovarajuće mjere u rješavanju krupnih problema unutar samog sistema osiguranja, prije svega u pravcu zasnivanja poslovnih odnosa s osiguranicima i drugim poslovnim partnerima na ekonomskim osnovama i principima, pri čemu se potrebna pažnja poklanja ekonomskoj stimulaciji osiguranika za bolje održavanje i čuvanje imovine.

Ako rezimiramo ono što je naprijed izloženo, stavovi JZO o pitanjima problema protivpožarne zaštite svode se na sljedeće:

1. Dosljedno sprovođenje usvojenih načela u pravilima osiguranja i tarifama premija o kojima sam naprijed govorio, ali i ulaganje daljih napora radi iznalaženja novih i sve povoljnijih rješenja koja će ekonomski uticati na osiguranikov odnos prema sprovođenju, odnosno nesprovođenju, preventivnih mjera zaštite. No, za dalje ugrađivanje preventive u tarifni sistem osiguranja, nužno je donijeti niz tehničkih normativa o minimalnim zaštitnim mjerama u pojednim privrednim i drugim granama djelatnosti.

2. U djelokrugu svog poslovnog interesa i interesa osiguranika JZO će se založiti za stav iznijeti u skupštinskom materijalu o uspostavljanju punih poslovnih odnosa između svih zainteresovanih činilaca, pa i osiguranja, s jedne strane, i vatrogasnih organizacija s druge strane.

3. Politika trošenja sredstava fonda preventive treba da proizlazi iz stanja rizika i stepena opasnosti na osiguranoj imovini na datom području, sa pretežnom orijentacijom u pravcu kreditiranja, a dotacije davati u izuzetnim slučajevima. Radi što efikasnijeg djelovanja treba podsticati i pomagati akcije kojima je cilj udruživanja sredstava fondova više zavoda radi sprovođenja značajnijih i širih mjera zaštite.

4. Pitanje inspekcije o kome se govori u materijalu je i po mišljenju JZO zaista veoma aktuelno i treba ga generalno riješiti na svim nivoima i fazama rada. Osnovno je da se rad inspekcije jasno precizira (prava i dužnosti) i kontinuirano obezbijedi počev od projektovanja i gradnje, odnosno rekonstrukcije, do permanentnog uvida u stanje izvora opasnosti kao i sredstava zaštite na određenom objektu — teritoriji. Pri tome je neophodno uspostaviti blisku saradnju inspekcija sa svim zainteresovanim faktorima na datoj teritoriji.

Drugarice i drugovi poslanici, iz naprijed iznijetog jasno proizlazi obaveza osiguranja da u domenu svog poslovnog interesa i interesa osiguranika preduzima i dalje sve potrebne mjere i saraduje na bazi istaknutih principa sa službom protivpožarne zaštite u cilju smanjenja štete od požara na osiguranoj imovini.

Kako je, međutim, ogromni dio privatne imovine neosiguran, to ukazujemo na potrebu angažovanja i drugih faktora, naročito unutar komuna, na rješavanju, problema protivpožarne

zaštite, o čemu u materijalu, kada ga uporedimo s prostorom koji je dat osiguranju, nije, po našem mišljenju, dovoljno rečeno.

Na kraju, druže predsjedniče, zahvaljujući se na ukazanoj mogućnosti da pred ovim visokim Domom iznesem neka mišljenja i stavove JZO vezane za organizaciju i rad protivpožarne zaštite, dozvolite mi da istovremeno izrazim i punu spremnost osiguranja da, u granicama svojih mogućnosti, učestvuje u daljoj razradi i rješavanju ove problematike.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Jakov Fundak, poslanik Privrednog veća.

Jakov Fundak (Izborna jedinica Čakovec):

Odbor za tekuća privredna pitanja razmatrao je na svojoj sednici od 15. juna 1964. godine, na osnovi materijala Odbora Saveznog vijeća za društvenu bezbjednost i narodnu odbranu, probleme protivpožarne zaštite.

Na osnovi diskusije i iznetih konstatacija u materijalu, Odbor je došao do sljedećeg zaključka:

U oblasti protivpožarne zaštite je ispoljen niz nedostataka, a što se ogleda i kroz veće štete izazvane požarima u posljednjim godinama. Jedan od osnovnih problema leži u nedostatku stručnog kadra na poslovima protivpožarne zaštite. S tim u vezi trebalo bi preduzeti odgovarajuće mjere da se u našem sistemu školstva obezbijedi potreban profil kadra za ovu službu.

Odbor smatra da je potrebno organizaciono jačati službu protivpožarne zaštite na svim nivoima i da se definitivno odredi status ove organizacije. Materijalna sredstva za potrebe protivpožarne zaštite treba da se obezbjeđuju uglavnom u okviru komune i radne organizacije. Zajednice osiguranja treba da sa svojim finansijskim sredstvima više učestvuju u finansiranju poslova preventive u oblasti protivpožarne zaštite.

Službu protivpožarne zaštite treba posmatrati u sklopu privrednih kretanja u cjelini. U vezi s tim treba nastojati da se ona postavi na savremenu osnovu.

Kočnicu za brži razvoj ove službe predstavljaju nepotpuni ili zastareli propisi iz oblasti protivpožarne zaštite. Zbog toga bi trebalo donijeti nove propise kojima bi se na široj osnovi regulisala pitanja iz ove oblasti. Tu se misli i na mjesto inspeksijske službe.

Odbor predlaže da Vijeće usvoji iznete stavove i da s istim upozna Savezno vijeće i Organizaciono-političko vijeće, koji su nadležni za donošenje propisa iz oblasti protivpožarne zaštite.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Vlada Zečević, poslanik Organizaciono-političkog veća.

Vlada Zečević (Izborna jedinica Loznica):

Određen sam od Odbora za evidenciju i kontrolu Organizaciono-političkog veća da obavestim Savezno veće o zaključcima i stavovima do kojih je došao naš Odbor pretresajući ovaj materijal o protivpožarnoj zaštiti.

Na sednici Odbora od 15. juna 1964. godine, doneti su ovi zaključci:

Da se Osnovnim zakonom o zaštiti od požara preciznije i potpunije regulišu ona pitanja koja su jedinstvena za čitavu zemlju, vodeći pri tome računa da se ostavi dovoljno širine da republike i opštine prema svojim potrebama i uslovima ovu materiju bliže regulišu;

Službu zaštite od požara trebalo bi preneti u nadležnost opštinske skupštine i formirati je kao posebnu službu bez obzira da li će ona biti vertikalno povezana sa Državnim sekretarijatom narodne odbrane ili Sekretarijatom unutrašnjih poslova;

Pitanje finansiranja treba postaviti na ekonomskom stimuliranju osiguravajućih zavoda, osiguranika, organizacija za gašenje požara i društveno-političkih zajednica, a ovakav način finansiranja doprineo bi daljem razvoju profesionalnih i dobrovoljnih vatrogasnih jedinica. Na taj način znatno bi se poboljšao i profil stručnog kadra;

Služba za komunalne poslove pri opštinama, s obzirom da je i onako opterećena raznim komunalnim problemima, ne bi mogla uspešno i efikasno da organizuje službu zaštite od požara;

Neophodno je pri opštinskim skupštinama obrazovati dovoljno stručno i tehnički opremljene inspeksijske službe s odgovarajućim ovlašćenjima koje bi vršile kontrolu primene propisa, organizacije sprovođenja mera protivpožarne zaštite, kao i kontrolu tehničkih uređaja i opreme;

Opštinskim skupštinama ostaviti mogućnost da formiraju samostalne ili zajedničke službe zaštite od požara za više opština;

Obavezati radne organizacije da internim aktima regulišu formiranje samostalne ili zajedničke službe zaštite od požara;

S obzirom da je tehnička oprema službe za zaštitu od požara loša i zastarela smatra se da bi trebalo omogućiti, pored ostalog, i sistemom dugoročnih kreditiranja, serijsku proizvodnju i nabavku tehnički savremenih oprema. Samo jedan primer. Pretresajući ovu materiju pitali smo da li postoje lestvice za zaštitu od požara višespratnica i ustanovilo se da ih nema u Jugoslaviji, a postoje stambene zgrade od osam i deset spratova. Sada se nabavljaju svega dvoje lestvica za Beograd. Čak ih ni Beograd nije imao. To govori o tome kolika je potreba za tom

savremenijom opremom da bi bila u skladu s izgradnjom i razvitkom.

U cilju većeg popularisanja protivpožarne zaštite trebalo bi organizovati povremno prigodna i popularna predavanja, kurseve ili seminare u školama, radnim organizacijama i na drugim mestima.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Da li se još neko javlja za reč? (Niko se ne javlja).

Pošto se niko nije javio za reč, možemo zaključiti da stavovi i predložene mere u materijalu, kao i diskusija u odborima i predlozi izneti na sednici Veća pružaju solidnu osnovu za donošenje potrebnih propisa kojima će se regulisati ova materija, pa će zbog toga biti predloženi Saveznom izvršnom veću, a odgovarajuća skupštinska tela sarađivaće i dalje u tom radu.

Da li se Veće slaže s tim zaključkom? (Svi se slažu).

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: Predlog Zakona o prestanku važenja Uredbe o donošenju republičkih propisa o organizaciji, upravljanju i finansiranju socijalnih ustanova. Predstavnik Komisije Savezne skupštine za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa s Ustavom je drug Ante Šegavac, pomoćnik u Saveznom sekretarijatu za zdravstvo i socijalnu politiku. Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i obavestila Veće da na isti nema primedbe.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč u pretresu u načelu? (Niko). Ko se javlja za reč u pretresu teksta predloga? (Niko).

Stavljam predlog na glasanje. Ko je za, molim neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo Predlog zakona o prestanku važenja Uredbe o donošenju republičkih propisa o organizaciji, upravljanju i finansiranju socijalnih ustanova.

Prelazimo na šestu tačku dnevnog reda. Predlog zakona o prestanku važenja Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu.

Predstavnik komisije Savezne skupštine za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa s Ustavom je drug Ante Šegavac, pomoćnik u Saveznom sekretarijatu za zdravstvo i socijalnu politiku. Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i obavestila Veće da na isti nema primedbe.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč u pretresu u načelu? (Niko). Ko se javlja za reč u pretresu teksta Predloga? (Niko).

Stavljam predlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo Predlog zakona o prestanku važenja Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu.

Prelazimo na sedmu tačku dnevnog reda. Predlog zakona o pomorskom plenu i ratnom plenu na moru.

Predstavnik Komisije Savezne skupštine za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa tekstom Ustava je dr Vuk Gučetić, pukovnik JNA. Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela svoj izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč u pretresu u načelu? (Niko). Ko se javlja za reč u pretresu teksta predloga? (Niko).

Stavljam predlog na glasanje. Ko je za, molim neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo Predlog zakona o pomorskom plenu i ratnom plenu na moru.

Prelazimo na osmu tačku dnevnog reda: Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije. Predstavnik Saveznog izvršnog veća o ovom predlogu je Vladimir Cerić, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za finansije, a poverenik Antonije Tasić, državni savetnik u Saveznom sekretarijatu za finansije. Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i obavestila Veće da na isti nema primedbe.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč u pretresu u načelu? (Niko). Ko se javlja za reč u pretresu teksta Predloga? (Niko)

Stavljam predlog na glasanje. Ko je za, molim neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.

Prelazimo na devetu tačku dnevnog reda: Predlog zakona o ratifikaciji Sporazuma između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap na reci Dunav.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća o ovom Predlogu je drug Marko Nikezić, državni podsekretar u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove, a poverenici su dr Predrag Nikolić, savetnik u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove i dr inž. Vladimir Šlebinger, viši savetnik u Saveznom sekretarijatu za industriju.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i obavestila Veće da na isti nema primedaba.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč u pretresu u načelu?

Ima reč drug Marko Nikezić, državni podsekretar u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove.

Marko Nikezić:

Drugovi poslanici, dozvolite mi da se u ime Saveznog izvršnog veća osvrnem na značaj Sporazuma o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap, koji je potpisan između naše zemlje i Rumunske Narodne Republike, a čija ratifikacija vam se predlaže.

Dogovor dve zemlje o pristupanju ispitivanja uslova i mogućnosti izgradnje ovog sistema postignut je između predsednika SFR Jugoslavije Josip Broz Tita i predsednik RNR G.G. Deža 1956. godine.

Posle ispitivanja od strane kompetentnih stručnjaka Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike i uspešnih pregovora između vladinih delegacija dve zemlje, 12. juna 1963. godine postignut je Sporazum o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap na reci Dunavu, koji su 30. novembra 1963. godine u Beogradu potpisali predsednik SFRJ Josip Broz Tito i predsednik Državnog saveta Rumunske Narodne Republike G. G. Dež.

Sporazum predstavlja izraz rešenosti naše zemlje da u interesu svog daljeg privrednog razvoja pristupe iskorišćavanju hidroenergetskog potencijala reke Dunava na sektoru koji njima pripada i da, istovremeno, u opštem interesu svih podunavskih zemalja, bitno poboljšaju sadašnje uslove plovidbe u ovom sektoru Dunava i time doprinesu daljem razvitku plovidbe na ovom važnom međunarodnom plovidbenom putu.

Na osnovi Sporazuma koji je predmet vašeg razmatranja, kao i svih ostalih potpisanih pratećih dokumenata, koji polaze od principa potpunosti jednakosti učestvovanja ove zemlje kako u izgradnji, tako i u eksploataciji ovog objekta, predviđa se podizanje prelivne brane i dve jednake hidrocentrale s ukupnom instaliranom snagom od oko 2.000 megavata i godišnjom proizvodnjom od oko 10 milijardi KWh elektroenergije. Takođe se predviđa izgradnja dve prevodnice s propusnim kapacitetom od 45 miliona tona korisnog tereta godišnje, u odnosu na sadašnjih 12 miliona tona.

Ukupna vrednost investicija u ovaj hidroenergetski i plovidbeni sistem iznosi oko 400 miliona dolara. Od toga 95 miliona otpada na objekte i radove plovidbenog dela sistema. Za izvođenje radova kojima je cilj poboljšanje uslova plovidbe u sektoru Đerdapa, dve zemlje su se sporazumele da se u pomenutom iznosu kreditira Đerdapska rečna uprava, koja će sredstva za otplatu kredita ostvariti naplaćivanjem odgovarajućih taksa, saglasno Konvenciji o re-

žimu plovidbe na Dunavu. S ovim su dve zemlje upoznale Dunavsku komisiju, koja je pristupila razmatranju ovog pitanja.

Drugovi poslanici, uključujući hidroelektrane Đerdap u energetske sistem Jugoslavije ima veliki značaj s obzirom na rastuće potrebe naše privrede u električnoj energiji. Svojom godišnjom proizvodnjom od oko 5 milijardi KWh električne energije, jugoslovenski deo objekta uveliko će proširiti bazu naše privrede i olakšati dalji privredni razvitak koji će predvideti novi sedmogodišnji plan.

Pored velikog neposrednog značaja za jugoslovensku i rumunsku privredu, zajednička izgradnja sistema Đerdap predstavljaće poseban doprinos daljem razvitku i proširenju odnosa između SFRJ i Rumunske Narodne Republike, koji se u poslednjim godinama uspešno razvija na obostrano zadovoljstvo.

S obzirom na značaj hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap, a koji je detaljnije izložen u tekstu Sporazuma koji vam je podnet

zajedno s Predlogom zakona o ratifikaciji, molim vas, drugovi poslanici, da ovaj Predlog zakona usvojite.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ko se još javlja za reč u pretresu teksta? (Niko).

Stavljam Predlog na glasanje.

Ko je *za*, molim neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je Veće usvojilo Predlog zakona o ratifikaciji Sporazuma između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap na reci Dunav.

Dnevni red je iscrpen.

Zaključujem sednicu.

(Sednica je zaključena u 18 časova)

P R I L O Z I

I Z V J E Š T A J

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ODLUKE O UČEŠĆU FEDERACIJE U 1964. GODINI U KREDITIRANJU INVESTICIJA KOJE SLUŽE UNAPREĐIVANJU TURISTIČKOG PROMETA STRANACA, KAO I PRIMEDEBE KOJU JE UZ OVAJ PREDLOG ODLUKE DOSTAVIO KOMISIJI ODBOR ZA ROBNII PROMET SAVEZNOG VEĆA

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 121
15. juna 1964. godine
Beograd

SAVEZKOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 15. VI 1964. godine, razmatrala je Predlog odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca, kao i primedbe koji je uz ovaj predlog odluke dostavio Komisiji Odbor za robni promet Saveznog veća.

Pošto je razmotrila ovaj predlog odluke i primedbe Odbora za robni promet, Komisija predlaže Veću da se u njemu izvrše sledeće izmene:

1. U tački 4. četvrti i peti red brišu se i brišani tekst zamenjuje se tekstom, koji glasi: »Banjskim i klimatskim lečilištima, privrednim organizacijama, ustanovama i društvenim organizacijama za gajenje divljači, za vršenje usluga odstrela divljači i ribolova.«

2. U tački 5. pod 1. na kraju se tačka i zarez i daju reči: »i banjska i klimatska lečilišta;«

U istoj tački pod 2., tekst pod v) menja se i glasi: »od izvršenih i naplaćenih usluga odstrela divljači i organizovanja lova i ribolova — za privredne organizacije, ustanove i društvene organizacije za gajenje divljači, za vršenje usluga odstrela divljači i ribolova;«

3. Tačka 12. menja se i glasi:

»Ovlašćuje se savezni sekretar za finansije da, u sporazumu sa Saveznim komitetom za turizam i saveznim sekretarom za trgovinu donese bliže propise o načinu i postupku davanja kredita po ovoj odluci.

Savezni sekretar za finansije dužan je propise iz prethodnog stava doneti u roku od mesec dana od dana stupanja na snagu ove odluke.«

Sa ovim izmenama saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Zakonodavno-pravne komisije
Jovo Ugrčić s. r.,

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Đorđe Peruničić s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Gojko Garčević s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

I Z V E Š T A J

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O OSLOBODENJU ODREĐENIH DELATNOSTI OD DOPRINOSA IZ DOHOTKA

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 132
15. juna 1964. godine
Beograd

SAVEZKOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 15. VI 1964. godine, razmatrala je

Predlog zakona o oslobodjenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila ovaj predlog, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u njemu izvrše sledeće izmene:

1. Naziv predloga zakona menja se i glasi: »Predlog zakona o oslobodjenju od plaćanja doprinosa iz dohotka ostvarenog vršenjem određenih delatnosti.«

2. U članu 1. tačka 8. posle reči: »novinske i izdavačke« dodaje se reč: »delatnosti.«

3. Član 4. menja se i glasi:

»Savezni sekretar za opšte privredne poslove, u sporazumu sa saveznim sekretarom za finansije, donosi, po potrebi, uputstva za sprovođenje ovog zakona.«

Sa ovim izmenama saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Zakonodavno-pravne komisije
Jovo Ugrčić s. r.,

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Đorđe Peruničić s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Gojko Garčević s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

I Z V E Š T A J

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O POMORSKOM PLENU I RATNOM PLENU NA MORU

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 115
15. juna 1964. godine
Beograd

SAVEZKOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna Komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 15. juna 1964. godine razmatrala je predlog Zakona o pomorskom plenu i ratnom plenu na moru, koji je Skupštini podnela Komisija za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona Zakonodavno-pravna komisija, imajući u vidu sugestije i predloge date od strane Odbora za društvenu bezbednost i narodnu odbranu Saveznog veća, predlaže Saveznom veću da se u pogledu zakonodavne obrade u ovaj predlog unesu sledeće izmene:

U uvodnom delu (preambuli), u trećem redu posle reči: »plen« dodaju se u zagradama reči: »Službeni list FNRJ«, br. 28/46«.

Član 1.

U stavu 1, u petom redu umesto reči: »jugoslovenskih oružanih snaga« stavljaju se reči: »oružanih snaga Jugoslavije«.

U poslednjem stavu, u preposlednjem redu umesto reči: »važnim propisima« stavljaju se reči: »pravilima službe«.

Član 2.

U stavu 1, tačka 3) menja se i glasi:

»3) brod koji je imao neprijateljsku državnu pripadnost pa je posle otpočinjanja neprijateljstva ili u vremenu od 30 dana pre otpočinjanja neprijateljstva zamenio tu pripadnost državnom pripadnošću savezničke ili neutralne države u cilju da izbegne štetne posledice vezane za neprijateljski brod.«

U trećem stavu, u trećem radu umesto reči: »posle početka neprijateljstva« stavljaju se reči: »otpočinjanje

neprijateljstva«, a u poslednjem redu ovog stava umesto reči: »mu je« stavljaju se reči: »je zapovedniku broda ili drugom zainteresovanom licu«.

Član 3.

U stavu 1. na kraju tačke 4) dodaju se reči: »ili na drugi način pomaže neprijatelju«.

Član 4.

U stavu 1, tačka 6), u prvom redu umesto reči: »neprijateljstva« stavlja se reč: »neprijateljstava«, a u tački 7), u drugom redu umesto reči: »sopstvenika« stavlja se reč: »zapovednika«.

U istom stavu, tačka 9) menja se i glasi:

»9) ako sam brod predstavlja kontrabandu, ili ako kontrabanda na uzapćenom brodu premašuje polovinu — po količini, težini ili vrednosti — celokupnog tereta na brodu«.

U drugom stavu, u osmom redu posle reči: »poštu« dodaje se reč: »neprijateljskog«.

Član 5.

Stav 2. menja se i glasi:

»izuzetno ako je neutralni trgovački brod, pomoću lažnih isprava ili lažnog kursa, izvršio neku od radnji iz člana 4. ovog zakona i nastavio put, proglašiće se pomorskim plenom ukoliko u toku dalje plovidbe, ali najdocije do povratka u jednu od luka njegove zemlje, bude uzapćen od jugoslovenskih snaga«.

Član 7.

Ovaj član menja se i glasi:

»brod naveden u čl. 2. ili 6. ovog zakona neće se uzaptiti niti proglasiti pomorskim odnosno ratnim plenom ako je:

1) brod parlamentar odnosno brod koji služi za održavanje odnosa između zaraćenih strana (kartelni brod);

2) neprijateljski brod koji je snabdeven propusnicom izdatom od strane jugoslovenskih ili savezničkih organa;

3) sanitetski brod ili brod — bolnica;

4) brod namenjen isključivo humanitarnim i naučnim svrhama dok takvu službu vrši, ako je ime tog broda saopšteno jugoslovenskoj vladi i ako je ona dala svoju saglasnost da brod tu službu vrši;

5) mali brod namenjen isključivo ribolovu uz obalu ili lokalnoj plovidbi.

Odredbe stava 1. ovog člana primenjuju se i na čamce.

Brod ili čamac iz stava 1. ili 2. će se uzaptiti i proglasiti pomorskim odnosno ratnim plenom na moru, ako na ma koji način sudeluje u neprijateljstvima ili pomaže neprijatelja kršeći pravila međunarodnog ratnog prava, i ako se ne pridržava naređenja izdatih od strane komandanta jugoslovenskih oružanih snaga.

Član 8.

U stavu 1, u petom i šestom redu umesto reči: »takav teret ma na koji način koristi neprijateljska država ili lice« stavljaju se reči: »je teret namenjen neprijateljskoj državi ili licu«.

U stavu 5. u drugom redu umesto reči: »ma na« stavljaju se reči: »na ma«.

Član 9.

Stav 2. se briše.

Član 10.

U prvom redu umesto reči: »obrazuje« stavlja se reč: »osniva«, a u četvrtom redu umesto reči: »presudi« stavlja se reč: »reši«.

Član 12.

St. 3. i 4. menjaju se i glase:

»Predsednika i sudije suda za pomorski plen ime- nuje i razrešava Vrhovni komandant oružanih snaga. Za članove suda mogu biti imenovani samo oficiri pomorstva i druga vojna lica koja poznaju međuna- rodno pravo i pomorsku trgovinu.

Sud za pomorski plen ima sekretara, koga postav- lja i razrešava državni sekretar za narodnu odbranu.«

Naslov odeljka 2. u glavi II menja se i glasi:

»2. Pripremni postupak«.

Čl. 17. do 24. menjaju se i glase:

Član 17.

Predsednik suda određuje za svaki konkretni slučaj jednog sudiju (u daljem tekstu: određeni su- dija) radi sprovođenja pripremnog postupka.

Član 18.

Sprovodnik uzapćenog broda dužan je da odrede- nom sudiji preda: zapisnik o uzapćenju broda, zapisnik o zapečaćenju brodskih prostorija, popis inventara i tereta ako je sačinjen, brodske isprave i knjige sa uzapćenog broda, zapisnik o saslušanju svedoka, do- kaze kojima se može utvrditi da je u pitanju ratni, državni ili drugi neprijateljski brod ili neprijateljski teret ili da je u pitanju neutralni trgovački brod koji ima neprijateljski karakter, kao i dokaze o izvr- šenju dela koje neutralnom trgovačkom brodu ili te- retu daju neprijateljski karakter.

Član 19.

U cilju uspešnog vođenja pripremnog postupka i zaštite prava stranaka, određeni sudija:

1) postavlja privremenog zastupnika vlasnika uzapćenog broda (određeni zastupnik) ako ga ne za- stupa zapovednik uzapćenog broda;

2) obaveštava vlasnika uzapćenog broda odnosno tereta o pokrenutom postupku kad brod ili teret ima državnu pripadnost neutralne države sa kojom Ju- goslavija održava redovne diplomatske odnose, ako je njegova adresa poznata;

3) donosi odluku o prodaji tereta koji je podle- žan kvaru i o deponovanju sume dobijene prodajom takvog tereta, i

4) dostavlja isprave o posadi i putnicima nad- ležnim organima unutrašnjih poslova radi donošenja odluke o puštanju na slobodu ili o zadržavanju.

Član 20.

Određeni sudija je dužan da u što kraćem roku sprovede pripremni postupak radi utvrđivanja čin- njenica važnih za donošenje odluke, a naročito da popiše teret i druge stvari nađene na brodu, ako to nije ranije učinjeno, da po potrebi sasluša koman- danta i članove posade jugoslovenskog ratnog broda koji je izvršio uzapćenje kao i zapovednika i ostale članove posade uzapćenog broda i druga lica sa tog broda čije bi saslušanje moglo biti od uticaja na do- nošenje odluke.

Određeni sudija je ovlašćen da zatraži mišljenje, odnosno da sasluša stručnjake iz oblasti međuna- rodnog pomorskog prava o okolnostima i činjeni- cama važnim za donošenje odluke.

Član 21.

Pa završenom pripremnom postupku određeni sudija obaveštava zastupnike stranaka da je pri- premnii postupak dovršen i poziva ih da razgledaju predmet i da u određenom roku stave svoje prigo- vore odnosno predloge.

Član 22.

Kad zastupnici stranaka podnesu prigovore od- nosno predloge ili kad protekne rok određen za nji- hovo podnošenje određeni sudija odlučuje:

1) o usvajanju ili odbijanju prigovora odnosno predloga stranaka za dopunu pripremnog postupka;

2) o oslobođenju broda odnosno tereta ako postoje nesumnjivi dokazi da brod odnosno teret ne podleži zapleni po odredbama ovoga zakona;

3) o ustupanju predmeta državnom sekretaru za narodnu odbranu radi donošenja konačne odluke, ako je nesumnjivo utvrdio da je u pitanju ratni plen na moru.

U svim ostalim slučajevima određeni sudija ustupa predmet sudu za pomorski plen radi donošenja odluke.

Član 23.

Ako određeni sudija donese odluku u smislu člana 22. tač. 2 i 3. ovog zakona, zastupnici stranaka mogu zahtevati da o uzapćenju broda odnosno tereta odluči sud za pomorski plen.

Rok za podnošenje zahteva iz stava 1. ovoga člana iznosi 8 dana, računajući od dana dostavljanja odluke zastupnicima stranaka.

Član 24.

Ako je zahtev iz čl. 23. stav 1. ovog zakona bivremeno podnet, određeni sudija će predmet sa svim spisima dostaviti sudu za pomorski plen.

Ako je zahtev podnet posle isteka roka iz člana 23. stav 2. ovog zakona ili od neovlašćenog lica, određeni sudija će odbaciti zahtev svojim rešenjem. Protiv ovog rešenja može se u roku od osam dana od dana dostavljanja izjaviti žalba sudu za pomorski plen.

Član 25.

Ovaj član se briše.

Član 26.

Ovaj član menja se i glasi:

»Po prijemu spisa od određenog sudije, sud za pomorski plen zakazuje bez odlaganja raspravu. Na raspravu se pozivaju vojni pravobranilac, kao zastupnik Jugoslavije, i zastupnici vlasnika uzapćenog broda odnosno tereta.

Dok vlasnik broda odnosno tereta ne odredi svog zastupnika sa boravištem u sedištu suda za pomorski plen, njega zastupa privremeni zastupnik koga određuje određeni sudija (određeni zastupnik)

— ako vlasnika ne zastupa zapovednik uzapćenog broda.«

Član 27.

U stavu 1. u poslednjem ređu umesto reči: »suda« stavlja se reč: »veća«.

Član 31.

St. 1. i 2. spajaju se u jedan stav koji glasi: »Sud za pomorski plen dostavlja presudu zastupnicima stranaka i komandi Jugoslovenske ratne mornarice«.

Dosadašnji st. 3. i 4. postaju novi st. 2. i 3.

Član 32.

U stavu 2, u poslednjem ređu, umesto reči: »tačka 2.« stavlja se reči: »tačka 1.«

Član 33.

Stav 2. menja se i glasi:

»Protiv rešenja iz stava 1. ovog člana ne može se izjaviti žalba niti se može voditi upravni spor.«

Član 36.

Ovaj član se briše.

Član 40.

U četvrtom i petom ređu umesto reči: »presuda u celini ili delimično ne izvrši i brod i teret« stavlja se reči: »brod i teret proglašeni pomorskim plenom«.

Član 41.

U drugom ređu umesto reči: »doneće« stavlja se reč: »donosi«.

Sa svim napred iznetim izmenama saglasio se predstavnik Komisije za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Zakonodavno-pravne komisije
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Đorđe Peruničić s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Gojko Garčević s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Dražen Sardić s. r.

PRIVREDNO VEĆE

12. SEDNICA

OD 16. JUNA 1964. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika;
2. Saopštenja;
3. Usvajanje dnevnog reda,
4. Odgovori za poslanička pitanja.

Dnevni red:

1. Izveštaj Odbora Privrednog veća za tekuća privredna pitanja o razmatranju kretanja privrede u ovoj godini;
2. Pretres Predloga zakona o oslobodenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka;
3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;
4. Neki aktuelni problemi prelaska na skraćenu radnu sedmicu;
5. Pretres Predloga odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca;
6. Izveštaj o stanju i problemima zaštite na radu.
7. Izveštaj o problemima protivpožarne zaštite;
8. Pretres Predloga zakona o prestanku važenje

Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu

Govornici: Nikola Džuverović, Sulejman Suljagić, Vinko Hafner, Velimir Potežica, Kiro Gligorov, Ratko Svilar, Kiro Gligorov, Dušan Čehovin, Kiro Gligorov, Huso Sušić, Blagoje Bogovac, Ciril Miravlja, Ilija Tepavac, Simon Pešec, Đorđe Savičević, Ilija Tepavac, Paško Romac, Ibro Imamović, Prvoslav Raković, Vinko Hafner, Ivan Šenk, Tomislav Krnjić, Miloš Samardžić, Natalija Gržetić, Boris Kraigher, Osman Karabegović, Nikola Andrić, Ibro Imamović, Vladimir Konstantinović, Ante Vidović, Dušan Čehovin, Osman Karabegović, Ilija Tepavac, Tomislav Krnić, Risto Džunov, Majda Škerbic, Danilo Protić, Stanko Tomić, Osman Karabegović, Milka Kufirin, Šećpan Matijašević

PRESEDAVAO

PRESEDNİK

OSMAN KARABEGOVIĆ

Početak u 9 č 30 min.

Predsednik Osman Karabegović:

Otvaram Dvanaestu sjednicu Privrednog vijeća Savezne skupštine i konstatujem da postoji kvorum i da Vijeće može punovažno odlučivati.

Zapisnici sa 11. sjednice Privrednog vijeća i 8. zajedničke sednice Saveznog vijeća i Privrednog vijeća od 20. maja 1964. godine dostavljeni su članovima vijeća. Da li ima primedaba na zapisnik? (Nema).

Zapisnik će biti ovjeren.

Poslanici Ivan Pariš, Vladimir Jasić, Branko Karanović, Dragiša Maksimović i Rajka Zečević, obavijestili su Vijeće da su usljed bolesti ili službenog puta sprečeni da prisustvuju ovoj

sjednici. Molili su da im se odobri odsustvo s ove sjednice. Da li se Vijeće slaže da se pomenutim poslanicima odobri odsustvo? (Slaže se).

Predlog dnevnog reda za ovu sjednicu dostavljen je članovima Vijeća pismeno. Ima li kakvih primjedaba ili prijedloga na dnevni red? (Nema).

Da li Vijeće usvaja predloženi dnevni red? (Usvaja).

Objavljujem da je usvojen sljedeći dnevni red:

1. Izvještaj Odbora Privrednog vijeća za tekuća privredna pitanja o razmatranju kretanja privrede u ovoj godini;

2. Pretres Prijedloga zakona o oslobođenju određenih djelatnosti od doprinosa iz dohotka;

3. Pretres Prijedloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;

4. Neki aktuelni problemi prelaska na skraćenu radnu sednicu;

5. Pretres Predloga odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog promjeta stranaca;

6. Izvještaj o stanju i problemima zaštite na radu;

7. Izvještaj o problemima protivpožarne zaštite;

8. Pretres Prijedloga zakona o prestanku važenja osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu.

Pre prelaska na dnevni red molim da saslušate odgovore predstavnika nadležnih saveznih organa na pitanja koja su poslanici, članovi našeg Vijeća, postavili na prethodnim sjednicama, ili pismenim putem preko predsjednika Vijeća.

Poslanik Sulejman Suljagić na sednici Vijeća od 16. aprila 1964. godine postavio je pitanje:

»Zašto se forsira uvoz azbesta i azbestnih proizvoda pod povoljnijim uslovima od onih po kojima se omogućava izvoz ovih proizvoda.«

Nikola Džuverović (savezni sekretar za spoljnu trgovinu):

Na pitanje saveznog poslanika Sulejmana Suljagića, u vezi s azbestom, mogao bih da odgovorim sledeće:

Potrebe u azbestnom vlaknu za 1964. godinu ocenjene su na 20 hiljada tona, što je za oko 30% više od ukupne potrošnje ovog proizvoda u zemlji u 1963. godini. Predviđena potrošnja u ovoj godini bazirana je na povećanim potrebama industrije salonita koja je osnovni potrošač azbestnih vlakana. Tvornica salonita u Ankovu i Splitu su najveći potrošači azbestnog vlakna. Na njih otpada oko 70% ukupno predviđenih potreba u ovom proizvodu.

Takođe su povećani proizvodni zadaci industrije salonita kako zbog većeg izvoza salonita u zemlje konvertibilnih valuta, tako i zbog povećane potrošnje salonita u zemlji, naročito posle zemljotresa u Skopju. Za podmirenje ocenjenih potreba azbestnog vlakna od 20 hiljada tona, iz domaće proizvodnje može se obezbediti oko 8 hiljada tona, a ostatak od 12 hiljada tona, ukoliko se u izvršenju programa proizvodnje i izvoza industrije koja troši azbest ukaže potreba, trebalo bi podmiriti iz uvoza, pa je u tolikoj količini i predviđen uvoz ovog proizvoda u 1964. godini.

Proizvodnja azbestnog vlakna u 1963. godini povećana je u odnosu na 1962. godinu za 22,6%. Istovremeno je i prodaja povećana za

25,8%. Pri ovako povoljnom kretanju prodaje domaćeg azbestnog vlakna, na koju je povoljno delovao i manji izvršeni uvoz u toj godini u odnosu na prethodnu, može se postaviti pitanje — zašto su zalihe neprodatih proizvoda u istom tom periodu povećane za 113%, upravo na 929 tona. Iz toga bi se mogao izvući zaključak da je ovim povećanjem zaliha sadržana i nekvalitetna proizvodnja koja ne može da nađe plasman. Prvo tromesečje ove godine karakteriše znatno povećanje uvoza azbestnog vlakna u odnosu na prvo tromesečje prošle godine. Međutim, ostvareni uvoz u ovom tromesečju od 2.526 tona u odnosu na godišnji program od 12 hiljada tona, predstavlja izvršenje od 21%, pa je kao takav s obzirom na očekivano brže izvršenje uvoza iz SSSR, u izvesnom zaostajanju.

Cene azbestnog vlakna domaće proizvodnje više su od uvoznih cena istog asortimana za 20 do 30%. Međutim, prosečne cene azbestnog vlakna iz uvoza u 1963. godini bile su veće od prosečnih cena domaće proizvodnje za oko 16.000 dinara po toni. Što znači da je industrija prinuđena da uvozi kvalitetniji azbest, bez obzira što je on, uzet u celini, skuplji od domaćeg. S druge strane, može se staviti primedba i radnicima azbesta da nisu uložili dovoljno napora da pitanje plasmata svoje proizvodnje reše putem izvoza, tim pre što im je od strane Sekretarijata za spoljnu trgovinu više puta ukazivano na takve mogućnosti i predlagano da podnesu zahtev za povećanje izvozne premije ukoliko postojeća nije dovoljna. Navodimo primer da u 1963. godini nije došlo do isporuka azbestnog vlakna Rumuniji, jer su cene koje su postavili rudnici bile nesrazmerne u odnosu na svetske cene.

Osim toga, rudnici su pokazali nedovoljnu zainteresovanost za izvoz prilikom pregovaranja za kompenzacioni aranžman s Japanom, kod koga je predviđen značajan izvoz azbestnog vlakna. Može se izvući zaključak da rudnicima ne odgovara izvoz, iako je azbest veoma tražen artikl na svetskom tržištu. Za kvalitet koji daju na domaćem tržištu, postižu povoljnije cene od onih koje bi, eventualno, postigli u izvozu.

Rešavanje ovih problema administrativnim merama putem ograničavanja i izostavljanja prodaje deviza, kao što se iz iznetog vidi, nije dovoljno efikasno. Takvo rešenje ne može biti opravdano ni s gledišta postojećeg sistema i uslova koje nameće robna razmena, a isto tako i uslova u pogledu kvaliteta koji traži industrija za ostvarivanje veće i kvalitetnije proizvodnje za izvoz.

Što se tiče prigovora u pogledu forsiranja uvoza azbestnih proizvoda, smatramo da isti nije opravdan. Iz podataka o ostvarivanju kretanja ovih proizvoda vidi se da je veća proizvodnja u prvom tromesečju ove godine u odnosu na isto tromesečje prošle godine ostva-

rena za 48%, a veća prodaja za 73%. Nasuprot tome, zalihe neprodane proizvodnje kod ovih proizvoda uvećane su za 20%. Ovo ukazuje na pretpostavku da je u pitanju samo proizvodnja koja ne odgovara uslovima tržišta. Razumljivo je da mi ne možemo u potpunosti obustaviti prodaju deviza za uvoz azbestnih proizvoda samo zbog toga što se oni proizvode u zemlji. Najčešće se uvoz vrši kao dopuna asortimana i kvaliteta koji ne daje domaća industrija, a u nekim slučajevima i zbog uslova koje u tom pogledu postavljaju inostrani kupci opreme u koju se ovi proizvodi ugrađuju. Napominjem da je industrija salonita, industrija koja pored podmirivanja domaćih potreba u znatnoj meri i izvoz razne azbestno-salonitne proizvode. I, u momentu kada smo obustavili ili smanjili uvoz, industrija je u većoj meri morala da upotrebjava domaći azbest koji ne odgovara, i koji nije sasvim onoga kvaliteta kakav bi trebalo da bude, tako da se kvalitet proizvoda koji je iznošen na strano tržište pogoršao i počeli smo da gubimo tržište. Zbog toga je nužno uz upotrebu domaćeg azbesta kombinovati i onaj azbest koji se uvozi da bi se osigurao odgovarajući kvalitet.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li poslanik Suljagić traži još neka razjašnjenja u vezi s odgovorom druga Džuverovića, ili želi da postavi neko dopunsko pitanje?

Sulejman Suljagić (Izborna jedinica Brčko):

Da li postoji mogućnost da se proveri kvalitet tih zaliha za koje se u odgovoru tvrdi da su slabog kvaliteta. Isto tako, zaliha nije iznosila 900 tona, kako se u odgovoru navodi nego je to bio slučaj samo kod jedne organizacije, to jest, imala je zalihe od 1.600 tona.

Drugo, da li se može ispitati odnos od pre dve godine, između prerađivača i proizvođača. Naime, radi se o tome što su proizvođači u povoljnijem položaju, jer su pre dve godine izdejsstvovali da se zabrani izvoz azbestnog vlakna radi podmirjenja potreba svojih kapaciteta.

Današnja situacija ih stavlja u povoljniji položaj i uglavnom podmiruje svoje potrebe iz uvoza, tako da je do sada od polugodišnje proizvodnje realizovano 38 do 40% azbestnog vlakna.

Nikola Džuverović:

S obzirom na mogućnosti izvoza azbesta mi smo tražili da proizvođači podnesu svoje kalkulacije i da onda vidimo da li je moguće i pod kojim uslovima da izvoze. Međutim, proizvođači se nisu pojavili s tim zahtevom.

S druge strane, ne radi se samo o cenama, mislim da to treba shvatiti. Ja sam se u to mogao i lično uveriti. Da bi se proizvodio salonit za izvoz, kao i salonitne cevi potreban je

takav kvalitet azbesta koji naša proizvodnja nije u stanju da da, jer je za to potreban drugi kvalitet u kombinaciji u kojoj se taj kvalitet-niji azbest meša s ovim, te se na taj način dobijaju određeni kvaliteti azbestnih proizvoda. S druge strane, domaća proizvodnja iznosi 8 hiljada tona, tako je procenjena, a potrebe su procenjene na 20 hiljada tona u ovoj godini, to znači da ne postoje nikakvi razlozi da domaća proizvodnja bude ugrožena, to jest, da neće prodati tih 8 hiljada tona, jer je uvoz, otprilike, planiran na 12 hiljada tona. S te strane ne postoji problem. Ali, s druge strane, napomenuću još jednu stvar. S obzirom na pojačanu građevinsku aktivnost u toku ove godine, koja vam je poznata, sigurno je da su pojačane i potrebe za ovim proizvodima.

Sulejman Suljagić:

Mislim da ovakav način odnosa šteti daljem unapređenju proizvodnje azbestnog vlakna, pogotovo kada je sadržaj azbesta u rudi iznad svetskog proseka (2,6%).

Nikola Džuverović:

Verovatno da mogućnosti postoje, ali za sada je naša proizvodnja azbesta 8 hiljada tona, a potrebe su 20 hiljada. Prema tome, gledajući sadašnju situaciju ona je ovakva.

S druge strane, ja ne mogu da ulazim u tu stručnu stranu, jer postoji Sekretarijat za industriju a i druga stručna tela koja mogu da procene da li taj azbest odgovara, u kojoj meri, u kojoj mešavini, itd. Savezna skupština može da zahteva od drugih organa da tu stvar provere.

Predsednik Osman Karabegović:

Poslanik Velimir Potežica, izborna jedinica Prijepolje, na sednici Privrednog vijeća od 16. aprila 1964. godine ponovo je postavio pitanje kreditiranja proizvodnje i plasmana teških motornih vozila.

Pošto još nisu nađena rješenja za ovo pitanje u smislu odgovora koji je dao Savezni sekretar za industriju na sednici Vijeća od 16. novembra 1963. godine, na ovo pitanje daće odgovor državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za industriju drug Vinko Hafner, Ima riječ drug Hafner.

Vinko Hafner (državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za industriju):

Poslanik drug Velimir Potežica postavio je pitanje: Šta se namerava učiniti za rešavanje problema kreditiranja privrednih vozila, odnosno prodaje privrednih vozila.

Odgovor: Prvo, za pitanja kreditnih mera u stvari je nadležan Savezni sekretarijat za finansije, pa bi o tom pitanju, ako se drug poslanik ne može zadovoljiti mojim odgovorom,

trebalo tražiti objašenje i od strane tog sekretarijata.

Ja ću izneti stavove Saveznog sekretarijata za industriju, ukoliko se to tiče njegove kompetencije.

Kreditiranje prodaje privrednih vozila do 1962. godine bilo je najvećim delom rešeno kreditnim sredstvima iz Opšteg investicionog fonda, odnosno Jugoslovenske investicione banke uz određeno učešće kupaca, odnosno proizvođača. U 1963. godini došlo je do znatne izmene u sistemu kreditiranja, kako celokupne serijske opreme, tako i kreditiranja privrednih vozila. U tom smislu funkcija kreditiranja serijske opreme prešla je do Opšteg investicionog fonda, odnosno Jugoslovenske investicione banke, na privredne banke narodnih republika, odnosno druge poslovne banke. To je bilo omogućeno određenim smernicama Saveznog društvenog plana, odnosno merama kreditnog bilansa. Tako je u 1963. godini bilo za kreditiranje serijske opreme ukupno skupljeno i dato 14 milijardi dinara, od toga 8,3 milijarde za privredna vozila, ili oko 11% ukupne proizvodnje. Razume se da ta sredstva nisu bila dovoljna za potpun plasman tih vozila, pa se desilo da je, konkretno, Fabrika automobila u Priboju plasirala ta vozila bez stvarnog pokrića tako da je na kraju godine bilo nepodmirenih oko 13 milijardi prodatih vozila, ali nenaplaćenih. Znači, da su sredstva za kreditiranje prodaje bila nedovoljna, kako od strane kupaca, tako i od strane banaka kreditora.

Za 1964. godinu Zakon o privredno-plan-
skim merama proširio je još dalje mogućnosti da poslovne banke kreditiraju proizvodnju serijske opreme, uključujući tu i vozila. Time je funkcija kreditiranja u potpunosti prešla od saveznih kreditnih sredstava na kreditna sredstva poslovnih banaka, odnosno na lokalna kreditna sredstva. U toj situaciji tačno je da ta kreditna sredstva koja se postepeno formiraju, a koja su sve veća, će biti u toku godine znatno manja od sredstava koja bi bila potrebna za potpun plasman vozila. Konkretno, proizvođači privrednih vozila planiraju proizvodnju od 95 milijardi dinara. Od toga za izvoz 9 milijardi, pri čemu su računali da bi trebalo oko 50% ukupne vrednosti vozila pokriti posebnim kreditima. No, nasuprot tome, u celini uzev, za te namene planirano je svega oko 60 milijardi ukupne prodaje domaće opreme, ili samo 60%. Stvar nije u razlici u bilansu i u proizvodnji. Stvar je suštinske prirode. Investiciona potrošnja se povećava, pa čak se i prevazilazi obim, pa će danas biti govora na ovom forumu, a bilo je i ranije, o određenim merama za smirivanje te potrošnje. Sekretarijat za industriju je mišljenja da bi bilo potpuno necelishodno iz novih sredstava stvarati nova sredstva za kreditiranje privrednih vozila, a naročito ne iz saveznih sredstava. Reč je o tome da ukupna

investiciona potrošnja, kao i ukupna investiciona sredstva daleko prevazilaze planirani obim, mada je tačno da postoje disproporcije, to jest, nema sredstava za kreditiranje određene opreme koja može biti kritična, kao što je slučaj s privrednim vozilima.

No, mi ne smatramo da bi se to moglo rešiti ikakvim saveznim merama, niti merama našeg sekretarijata, niti merama Sekretarijata za finansije ili drugih nadležnih organa, nego da je to stvar same privrede, kako proizvođača tih vozila tako i kupaca tih vozila. Pri tome treba voditi računa da proizvođači tih vozila nisu ni prošle godine izvršili svoje obaveze prema planiranom izvozu, pa je bilo izvezeno manje od polovine planiranih vozila. I ove godine planirani i predviđeni uvoz se ne izvršava u potrebnom obimu. Znači, rešenje ovog problema treba tražiti na tri mesta. Prvo, pritisak na poslovne, odnosno privredne banke republika i druge banke da se pronadu u okviru ukupnih investicionih sredstava i sredstava za kupovinu privrednih vozila. Drugo, da se poveća izvoz tih vozila. Treće, da proizvođači tih vozila vode računa o karakteristikama i cenama tih vozila. Nesumnjivo da i to ima uticaj na plasman. U celini uzev to je, prosto rečeno, uglavnom problem fabrike automobila u Priboju, dok ostali proizvođači privrednih vozila kao što su: »Crvena zastava«, »Zmaj« i »TAM« uglavnom svoja vozila plasiraju, razume se s određenim teškoćama, ali te teškoće se ne mogu uporediti s teškoćama koje ima fabrika automobila u Priboju.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li drug poslanik Potežica želi još neka dopunska objašnjenja, ili želi da postavi neko dopunsko pitanje.

Velimir Potežica (Izborna jedinica Prijepolje):

Ne znam šta bih više mogao da pitam. Problem je nerešen. To je rekao i drug Hafner.

Drugo, nisam zadovoljan s onim kad drug Hafner kaže da je odgovor trebalo da da Savezni sekretarijat za finansije. Ja nisam tražio odgovor ni od jednog ni od drugog, već od nadležnih saveznih organa.

Pa ima još grana i problema, ali se za njih nađe rješenje, a za ovo se ne može naći. A neko rješenje se mora naći. Nema rješenja u privrednim bankama, jer su privredne banke propisima ograničene. Možda rješenja treba tražiti u nekim ovlašćenjima banaka. Na primjer, mi imamo ugovor s Narodnom bankom o transformiranju sredstava. One kažu da smo mi ta sredstva potrošili. Da se razumemo, ja znam šta je investiciona banka, šta je investicioni fond, i znam da tamo nema para, ali, dajte da problem riješimo tamo gde može. Skrećem vam

pažnju da će doći do teških posljedica u ovoj grani. Nije ovdje u pitanju samo FAP. I livnice motora i drugi proizvođači su u istom sosu. Taj problem je i kod TAM-a, taj problem je jugoslovenski, ja to znam.

Što se tiče izvoza, mislim da to ne može tako. I mi se borimo za izvoz. Meni je malo krivo što se shvata da se samo savezni organi brinu za izvoz.

Vinko Hafner:

Mogu reći da je Sekretarijat ovo uvek smatrao kao vrlo ozbiljan problem. Samo sam rekao koje su mere moguće s našeg gledišta, a ja bih što se tiče mišljenja druga poslanika da su za to banke u mogućnosti pročitao jedan deo iz mog jednog dužeg pismenog odgovora, odnosno samo onaj deo koji se odnosi na ovo pitanje.

U 1964. godini članom 42. Zakona o privredno planskim merama, koji je usvojen na sednici Saveznog veća i Privrednog veća Savezne skupštine 20. decembra 1963. godine, predviđeno je: »Poslovne banke mogu, ako saveznom propisima nije drugačije određeno, odobravati kredite za prodaju i nabavku serijske opreme domaće proizvodnje i za druge namene iz sredstava svojih kreditnih fondova i novčanih sredstava ostalih svojih fondova, osim rezervnih fondova i sredstava oročene štednje i drugih oročenih depozita i sredstava prikupljenih izdavanjem obveznica i blagajničkih zapisa, vodeći računa da rokovi vraćanja ovih kredita budu u skladu s načelima politike obezbeđenja likvidnosti banke«.

Dalje, »Izuzetno, poslovne banke mogu odobravati kredite za namere iz stava 1. ovog člana i sredstava neoročenih uloga na štednju od 20% ukupnog iznosa tih uloga, vodeći računa o obezbeđenju likvidnosti banke«. Znači da je taj zakon vrlo široko ovlastio poslovne banke da mogu raspolagati sa masom sredstava. Njihova je stvar a i njihova procena o celishodnosti nekog kreditiranja i odnosima u kreditiranju. Inače, van toga prosto nema nikakvog ograničenja koja bi sprečavala poslovne banke da to finansiraju, ako su same na to spremne, odnosno ako im celokupan global to dozvoljava.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li drug Kiro Gligorov želi da da neko objašnjenje o ovom pitanju? Ima riječ drug Gligorov.

Kiro Gligorov (savezni sekretar za finansije):

Ovome što je izložio drug Hafner dodao bih samo sledeće. Na poslednjoj sednici Savezno izvršno veće donelo je odluku o upotrebi bankarskih sredstava svih poslovnih banaka, u tom smislu da se 20% svih tih sredstava mora upotrebljavati za tzv. trajna obrtna sredstva.

To je jedna nova mogućnost koja od pre nekoliko dana stoji na raspolaganju. Pošto ta sredstva neće moći koristiti sve poslovne banke za ulaganja u osnovna sredstva, mi smo u dogovoru sa zainteresovanim republikama, upravo, mislimo da je to osnova na kojoj se mogu rešavati ovakvi problemi kao što je ovo pitanje FAP-a i ostalih proizvođača motornih vozila.

Predsednik Osman Karabegović:

Poslanik Ratko Svilar u vezi s pitanjem koje je postavio na sjednici Vijeća od 16. aprila 1964. godine naknadno je pismenim putem postavio i ovo pitanje: Zašto u cilju otklanjanja posledica zemljotresa na području Slavenskog Broda još nije riješeno pitanje otplate anuiteta i pitanje dodele sanacionog kredita fabrici »Đuro Đaković« za 1964. i 1965. godinu.« Na ovo pitanje odgovor će dati savezni sekretar za finansije drug Kiro Gligorov.

Kiro Gligorov:

Nakon zemljotresa koji je zadesio Slavonski Brod i okolinu održan je 22. aprila 1964. godine sastanak predstavnika Hrvatske i generalnog direktora Jugoslovenske investicione banke u Slavenskom Brodu u cilju preduzimanja mera za olakšanje situacije preduzeća »Đuro Đaković« koje je nastradalo od zemljotresa. Na tom sastanku je zaključeno sledeće:

Prvo, da se odobri moratorij za kredite preduzeća »Đuro Đaković« iz Opšteg investicionog fonda i bankarskih sredstava u trajanju od dve godine, s tim da se za to vreme kamata ukapitališe i naplati s redovnim anuitetom.

Drugo, da se produži rok otplate po kreditima iz Opšteg investicionog fonda i bankarskih sredstava za dve godine.

S ovim zaključcima upoznat je Upravni odbor banke na svojoj 83. sednici i s istim se saglasio. U vezi s donetim zaključcima, kao i saglasnost Upravnog odbora banke, Jugoslovenska investiciona banka je dala nalog 4. juna banci Socijalističke Republike Hrvatske, koja vodi u komisijonu ove poslove za račun Jugoslovenske investicione banke, da sačini rešenje i da zaključi aneks ugovora u smislu izloženog. Prema telefonskom izveštaju Jugoslovenske investicione banke sačinjavanje ugovora o aneksu je u toku, tako da se postavljeno pitanje može smatrati rešenim i to pozitivno za preduzeće.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li poslanik Svilar želi neka dopunska objašnjenja, ili ima kakvo dopunsko pitanje? (Nema).

Poslanik Dušan, Arsić, izborna jedinica Požarevac, postavio je pismenim putem sljedeća dva pitanja:

Prvo pitanje: Šta se preduzima da se propisi o osiguranju živinarske proizvodnje dopune, a time ova proizvodnja obezbjedi od izvjesnih eventualnosti?

Drugo pitanje: Da li se preduzimaju neke mjere za povećanje cijena kože krupne i sitne stoke s obzirom da su cijene kože zamrznute i nisu rasle u proteklom periodu u srazmjeri s porastom cijena finalnih kožnih proizvoda?

Na prvo pitanje odgovoriće savezni sekretar za finansije drug Kiro Gligorov. Izvolite družiti Gligorov.

Kiro Gligorov:

Tačno je da po postojećem sistemu osiguranja u privedi nije obuhvaćeno osiguranje živinarske proizvodnje. Ovo osiguranje nije uvedeno zbog toga što se prilikom ranijih analiza, vršenih pre nekoliko godina, nije našla ekonomska osnova za to osiguranje zbog veličine rizika u ovoj proizvodnji, a koje uslovljava visoke premije.

Prema obavještenjima iz Jugoslovenske zajednice osiguranja gubici u živinarskoj proizvodnji kreću se i do 40%. Međutim, Jugoslovenska zajednica osiguranja u dogovoru sa Saveznim sekretarijatom za finansije razmatra problematiku osiguranja u poljoprivredi i na predlog Sekretarijata za poljoprivredu smatra da se mogu naći mogućnosti i za uvođenje novih rizika radi proširenja obaveznog osiguranja u toj oblasti kojom prilikom će se posebno razmotriti i problematika osiguranja živinarske proizvodnje. Do kraja godine mogu se očekivati konkretni predlozi rešenja ovog pitanja.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li poslanik Arsić traži još neka razjašnjenja ili želi da postavi neko dopunsko pitanje? (Ne želi).

Na drugo pitanje druga Arsića odgovor će dati pomoćnik saveznog sekretara za opšte privredne poslove drug Dušan Čehovin.

Dušan Čehovin:

U vezi s postavljenim pitanjem odgovor bi bio sledeći:

Pitanja unapređivanja režima organizacije prometa sirove kože i vune rešeno je donošenjem sledećih propisa: Odluke o izmeni Odluke o određivanju najviših prodajnih cena za određene proizvode i Naredbom o prestanku važenja Naredbe o određivanju cena po kojima će zemljoradničke zadruge i trgovinske privredne organizacije kupovati sirovu svinjsku kožu od individualnih proizvođača. Ovi propisi su objavljeni u Službenom listu br. 21. od 22. maja o. g.

Navedenim merama izvršena je potpuna liberalizacija u otkupu i prometu sirove kože, kako krupne tako i sitne stoke. Ukinuti su pro-

pisani o najvišim prodajnim cenama kože i ubuduće će se ona formirati potpuno slobodno na bazi ponude i tražnje. Ovom merom sada se daje mogućnost da cene kože mogu da prate promene na tržištu ostalih poljoprivrednih proizvoda, za razliku od ranije kada je trebalo menjati nivo cena kože putem propisa. Potpuno slobodno formiranje cena kože treba da doprinese da se svinjska koža racionalnije upotrebljava u proizvodnji.

Takođe je ukinuto propisima reoniranje otkupnih područja. Ocena je da su specijalizovana otkupna preduzeća za sirovu kožu postigla odgovarajuću organizacionu tehničku spremnost da mogu sirovu kožu otkupljivati i van svog poslovnog područja. Nakon ukidanja propisa o reoniranju, ovlašćena trgovinska preduzeća za promet sirove kože moći će da kupuju sirovu kožu od svih proizvođača na čitavoj teritoriji Jugoslavije. Ova mera daje mogućnost poljoprivrednim proizvođačima da se poslovno povezuju s onim ovlašćenim preduzećima za promet koja im nude najpovoljnije uslove i to na bazi ekonomske zainteresovanosti na duži period.

Ukidanjem propisa o reoniranju, ukida se dosadašnji monopolirani položaj ovlašćenih preduzeća za promet sirove kože.

Izvršene su izmene propisa o prodaji i kupovini sirove kože na aukcijskom mestu. Ubuduće prodaja i kupovina sirove kože nije obavljena preko aukcijskog mesta i obavljanje prodaje i kupovine preko aukcijskog mesta zavisice od uzajamne ekonomske zainteresovanosti prodavca i kupca. Ukoliko takva zainteresovanost ne postoji prodaja i kupovina mogu se obavljati i mimo aukcijskog mesta.

Preduzete mere omogućavaju proizvođačima sirove kože, kao i kupcima istih, povezivanje na čisto ekonomskoj zainteresovanosti, jer ne postoji više nikakav propis koji ih na to obavezuje. Očekuje se da će se uspostaviti dugoročna saradnja u prvoj fazi prometa sirove kože.

U vezi s potpunom revalorizacijom sirove kože u prvoj fazi prometa ukazuje se da, zbog nemogućnosti da domaća proizvodnja u celini zadovolji potrebe prerađivačke industrije, postoji opasnost da se naruše tržišni odnosi i da može doći do velikih poremećaja ponude i tražnje. Međutim prilikom donošenja ovih izmena imalo se u vidu da će se na tržištu blagovremeno intervenisati iz uvoza s dovoljnim količinama kože, kako bi se stvorili normalni odnosi ponude i tražnje.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li poslanik Arsić želi još neka razjašnjenja ili ima neko dopunsko pitanje? (Ne želi).

Poslanik Huso Sušić, izborna jedinica Jajce, postavio je ovo pitanje pismenim putem: Zašto nisu odobreni novi kursevi za rezanu građu četinarara i bukve od 1. jula 1963. godine kao što je to predviđeno u elaboratu o problemima šumarstva i drvne industrije, koji je ranije razmatran u Skupštini, već su ove izmene u kursovima odobrene s važnošću od 6. novembra 1963. godine? Na ovo pitanje odgovor će dati drug Gligorov.

Kiro Gligorov:

Savezni sekretarijat za finansije nije mogao prihvatiti zahtev proizvođača da se važenju novih izvoznih instrumenata da retroaktivno dejstvo od 1. jula 1963. godine, pošto je pravilo da propisi kojima se menjaju redovni izvojni instrumenti ne mogu imati retroaktivno dejstvo. Imajući u vidu specifične okolnosti i posebne probleme u ovoj privrednoj grani, prilikom utvrđivanja novih izvoznih kurseva, izuzetno je odobreno njihovo primenjivanje od 3. novembra 1963. godine, mada su propisi u izmeni instrumenata doneti 30. januara i 4. februara 1964. godine. Ovaj sekretarijat je stao na gladište da ne bi bilo opravdano ići i dalje u odstupanju od utvrđenih principa na taj način što bi se odobrilo primenjivanje novih kurseva čak od 1. jula 1963. godine.

U sprovođenju politike stimuliranja izvoza putem izvoznih instrumenata, Savezni sekretarijat za finansije i Sekretarijat za spoljnu trgovinu moraju se pridržavati izvesnih kriterijuma koji važe za sve privredne grane, a jedan od osnovnih principa je da pokrivanje gubitaka pojedinih privrednih organizacija ne može biti osnova i odlučujući faktor u sprovođenju te politike, to jest, dodeljivanje izvoznih subvencija ne sme imati karakter sanacije i pokrivanja poslovnih gubitaka. Pa i ovo, u ovom slučaju, bio je jedan od razloga zbog kojih predmetni zahtev proizvođača nije mogao biti uvažan.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li drug Sušić želi da postavi još neko dopunsko pitanje drugu sekretaru?

Huso Sušić (Izborna jedinica Jajce):

Mogu izjaviti da nisam zadovoljan s odgovorom druga saveznog sekretara za finansije zbog toga što su već principi o utvrđivanju retroaktivnog dejstva mjera u ovom konkretnom slučaju narušeni, prema tome nema razloga da se ne primjene od 1. jula. Jer je rečeno, kada je ukinut porez na rezane građe, da će se primjenjivati izvojni kursevi od 1. jula, pa je ispalo da su svi proizvođači koji su između 1. jula i 6. novembra forsirali izvoz oštećeni najmanje za razliku poreza na promet. Kod onih proizvođača koji su se stvarno borili da izvrše izvoz ta suma iznosi i do 100 miliona dinara,

koje oni danas, po mom mišljenju opravdano, traže. Zato i mislim da dati odgovor ne može te proizvođače zadovoljiti.

Kiro Gligorov:

Nemam mnogo da dodam onome što sam već rekao. Kad je razmatran položaj ove grane svi instrumenti koji su menjani nisu menjani samo sa stanovišta izvoza, nego su menjani imajući u vidu celokupnu situaciju te grane. Prema tome, i tadašnja naša procena imala je u vidu sve obaveze i sve probleme koji su do sada mogli da budu sagledani u situaciju te grane. Zbog toga je izuzetno tako i postupljeno. S pravom, po mom mišljenju, prigovara drug poslanik da je ovde primenjeno retroaktivno dejstvo iako ne u onom obimu kako je bilo traženo, a takva primena retroaktivnih mera upravo i dovodi do ovakvih prigovora kakav je bio i ovaj. Onda ostajemo potpuno bez mogućnosti da se u bilo kojoj drugoj prilici držimo tog principa da se loše poslovanje, eventualno loše, možda i iz nekih drugih razloga, uvek može naknadno pokrivati merama saveznih organa i to primenom onih instrumenata koji imaju potpuno individualno dejstvo. Drugim rečima, koji pokrivaju sve subjektivne i objektivne slabosti. Jer, članom 2. Uredbe tarife poreza na promet propisano je da će se porez na promet za ove proizvode vratiti obveznicima. Ali, s obzirom da su ukidanje poreza na promet i povišenje izvoznih kurseva u ovom slučaju bile dve različite mere, koje su vezane ne samo problemom izvoza nego i problemom položaja čitave grane, ovo propisivanje nije bilo uzajamno uslovljeno. Zbog toga sekretarijat nije mogao, ceneći situaciju ove grane u celini, ići na ovakvo retroaktivno dejstvo, to jest, sa primenom unapred od 1. jula.

Predsednik Osman Karabegović:
Ima riječ drug Huso Sušić.

Huso Sušić:

I sa ovim dopunskim odgovorom druga Gligorova nisam zadovoljan, jer je na sjednici Saveznog izvršnog veća 30. oktobra rečeno da će se ovi kursevi primenjivati od 1. jula. Na osnovi tog obećanja proizvodnja je činila sve da izvrši izvoz. I opet ponavljam, oni koji su se borili da izvrše izvoz mnogo su oštećeni. Dalje, pred Saveznim vijećem, kao i ovim Vijećem bio je elaborat o položaju drvne industrije i šumarstva. Taj elaborat je usvojen. Smatram da je trebalo njegove postavke primjeniti. I dalje smatram da bi po ovom pitanju trebalo otvoriti pretres u ovom Vijeću.

Predsednik Osman Karabegović:

Stavljam prijedlog poslanika Sušića na glasanje. Da li se Vijeće slaže da se otvori pretres o ovom pitanju na jednoj od narednih sjed-

nica? Ko je za taj prijedlog neka digne ruku? (Svi dižu ruku).

Ko je protiv? (Niko).

Prema tome Vijeće je donijelo zaključak da se poslaničko pitanje o kome je sada bilo riječi stavi na pretres jedne od slijedećih sjednica Vijeća.

Poslanik Ciril Mravlja, izborna jedinica Novo Mesto, u pismu koje mi je uputio iznosi da se rješavanje problema saobraćaja ne odvija po predviđanjima u Društvenom planu za 1964. godinu. U vezi s tim postavio je dva pitanja:

Prvo pitanje glasi: Da li su preduzete mjere koje su predviđene u Društvenom planu Jugoslavije za 1964. godinu za poboljšanje uslova u kojima posluju radne organizacije iz oblasti saobraćaja i za uklapanje ovih organizacija u naš privredni sistem.

Drugo pitanje glasi: Prema analizama koje su izvršene od strane železničkih transportnih preduzeća vidno je pogoršanje materijalnog položaja radnih organizacija iz ove oblasti u prvom kvartalu ove godine, pa treba upoznati Vijeće o uzrocima takvog stanja i mjerama za njegovo poboljšanje kako bi se sprečile ekonomske i političke posljedice koje bi se pojavile s obzirom na sve veće osirovašenje jugoslovenskih železnica osnovnim sredstvima i kadrovima.

Na ova pitanja daće odgovor državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za saobraćaj i veze drug Blagoje Bogovac.

Blagoje Bogovac (državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za saobraćaj i veze):

Odgovor na prvo pitanje glasi: U saveznom Državnom planu za 1964. godinu predviđeno je da se u toku godine preduzmu mere radi poboljšanja materijalnog položaja radnih organizacija u saobraćaju, prvenstveno na liniji potpunijeg uključivanja saobraćajnih grana u naš privredni sistem, u cilju osposobljavanja radnih organizacija da postanu osnovni faktori u rešavanju problema saobraćaja.

Sprovodeći ove odredbe Društvenog plana Savezno izvršno veće je usvojilo Nacrt zakona o oslobađanju radnih organizacija od plaćanja doprinosa iz dohotka, obuhvatajući i one grane saobraćaja koje ranije nisu bile obuhvaćene. Ocenjuje se da će ovom merom ekonomski položaj radnih organizacija u saobraćaju u 1964. godini biti poboljšán za oko 12 milijardi dinara i to: u pomorstvu oko 1,5 milijardi, u drumskom saobraćaju oko 5 milijardi i u poštanskom saobraćaju oko 5,5 milijardi dinara.

U pogledu doslednog uključivanja saobraćajne privrede u naš privredni sistem, najslabiji problemi su u železničkom i poštanskom saobraćaju, gde se i zadržalo i najviše eleme-

nata administrativnog mešanja od strane organa državne uprave, pre svega u propisivanju cena usluga, a od strane Zajednice železnica i pošta u podeli ostvarenih prihoda na preduzeća.

Zbog toga ove radne organizacije nemaju onu ekonomsku samostalnost koja karakteriše poslovanje ostale naše privrede. U cilju razrešavanja ovih problema Savezni sekretarijat za saobraćaj i veze podneo je odgovarajućim organima Saveznog izvršnog veća nacрте zakonskih propisa kojima se predviđa da preduzeća železnice i pošte utvrđuju cene svojih usluga samostalno i pod društvenom kontrolom organa za cene. Time se omogućava dosledno uključivanje preduzeća železničkog i ptt saobraćaja u naš privredni sistem. Nacrti pomenutih propisa biće ovih dana razmatrani u Odboru za privredu Saveznog izvršnog veća.

Odgovor na drugo pitanje: Upravni odbor JŽ na svojoj sednici od 5. juna 1964. godine razmatrao je ekonomsku problematiku železničkih transportnih preduzeća u ovoj godini i zaključio da zatraži društvenu intervenciju radi normalizovanja uslova poslovanja železnice. Na osnovi dostavljenih materijala od strane Zajednice jugoslovenskih železnica Savezni sekretarijat za saobraćaj i veze u saradnji sa Saveznim sekretarijatom za finansije, Saveznim sekretarijatom za planiranje formirao je jednu radnu grupu sa zadatkom da preispita uslove poslovanja železničkih transportnih preduzeća u 1964. godini i podnese o tome izveštaj, posle čega će savezni organi pripremiti konkretne predloge Saveznom izvršnom veću. U ovom trenutku, još ne mogu dati celoviti odgovor na postavljeno pitanje.

Činjenica, je, međutim, da je u ovoj godini došlo do dispariteta između prihoda železničkih transportnih preduzeća i troškova njihovog poslovanja. Poznato je, naime, da se cene železničkih usluga nisu menjale od 1961. godine, dok su u istom periodu troškovi poslovanja porasli, te železnica ne ostvaruje ukupan prihod u skladu s radom koji obavlja. Primera radi naveo bih da je obim rada železničkih transportnih preduzeća za prva četiri meseca ove godine povećán za 16%, u odnosu na isti period prošle godine prihodi su se povećali za 9%, a troškovi za oko 20%. Iz ovakvog kretanja i odnosa, obima rada, prihoda i troškova očigledno je da nastaju određene teškoće u poslovanju železničkih transportnih preduzeća. Nastojaćemo da pomenutu analizu najhitnije završimo i izađemo s konkretnim predlozima pred Savezno izvršno veće u najskorije vreme, da bi se problemi i teškoće na koje upozorava Zajednica jugoslovenskih železnica razrešili.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li drug Mravlja tražiti neko razjašnjenje ili želi da postavi neko dopunsko pitanje? (Ne želi).

Odbor Privrednog vijeća za tekuća privredna kretanja prema zaključku sjednice Vijeća od 16. aprila 1964. godine razmatrao je pitanje koja su ranije postavili poslanici Simon Pešec i Đorđe Savičević i o tome će podnijeti svoje izvještaje.

Poslanik Simon Pešić predložio je da se ukinu plaćanje kamate na poslovni fond onim radnim organizacijama čiji su pogoni obustavili rad uslijed redukcije električne energije. Pored toga on je postavio pitanje zašto nije blagovremeno izvršen uvoz električne energije iako je takva mogućnost predviđena saveznim društvenim planom.

Poslanik Đorđe Savičević postavio je pitanje kako se realizuje Odluka o finansiranju delimičnog programa izgradnje trgovačke mornarice.

Molim predstavnika Odbora za tekuća privredna kretanja da podnese izvještaj o pretresu povodom pitanja poslanika Simona Pešeca.

Ima riječ predstavnik Odbora poslanik Ilija Tepavac.

Ilija Tepavac (Izborna jedinica Sombor):

Drugarice i drugovi, na pitanje druga Pešeca koje se odnosilo na ukidanje kamate na osnovna sredstva velikim potrošačima električne energije koji su imali ozbiljne zastoje u proizvodnji zbog redukcije, a i na pitanje zašto se na vreme nije obezbedio uvoz električne energije iz inostranstva, ovo Veće obaveštavam o sledećem:

U dogovoru sa Saveznim sekretarijatom za industriju i Zajednicom jugoslovenske elektroprivrede, a na osnovi pitanja koje je pokrenuo poslanik Pešec, pripremljena je jedna šira informacija o aktuelnim problemima elektroprivrede i na osnovi te informacije i postavljenog pitanja druga Pešeca Odbor Privrednog veća za tekuće probleme privrede 5. juna je obavio pretres.

Na ovoj sednici učestvovali su predstavnici Zajednice jugoslovenske elektroprivrede, predstavnici saobraćaja itd. Što se tiče problema koji je postavio poslanik Pešec, drugovi su odgovorili da je nemoguće u sadašnjim uslovima i s ovakvim problemima u elektroprivredi, gledano u celini, posledicu redukcije osetili su ne samo veliki potrošači nego i svi ostali potrošači, pa je nemoguće prići oslobađanju kamate na osnovna sredstva određenih potrošača, bilo da su to veliki potrošači električne energije ili, pak, potrošači koji su imali manje štete. S obzirom na stanje u elektroprivredi štete u čitavoj privredi su vrlo velike i one kao takve ne mogu se nadoknađivati, kao što je, na primer,

ukidanje kamatnih stopa na osnovna sredstva, ili neke druge mere. Nego, to traži vrlo ozbiljne zahvate kako bi se te štete umanjile.

Na ovaj drugi deo pitanja — zašto na vreme nije uvedena električna energija iz inostranstva — drugovi predstavnici saveznih organa su dali objašnjenje da su procene bile takve da se mislilo da neće biti potreban toliko uvoz električne energije. S druge strane, uvoz električne energije neuporedivo je skuplji nego što je električna energija iz domaće proizvodnje. Drug Pešec nije bio sasvim zadovoljan ovim odgovorima, iako u osnovi jeste, pogotovu kada se obavio pretres o ukupnom sklopu problema u elektroprivredi. Jer, drug Pešec je prisustvovao sednici na kojoj se to pretresalo. Ali, on je izjavio da nije sasvim zadovoljan i da zadržava pravo da učestvuje u današnjoj diskusiji povodom Izveštaja Odbora Privrednog veća za tekuća privredna pitanja, a na bazi informacije o aktuelnim problemima elektroprivrede koja je podneta Odboru.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li drug Pešec ima neko dopunsko pitanje ili traži neko razjašnjenje u vezi s ovim odgovorom? (Za sada nema).

Vijeće je donelo odluku da Odbor za tekuća privredna pitanja, kako sam to napomenuo, ispita kako se sprovodi odluka u vezi s postavljenim pitanjem druga Savičevića o delimičnom finansiranju trgovačke flote. Molim druga Iliju Tepavca, predstavnika Odbora da izvesti Vijeće o tome.

Ilija Tepavac:

Odbor Privrednog veća za razmatranje tekućih problema u privredi razmatrao je pitanje poslanika Đorđa Savičevića. Kako se realizuje Odluka o finansiranju delimičnog programa izgradnje trgovačke mornarice, da li su počeli da se koriste krediti i da li u tome ima kakvih smetnji? Ovo pitanje Odbor je pretresao na sednici od 18. maja 1964. godine.

Na osnovi razmatranja pomenutog pitanja Odbor je došao do sledećih zaključaka:

1. Kao što je poznato Savezna skupština na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Privrednog veća od 14. januara 1964. godine donela je Odluku o učešću federacije u finansiranju delimične izgradnje trgovačke mornarice. Ovom Odlukom predviđena je izgradnja i modernizacija trgovačke mornarice od najmanje 218 hiljada bruto registarskih tona brodova prekomorske plovidbe — u periodu od 1963. do 1968. godine u kojoj federacija učestvuje s iznosom od 12 milijardi dinara. Odlukom je određeno da ova sredstva odobrava u vidu kredita Jugoslovenska investiciona banka neposrednom pogodbom. Intencija pomenute Odlu-

ke je da se u ostvarivanju ovog zadatka angažuju svojim sredstvima poslovne banke, kao i sama broderska preduzeća. U vezi s tim Jugoslovenska investiciona banka je pozvala Jugoslovensku banku za spoljnu trgovinu na sastanak 28. januara 1964. godine u cilju bližeg utvrđivanja finansiranja programa izgradnje mornarice. Međutim, jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu je pismeno obavestila (25. I t. g.) da ne može učestvovati sa svojih 10 milijardi dinara u finansiranju izgradnje brodova, s obzirom da je ona na bazi svojih odluka iz 1963. godine, i februara 1964. godine pristupila finansiranju izgradnje 12 brodova s ukupno 96 hiljada bruto registarskih tona. Ukupna vrednost ovih brodova iznosi 50,4 milijarde dinara, od čega na inostrani kredit otpada 31,6 milijardi. Ove kredite Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu odobrila je s kamatom od 6,25% i rokom vraćanja od 5 godina.

S obzirom na ovu situaciju, može se reći da je učinjen propust utoliko što u samoj odluci ili posebnom uputstvu nadležnog saveznog organa, nije rečeno da u predviđeni iznos od 125 milijardi dinara ulaze sredstva Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu, koja su u tu svrhu bila angažovana već u drugoj polovini 1963. godine. Činjenica je da su nadležni organi Saveznog izvršnog veća još u prošloj godini, to jest, pre donošenja Odluke, sugerirali Jugobanci da uđe u aranžmane u vezi s izgradnjom trgovačke mornarice kako ne bi došlo do zaostajanja i gubitaka u proizvodnji domaćih brodogradilišta, s tim da se ovo kasnije prizna u odluci Skupštine. Tako su, u stvari sredstva Jugobanke bila skoro u potpunosti angažovana pre donošenja Odluke o finansiranju izgradnje mornarice.

Na osnovi novonastale situacije Jugoslovenska investiciona banka je uzela u obzir kapacitete brodova koje finansira Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu i pristupila je izradi programa finansiranja preostalog dela flotnog programa do 218 hiljada bruto registarskih tona, odnosno do vrednosti od 125 milijardi dinara. To istovremeno ukazuje da su pripreme oko realizacije pomenute Odluke bile usporene.

Odbor smatra da je u takvoj situaciji postavljeno pitanje 27. februara o. g. od strane poslanika Đorđa Savićevića bilo umesno. Njime su podstaknuti odgovarajući faktori da se s pripremanama, odnosno sprovođenjem Odluke u život ubrza. Pokrenuto pitanje je imalo pozitivnog uticaja i na samu raspodelu sredstava federacije na pojedina broderska preduzeća u zemlji.

Prema utvrđenom programu 8. maja 1964. godine preko Jugoslovenske investicione banke je obezbeđeno finansiranje izgradnje brodova u ukupnoj tonaži od 168 hiljada bruto registarskih tona. To znači da bi s brodovima,

čija se izgradnja finansira preko Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu, program delimične izgradnje trgovačke mornarice bio realizovan sa 264 hiljade bruto registarskih tona ili za 46 hiljada bruto registarskih tona više nego što je predviđeno. Međutim, ukupna vrednost zadržala bi se oko predviđenog nivoa od 125 milijardi dinara, s tim što je nešto veće učešće inostranih kredita.

Krediti Jugoslovenske investicione banke odobreni su s rokom vraćanja u proseku od 10 godina, po kamatnoj stopi od 6% godišnje, uz učešće privrednih banaka i investitora od 40% predračunske vrednosti.

Polazeći od ovih konstatacija Odbor je zaključio sledeće:

Da se Odluka Savezne skupštine o učešću federacije i finansiranju delimične izgradnje trgovačke mornarice uspešno sprovodi;

Da mere koje preduzimaju i sprovode Jugoslovenska investiciona banka i Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu obezbeđuju izvršenje pa čak i premašenje programa izgradnje trgovačke mornarice; i

Da je naročito pozitivno što su pomenute dve banke svojom aktivnošću uspele da angažuju veća sredstva broderskih preduzeća i privrednih banaka republika u finansiranju izgradnje brodova.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li poslanik Đorđe Savićević traži neka dopunska razjašnjenja u vezi s odgovorom Odbora, ili želi da postavi neko dopunsko pitanje? (Ne želi).

Usvaja li Vijeće izveštaj Odbora? (Usvaja).

Objavljujem da je Vijeće usvojilo izveštaj Odbora za tekuća privredna kretanja o pretresu povodom pitanja poslanika Đorđa Savićevića.

Više nema pitanja na koja bi na ovoj sjednici trebalo da se odgovara. Pitam članove Vijeća da li ko ima da uputi kakvo pitanje Saveznom izvršnom vijeću ili pojedinim saveznim funkcionerima koji rukovode saveznim organima uprave? (Ne želi niko).

Dajem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Predsednik Osman Karabegović:

Nastavljamo s radom. Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Izveštaj Odbora Privrednog veća za tekuća privredna pitanja o razmatranju kretanja privrede u ovoj godini. Za ovu tačku dnevnog reda članovima Vijeća je dostavljen materijal Saveznog sekretarijata za opšte privredne poslove — Pregled kretanja privrede u prva četiri mjeseca 1964. godine. Kao dopunski materijal za ovu tačku dnevnog reda članovima Vijeća je dostavljen Izveštaj o aktuelnim problemima u elektroprivredi, koji

je pripremio Savezni sekretarijat za industriju i Zajednica jugoslovenske elektroprivrede. Na bazi ovih materijala Odbor Privrednog vijeća za tekuća privredna pitanja razmatrao je kretanja privrede u ovoj godini i o tome će podneti izveštaj predsjednik Odbora Ilija Tepavac.

Izvinjavamo se što nismo ovaj izveštaj na vrijeme mogli sastaviti i što ga nismo mogli na vrijeme uručiti, pa zato molim da se ovaj izveštaj pročita.

Ima riječ drug Ilija Tepavac.

Ilija Tepavac:

Odbor za tekuća privredna pitanja razmatrao je na svojoj sednici 5. juna 1964. godine kretanje privrede u ovoj godini. Kao osnova za diskusiju poslužio je materijal Saveznog sekretarijata za opšte privredne poslove: Pregled kretanja privrede u prva četiri meseca 1964. godine. Odbor je konstatovao da je u tom periodu ispoljena tendencija visoke aktivnosti na svim područjima privrede.

Industrijska proizvodnja je povećana za 18%, građevinarstva za 54%, a porast prevoza robe iznosi 22%. Takođe je zabeležen visok porast produktivnosti rada — za oko 10%. Izvoz roba u četvoromesečnom periodu je povećan za 19%, dok je istovremeno uvoz porastao za 28%. Međutim, ovakav razvoj je praćen i određenim problemima. Pre svega, obim investicija ostvaruje se znatno iznad plana i njegov porast je osetno brži od porasta robnih fondova, što se nepovoljno odražava na stabilnost tržišta i ostala privredna kretanja.

U prva četiri meseca isplate za investicije u osnovna sredstva su povećane za 54%. Ovakav porast investicija jednim delom je rezultat veće koncentracije sredstava za investicije u fondovima društveno-političkih zajednica i nedostatka finansijske discipline. Zapaža se i dalje prelivanje obrtnih sredstava u investicije za osnovna sredstva. Postoje i pojave započinjanja izgradnje objekata bez pokrivača. Ovakva investiciona kretanja koja nisu usklađena s materijalnim bilansima, predstavljaju jedan od osnovnih faktora koji remeti stabilne odnose u privredi što se nepovoljno održava i na tržištu roba za ličnu potrošnju, na kretanje realnih ličnih dohodaka i produktivnost rada.

Takođe se zaoštrava problem i na području platnog bilansa kao rezultat neusklađenog kretanja između izvoza i uvoza. Tome doprinosi povećana unutrašnja potrošnja, pre svega u oblasti investicija.

Razmatrajući probleme u tekućem kretanju privrede Odbor je ocenio da se u ovoj godini nastavljaju u određenoj meri prošlogodišnje tendencije, da jačaju sredstva van privrede, a da privreda ne raspolaže sredstvima srazmerno povećanju proizvodnje i produktivnosti

rada. U traženju poboljšanja ekonomskog položaja, pojedine privredne organizacije istupaju sa zahtevima za povećanje cena i sa zahtevima za razne povlastice kako bi svoje poslovanje prilagodile kretanjima kako na domaćem, tako i na inostranom tržištu. Prema tome, položaj privrednih organizacija je jedan od faktora koji remeti privrednu stabilnost u ovoj godini što zahteva blagovremene i konkretne mere za poboljšanje njihovog ekonomskog položaja. To bi imalo pozitivan uticaj na stabilnija privredna kretanja, a pre svega, na sektoru investicija. U vezi s tim, Odbor je pozitivno ocenio predložene i najavljene mere od strane Saveznog izvršnog veća u pravcu poboljšanja ekonomskog položaja nekih delatnosti, kao što su: Predlog zakona o ukidanju doprinosa iz dohotka za niz značajnih delatnosti u našoj privredi, koji se nalazi na dnevnom redu današnje sednice ovog Veća, zatim zaključak Saveznog izvršnog veća da privredne organizacije ne plaćaju 10% zajma federaciji iz tekućih fondova i sredstava, kao i mere u pogledu smanjenja ili ukidanja poreza na promet, posebno na proizvođače tekstilne industrije. U razradi su takođe mere o potpunom ili delimičnom ukidanju plaćanja doprinosa investicionim fondovima društveno-političkih zajednica sa važnošću od 1964. godine. Sve ove mere doprineće poboljšanju ekonomskog položaja određenih privrednih grana. Međutim, ove mere su tek prvi koraci u sprovođenju zadataka utvrđenih Rezolucijom Savezne skupštine u vezi s daljim razvojem privrednog sistema. Ostaju otvoreni problemi kod onih privrednih delatnosti koje zbog nepovoljnog položaja nisu ni do sada plaćale doprinos iz dohotka ili su imale druge olakšice i čiji položaj treba popraviti drugim merama.

Polazeći od ovih konstatacija, Odbor je pozitivno ocenio stavove i zaključke iznete u materijalu Saveznog sekretarijata za opšte privredne poslove i daje podršku merama koje preduzima Savezno izvršno veće u pravcu otklanjanja ispoljenih problema u tekućim privrednim kretanjima. U vezi s tim Odbor posebno ističe:

Treba nastojati da se održi dosadašnja dinamika razvoja proizvodnje. U tom cilju treba što doslednije sprovoditi mere upravljene na rešavanje problema u oblasti energetskog bilansa, kako bi nedostatak električne energije imao što manje posledica na razvoj industrijske proizvodnje, kao i na spoljno-trgovinsku razmenu u narednim mesecima.

U cilju obezbeđenja veće stabilnosti u privrednim kretanjima, Odbor smatra da treba odgovarajućim odlučnijim merama uskladiti obim investicija s kretanjem materijalne proizvodnje. U tome cilju potrebno je da svi nosioci privredne aktivnosti i društveno-politički faktori

svestrano podrže i sprovode mere upravljene na jačanje finansijske discipline u trošenju sredstava za investicije u osnovna sredstva. Odbor smatra da društveno-političke zajednice treba odmah da obustave dalju izgradnju onih objekata za koje nisu obezbeđena investiciona sredstva. U vezi s tim Odbor je ocenio kao vrlo pozitivne mere koje su u ovom pravcu preduzele neke republike.

Izvoz u narednom periodu predstavlja ključnu tačku od koje zavisi ostvarenje postavljenih zadataka na sektoru platnog bilansa i privrede uopšte. I pored preduzetih mera, sadašnja situacija ukazuje da postoje ozbiljnije teškoće u proizvodnji nekih roba, pre svega za izvoz, usled nedostataka potrebnih reprodukcionijskih materijala. U vezi s tim, potrebno je brže rešavati zahteve privrednih organizacija i preduzimati druge mere koje doprinose povećanju izvoza. Isto tako, privredne organizacije treba da čine maksimalne napore u povećanju izvoza kako bi se poboljšala situacija u platnom bilansu s inostranstvom i obezbedio nesmetani razvoj privrede u celini.

Predsednik Osman Karabegović:

Otvaram diskusiju o materijalima koji su poslanici dobili za ovu tačku dnevnog reda, i o izvještaju Odbora koji ste sada čuli.

Ko se javlja za riječ? Ima riječ drug Paško Romac, poslanik.

Paško Romac (Izborna jedinica Kikinda):

Želim da kažem svoje mišljenje o tri problema.

Prvo, ako se gleda procent kretanja naše privrede za ova četiri meseca za koja je pregled i dat, mislim da nemamo razloga da ne budemo zadovoljni kretanjem privrede.

U stvari, to smo konstatovali i u diskusiji koju smo vodili ranije na sastanku ovoga Doma. No, međutim, mislim da neki problemi zaslužuju našu pažnju.

Prvi i najglavniji problem je onaj o kome je sada govorio i drug predsednik Odbora za tekuća pitanja, a to je problem investicija. Kada bismo pogledali biltene o kretanju privrede za nekoliko godina unatrag videli bismo da svake godine investicije idu nemilosrdno na više. Zato mislim da bi trebalo taj problem do te mere postaviti oštro tako da organi državne uprave preuzmu obavezu da nađu način kako da se obuzda to divljanje u investicijama. To je više neodrživo. Kada govorimo o investicijama, nisam za to da se investicije obustave, ali, nisam ni za takve investicije koje vrše tolika remećenja u našem privrednom kretanju. Kada diskutujemo o procentu kretanja naše privrede, onda je ono impozantno. Ali, kada se pogleda druga strana tog problema, to

jest, koliko košta ta proizvodnja, onda bi to bila malo drugačija slika. Prema tome, oštro postavljam pitanje da organi državne uprave obuzdaju divljanje u investicijama, a ako za to nema instrumenata, onda neka se instrumenti naprave. Instrumenti se mogu doneti i jedanput obuzdati prekomerne investicije. Više se ne može, drugovi, objašnjavati, i više se niko ne može ubediti da se, recimo, obrtna sredstva ulažu u investiciona sredstva. Ne može se više objašnjavati da se investicije otvaraju a da su one kreditima nepokrivene.

Mislim da bi bio red da se jedanput izađe s analizom tih investicija u čitavoj našoj zemlji, pa ćemo onda sagledati te političko-teritorijalne zajednice koje su imale investicije koje nisu pokrivene, pa privredne organizacije, koje ulažu obrtna sredstva u investicije, a to ne smeju, pa ćemo sagledati privredne organizacije koje su nedisciplinovane, itd. Smatram da bi trebalo do te mere zaoštriti taj problem, da se pozovu na odgovornost, i političku i krivičnu svi oni koji se ne drže društvenog plana. Jer, to nije više mali problem, to već pretili stabilnosti naše privrede. Ima nekih organizacija, pa čak i političko-teritorijalnih zajednica, koje prosto smatraju dobrim delom da, ako nema pokrivenih investicija, da će ih oni otvoriti, ili, da će iz obrtnih sredstava ulagati u investicije, itd. Mislim da tome treba stati na put.

Drugi problem je problem debalansa u našoj spoljnoj trgovini. Otkako je drug Tito taj problem postavio bilo je raznih objašnjenja na raznim nivoima. I uvek je otprilike isto objašnjenje. To nisu bila nikakva objašnjenja, na kraju krajeva. Svemu se može dati objašnjenje, ali, ako to objašnjenje košta ovu zemlju stabilnosti, onda mislim da moramo biti mnogo oštrij u postavljanju tog pitanja. Makaze debalansa se stalno šire na štetu naših dugovanja prema inostranstvu. Mislim da se s tim mora jednom raščistiti.

Treći problem je lična potrošnja. Mislim, drugovi, da bi i o tome trebalo nešto reći.

Naime, radi se o obezbeđenju ogrjeva za zimu. I sami znate kakva je bila prošla godina. To su bili politički problemi za mnoge gradove. Štampa je već dala ne baš tako ružičastu perspektivu o tome kako će biti građanstvo snabdeveno ogrevom za ovu zimu. Mislim da bi trebalo da nas odgovarajući organi obaveste na sledećem zasedanju kako stvari s tim stoje da bismo mogli građanstvu da kažemo, što se ogreva tiče, kako stvar stoji.

Hoću da kažem ovo: da li je dovoljno da samo rudnicima, saobraćaju, ogrevnim preduzećima treba prepustiti brigu o tome. Meni se čini da se moramo tu umešati, jer su to već i politički problemi, jer, u stvari građanstvo može negodovati ako nije obezbeđeno s ogrevom za zimu.

Prošle godine su ljudi uplaćivali ogrev a nisu ga dobijali. A često je bilo neprijatno i dobiti ogrev, a neki tvoj komšija ga ne dobija. Mislim da je to problem koji, smatram, treba da ovaj Dom postavi. Treba dati objašnjenje građanstvu da ono zna kakva je perspektiva što se tiče ogreva za zimu, itd. To su samo ta tri problema o kojima sam hteo da iznesem svoje mišljenje i predložim neka rešenja.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ ing Ibro Imamović, poslanik.

Ibro Imamović (Izborna jedinica Mostar):

Drugarice i drugovi poslanici, želim govoriti o dva pitanja: o ekonomskom položaju elektroprivrede, i o neriješenim pitanjima u investicionoj izgradnji elektroprivrednih objekata.

Obrada ovih pitanja vezana je sa sporošću s kojom nadležni organi rješavaju akutne probleme u ovoj grani privrede ili ih odgađaju, a sve skupa vodi teškim posljedicama u našoj privredi. Te posljedice, ukoliko se ne interveniše najhitnije, svakim danom postajace sve teže.

Danas razmatramo zakon o ustupanju doprinosa pojedinim privrednim granama među kojima nema elektroprivrede. Ne može je ni biti, jer joj je već ranije ustupljen taj doprinos za pokrivanje gubitaka nastalih kao posljedica limitiranih cijena.

Poznato je da se cijene električnoj energiji nisu mijenjale od 1957. godine, sem što je 1960. godine izvršeno povećanje cijena električnoj energiji za domaćinstva u visini od 3 din/kwh i što je 1964. godine izvršeno sniženje cijena za željezare za oko 4 din/kwh.

U ranijim godinama porast cijena reprodukcioni materijalima i opremi, kao i porast troškova života, elektroprivreda je uglavnom kompenzovala boljim i jeftinijim izborom objekata u izgradnji s orijentacijom na veće jedinice i bolja tehnička i ekonomska rješenja, kao i poboljšanjem postojeće tehnologije i porastom produktivnosti rada. Pri tome je s vremena na vreme morala preuzimati na sebe i izvesne neriješene probleme nekih drugih grana. Godina 1964. za elektroprivredu je posebno teška i to sa dva razloga:

Prvo. Loše hidrološke prilike i nedostatak proizvodnih kapaciteta, što je uticalo da se već po planu predvide redukcije.

Drugo. Vrlo veliki porast troškova poslovanja koje nije moguće uz postojeće cijene pokriti, a s tim u vezi nastaju teški problemi u realizaciji plana proizvodnje, što je opet vezano uz prvo.

O prvom razlogu govori se na svakom zasjedanju u 1964. god., a o drugom nikako, osim

što elektroprivreda povremeno upućuje interelacije savezanim organima da se riješi ekonomski položaj elektroprivrede.

Da bih bio konkretniji navodim uzroke sa trajnim dejstvom na poslovanje elektroprivrede, a koji su se javili u 1964. godini:

Sprovođenje revalorizacije od		
1. I 1964. g.	3.966	miliona
Povećanje cijena uglju	5.000	"
Sniženje tarifa kod željezara	1.800	"
Ekonomsko odvajanje distribucije	4.405	"
Pokriće viših troškova distributivnih termoelektrana	1.707	"
Promjena strukture potrošnje	1.050	"
Ukupno:	17.928	miliona

Ako se gornjem dodaju i uzroci sa privremenim dejstvom u 1964. godini, kao što su:

Angažovanje industrijskih termoelektrana po Odluci Saveznog izvršnog vijeća	1.116	miliona
Uvoz električne energije, takođe po Odluci Saveznog izvršnog vijeća	2.015	"
Primjena strukture proizvodnje	2.094	"
Dotacije distribucije Makedonije i Crne Gore	1.933	"
Otplata druge rate duga federaciji, nastalog pokrivanjem gubitaka u 1961. godini	1.361	"
Ukupno:	8.519	miliona

koji se u cijelosti ne mogu riješiti kroz elektroprivredu, onda se već javlja suma od preko 20 milijardi koju treba negde tražiti.

Analizom stalnih uzroka dolazi se do konstatacije da nije dobar put onaj koji ide na parcijalna rješenja budući da se u takvim prilikama skoro po pravilu ne sagledava cjelokupan položaj dotične grane. Međutim, do sada je parcijalno rješavana revalorizacija, sniženje cijena željezarama, odvajanje distribucije, pokriće troškova distributivnih termoelektrana, promjena strukture, proizvodnje i potrošnje itd.

Do istih posljedica dovodi i odlaganje pojedinih rješenja kao što je problem cijena sitnog uglja, zatim problem troškova zbog uvoza električne energije, pokretanje neekonomičnih termoelektrana, jer su samo rješavana pitanja potrebna u električnoj energiji a ne istovremeno kako i na koji način i ko bi trebalo da riješi pitanje povećanih troškova u vezi s gornjim odlukama.

Sigurno da nemamo više vremena za čekanje. Svaki novi dan još više pogoršava i onako tešku situaciju. Suma od oko 20 mili-

jardi mora se negdje naći, bilo odgovarajućim povećanjem cijena električnoj energiji, makar da to nije popularno i da prijeti opasnost od lančanog pomijeranja i ostalih cijena, ili tražiti sredstva na drugi način. Elektroprivreda je savezним organima predložila više rješenja, ali, sva se svode na kraju na rješenja koja su postojećim uvjetima, van mogućnosti da se riješe unutar elektroprivrede. Produživanje postojećeg stanja, svakim danom za savezne organe nastaju sve veće obaveze, jer se odluke, koje bi se odnosile na povećanje cijena, ne mogu donositi s retroaktivnim dejstvom, a elektroprivredne organizacije će sve teže obavljati svoje funkcije i skuplje poslovati zbog velike disproporcije između troškova i realizacije od prodaje električne energije.

U materijalima koji su prezentirani za današnju sjednicu ovom Vijeću vidljivo je da je nastao i vrlo težak problem, baš zbog napred navedenih nerješениh pitanja, i s obrtnim sredstvima i da se postavlja kao imperativ dana da se odobre sredstva u iznosu od 8 milijardi dinara za obrtne kredite, jer već u sadašnjoj situaciji ima mnogo kolektiva koji su u obavezi da nabavljaju ugaj, da plaćaju usluge za remonte itd. s blokiranim računima, a takva situacija ima opet posljedice, kako povećanje troškova poslovanja, tako isto i stvaranje slabijih uvjeta za normalan rad proizvodnih i prenosnih preduzeća, a tim i slabije snabdevanje potrošača električnom energijom.

Drugo pitanje o kome želim da kažem nekoliko riječi vezano je opet za posljedice koje nastaju kada se izvjesna pitanja naše prakse rješavaju polovično ili prebacuju i ostavljaju da ih rješavaju drugi, koji to nisu u mogućnosti. Posljedice takvog rada su vrlo teške po našu zemlju, pa i sadašnja teška energetska situacija s velikim manjkovima električne energije dobrim dijelom je vezana za sporo ili polovično rješavanje problematike u investicionoj izgradnji energetskih objekata proteklih godina. Već se naziru slične posljedice i za naredne godine, ukoliko stvarno u rješavanju ovakvih pitanja ne dođe do prekretnice.

I ovde mogu na praktičnom primjeru pokazati kako se, na primjer, kod nas sprovodi jedna razumna i na vrijeme doneta odluka Saveznog izvršnog vijeća.

Prošle godine početkom maja Savezno izvršno vijeće donijelo je Odluku o izgradnji energetskih objekata za pokrivanje potreba u električnoj energiji u 1967. i 1968. godini i odvojilo iznos od 128 milijardi u ove svrhe. Znači mogli su samo doći u obzir objekti, koji se mogu izgraditi za tri ili četiri godine. To su prilično tijesni rokovi za ovakvu vrstu objekata, ali i mogućni, pod uslovom da svi faktori, koji na raznorazne načine treba da uzmu učešća u realizaciji ovog zadatka, ne izgube nijedan dan.

Međutim, evo šta se s ovom Odlukom desilo: do 15. jula 1963. godine investitori su predali dokumentaciju na osnovi raspisanog konkursa odgovarajućim privrednim bankama; do 15. avgusta 1963. godine privredne banke su, nakon svoje selekcije, dostavile dokumentaciju na dalji postupak Jugoslovenskoj investicionoj banci; 27. decembra 1963. godine na Upravnom odboru Jugoslovenske investicione banke načelno su odobrene za izgradnju predložene hidroelektrane od strane Zajednice jugoslovenske elektroprivrede, s tim da se još jedanput odabrani objekti podvrgnu pretresu od strane bančinih komisija; u februaru 1964. godine odobrene su i termoelektrane, koje bi trebalo, da budu puštene u pogon u 1966. i 1967. godini.

Do danas, to jest, do 16. juna, na objektu koji je odabran za izgradnju u okviru napred navedenih grupa i na kome i sam radi banka nije realizovala još ni jedan dinar iako su radovi svi ugovoreni i toliko podmakli da su narasle obaveze na preko 800 miliona dinara. Nemam potpuno tačne podatke o svim objektima, ali ipak znam za neke da je slično i snjima, a kod nekih, zbog nepostojanja učešća, čak će po svoj prilici doći i do izmjene Odluke s kojom treba da se riješi izbor novih objekata.

Napred navedenim činjenicama već su poremećene realne obaveze investitora u pogledu puštanja u pogon objekata u toku 1966. i 1967. godine, a s tim u vezi tešku situaciju s električnom energijom možemo očekivati u 1967. i 1968. godini, zašto smo obavezni da se već danas brinemo.

Pored već napred navedenog činjeničnog stanja smatram svojom velikom dužnošću da ukažem i na sljedeća nerješena pitanja u vezi s ovim, a koja direktno utiče na dinamiku izgradnje.

Postupak od predaje dokumentacije od strane investitora banci pa do momenta kada se donose odluke o finansiranju i kada počinje ugovaranje s izvođačima je prilično dug, za koje vrijeme, zbog nestabilnosti cijena i porasta troškova života, odmah u početku se javljaju razlike između predračunskih suma i tržišnih vrijednosti s kojima je jedino moguće ugovarati građevinske radove ili potrebnu opremu. Bančine komisije, kao posljednja instanca koja daje mišljenje prije odobravanja kredita, ne ažuriraju cijene niti kroz zajam odobravaju bilo kakva sredstva u ove svrhe. Već s ovom činjenicom zakonski je stvorena prepreka za otpočinjanje radova, jer stvarno nisu obezbeđena sredstva u cijelosti, pa se postavlja pitanje šta bi trebalo u ovakvoj situaciji da investitor učini? Ugovoriti radove da bi posao išao napred, makar i ne bila obezbeđena sva sredstva, i sa tim učiniti svjesno prekršaj, ili, uopšte ne počinjati, nego sankcionisati zakašnjenje, kao i sve posljedice koje zbog toga nastaju.

Opet zbog kretanja cijena i troškova života (što je odraz tržišnih prilika u Jugoslaviji na koje praktički ne može pojedinačno uticati u jugoslovenskim okvirima nijedan investitor niti izvođač, niti je to mogao investitor predvidjeti prilikom izrade investicione tehničke dokumentacije, kao i zbog obima radova koji uslovljavaju izgradnju u toku više godina), danas nije uopšte moguće ugovoriti izvođenje građevinskih radova i isporuku opreme za energetske objekte bez klizne skale koje reguliše promjene tržišnih cijena i porast troškova života u odnosu na startne vrijednosti, koje su utvrđene za vrijeme ugovaranja. Ovu stavku, koja je neminovna u toku izgradnje u našim uslovima, ni Jugoslovenska investiciona banka, ni odgovarajuće privredne banke ne uvažavaju niti žele to ugovorom da regulišu s investitorom. U međunarodnim poslovnim odnosima za ovakvu vrstu radova to je normalna stvar, a kod nas se banke brane da to ne mogu učiniti bez odluke Saveznog izvršnog vijeća. Šta u ovom slučaju treba da radi investitor koji je dužan da društvu da objekt na vrijeme? Za to bi trebalo naći odgovor ili donijeti odluku da se dotični objekt ne gradi.

Zbog vrlo obimne investicione izgradnje u elektroprivredi u posleratnom periodu, kao i zbog vrlo niske akumulativnosti, sve do 1. januara 1963. godine elektroprivredni objekti su se finansirali bez vlastitog učešća i uz privilegirane rokove otplate zajma (50 godina za hidroelektrane i dalekovode i 30 godina za termoelektrane). Odlukom Saveznog izvršnog vijeća od januara 1963. godine uvedena je obaveza vlastitog učešća i za elektroprivredu u visini od 10% za hidroelektrane, 30% za termoelektrane i 220 kV dalekovode i 80% za 110 kV dalekovode, s tim da su rokovi otplate ostali isti kao što su bili i ranije.

Već šest mjeseci poslije toga, 18. aprila 1963. godine, Upravni odbor Jugoslovenske investicione banke, za konkurs o kome sam ranije govorio, povećao je učešće za hidroelektrane na 20%, za termoelektrane i dalekovode visokog napona na 40%, a istovremeno je pogoršao uvjete otplate snizujući rokove otplate za hidroelektrane i 220 kV dalekovode sa 50 na 35 godina, a za termoelektrane sa 30 na 20 godina.

Prvi prijedlog nove odluke, koji je iznijela na diskusiju Jugoslovenska investiciona banka 11. marta 1963. godine, za objekte koji bi trebalo da budu odabrani za pokrivanje bilansa do 1970. godine a na osnovi odluke Saveznog izvršnog vijeća od 26. februara 1964. godine, išao je na povećanje vlastitog učešća za hidroelektrane na 30% uz istovremeno daljnje smanjenje roka otplate na 25 godina, zatim za termoelektrane na 40% i rok otplate 20 godina, a kod dalekovoda na 40% vlastitog učešća i 25 godina rok otplate. Istim prijedlogom 110 kV

dalekovodi su u cijelosti skinuti s finansiranja iz saveznih sredstava.

Paralelno s gornjim javile su se u odlukama i ugovorima, koje su investitori sklapali s bankama, kategorije tzv. proizvodnih i neproizvodnih objekata, a ove posljednje je Jugoslovenska investiciona banka u cijelosti prebacila na finansiranje iz učešća. Ja ovde postavljam pitanje: da li je Jugoslovenska investiciona banka jedina pozvana da stvara ovakvu kategoriju, jer je po mom uvjerenju, jedan dio investicionih objekata banka sasvim neopravdano svrstala u neproizvodne objekte bez kojih nije uopće moguće izvesti objekt. Tako, na primjer, kompletne odštete s eksproprijacijama banka tretira kao neproizvodne objekte, iako je svakom poznato da se uopće radovi ne mogu otpočeti prije nego što se riješe imovinsko-pravni odnosi. Zatim, nije li akumulacioni bazen hidroelektrana i te kako važan proizvodni objekt, nije li zaštita bazena od nanosa slična zaštiti od požara itd., pa se ipak prisilno natura investitoru da traži druge izlaze za finansiranje ovih objekata, a stim onemogućava i normalni posao. Poznato mi je da su se u praksi već desile izvesne zloupotrebe prilikom rješavanja eksproprijacija i odšteta, ali to nije dovoljan razlog da se jednostavno ukine takva kategorija troškova i da joj se da potpuno poseban i neloģičan tretman.

Činjenica je da u privrednim organizacijama ne smijemo u tako kratkim intervalima menjati čak ni jednu najobičniju tehničku normu nekom radniku na radnom mjestu, a o tome je govorio i drug Tito na posljednjem Plenumu, pa se opravdano postavlja pitanje da li mijenjanje tako važnih odluka kao što su napred citirane odluke, u tako kratkim intervalima, ide u prilog stvaranju stabilnijih uvjeta za privredu, odnosno za djelatnost investicione izgradnje ili takvo često menjanje postiže baš obrnute efekte i vodi nestabilnosti i produžavanju rokova predviđenih i stvarno potrebnih za realizaciju odobrenih objekata. Po mom dubokom uvjerenju postiže se ovo posljednje, tim više što su sve napred navedene odluke donesene za elektroprivredu za vrijeme u kome se uvjeti ekonomskog položaja ove grane nisu ni za dlaku popravili, nego su čak postali i teži. Ako se ovome doda i činjenica da je po postojećim propisima raspodjela u elektroprivredi takva da ne stimulira angažovanje slobodnih sredstava ostalih privrednih grana i društvenih fondova, onda se može sigurno tvrditi da su odluke dolazile bez prethodne analize koliko je sredstava decentralizirano i koliko može biti realizirano u ove svrhe.

Ja mislim da na ovaj način nije uopće moguće efikasno, a s tim u vezi, i ekonomično graditi. Mi smo sigurno u Jugoslaviji već na nivou da imamo sposobna preduzeća i kadrove koji su u stanju da grade moderno, da pro-

jektuju i obavljaju tehnički i tehnološki dio poslova na nivou modernih industrijski najrazvijenijih zemalja i u rokovima koji se postižu u tim zemljama u inostranstvu. Ali, za takvo građenje i u takvim rokovima potrebno je ostvariti i iste uslove za naša preduzeća i naše kadrove što do sada nije bio slučaj. Može se opravdano postaviti pitanje zašto naša preduzeća iste poslove u inostranstvu obavljaju s kraćim rokovima nego što je to slučaj u zemlji, i zašto su već neka od njih preko saveznih organa dobila i međunarodna priznanja, a da ta priznanja nisu u stanju da dobiju u našoj zemlji. Odgovor na ovo pitanje se može naći u tome da treba mnogo ekpeditivnije rješavati i riješiti problematiku o kojoj sam napred govorio, a ako se to postigne moći ćemo kroz našu privredu u cijelosti provesti sve što je realno i raditi na nivou modernih i industrijski razvijenih zemalja.

Na kraju kao zaključak ovog mog izlaganja, proizlazi da je situacija stvarno vrlo ozbiljna, kako se energetskim bilansom danas, na koji ima vidnog odraza i nerješeni ekonomski položaj elektroprivrede, tako isto i s energetskim bilansom u narednim godinama zbog nerješenih pitanja u pogledu investiranja energetskih objekata. Zato molim Vijeće da u dokumentima koji će na kraju zasjedanja biti izglasani, uzmu u obzir i pitanja koja sam kao nerješena apostrofirao te da se i na taj način pspješe i ubrzaju tako važne stvari koje bi, ako se ne bi najhitnije riješile, mogle u znatnijem obimu ugroziti kako ovogodišnji, tako isto i sve naredne društvene planove.

Predsjednik Osman Karabegović: Ko želi riječ?

Ima riječ ing Raković, poslanik.

Prvoslav Raković: (Izborna jedinica Kragujevac):

Drugarice i drugovi savezni poslanici, na svojoj sednici od 5. i 15. juna Odbor Privrednog veća za razmatranje tekućih problema u privredi razmatrao je pored ostalog i pitanje stanja u elektroprivredi.

Saslušao je izvještaj državnog podsekretara za industriju Vinka Hafnera i predsjednika Zajednice jugoslovenske elektroprivrede druga Radisava Markovića.

Odbor je kroz tu diskusiju došao do sledećeg saznanja.

Prvo, s obzirom na stanje u elektroprivredi treba dosledno sprovesti sve zaključke Saveznog izvršnog veća donete na sednici od 5. februara 1964. godine. Takođe treba dosledno sprovesti Naredbu saveznog sekretara za industriju o opštem redu prvenstva isporuke električne energije, Službeni list 7/64.

Odbor smatra da te mere treba sprovesti energično jer su u pitanju, ukoliko se one ne

bi sprovele, vrlo ozbiljne posledice za privredu u mesecima septembru i dalje. Ukoliko se ne bi sprovelo ograničenje, i preduzele druge mere, u ovakvom korišćenju akumulacije hidroelektrana došlo bi do potpunog pražnjenja akumulacija.

Drugo, preduzeti sve što je potrebno za uvoz električne energije, kako bi se omogućilo ravnomerno korišćenje akumulacije kod hidrocenrala, kao i smanjio debalans u električnoj energiji. Tu je bilo problema i pitanje zašto to ranije nije učinjeno i zašto je jednom pokrenut uvoz obustavljen.

Treće, potrebno je da se preduzmu sve neophodne mere kako bi se što pre završile započete termoenergane i hidroenergane i uključile u snabdevanje električnom energijom kako privreda tako i ostali potrošači. Mislim da je prethodni govornik o tome prilično argumentovano govorio.

Dalje, nužno je da se jasno definiše status elektroprivrede i prema njemu reše njeni problemi kako se ne bi ista tretirala čas kao privredna organizacija, čas kao javna služba, tako da su se na dve strane otvarali problemi. Ako se smatra kao javna služba onda dobija drugi tretman i probleme bi trebalo rešavati na jedan način. Međutim, kada se to zaoštri onda se ona proglasi privrednom organizacijom. Onda bi to trebalo rešavati na drugi način. Zatim se opet smatra kao javna služba. Tako da izgleda, a taj utisak smo stekli iz diskusije, da se tu prilično vrtimo u krug.

Elektroprivreda je jedinstvena i od opšteg značaja i ne bi trebalo tretirati njen razvoj kao razvoj privredne organizacije lokalnog ili gradskog značaja. Stojimo pred vrlo ozbiljnim problemima u privredi zbog nedostatka elektroenergije. Međutim, sa izgradnjom hidrocenrala, termoenergana se zakasnilo. Gradnja nekih nije mogla ni da počne, neke nemaju učešće određene lokalne, političko-teritorijalne organizacije ili investitora u participaciji s određenom bankom.

Mi smo se u odboru pitali da li je to moguće tolerisati, i da li je moguće zauzeti stav prema izgradnji jedne termoenergane i tretirati pitanje učešća ili neučešća u momentu kada je tako oštar debalans u elektroenergiji, kada će privreda zbog zakašnjenja i nedostataka elektroenergije imati sigurno desetostruko i mnogostruko veće gubitke.

Zar nije moguće da se izgradnja elektroenergije tretira s gledišta opštih interesa i zar se nije mogao regulisati jedan određeni automatizam u izgradnji elektroenergije kao osnovnog i baznog preduslova razvoja privrede u celini. Mislim da ona ne može da ima isti tretman kao i jedno metaloprerađivačko ili ne znam koje bilo preduzeće koje treba da reši samo parcijalne probleme određene proizvodnje. U svim zemljama elektroenergija se stvara i zajednica je apsolutno zainteresovana da se ona kao pred-

uslov svakom industrijskom razvoju stavi na raspolaganje privredi. Za takav preduslov treba obezbediti sredstva a i određeni automatizam. Ko će da snosi odgovornost za gubitke pred kojima mi stojimo u ovoj godini, koje smo već imali, i koje ćemo imati? Mislim da na to treba da se nađe i odgovor.

U vezi sa posledicama nedostataka električne energije u periodu januar-april 1964. godine, kao i ograničenja koja treba da se sprovedu u korišćenju iste, Odbor je razmatrao i posledice koje su se odrazile na privredu, a koje mogu i da nastanu u toku 1964. godine. Zbog nedostatka elektroenergije u prva tri meseca 1964. godine imali smo vrlo ozbiljne gubitke, industrija baznog materijala, pre svega metalurgija, mnogo je podbacila. A što se tiče ostale industrije postignut je ovako visok stepen obima proizvodnje samo zato što je izvršen jedan snažan i ubrzan uvoz koji je doveo do određenog opšteg, debalansa između uvoza i mogućnosti deviznog bilansa, plaćanja.

U stvari, to je rešilo probleme do danas, ali danas kada je oštar debalans između devizne situacije i daljeg porasta uvoza i relativno slabog izvoza, s obzirom na potrebe uvoza, dolazimo u situaciju da tako vidljivi rezultati privrede za naredni period, u drugoj polovini godine, dolaze u pitanje.

Bojimo se, a diskusija je to podvukla, da može doći do lančane reakcije. Neko kaže, treba ukinuti električnu energiju fabrici karbida. Nema fabrike koja danas ne koristi karbid u bilo kom vidu. Danas, u našoj zemlji bilo zbog ograničenja električne energije, bilo zbog nastalih problema oko uvoza, bilo zbog vrlo velikog podbačaja proizvodnje repromaterijala, dolazi do niza pojava smanjenja, pa i pretnji obustave proizvodnje.

Mislim da još idemo po izvesnoj inerciji i da će problemi nastati tek kroz mesec dva dana i Odbor smatra, a i tražio je da iznesem pred Veće, da je sada moment da se izvrše vrlo ozbiljne i svestrane analize: da li će privreda biti u stanju da završi ovu godinu, da li će se ova kretanja u porastu obima proizvodnje moći zadržati, koje su smetnje i gde su problemi koji mogu ta kretanja da ugroze.

Naše mišljenje je da bi Savezna privredna komora, u zajednici s nadležnim sekretarijati, trebalo da izvrši jednu takvu svestranu analizu i da posle te analize sačini i određen program mera koji bi trebalo preporučiti kako privrednim organizacijama, tako i drugim društvenim ustanovama koje bi, takođe, trebalo da daju svoj doprinos za rešavanje tih problema.

Posebno je pitanje izvoza, ne samo da je tu problem stavova pojedinih privrednih organizacija, već je tu problem, po mom mišljenju, vrlo velika i povećana investicija u zemlji i određene vrlo ubrzane konjunktore putem jednog

povoljnog kreditnog sistema koje su uticale na izvoz, tim pre što izvoz nije dovoljno stimuliran i nisu rešena određena pitanja koja postavljaju privredne organizacije i pred kojima stoje privredne organizacije. Da se to rešilo, privredne organizacije bi imale određenu ekonomsku zainteresovanost za izvoz, kao što imaju interesovanja za plasman robe na unutrašnjem tržištu.

Mislim da je to pitanje koje treba radikalno sagledati. Često puta se služimo optuživanjima da privreda nije zainteresovana i ne pokazuje onu aktivnost koja se od nje očekuje. A s druge strane, ne rešavaju se pitanja koje privreda postavlja nadležnim sekretarijatima i organima. Nego, to se odugovlači, čeka, rešava se parcijalno, bez dovoljno sistema, rešava se ceduljicama, raznim konkretnim parcijalnim odobrenjima itd. To treba sagledati i pokušati da se ta pitanja reše sa više sistema, sa više sveobuhvatnosti.

Odbor za razmatranje tekućih problema u privredi ukazuje da i pored povoljnih kretanja u privredi, u ovom proteklom periodu s obzirom na nastale pojave, može doći do stagnacije i da je možda sada moment da se sa svih strana to osvetli i preduzmu mere kako bi se te stagnacije eventualno izbegle i da se ovakvo pozitivno kretanje, kakvo je do sada bilo, produži do kraja godine.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ drug Vinko Hafner, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za industriju.

Vinko Hafner:

Drugovi poslanici, u dogovoru s predsednikom Veća i predsednikom Odbora za tekuća privredna pitanja smatrali smo korisnim da i ovom Domu dam neka objašnjenja u vezi s elektroenergetskom situacijom, jer su drugovi poslanici koji su diskutovali per mene, a takođe i izvestilac Odbora, već prilično detaljno tretirali ta pitanja.

U stvari, ograničiću se na neka okvirna, dopunska objašnjenja, a pre svega, na objašnjenja nekih mera koje su već u toku ili se pripremaju za naredni period godine.

Ne treba da vam ukazujem na ozbiljnost u energetske situaciji. Nije stvar dramatična, a ni toliko kritična, ali, svakako je, po podacima koje ste vi dobili, ipak vrlo ozbiljna. Problem je u tom što su prvih pet meseci ove godine završeni s povećanom proizvodnjom elektroenergije s oko 4°%, a ona je veća od proizvodnje istog perioda prošle godine. A, s druge strane, prijava potrošnje povećala se za 14°% do 16°%. Tako je već u toku januara, februara i marta, zbog vrlo sušne godine, došlo do osetnih ograničavanja električne energije, koja su ukupno iznosila oko 320 miliona kilovatčasova. No, sada u proleće, u maju i junu, kada se normalno svake godine raspolagalo s najvećim količinama

elektroenergije i kada je bilo najmanje problema, situacija se odjedanput zaoštrila, pa je za veći deo građana i privrednika postala skoro apsurdna, jer, u vreme kada još padaju prolećne kiše, već se počinju sprovođiti određene administrativne mere, ponekad i malo razumljive, a možda, ponekada, i nedovoljno dobro sprovedene.

Problem je, pre svega, da smo ušli u period kada bi trebalo da imamo pune akumulacije koje bi mogli, kada počne sušni period krajem juna, odnosno jula, početi trošiti uz istovremenu maksimalnu potrošnju termoelektrana čime bi podmirili veliki nedostatak protočne hidroenergije, koja u to vreme svake godine pada na minimum. No, ove godine desilo se nešto abnormalno. Krajem maja prošle godine, bilo je oko 900 miliona akumulirane hidroenergije. A ove godine oko 600 miliona kilovatčasova akumulirane energije, uz istovremeno vrlo nepovoljno kretanje daljih hidroloških prilika i potroška energije.

Ako bismo ove godine produžili s korišćenjem akumulacija na isti način, kako je to bilo prošle godine mesec dana kasnije, onda se može desiti, a u tome je i ozbiljnost čitave situacije, da krajem avgusta, septembra ili oktobra, da se radi isključivo s termoelektranama i minimalnim protočnim vodama, a akumulacije da budu do zadnje kapi iscrpene. Uz povećanu potrošnju i neravnomerni raspored elektropotencijala može da se desi da zaista dođe do katastrofalnih ograničavanja električne energije. Može da se desi da u tom slučaju dođe do takozvanog raspada sistema, nemogućnosti održavanja minimalne potrebne frekvencije, a time i velikih šteta za celokupnu privredu a i stanovništvo. Takva situacija ne mora da traje dugo. Već s prvim jesenjim kišama ta situacija bi se izmenila, ali, već bi se osetile vrlo teške posledice.

Ove godine energetska situacija je otežana i nedostatkom uglja. Nedostatak uglja je istovrstan problem kao i problem elektroenergije u celini. Danas se uglj koristi s oko 35% za podmirivanje elektroenergetskih potreba, a drugo za ostalu potrošnju. Učešće uglja za elektroenergiju sve više i više se povećava. I došlo je, u poređenju s proteklom godinama, do jedne abnormalne situacije. Ranije su se u to vreme gomilale zalihe uglja, a danas zaliha uglja praktično nema iako je povećana proizvodnja uglja za oko 7%. Ove godine nedostaje za oko 1,500 hiljada tona uglja prosečne kalorične vrednosti, ili oko 500 do 700 tona kvalitetnih ugljeva. Naravno, onda se postavlja problem optimalnih angažovanja termoelektrana.

Savezno izvršno veće, elektroprivreda i privreda u celini prihvatili su mišljenje da je potrebno u takvoj situaciji povećati proizvodnju čak i onih najnerentabilnijih termoelektrana, jer, u pokrivanju špiceva i podmirivanju

najnužnije potrošnje one mogu dati korisne rezultate i ako bi se cene te energije pele i iznad 15 dinara po kilovatčasu. No, problem nije samo u tome, problem je u uglju, to jest, podmirivanja s ugljem. On je utoliko teži jer se postavlja i pitanje cena uglju.

Da bi se suprotstavilo ovim teškoćama Savezni sekretarijat za industriju u saradnji sa Zajednicom jugoslovenske elektroprivrede i Saveznom privrednom komorom sprovođi određene mere. Taj problem je vrlo detaljno razmatrao i Odbor za privredu Saveznog izvršnog veća i doneo određene zaključke. Verovatno će uskoro biti predložene i neke mere koje će biti predmet raspravljanja u Saveznom izvršnom veću, a verovatno i u domovima Savezne skupštine. Te mere su jednim delom stvar upravnih organa, odnosno same elektroprivrede, a jednim delom i izvršnih i predstavničkih organa.

Prva, a možda i najaktuelnija mera jeste obezbediti maksimalnu proizvodnju s tim da se na najpovoljniji način koristi akumulirana hidroenergija, dok su za protočnu energiju male mogućnosti subjektivnog uticaja na njeno razmeštanje. Posebno je pitanje rada termoelektrana. Tu su učinjeni određeni ekonomski i organizacioni naponi a pre svega da se termoelektranama obezbedi potreban uglj. Tu će i dalje biti teškoća, ali, uglavnom, za najekonomičnije i najveće termoelektrane uglj će biti bezuslovno obezbeđen.

S tim u vezi su i neke radnje oko režima cena uglja i ekonomskog položaja rudnika, o čemu sada ne bih govorio jer te mere još nisu razrađene, a ni od strane merodavnih organa definitivno prihvaćene.

Druga mera je uvoz elektroenergije. Drug Raković je već o tome govorio, samo bih vas upozorio da su mogućnosti uvoza vrlo ograničene. Samo od dve zemlje možemo očekivati određeni uvoz, to je pre svega Austrija, a u malim količinama Italija i možda Grčka. Druge zemlje su u gorem položaju, moglo bi se reći u položaju u kakvom smo i mi.

Mogućnosti uvoza su ograničene, s jedne strane to je količina uvoza, a to je otprilike oko 80 megavata instalirane snage, a s druge strane to je cena energije. Ta cena je danas otprilike oko jednog dolarskog centa, to jest oko 10 i nešto više dinara, dok je naša cena visokog napona oko 6,50 dinara.

No, i pored toga, ovaj uvoz je pored skupoće koristan za podmirivanje onih najnužnijih potreba na posebnim špicevima gde bi trebalo obezbediti bar najnužniji napon, održavanje najnužnije moguće frekvencije da bi industrijska proizvodnja, a i druge, mogle tu energiju upotrebljavati.

Razume se da takav uvoz ne može doći u obzir za puno podmirivanje specijalnih potrošača, jer onda odnos vrednosti uvoza i realni dohodak i potrebe tih proizvoda dolaze u takav odnos da

uvoz energije postaje vrlo problematičan.

Dalja mera koju treba preduzeti jeste nužnost ograničavanja. Moram reći da je naš sekretarijat, kao i drugi savezni organi koji se time bave, pod udarom vrlo ozbiljne kritike, tu i tamo opravdane, a najvećim delom proizašle iz neobaveštenosti javnosti i privrede.

Stvar je u ovome. Mi smo do sada održavali stvarno neekonomske odnose između elektroprivrede i potrošača električne energije, a i unutar same elektroprivrede. O tome je govorio i poslanik iz Jablanice, kao i drug Marković. Stvar je u tome što mi danas nemamo drugih radikalnih mera u tako ozbiljnoj situaciji, nego moramo da se služimo vrlo nepopularnim i ponekad necelishodnim merama administrativnog ograničavanja. Kakva su ta ograničenja izneću samo globalno.

Ako računamo da smo u prošlih tri meseca ograničili električnu energiju za oko 320 miliona kilovatčasova, treba računati da uz normalne hidrološke prilike za ostali deo godine treba ograničiti oko 800 miliona kilovatčasova.

To, otprilike, iznosi 3,5 do 4 miliona kilovatčasova dnevno, ili oko 8 do 10% naše ukupne potrošnje električne energije. A to znači da je to ograničavanje prilično grubo i prilično teško što se tiče posledica. Konkretno, to bi ograničavanje bilo, prema dogovoru sa Zajednicom jugoslovenske elektroprivrede i republičkim sekretarijatima za industriju, za specijalne velepotrošače. To su karbit, ferolegure i elektroželjezo, to jest 50% njihovih instaliranih kapaciteta. Za aluminijum bi iznosilo 30%, a za svu ostalu industrijsku, komunalnu i domaćinsku potrošnju oko 5%.

Takvi procenti sačinjeni su na osnovi pokušaja da se sagleda celokupan položaj različitih grupacija potrošača, uključujući tu i specijalne potrošače, da se ne bi dalje dužilo s tim problemom koji je i inače prilično komplikovan.

Ove mere se moraju sprovesti zato da bismo se izvukli iz eventualno većih teškoća i šteta koje bi mogle biti pričinjene.

Sledeća mera donekle je nadovezana na potrošnju električne energije, a donekle na smanjenje položaja same elektroprivrede.

Mogli ste čuti iz izveštaja da će ove godine, zbog različitih uslova privređivanja, a posebno zbog poskupljenja električne energije, proizvodnje električne energije u termoelektranama, promenjene strukture električne energije, jugoslovenska elektroprivreda imati nekih 25 milijardi dinara nepokrivenih troškova. A prema sadašnjim odnosima u elektroprivredi, odnosno sadašnjem položaju elektroprivrede, celokupan taj manjak mora podmiriti jugoslovenska zajednica. Najobičniji način podmirivanja toga bio bi, razume se, budžetska dotacija koja je u prošlim godinama dostigla najveći iznos do 3 milijarde i 600 miliona, a ove godine oko 25 milijardi dinara.

No, mišljenje je Saveznog sekretarijata za industriju, a to nije i stav Odbora za privredu Saveznog veća koji tek treba da te predloge razmatra, da se mora ići na poskupljenje električne energije kao vid racioniranja potrošnje, kao vid bar delimičnog podmirivanja ogromnog deficita elektroprivrede.

Koliko treba da bude to poskupljenje, kako raspoređeno prema pojedinim potrošačima, to sada ne bih mogao reći. Mi sada raspolazemo s određenim podacima, ali ne mogu sada da se u detaljima izjašnjavam o tome. Moje mišljenje je da bi bilo vrlo korisno ako bi ovako odgovoran forum, kao što je ovaj dom, prihvatio tu meru kao posebno značajnu, a razradu te mere trebalo bi obaviti tako da bude sprovedena što pogodnije za privredu i druge potrošače.

Dalja mera je ubrzanje izgradnje energetske kapaciteta. O tome ne bih govorio jer su neki drugovi već o tome govorili. Samo mogu reći da ove godine očekujemo pogon jednog velikog kapaciteta, a to je 125 megavatne mašine na Kosovu koja može da podmiri jednu trećinu ustanovljenog deficita električne energije. Ipak, to je značajan kapacitet i sada se radi na ubrzanju njegove izgradnje, a svi su izgledi da će ući nešto ranije u pogon nego što je bilo planirano.

Svi ostali kapaciteti su u zakašnjenju i njihov pogon možemo očekivati tek u toku 1965. godine.

O daljim merama u pogledu sređivanja ekonomskih odnosa u elektroprivredi ne bih govorio jer su se i ovaj forum, kao i Odbor i njegova grupa za elektroprivredu prilično založili za pravilni tretman ovog problema, pa će verovatno uslediti i određeni zakonski i drugi praktični predlozi za sređivanje tih odnosa unutar elektroprivrede.

Naše mišljenje je da bi trebalo stvoriti, u vezi s elektroenergetskom situacijom, jednu kolektivnu odgovornost celokupne zajednice, privrede i pojedinih praktično odgovornih organa.

Tu ne vredi nikakvo prebacivanje, treba iz prošlosti izvući pouke. Pred nama su sada određene mere pa bi trebalo stvoriti zajedničku odgovornost od privrede pa do najviših organa. Za ovu, kao i za iduće godine, treba predvideti, niz praktičnih mera, od najdetaljnijih do najkrupnijih, da ne bi došlo do teške situacije i da se što manje ošteti naša celokupna zajednica. Jer, situacija u idućoj godini, prema našim sadašnjim predviđanjima, neće biti ni u kom slučaju bolja, sem ako se ne nađemo u abnormalno povoljnim hidroenergetskim uslovima. Inače, otprilike, deficit će biti istovetan sa sadašnjim. Tek narednih godina predviđa se, kada se puste u pogon novi kapaciteti, pa iako poraste potrošnja, moći će se na realnim osnovama udovoljiti potrošnji. Zato molim ovaj dom da ovu situaciju prihvati i eventualno donese i svoje zaključke.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ Ivan Šenk, poslanik.

Ivan Šenk (Izborna jedinica Bečej):

I u izveštaju Odbora za tekuća privredna pitanja i u diskusiji, a i uopšte u poslednje vreme u štampi, svuda se kritikuje i osuđuje izvođenje investicija tamo gde investicije nisu sredstvima pokrivena do kraja, odnosno gde ima prekoračenja u investicionim predračunskim sumama. U svakom slučaju, ove mere treba da se prihvate i one su korisne. Međutim, često treba imati u vidu pod kakvim okolnostima se to izvodi i koliko vremena je potrebno od planiranja investicija pa do izvođenja. Na primer, dok se jedna investicija planira i tehnička dokumentacija izradi protekne jedna godina. Zatim, treba obezbediti reviziju te tehničke investicione dokumentacije, a ukoliko se radi o jednoj pozamašnoj investiciji u jednoj komuni koja nema dovoljno sredstava, treba obezbediti sredstva iz učešća republike, sreza, opštine, itd. Zatim, to treba da odobri jedna savezna banka, na primer, investiciona banka, pa, obično, od izrade tehničke dokumentacije do poslednjeg akta savezne banke prođe i dve godine pa i više. Posle toga, dolazi do pregovora komercijalne saglasnosti, do izrade generalnih projekata. To govorim jer znam da se jedan objekt, konkretno u Novom Sadu, pod takvim uslovima gradi. Prošlo je tri godine od izrade tehničke dokumentacije do izrade generalnih objekata. U međuvremenu, strani izvođač radova, odnosno isporučilac opreme, povisio je cene za oko 35%, a računa se da godišnje cene opreme rastu za oko 7%. Isto tako znatno je poskupela građevinska delatnost, i mogu reći, da objekat koji se prema ovogodišnjim cenama da na licitaciju, posle obavljene licitacije poskupljuje za oko 150 miliona na predračunsku sumu od 800 miliona. Predračunske sume svih izvođača, a to su renomirana građevinska preduzeća, kretale su se između 100 i 200 miliona iznad predračunske sume zahvaljujući tome što su ta preduzeća okupirana raznim objektima, na primer, na raznim centralama, zatim u Skoplju, Jadranskoj magistrali. Tome doprinosi i nedostatak građevinskog materijala, a i sve ostalo. Dalje, od trenutka izrade takvog jednog elaborata pa do realizacije izašao je niz novih propisa. Između ostalog došlo je do poreza na promet, carinska deklaracija, ovogodišnje povećanje carinskih stopa, zatim razne dažbine koje poskupljuju investicije. Sad se postavlja pitanje da li u ovakvim slučajevima, a to nije i jedini slučaj, čuli smo i druga koji je iznosio sličnu situaciju u izgradnji hidrocentrala, to jest, objekat koji se iz ovih ili onih razloga gradi više godina — veći objekat, da li izgradnju takvog objekta treba obustaviti, i da li su štete takvog obustavljanja veće nego li nastavak izgradnje. Drugim rečima, ja sam za to da se ne grade objekti koji su ne-realno planirani, da se obustave neracionalne i

nepotrebne investicije, ali nisam za to da se generalno ide na obustavljanje svih investicija koje, sa ovih ili onih razloga, treba da se realizuju tokom više godina. To je jedno pitanje. Drugo pitanje je u vezi s debalansom između izvoza i uvoza, odnosno nedostatka deviznih sredstava. Livnice sivog liva danas još uvek u zemlji uvoze veliku količinu sirovina, u prvom redu sirovo sivo gvožđe i koks. Međutim, nedavno je Jugobanka dostavila jedan raspis u kome je rečeno da se više ne odobravaju devizna sredstva za ove svrhe dok sama preduzeća ne obezbede dovoljno sopstvenih deviznih sredstava na bazi izvoza. Ako se radi konkretno o livnicama, odlivci kao artikli nižeg stepena prerađene se vrlo nerado izvoze, odnosno nisu stimulirani za izvoz, čak postoje i određena ograničenja i ne dozvoljava se veći izvoz odlivaka. U tom slučaju ta preduzeća nisu u mogućnosti da sopstvenim deviznim sredstvima obezbede uvoz sirovina, a s druge strane domaći proizvođači sirovina ograničenjem električne energije nisu u mogućnosti da snabdeju domaće livnice. Tako su, na primer, železare ovih dana obavestile livnice da zbog nedostataka električne energije obustavljaju isporuku sirovog gvožđa. Na taj način vrlo je verovatno da će livnice sivog liva, a imamo ih oko 200 u našoj zemlji od kojih preko 20 velikih livnica, morati da obustave svoju proizvodnju, a ako livnice obustave svoju proizvodnju onda je jasno da će i metaloprerađivačka industrija, koja bazira na tim odlivcima, morati da smanji svoju proizvodnju ili da je poveća, ili da ide na uvoz, što opet dovodi do još većeg debalansa u deviznim sredstvima. Tako je taj debalans u deviznim sredstvima isto tako jedan veliki problem. S obzirom na sve ove okolnosti, uključivši ugalj, koks, elektroenergiju i drugo, to zahteva hitno rešenje, a same livnice to ne mogu da reše sopstvenim izvozom zbog razloga koje sam naveo.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ drug Tomislav Krnić, poslanik.

Tomislav Krnić: (Izborna jedinica Šibenik):

Saveznim društvenim planom za 1964. godinu predviđena je kod izvjesnih industrijskih grana redukcija potrošnje električne energije uslijed čega je planiran smanjeni opseg proizvodnje u dotičnim granama.

U proteklih nekoliko mjeseci ove godine bila je ograničena potrošnja električne energije kod specijalnih potrošača. Kod nekih od tih potrošača ograničenje potrošnje je bilo potpuno, tako da su ta poduzeća bila izvan proizvodnje (ferolegure, karbid i dr.). Kod druge skupine specijalnih potrošača to ograničenje bilo je djelomično, pa su srazmjerno korišteni raspoloživi proizvodni kapaciteti (aluminij i dr.). Stupanj redukcije kod ovih potrošača isto tako je bio oštar i dosegao je 50% redovne potrošnje, a nje-

no vremensko trajanje u proteklom zimskom periodu bilo je izuzetno dugo.

Prestankom ograničenja potrošnje elektroenergije u mjesecu aprilu t. g. tvornice su prišle normalnom uhadavanju proizvodnje i nekima od njih (kao npr. aluminijski Kidričevo i Šibenik) bilo je potrebno preko mjesec i po dana da bi normalizirale proizvodnju. Ovo ponovno puštanje u pogon reduciranih kapaciteta iziskivalo je dodatne troškove, koji su kod nekih grana (aluminijski) bili vanredno visoki.

Tek što su ove tvornice (specijalni potrošači) uspjele da normalizuju proizvodnju dolazi 2. juna t. g. do sastanka u Sekretarijatu za industriju SIV-a, na kome je najavljena nova redukcija električne energije za sve specijalne potrošače. Predviđena redukcija je vrlo oštra kako po jačini, tako i po dužini vremenskog trajanja. Naime, saopćeno je da bi svi specijalni potrošači bili reducirani za 60% od svoje normalne potrošnje, osim aluminijski kod kojega je redukcija predviđena sa 50%. Također je naglašeno da bi ovaj stupanj redukcije trajao najmanje 5 mjeseci.

Mora se istaknuti da zabrinjava ovako oštro i dugotrajno ograničenje potrošnje električne energije, čije će se posljedice u ovoj godini teško odraziti na obim industrijske proizvodnje.

Još više zabrinjava predviđanje koje je dato od strane nadležnih organa u pogledu energetske situacije za idućih nekoliko godina. Naime, na navedenom sastanku je naglašeno predstavnicima specijalnih potrošača da se poboljšanje energetske situacije može očekivati tek 1968/69. godine, a posebno je istaknuto da će 1966. i 1967. godina biti kritične.

Sadašnja i predviđena energetska situacija idućih nekoliko godina u zemlji pokazuje očigledan nesklad u razvoju pojedinih privrednih grana, koji dobija zabrinjavajuće razmjere.

Nedvojbeno je da ovakvo i očekivano energetske stanje sili na traženje uzroka, detaljno analiziranje posljedica, proučavanje mogućnosti za iznalaženje trenutno najpovoljnijeg izlaza, a posebno treba iznaći jedno trajno rješenje za usklađen razvoj svih privrednih grana.

Mogu akceptirati obrazloženje da su u ovoj godini nepovoljne hidro-meteorološke prilike izazvale pogoršanje energetske situacije u zemlji. Činjenica je, međutim, da se ne samo u ovoj godini, nego i u idućih nekoliko godina očekuje osjetan raskorak između potrošnje i proizvodnje električne energije. To znači da je planirani trend potrošnje potcijenjen ili, pak, da se prekasno uočio tempo porasta potrošnje električne energije. Ovaj fenomen još više začuđuje kada se zna da nijedan novi kapacitet, koji iole predstavlja ozbiljniji potrošač električne energije, nije mogao biti izgrađen a da prethodno pismenim dokumentom Elektro-privrede nije imao dokaz o osiguranju snabdjevanja električnom energijom.

Moje radno mjesto ne daje mi mogućnost da ocjenim gubitke koje će pretrpjeti nacionalna privreda zbog ovakvog nesklada između potrošnje i proizvodnje električne energije. Sigurno je, međutim, da će ti gubici doseći ogromne iznose u umanjenju društvenog produkta i nacionalnog dohotka, i svakako bi bilo interesantno da nadležni organi u državnoj upravi pokušaju da ocjene visinu ovih gubitaka, polazeći od bazične industrije na koju se, uglavnom, i odnosi ova redukcija sa svim njenim lančanim djelovanjem sve do finalne preradbe. Osim toga, bilo bi vrijedno procijeniti iznos osnovnih sredstava (uloženih investicija) u onaj dio industrijskih kapaciteta koji će uslijed pomanjkanja električne energije biti nekorišteni. Pretpostavljam da je samo dio tih ulaganja, koji je posljednjih godina doveo do predimenzioniranosti potrošačkih kapaciteta, mogao biti dovoljan za izgradnju energetskih objekata koji bi osigurali jednu skladnost i ravnotežu između potrošnje i proizvodnje elektroenergije. Siguran sam da bi takav raspored investicionih ulaganja bio daleko efikasniji i doprinio bržem rastu nacionalne privrede, a uz iste, pa, možda, čak i manje žrtve.

Prilikom razmatranja problema pomanjkanja električne energije na spomenutom sastanku, Sekretarijat za industriju SIV-a, kao i Jugoslovenska elektroprivredna zajednica (JUGEL) zauzeli su stanovište da se to pomanjkanje u ovoj godini rješi redukcijom samo kod specijalnih velepotrošača bazične industrije. Možda ovo rješenje ipak nije najpovoljnije. Nisam u stanju da ocjenim mogućnost provedbe redukcije kod široke potrošnje i efekat koji bi se time postigao, ali, pretpostavljam da bi se u izvjesnom stupnju ova vrsta potrošača isto tako mogla reducirati i da bi uštede koje bi se tu postigle mogle koristiti u određenim industrijskim kapacitetima. Nadalje, zauzeto gledište da se na istovjetan način tretiraju svi specijalni potrošači možda nije najsigurnije. Smatram da bi tu trebalo izvršiti izvjesnu selekciju i stupanj redukcije više izdiferencirati, imajući u vidu pri tom zavisnost ostale industrijske proizvodnje u zemlji i pojedinim vrstama proizvoda bazične industrije, na koji bi trebalo primjeniti redukciju.

U nastavku želim istaknuti kako bi se teško na industrijsku proizvodnju zemlje odrazila predviđena redukcija električne energije u proizvodnji aluminijski. Najavljena redukcija u idućih pet mjeseci umanjila bi proizvodnju aluminijski za preko 10.000 tona. Pomanjkanje ove količine aluminijski imalo bi uticaja na izvjesno smanjenje opsega izvoza aluminijskih polufabrikata, a svojim najvećim dijelom djelovalo bi na snabdjevenost domaće prerađivačke industrije. Ne smije se smetnuti s uma propulzivni karakter aluminijske industrije, jer ova grana snabdjeva svojom proizvodnjom nekoliko stotina jugoslovenskih industrijskih poduzeća. Po-

sežno treba istaknuti da u najvećem dijelu aluminijski polufabrikati ostaloj industriji služe kao takva vrsta reprodukcionog materijala koja kompletira proizvode dotične industrije. Upravo zbog ovoga pomanjkanje aluminijskih poluproizvoda teško će pogoditi domaću industriju i kod nje izazvati vrlo velike zastoje u proizvodnji, a i gubitke. Treba imati u vidu i to da će se ovo odraziti i na realizaciju izvoznih zadataka onih industrijskih poduzeća čija proizvodnja ovisi o snabdjevenosti aluminijskim polufabrikatima. Ne može se zamisliti finalizacija mnogih proizvoda u elektroindustriji, motornoj industriji, brodogradnji, vagonogradnji, metalnoj industriji, vojnoj industriji, prehrambenoj industriji, građevinarstvu i dr. bez upotrebe aluminijskih polufabrikata.

Pri analizi posljedica koje nastaju redukcijom električne energije u aluminijskoj industriji, čini mi se, jednostrano se ocjenjuju gubici. Naime, nadležni organi državne uprave ove gubitke procjenjivali su samo kod proizvođača sirovog aluminija i primarnih prerađivača (alu-polufabrikata). Međutim, nisu ulazili u ocjenu gubitaka koji će nastati za nacionalnu privredu kod svih onih industrijskih poduzeća koja ne mogu finalizirati svoju proizvodnju bez upotrebe aluminija. Samo u dva poduzeća industrije aluminija (Kidričevo i Šibenik) smanjenje dohotka iznosi 5,7 milijardi dinara, dok bi odraz redukcije energije preko ovih poduzeća na ostalu industriju bio bar desetostruko veći.

Zato mislim da bi o ovome trebalo voditi računa, i prilikom donošenja konačne odluke odvagati, uzimajući u obzir privredu zemlje, težinu redukcije električne energije u aluminijskoj industriji.

Trenutno rješenje za aluminijsku industriju, a kroz nju za dio ostale industrije uopće, treba tražiti kroz blažu redukciju energije, povećani uvoz električne energije (ako je to moguće) i uvoz sirovog aluminija koje količine nedostaju.

Isto tako smatram da bi elektroprivreda trebalo da uloži maksimalan napor i forsiranim radom termoelektrana ublažiti nastalo stanje.

Posebno pitanje se postavlja na koji način riješiti problem izgubljenog dohotka onih poduzeća koji se obuhvaćaju redukcijom električne energije. Na spomenutom sastanku u sekretarijatu za industriju SIV-a istaknuta su kao mogućna rješenja putem beskamatnog zajma dotičnim poduzećima i eventualnim oslobođenjem plaćanja kamata na poslovni fond i drugih obaveza. Ako se smatra da je najsvrsishodnije po privredu zemlje da se samo nekoliko poduzeća ograniči u potrošnji električne energije, da bi se na taj način omogućio nesmetan rad svim ostalim industrijskim poduzećima i poduzećima drugih privrednih oblasti, onda se nedvojbeno dolazi do zaključka da je neopravdano da samo taj mali broj radnih kolektiva snosi teret na-

stale situacije. Mislim da treba naći bolje i pravičnije rješenje, jer će ova poduzeća uza sva i najpovoljnija rješenja imati poteškoća da zadrže stručni kadar, da održe radni elan i raspoloženje radnog kolektiva na potrebnoj visini i da kod smanjenog korištenja kapaciteta očuvaju dosegnuti nivo tehnologije i organizacije rada. Sve su to problemi koji će ih kasnije dugo vremena pratiti.

Nadalje je interesantno znati da li su već izučena rješenja za iduće godine i da li se može očekivati da se brzim i efikasnim zahvatima osigura usklađen razvoj energetskih izvora sa razvojem potrošačkih kapaciteta.

Smatram da bi objašnjenja u vezi s iznetom problematikom bila veoma interesantna za poslanike Privrednog vijeća.

Predsjednik Osman Karabegović:

Ima riječ drug Miloš Samardžić, poslanik.

Miloš Samardžić (Izborna jedinica Titovo Užice):

Drugarice i drugovi poslanici,

dozvolite mi da u okviru diskusije o opštim privrednim kretanjima ukažem na neke probleme u vezi s razvojem ličnih dohodaka i lične potrošnje.

Na osnovi materijala i podataka Saveznog sekretarijata za rad i Saveznog sekretarijata za opšte privredne poslove, Odbor Privrednog veća za proučavanje kretanja ličnih dohodaka u privredi i životnog standarda, na jučerašnjoj sednici razmatrao je neke probleme ličnih dohodaka i lične potrošnje. U diskusiji su uglavnom podržane ocene i stavovi izneti u materijalima pri čemu su posebno istaknuta neka pitanja i problemi.

Postoji povoljna situacija u privrednim kretanjima, koja omogućava realizaciju povećanja lične potrošnje. Materijalna baza naše privrede i nacionalni dohodak po glavi stanovnika dostigli su stepen srednje razvijene zemlje i time su stvorene povoljne mogućnosti za brži porast ličnih dohodaka i njihovo skladnije kretanje, koje će više odgovarati daljem privrednom razvoju. Zbog niske startne osnove sa koje se pošlo u periodu intenzivne izgradnje zemlje i velikih investicionih ulaganja, kada je zajednica morala da vodi politiku nižih ličnih dohodaka, današnji njihov nivo nije zadovoljavajući, mada od 1957. do 1963. godine stopa rasta se razvija u skladu s porastom produktivnosti rada i proizvodnje. Zato je potrebno smelije pristupiti bržem porastu ličnih dohodaka, jer oni predstavljaju osnovni društveno-ekonomski preduslov za uspješno korišćenje postojećih privrednih kapaciteta.

Međutim osnovnu smetnju bržem porastu ličnih dohodaka predstavlja velika investiciona potrošnja, koja već više godina znatno prevazilazi proporcije date društvenim planom. Investiciona potrošnja u ovakvom obimu odvija se

uglavnom mimo privrede i ima ozbiljne reperkusije na ličnu potrošnju i životni standard. Visoka i neusklađena investiciona potrošnja, između ostalog, negativno se odražava na odnose u cenama, kao i na visoku stopu zapošljenosti nekvalifikovane radne snage, što dovodi do poskupljenja proizvodnje i onemogućava rešenje problema ličnih dohodaka.

S tim u vezi ukidanje doprinosa iz dohotka i druge mere koje je nedavno preporučila Savezna skupština u Rezoluciji o osnovnim smernicama daljeg razvoja našeg privrednog sistema, svakako će znatno doprineti jačanju materijalne osnove privrednih organizacija, a to će uticati na porast ličnih dohodaka. Međutim, i pored toga što su ovi problemi sagledani, bilo bi pogrešno očekivati da će se povećanje ličnih dohodaka rešiti samo putem ukidanja doprinosa iz dohotka, promenama u sistemu poreza na promet, politikom cena i ukidanjem administrativnog načina određivanja cena i drugim sistematskim merama. Trajnije rešenje treba tražiti u povećanju produktivnosti rada, u stalnom poboljšanju organizacije rada i proizvodnje, unapređenju i povećanju stepena mehanizacije, korišćenju rezultata naučno-istraživačkog rada, kooperaciji i integraciji u privredi, kao i rešenja drugih pitanja unutar samih radnih organizacija.

Pri razmatranju ovog problema ne može se mimoći pitanje raspona ličnih dohodaka koji se danas kreću u razmeri 1 : 5 u zavisnosti od pojedinih delatnosti. U prošlosti je bilo više pokušaja da se administrativnim merama rasponi ličnih dohodaka stave u neke okvire, ali oni nisu imali trajnijih efekata. Instrumenti u pogledu raspona pokazali su se neefikasnim jer problem nagrađivanja ključnih radnih mesta u privrednim organizacijama nije do kraja proučen. I kod ličnih dohodaka mora da dođe do punog izražaja princip nagrađivanja prema rezultatima rada. U sadašnjim uslovima, pri niskom nivou najnižih ličnih dohodaka, postojeći rasponi stvaraju izvesne probleme, mada bi na jednom višem nivou trebalo da imaju značajniju ulogu za veću stimulativnost u povećanju produktivnosti rada.

U vezi s pitanjem ličnih dohodaka ističe se problem ažurnijeg i organizovanijeg praćenja njihovog kretanja, kao i ujednačavanje kriterijuma u korišćenju ovih podataka. Pri tome je u prvom redu potrebno utvrditi koje podatke svaka radna organizacija mora redovno da prati. U tom smislu od naročito je značaja da se ova praksa uvede u komunama koje mogu neposredno da posmatraju kretanje lične potrošnje, da otkrivaju uzroke negativnih pojava i na taj način dođu do realnih cena. Osim toga, potrebno je aktuelizirati metode i načine praćenja ovih kretanja, koji su prilično zastareli. Tako, na primer, promene u cenama imaju različito dejstvo na određene kategorije ličnih dohodaka, pa bi tom pitanju trebalo pokloniti veću pažnju.

Što se tiče nivoa ličnih dohodaka i s tim u vezi realne potrošnje, ona je u nas nešto veća zbog velikog učešća indirektnih primanja u ukupnoj ličnoj potrošnji. Prema raspoloživim podacima ona se kod nas kreće od 40% do 50%, dok je kod većine evropskih zemalja na nivou od 10% do 20% od ukupne potrošnje. Ova indirektna primanja zamagljuju stvarne odnose, a često su neekonomična i destimulativna, te bi trebalo bolje sagledati njihovo pravo dejstvo. Valorizacija ličnih dohodaka bi pokazala pravo stanje odnosa ličnih dohodaka i lične potrošnje koja nije vezana za lične dohotke, a utiče na životni standard. Neki pridaju veliki značaj ovim primanjima, a drugi ih potcenjuju, ali njihovi efekti i negativne posledice još nisu izmereni.

Na kraju treba istaći da se veća lična potrošnja u našim uslovima ispoljava kao jedan od osnovnih preduslova za intenzivnije korišćenje postojećih kapaciteta, unapređenje privrede i njen skladniji razvoj, a naročito pozitivno utiče na jačanje materijalne baze radničkog samoupravljanja, veći materijalni interes pojedinaca i kolektiva za sniženje troškova proizvodnje i efikasnije poslovanje.

Putem povećanja lične potrošnje još više će doći do izražaja princip raspodele prema radu i veća zainteresovanost svih faktora u procesu proizvodnje. U tom smislu su neosnovane pretpostavke da radni kolektivi neće voditi računa o proširenoj reprodukciji i modernizaciji proizvodnje.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ Natalija Gržetić, poslanik.

Natalija Gržetić (Izborna jedinica Dubrovnik):

Materijal »Predlog kretanja privrede u prva četiri meseca 1964. godine« koji je pripremio Savezni sekretarijat za opšte privredne poslove potaknuo me je na niz razmišljanja. Posebno na onaj dio od strane 21—25 koji obuhvata probleme u oblasti spoljno-trgovinske razmjene. Pada u oči raskorak uvoza i zvoza, tendencija proširenja uvoza sirovina i reprodukcijom materijala, što znači i povećanje deficita trgovinske bilanse. Računa se da bi povećanje uvoza moglo dostići cifru od 20 milijardi iznad plana. Problem je utoliko veći što cjelokupni planirani deficit je, u stvari, deficit u razmjeni s konvertibilnim područjem. Pored toga, na tom području u ovoj godini počinju otplate na vrlo visoke obaveze. Sve to prisiljava na razmišljanja pogotovu ako čovjek živi na području gdje su mogućnosti za priliv konvertibilne valute velike.

Dok se s jedne strane borimo da povećamo robni izvoz i više koristimo naše proizvodne kapacitete da bismo prebrodili teškoće zbog povećanog deficita platnog bilansa, dotle, s druge

strane, nismo iskoristili sve mogućnosti za veći devizni priliv, jer nam je slabo razvijena turistička privreda, mali smeštajni kapaciteti, te smo prisiljeni da odbijamo gotovo isto toliko koliko i primamo turista s područja konvertibilne valute koji i vrše najjači pritisak na naše tržište.

Dugo smo potcenjivali ulogu turizma u ostvarivanju deviznog priliva i pokrivanju deficita u platnom bilansu zemlje. Nismo razvijali tu privredu, a nismo u nju ulagali nego tek nekoliko poslednjih godina. Ali, interesantno je kako je rastao devizni priliv uvek više i brže nego što smo predviđali.

U 1960. godini devizni priliv iz turizma iznosio je 18,47 miliona dolara, 1961. godine 26,19 miliona dolara, 1962. godine 40,3 miliona dolara, a 1963. godine iznosio je 66,7 miliona dolara.

Čitav ovaj uspjeh u deviznom prilivu ostvaren je mimo većih investicionih zahvata i jačeg stimuliranja za ostvarenje deviznog priliva. A što bi tek bilo da smo turizmu posvetili ranije onoliko pažnje koliko drugim granama u cilju većeg izvoza, odnosno ostvarenja deviznog priliva.

Podsjetiću samo na savezni društveni plan 1961—1965. kada je prvi put naglašeno da treba stvoriti u narednom periodu širu materijalnu osnovu za brži porast inostranog turizma kao značajnog izvora deviznih prihoda. Prema tome planu predviđeno je da se dostigne 42 miliona dolara u 1965. godini, tako su planirane i naše investicije u ovu granu. Međutim, taj priliv smo ostvarili već 1962, daleko premašili 1963, a nadamo se da ćemo premašiti planiranih 90 miliona u 1964. godini i dostići 100 miliona, a daleko iznad toga u 1965. godini.

Dok druge zemlje povećavaju svoj turistički devizni priliv po 100 miliona dolara godišnje, mi to postavljamo kao sedmogodišnji plan. I situacija ove godine pokazuje da je povećanje deviznog priliva za ova prva četiri mjeseca 36% više u odnosu na prošlu godinu, u pojedinim turističkim centrima povećanje iznosi 60%, pa čak i više od toga. U mjesecu maju u Dubrovniku devizni priliv je za 74,5% viši nego u istom periodu prošle godine, a slično je povećanje i u drugim turističkim centrima. Mogli smo ostvariti dvostruko veći priliv da smo mogli primiti sve one koji su tražili smeštaj, napominjem, preko 90% s područja konvertibilne valute, ali nismo imali smeštajnih kapaciteta. Hoteli u pojedinim turističkim mjestima zakupljeni su još prošle godine tako da u januaru i februaru nisu mogli prihvatiti traženja ne samo turističkih agencija nego i turista koji individualno putuju. I tako turiste koje smo zainteresirali da dođu, masovno odbijamo, jer nemamo kapaciteta, a s druge strane nam je takva situacija u platnom bilansu.

Regionalna struktura deviznog priliva je izuzetno važna, a u našem deviznom prilivu preko 92% ostvarujemo iz područja deset najrazvijenijih zemalja Zapadne Evrope i SAD, a baš s tim zemljama imamo pasivni saldo. Priliv konvertibilnih deviza iz turizma vrlo je rentabilan jer se devize ostvaruju pod znatno povoljnijim uslovima od deviza koje se ostvaruju u izvozu robe. Na taj način, povećavanje deviznog priliva iz turizma u svakom pogledu povoljno utiče na platni bilans. I ukoliko izvoz preko turizma bude veći, utoliko ćemo lakše eliminisati nerentabilan izvoz, što otvara proces smanjivanja regresa u privredi i smirivanja platnog bilansa, kao i snižavanje prosječnog kursa

S tim u vezi nameće se pitanje zašto brže ne razvijamo kapacitete turističke privrede kada sigurno znamo da ih možemo iskoristiti u cjelini. Možda bi bilo racionalno za jedno kraće vrijeme više ulagati u turističku privredu u kapacitete koje možemo koristiti umjesto u kapacitete koji se slabo i teško koriste. Mislim da bi bilo veoma interesantno da se napravi jedna varijanta razvoja s povećanim ulaganjima u turizam i da se izračunaju mogući efekti i to ne samo devizni, mada su oni sada najznačajniji, već i oni opšti, privredni. Ja ovo predlažem zbog toga što znam da raspoložemo s ograničenim sredstvima i samo ako se veći deo sredstava koncentriše i uloži tamo gdje je najveća potražnja, možemo dobiti sve one povoljne efekte koje želimo.

Turistička privreda predstavlja, uključuje u sebi niz raznih djelatnosti. Sve one, time što ih koriste u našoj zemlji strani potrošači, predstavljaju prednost putem ovog načina izvoza. Preko turističke privrede vrlo efikasno se uklapamo u međunarodnu podjelu rada. Preko ovih djelatnosti znači povezujemo našu privredu s privredama drugih zemalja. Ako je za jednu granu naše privrede moguće reći da je to dio svjetske privrede, onda je to naša turistička privreda. Zbog toga smatram da joj u našoj investicionoj politici moramo pokloniti punu pažnju.

Međutim, do sada se nismo podjednako odnosili prema ovom deviznom prilivu, kao prema onom iz direktnog izvoza. Radi takvog tretiranja ni druge grane bez kojih se ne može razvijati turistička privreda nisu nalazile svoj interes, posebno mislim na saobraćaj, prehrambenu industriju, poljoprivredu, trgovinu, itd. Nigdje nije važnija i potrebnija sinhronizovana akcija kao u turizmu, ali nigdje kao tu ne mogu se tako uspješno uklopiti sve grane, jer turistički promet aktivizira sve grane privrede i omogućava brži privredni razvoj cijele zemlje.

Kada pogledamo koliko iznosi uvoz reprodukcionog materijala a koliko već sada ostvarujemo nerobni priliv, možemo reći da se već približavamo cifri da ovaj uvoz možemo pokri-

vati iz ostvarenog deviznog priliva. Trebalo bi uložiti samo malo više napora da s prihodima od turizma možemo pokrivati reprodukcioni materijal, taj najdelikatniji dio u našem platnom bilansu.

Prednost turizma je u tome što njemu nisu potrebna sredstva za reprodukcioni materijal. Također sva ova povećanja prihoda u konvertibilnoj valuti, koja se mogu ostvariti iz turizma, ne iziskuju povećanje deviznih rashoda za uvoz reprodukcionog materijala, nego je bruto devizni priliv gotovo jednak neto deviznom prilivu.

Zbog toga sam za hitnu razradu politike i mjera za brži razvoj turističke privrede i njenih kapaciteta, za veće zahvate, a šta se sve može postići imamo najbolje primjere iz susjednih zemalja koje rješavaju svoje probleme platnog bilansa putem deviznog priliva od turizma.

Uvjereni sam da bismo mogli dvostruko povećati predviđeni plan, odnosno prvu koncepciju sedmogodišnjeg plana, gdje predviđamo 220 miliona dolara u turizmu u 1970. godini, jer kako je izgledalo nerealno prilikom izrade te koncepcije, danas to već izgleda sasvim realno, ali s obzirom na rastuće potrebe konvertibilne valute i naše neiskorišćene mogućnosti, ovaj plan mi izgleda kao i onaj iz 1961—1965. gdje smo doživeli iznenađenje.

Zaostajanje tempa izgradnje smještajnih kapaciteta i svih pratećih djelatnosti za potražnjom iz inostranstva može nam se svetiti, jer sve druge zemlje ubrzano grade kapacitete, te ako brže ne reagiramo ovi povoljni turistički tokovi mogli bi skrenuti u drugom pravcu. Devizni priliv iz turizma može nam omogućiti deviznu aktivu, znači i znatno proširenje međunarodne robne razmjene, veće mogućnosti za uvoz i lakše uklapanje u međunarodnu podjelu rada.

Predsjednik Osman Karabegović:

Da li još neko želi riječ? (Ne želi).

Predlažem da završimo diskusiju o ovoj tački dnevnog reda. Da Odbor za tekuća privredna pitanja na osnovi ovog izvještaja koji je podnijet, a koji ste i vi čuli, kao i diskusije, sačini zaključke. Oni mogu biti kraći od izvještaja jer ne treba da ponavljaju stvari iz diskusije koja je nedavno obavljena o kretanju privrede. Osim toga, vjerovatno će biti, u vezi s izradom analize završnih računa, opet raspravljani problemi tekuće privredne problematike, tako da mislim da bi se zaključci mogli svesti na ove probleme koje bi Vijeće donjelo, na probleme oko energetskog bilansa i pitanja investicija.

Da li se Vijeće slaže s ovim mojim prijedlogom da Odbor za tekuća privredna pitanja sačini kratke zaključke i da ih u toku rada sjednice donesemo?

Ja ne bih bio protiv toga da formiramo komisiju, samo bi bilo dobro da neko iz Odbora uđe u tu komisiju. Treba onda predložiti komisiju. Ako dozvolite ja bih predložio članove komisije.

Predlažem komisiju u ovakvom sastavu: Ilija Tepavac, Nikola Andrić, Prvoslav Raković, Mile Perković i Paško Romac. U toku daljeg rada sjednice oni treba da predlože kratke zaključke na osnovi izvještaja Odbora i na osnovi diskusije i određenih sugestija drugova poslanika.

Prekidam sjednicu i nastavljamo s radom u 16 časova i 30 minuta.

Nastavak sednice u 16 č 50 min

Predsjednik Osman Karabegović:

Nastavljamo s radom.

Komisija je završila sa zaključcima i ona će iznijeti prijedlog zaključaka. Pre nego što donesemo zaključke, dajem riječ potpredsjedniku Saveznog izvršnog vijeća Borisu Kraigheru.

Boris Kraigher (potpredsjednik Saveznog izvršnog veća):

Drugarice i drugovi, slažem se sa zaključcima i s izvještajem Odbora za tekuća privredna pitanja Privrednog veća. Iako nije potrebno da u vezi s ovim nešto naročito istaknem, čini mi se, s obzirom na današnju diskusiju i neke akcentirane probleme kao, i iznetu kritiku da je moja dužnost da drugovima poslanicima pokušam da dam odgovor u ime Izvršnog veća.

Svi se slažemo, a to su i osnovni stavovi materijala, da današnje, prilično akutne probleme u našoj privredi možemo da tretiramo kao probleme vrlo dinamičnog privrednog razvitka, koji je počeo još u toku 1963. godine, a koji se danas nastavlja još na višem nivou nego što je to plan za 1964. godinu predvideo.

Ovako visoka dinamika privrednog razvitka sigurno je mnogo više zaoštrila neke probleme o kojima smo mi već prošle godine govorili i o kojima je bilo govora još u situaciji stagnacije naše privrede u 1962. godini. Mi smo tada pokušali da pokrenemo privredu iz stagnacije donošenjem nekih mera u našoj opštoj privrednoj politici. Jedna od bitnih mera bila je vezana za određeno olakšanje situacije kroz kreditnu politiku s kojom smo pokušali da povećamo ličnu, a pre svega, investicionu potrošnju. Sem toga, prilično smo olakšali uvoz, i to osobito materijala i sirovina da bi privreda bila što ravnomernije snabdevena tim materijalima, da bi došlo do povećane proizvodnje, jer nam je svima bilo jasno da je izlaz iz te situacije, pre svega, u povećanoj dinamici same proizvodnje našta su bile usmerene sve mere i društveno-političkih organa i federacije. Mi smo već tada ukazivali na određene dispropo-

porcije i neravnomernosti u čitavoj strukturi naše privrede, a one su se već krajem 1963. i u početku 1964. godine postavile pred nas u vrlo akutnoj formi. Tu je, pre svega, pitanje deficita u platnom bilansu. Ovo je bila posledica takvog povećanja uvoza koji je, s jedne strane, omogućio razvijanje proizvodnje na visokom stepenu, a s druge strane, otvorio probleme platnog bilansa. Kao druga posledica ovakve politike, koju sada utvrđujemo, došlo je do porasta investicione potrošnje prilično iznad onoga što smo planom računali i što smo bili sposobni da predvidimo.

Mislim da je sasvim u redu kada drugovi kritikuju i traže ko je odgovoran što smo došli u takvu situaciju. No, mislim, da u takvoj privredi kao što je naša, s tolikim problemima, s tolikim unutrašnjim disproporcijama — to je pitanje odmeravanja da li smo sposobni u pravom momentu da procenimo gde smo i kakvim merama moramo da se poslužimo da bismo rešili odgovarajuće probleme.

Visoka dinamika privrednog razvitka traži brže rešavanje svih tih problema i drugovi su sasvim u pravu kada traže da odgovarajući organi brže rešavaju te probleme.

Meni je potpuno jasno da nije moguće rešavati te probleme samo apelom na privredne organizacije i mislim da je nama svima jasno da su potpuno u pravu oni koji kažu da nikako ne bi trebalo, sada, u toj situaciji, da se ide na privredne organizacije, pa da se smatra da su oni osnovni krivac tome. No, mislim da je isto tako pravilno ono što je jedan od drugova pre podne ovde u diskusiji kazao da nećemo nigde doći međusobnim optuživanjem koje ne vodi rešenju problema. Mi treba da tražimo rešenje na svim nivoima, upravo da pokušavamo da ih nađemo na svim nivoima.

Mislim da je isto tako potpuno u pravu onaj drug koji je govorio o tome da ne treba misliti da je samo federacija ta koja se bori za izvoz. Svi se mi danas borimo za izvoz. No, čitava ova akcija ipak traži i određeno mirno sagledavanje tih problema, traži da zbog ovakvih teškoća i disproporcija u koje dolazimo, ne gubimo nerve i da ne mislimo da smo došli u situaciju u kojoj sada treba da dignemo ruke od svega i da tražimo krivca, kada je prilično jasno da je to pitanje proveravanja naše sposobnosti, našeg znanja da pravilno ocenimo mere kojima bismo mogli da izađemo iz situacije u koju smo upali.

Pri tome ipak mislim da treba da vodimo računa o nekim činjenicama. Recimo, kada se govori o ovom prebacivanju investicione potrošnje koja ide u opštoj stopi, kao što se u ovom materijalu vidi, s indeksom 150 prema istom razdoblju prošle godine, što je sigurno daleko iznad naših mogućnosti i iznad toga što smo računali. Mislim da pri tome ipak treba da vodimo računa o tome kakva je sada struktura

toga. I kada to pogledamo, to je takođe dokumentovano u materijalu, vidi se da idemo u saveznim investicijama sa 131, u investicijama iz takozvanih decentralizovanih sredstava sa 154, u investicijama republičkih sredstava sa 179, u investicije iz lokalnih sredstava sa 149, iz fondova samih privrednih organizacija 118, iz ostalih sredstava 253. Kada onda pogledamo u apsolutnim kvantitativnim podacima šta to znači, jer bi moglo ispasti ovako — dobro, iz saveznih sredstava 131, to je ispod opšte stope, ali savezna sredstva su vanredno visoka, vanredno velika. U celini, u tim odnosima se nije mnogo promenilo u 1964. u poređenju sa 1963. godinom; investiciona potrošnja je bila na nivou 1963. godine od 460 milijardi, a investiciona potrošnja iz saveznih sredstava bila je na nivou 360. No, mi u isto vreme utvrđujemo da u investicionoj potrošnji učestvuju u 1963. godini sredstva privrede. privrednih organizacija svega sa 30%; sredstva federacije sa 27%. Dakle, visoka su, pre svega. lokalna sredstva, republička, ovi drugi oblici decentralizovanih sredstava i tu postizemo ovaj indeks od 154, 179, 253. Tu dolazi do visoke dinamike prebacivanja investicione potrošnje.

Merama koje danas preduzimamo za smirenje ove investicione potrošnje nikako ne apelujemo, ne bacamo drvlje i kamenje na komune, na republike, na decentralizovane faktore, ne apelujemo na njih nego preduzimamo i odgovarajuće mere. Nama je potpuno jasno da je do toga moralo da dođe, pre svega, zbog naše kreditne politike, kreditiranja obrtnih sredstava, gde smo mi išli vrlo široko u 1963. godini i u početku 1964. godine. Praksa je ukazala na to da neke restrikcije na tome području mogu vrlo ozbiljno da poremete sposobnost privrede za takvo dinamično povećavanje proizvodnje. No, mi smo morali tu da idemo na određeno smirivanje pre svega na osnovi ne nekih globalnih restrikcija, globalnih zahvatanja tih sredstava, kao što se to obično radilo, nego na osnovi traženja odgovarajuće, finansijske discipline. Kada smatramo da je tu potrebna određena finansijska disciplina, ne apelujemo na privredne organizacije, na tu disciplinu, nego preduzimamo i mere u tom pravcu, a apel koji upućujemo Skupštini, na skupštinskim organima, poslanicima, republikama, komunama itd. to je apel u tom smislu da damo tim merama odgovarajuću podršku, da zbog teškoća, zbog slabosti do kojih neophodno u takvoj situaciji dolazi, govorimo o tome kako te mere mogu da budu štetne za čitav naš privredni razvitak.

Mi smatramo da prvo što je potrebno da osiguramo to je da zaista svako može da koristi, da troši u investicijama samo sredstva kojima on zaista i raspolaže.

No, pošto privredne organizacije raspolažu sa vrlo malim sredstvima i pošto su ta njihova sredstva vrlo mnogo angažovana, pre svega

učešćem preko saveznih i lokalnih sredstava, smatramo da treba preduzeti mere za jačanje fondova privrednih organizacija.

Mere o kojima smo diskutovali u vezi sa problemima proširene reprodukcije, kada smo diskutovali o nekim osnovnim problemima našeg daljnjeg razvijanja privrednog sistema, su na toj liniji. To jest, da probleme postavimo na nov način tako da investiciona sredstva budu što više direktno vezana za onoga koji ta sredstva stvara. Naravno, mi tu ne smemo ići na raspoređivanje sredstava po privrednim organizacijama, nego moramo da stvorimo jedan sistem, odgovarajući kreditni sistem i bankarski mehanizam, u kojem će ta sredstva u bankama ipak ostati u rukama onih privrednih organizacija koja su ih stvorila i gde će one ipak imati učešća, upravo udela u politici korišćenja tih sredstava. Određenom kreditnom politikom, politikom odgovarajuće finansijske discipline moraćemo osigurati da banke pri tome zaista vode privrednu politiku i da ne ulažu tuđa sredstva u investicije, ako ta tuđa sredstva nisu banci stavljena na raspolaganje, ako ona njima ne raspolaze, dakle, ako nisu rokovi, oročavanje itd. u skladu sa uslovima pod kojima je banka do tih sredstava kod privrednih organizacija došla. Taj sistem bi trebalo da obezbedi to da je banka svakog momenta sposobna da prema svakoj privrednoj organizaciji, koja je njen komitent, odgovori na sve zahteve, na sve obaveze koje prema toj privrednoj organizaciji ima. Odmah kada uspostavimo takav odnos i osiguramo većinu investicionih sredstava u tim razmerama, mi postizemo dvoje. Postizemo da privredne organizacije raspolazu mnogo većim sredstvima nego što su raspolagale do sada jer se mi oslobađamo fiskalnog oduzimanja investicionih sredstava iz privrede i na bazi pozajmljivanja vršimo proces koncentracije i centralizacije sredstava u bankama. Time osiguravamo da banke, kao poslovne privredne jedinice, neće moći da idu u neracionalne investicije, u investicije za koje nemaju pokriće, za koje nemaju jasnu garanciju, to jest, da će im svaki plasirani dinar biti u odgovarajućem ugovornom roku vraćen.

No, taj sistem ćemo morati još da razradimo, taj sistem je još za sada, uglavnom, ideja. Kod nas, u organima savezne uprave, već se pripremaju svi materijali i mi smo uvereni da ćemo moći te mere da stavimo na diskusiju u Skupštini odmah posle odmora. Već predviđamo neke mere u tom pravcu, o njima je govoreno u materijalu, o njima je govoreno i u izveštaju Odbora za tekuća privredna pitanja Privrednog veća i ja o njima ne bih posebno govorio. To su one mere o kojima sada ovde govorimo, a koje ćemo doneti ovih dana, to jest, preduzećemo mere tamo gde je situacija u privredi najteža, gde se privredne organizacije oslobađaju od doprinosa od dohotka. Za sada je samo predlog Odbora za privredu Izvr-

šnom veću da se odustane od one obaveze koja je bila planom predviđena, to jest, da se ide na 10% zajam od privrednih organizacija za pokrivanje deficita federacije. Mi predlažemo da donesemo propise o tome da se obaveza prema kojoj se fiskalno oduzimaju investiciona sredstva od privrede za društvene investicione fondove već sada skine, pošto po našim propisima ta sredstva koja treba da se odvajaju u 1964. godini za društvene investicione fondove mogu da se koriste tek u 1965. godini po završnim računima. Dakle možemo te propise sada da donesemo, a da oni nemaju retroaktivnu snagu na naše privredne organizacije. No, pri tome moraćemo da sagledamo mogućnosti kako to najpametnije da rešimo, tako da ipak ne bismo ove društvene fondove komuna, republika, njihove banke, koji su na osnovi tih planiranih sredstava već ušli u odgovarajuće aranžmane, doveli u suviše tešku situaciju. No, neke mere ćemo morati tu da preduzimamo i to u takvom pravcu da će one tražiti i neku vrstu rebalansnog trošenja tih sredstava u idućim mesecima. Baš zato smatramo da to treba prilično hitno doneti. Verovatno to se neće moći odmah učiniti u celini, što bi značilo da 1965. godine tih sredstava, na koje su ove banke i ovi društveni investicioni fondovi računali i planirali, više nema, nego će biti odgovarajuće smanjena, a mi ćemo ih usmeriti na to da idu na odgovarajući rebalans svojih investicionih programa.

U istom smislu biće potrebno da rešimo i neka pitanja saveznih investicionih sredstava. Mi smo ta sredstva već u 1964. godini preneli na banke. Mi sada računamo s tim da savezne banke mogu da računaju samo sa sredstvima koja su već planirana, uglavnom s anuitetima, sa sredstvima koja su već do sada predstavljala akumulaciju na saveznom nivou za proširenu reprodukciju. Verovatno ćemo morati, u vezi s prezaduženošću, s problemima anuiteta itd. i tu da pravimo neke korekture, no, mi moramo ipak te stvari da sagledamo i ne bismo smeli da preduzimamo neke mere dok ih ne razradimo da ne bismo nanosili štetu našoj privredi.

Drugovi su u diskusiji mnogo naglašavali kako mi raznim merama od danas do sutra stvaramo teškoće privrednim organizacijama. No, mi moramo biti vrlo obazrivi i mi moramo da vodimo jednu politiku odgovornosti prema svima faktorima koji raspolazu sredstvima, prema samoupravnim organima na svim nivoima, to jest, moramo da vodimo odgovarajuću politiku koja može te faktore da usmerava na veću odgovornost pri odlučivanju o tim sredstvima, a ne da im ovakvim merama onemogućavamo da može svako da pere ruke i da nam kaže: vi ste nam oduzeli sredstva na koja smo računali i mi zato moramo da vršimo ovakve i onakve promene. To znači da moramo da bu-

demo umereniji što se tiče mera kojima rešavamo tu problematiku u kojoj se nalazimo, u kojima se nalaze naše privredne organizacije. Sigurno bi bilo najbolje da možemo da odmah idemo na likvidaciju doprimosa iz dohotka svih privrednih organizacija. Međutim, to predlažemo samo za one koje su u najtežoj situaciji. Mi za sada možemo samo toliko, to jest, onoliko sredstava koliko smatramo da može federacija da se odrekne, a koja su u dosadašnjoj raspodeli bila sredstva federacije. Ako bismo išli dalje, mi bismo svesno išli u deficit za finansiranje federacije. Dakle, svesno bismo ponavljali one greške koje smo toliko puta kritikovali u prošlosti, a koje su dovodile do pojačanja inflatornih kretanja. A u ovoj situaciji, kada moramo smiriti inflatorna kretanja, nikako ne smemo takvim sredstvima rešavati našu privrednu situaciju. A to znači da ćemo morati u nekim pitanjima, naročito s područja finalne raspodele, cena, a u nekim pitanjima i s područja čitavog sistema proširene reprodukcije, čitavog sistema raspodele, nešto učiniti tako da se privreda može pripremiti za tekući period. To znači sprovesti mere na takav način da one neće stvarati nove udare i poremećaje u privredi. Znači, moramo sve to svestranije razmotriti. Smatram da su to problemi koje ćemo morati, pre svega, rešavati u vezi s planom za 1965. godinu u vezi s prvim razdobljem našeg sedmogodišnjeg plana.

U vezi s tim dotakao bih se i pitanja platnog bilansa. Mislim da mere koje danas preduzimamo, preduzimamo ih pre svega na taj način što mobilizujemo sve snage za povećanje izvoza i nerobnog deviznog priliva. Ja mislim da mi u tom pogledu nismo u nekoj osobito kritičnoj situaciji, jer mi možemo očekivati u narednim mesecima veliku dinamiku turizma i nekih drugih oblika nerobnog priliva, pa smatramo da će to situaciju nešto poboljšati. Sem toga, politika povezivanja uvoza s izvozom, većeg, dinamičnijeg uključivanja banaka i u devizno poslovanje, u poslovanja na području spoljnotrgovinske razmene, sve su to privremene mere. No, bitne promene u tom pogledu ćemo sprovesti tek u planu iduće godine, a pre svega na liniji koja će, verovatno, biti u nekom smislu čak suprotna merama koje danas preduzimamo. I zbog toga je jasno da treba u tim merama da budemo prilično oprezni, jer kada danas idemo na veće stimulisanje izvoza, recimo, povećanju premija, na neke restrikcije u vezi s uvozom na bazi povećanja nekih tarifnih stopa itd. mi time normalno idemo na povećanje raspona u našem kursu, a to je u suprotnosti s orijentacijom smirivanja situacije u našoj privredi, s orijentacijom rešavanja problema proširene reprodukcije, pojačane dinamike proizvodnje, s našom orijentacijom na pojačano učešće u međunarodnoj raspodeli rada.

Dakle ovo su zaista palijativne mere koje nam u nekom pogledu otežavaju rešavanje u

pravcu koji smo u našim poslednjim diskusijama zauzeli u vezi s rešavanjem naših privrednih problema.

No, mislim da u toj situaciji moramo neophodno da idemo tim putem i s takvim merama. Pri tome je potrebno sačuvati mir, to se odnosi osobito na privrednike i političare u našoj zemlji, jer svaka nervoza baš u takvoj situaciji može samo još da pogorša situaciju i može da prouzrokuje još veće poremećaje u našem privrednom kretanju.

U celini, ipak, može da se tvrdi da privredni razvoj ima prilično visoku dinamiku, iako moramo da očekujemo na osnovi svih tih indikatora da će u bližoj budućnosti biti nešto smirenija dinamika povećanja proizvodnje, što je u vezi s čitavom analizom situacije i zdravo i potrebno u tom momentu, moramo ići na malo smireniji tempo razvitka, no, nikako u tome ne smemo da idemo predaleko i da dođemo u situaciju koja bi mogla da nas ponovo dovede do neke stagnacije. No, ako se padne sa 116, kakvo je stanje sada, na nekih 111, to je još uvek vrlo visoka dinamika, ali ipak nešto smirenija, u kojoj ćemo nešto lakše rešavati ove probleme s kojima se danas susrećemo. Onda bismo mogli središnije da priđemo rešavanju svih ovih dugoročnijih problema usavršavanja našeg privrednog sistema. To će nam omogućiti jaču dinamiku, pa ćemo moći da preduzmemo one mere koje su potrebne u vezi s našom orijentacijom na pojačano učešće lične potrošnje. To nije socijalno pitanje nego jedno od esencijalnih, bitnih pitanja daljnijeg stimuliranja ovakve dinamike privrednog razvitka danas kod nas. No, ta orijentacija zahteva neke mere neposredno danas. Ovakva politika traži ozbiljno smanjenje opšteg obima investicija u našoj zemlji, a, pre svega, zahteva bitne promene u strukturi investicija. Merama na području sistema proširene reprodukcije i nekim merama usmeravanja smatramo da ćemo moći u tom pogledu da izvršimo odgovarajuće promene koje su, pre svega, od najbitnijeg značaja za sprovođenje u život ove politike pojačanog učešća lične potrošnje u raspodeli nacionalnog dohotka. Jasno je da mi ne možemo dekretom pojačati raspodelu ličnog dohotka u raspodeli nacionalnog dohotka. Drug Tito je u završnoj reči na VI Plenumu o tome govorio — kada je bila reč o smernicama za delatnost Saveza komunistu u vezi s našom politikom na području privrede — tada je vrlo jasno naglasio da to nije pitanje dekreta i da sigurno nema više nikog danas u našoj zemlji koji bi mislio da je prosto moguće da se povise plate pa da se ovakva preraspodela postigne. Ta preraspodela zahteva određene mere u čitavoj našoj privrednoj politici, a, pre svega, na području strukture i investicija.

Dalje, ovakva politika traži bitne promene u čitavom obimu orijentacije naše privrede na

izvoz, na veliko povećanje izvoza da bismo mogli ići na vrlo veliko povećanje uvoza, na sasvim novu strukturu uvoza koja će omogućiti ovakvu politiku lične potrošnje, ovakvu politiku u pravcu raspodele nacionalnog dohotka.

Diskusija je dotakla sva pitanja naše privredne politike, pa bih hteo još nekoliko reči da kažem o našoj energetskej situaciji.

Sigurno je da je energetska situacija, kao što je drug Hafner pre podne kazao, ozbiljna, iako nije alarmantna i ne znam kako kritična. Ipak, ona je pozitivna kada računamo s tim da ćemo morati prilično da restringiramo potrošnju elektroenergije u 1964. godini, a to će sigurno imati negativan uticaj na svu našu privredu. No, pritom bih hteo da upozorim da je tačno ono što su drugovi govorili. Mi nismo celokupnu našu energetiku, uglj, elektroenergiju i ostale oblike s područja energetike, uključili u čitav naš privredni sistem. Mi smo njih, tako reći, držali van privrede na depresiranim cenama itd. Sve nam se to danas sveti. No, to su problemi koje opet nije moguće preko noći rešiti jer povišenje cena na tome području odmah otvara lančanu reakciju. Odmah se tu postavlja pitanje standarda, troškova života, svih uslova privređivanja čitavog niza privrednih grana. Sasvim je jasno da ne možemo olako da priđemo rešavanju te problematike, iako nam je ona bila poznata pre dve godine, i pre godinu dana. Mi neke probleme s područja uključivanja elektroprivrede u čitav naš privredni sistem sporo rešavamo. Ali, u današnjoj situaciji moramo da računamo s tim da je činjenica da su nas depresirane cene dovele do toga da je energetika postala, isto onako kao i radna snaga, faktor s kojim se u našoj privredi mnogo ne računa. Kada govorimo o potrebi povećanja ličnih dohodaka, mi polazimo sa stanovišta da je radna snaga kod nas toliko jeftina da neće biti ozbiljne bitke oko racionalnog korišćenja radne snage. Takođe je i energetika vrlo jeftina pa zato i nema ozbiljnog privređivanja na tom području, što pokazuje činjenica da je, recimo, prošle godine, u proizvodnji indeks bio 116, a u proizvodnji elektroenergije indeks je bio 119, a što se tiče investicija i mera za proširivanje kapaciteta to nije bio slučaj. Mi smatramo da ćemo moći to pitanje da rešavamo, u prvom redu, rešavanjem problema čitavog sistema proširene reprodukcije. Jer, u čitavom sistemu proširene reprodukcije došli smo u situaciju da su nam investicije na tom području vanredno skupe. Jedan od drugova je kritikovao zašto smo izbacili, recimo, oštetu za poplavljena zemljišta itd. u vezi s izgradnjom elektroenergetskih objekata. Mislím da je to bila prilično efikasna, iako pali-jativna mera, koja bi trebalo da dovede do većeg, do racionalnijeg korišćenja sredstava na tome području, do jeftinije izgradnje. Jer, iako su tu depresirane cene ipak moramo da kažemo

da su cene elektroenergije u proseku, naročito za specijalne potrošače, oko kojih danas najviše kukamo, prilično na nivou evropskih cena, da nisu mnogo ispod tih cena. Na tom području treba da vodimo računa o boljem ekonomisanju, dakle, o racionalnijem trošenju investicionih sredstava na tom području. A to mislimo da postignemo, pre svega, promenama u sistemu proširene reprodukcije.

Tim promenama u sistemu proširene reprodukcije mislimo da ćemo lakše rešiti i problem kako uključiti elektroprivredu u čitav naš privredni sistem, jer je to danas baš ono područje i onaj problem zbog kojeg se razni političko-teritorijalni interesi sukobljavaju, koji onda otežavaju privredno sagledavanje čitave problematike na tome području i principijelno rešavanje uključivanja elektroprivrede u naš privredni sistem. Tu postoji i drugi put. Mogli bismo na tom području da sprovedemo čvrstu centralizaciju. Ali praksa iz prošlosti, kada je na tom području bila najčvršća centralizacija, ukazala je da su tada bili najveći gubici, najneracionalnije korišćenje sredstava, najneracionalnije korišćenje energije itd. Ipak, raznim merama postignuto je nešto bolje ekonomisanje i na tom području našeg privređivanja i naše privrede.

Zbog toga sam uveren da mi možemo da tražimo rešenja samo na putu čvršćeg uključivanja čitave energetike u naš privredni sistem. No, u današnjim uslovima, kada se javlja problem osobito u odnosu na specijalne potrošače, u čitavom našem sistemu, za sada, po našem zakonu, po čitavoj organizaciji stvar je tako postavljena da su specijalni potrošači oni koji se tretiraju kao neka vrsta pufer-potrošača, koji zbog toga imaju formalnu i jeftinu energiju, jer imaju ugovor s elektroprivredom po kome kada je elektroprivreda u deficitu onda je i on prvi koga izbacuje iz mreže, ali zato on ima jeftinu energiju. To znači da rizik toga izbacivanja, više-manje, u sadašnjem sistemu, mora da podnosi on. Ako hoćemo da to podnosi elektroprivreda, onda moramo znatno povisiti cene elektroprivredi da bi ona mogla te rezerve da ukalkulira i da bi mogla s tim da računa, a to znači da moramo bitno menjati čitav sistem. No, meni je potpuno jasno da smo mi danas došli u takvu situaciju da ćemo o tome morati da vodimo računa. Ali, uveren sam da će se baš pitanje specijalnih potrošača drukčije postaviti na području elektroenergije u pogledu potrošnje električne energije kada ćemo uspeti da rešimo i problem uključivanja elektroenergije u naš privredni sistem i probleme proširene reprodukcije.

Hteo bih na kraju još samo da vas zamolim da zaista shvatimo da mere koje mi danas preduzimamo zapravo su ono o čemu smo govorili pre pola godine ili poslednjih nekoliko meseci, a to su: mere na području čitavog sistema pro-

širene reprodukcije i korenite mere na području cena, koje ćemo razmotriti s čitavom problematikom primarne i sekundarne raspodele u našem privrednom sistemu. A to smatramo da ćemo moći uraditi tek krajem ove godine, a da bismo to postigli, pored mera koje ovde preduzimamo, treba da apelujemo na odgovarajuću svest svih subjektivnih snaga u privrednim organizacijama, u komunama, u republikama, u komorama, u sindikatima, u svima našim društvenim institucijama, naravno, isto tako, i u odgovarajućim saveznim organima, da bismo mogli što bolje da prevaziđemo trenutne teškoće i da se na taj način što bolje pripremimo za ozbiljnije mere koje ćemo morati u 1965. i 1966. godini preduzeti za otklanjanje tih strukturalnih problema u čitavom našem privrednom životu.

Predsednik Osman Karabegović:

Mogli bismo diskusiju o ovoj tački da privodimo kraju.

Mislim da su i diskusija i izlaganje druga Kraighera ukazali i osvijetlili probleme i pokazali svu složenost i širinu naše privredne problematike. Ta složenost problema u jednoj takvoj dinamičnoj privredi, što je drug Kraigher maloprije razjašnjavao, a što su i drugovi poslanici istakli, traži, zaista drugi prilaz u rješavanju tih problema. I, čini mi se, moramo u ovoj diskusiji naglasiti da se traži jedan načelniji, perspektivniji prilaz rješavanju tih problema. Jer, ako opet nađemo kratkoročna rješenja, ako ona ne budu riješena u perspektivi razvitka naših društvenih odnosa, našeg privrednog sistema, ubrzo će se pokazati slabosti.

I zato ja razumem ovo upozorenje druga Kraighera o smirenom načinu prilazanja tim problemima. Smiren način ne znači odgađanje problema, ali, on znači uvažavanje svih tih okolnosti i teškoća, tog cjelokupnog procesa i povezanosti jednog problema s drugim.

Mislim da je ova diskusija vrlo korisna i zato što je pružila mnogo informacija, mnogo podataka, mnogo činjenica što je za zajedničko sagledavanje problema veoma važno. Česti nesporazumi proističu iz nedovoljne informisanosti i obaveštenosti.

Molio bih druga Nikolu Andrića da iznese prijedlog zaključaka Komisije koju smo prije podne izabrali.

Nikola Andrić: (Izborna jedinica Zvornik):

Mi smo pokušali da u pripremanju zaključaka koncentrišemo sve te zaključke na one osnovne probleme koje je danas diskusija istakla. Mi smo pokušali i težili da u zaključke uđu sva ona pitanja koja smatramo da su u kompleksu problema koji danas postoje, koji su rešavani a i koji su tretirani, a koji su bitni, suštinski problemi pred kojima se danas nalazimo.

Z A K L J U Č C I

PRIVREDNOG VEĆA SAVEZNE SKUPŠTINE U VEZI S PRIVREDNIM KRETANJEM U OVOJ GODINI

Razmatrajući tekuća privredna kretanja u ovoj godini Privredno veće konstatuje da su u prva četiri meseca ostvareni rezultati u privredi, a naročito u oblasti proizvodnje i produktivnosti rada.

Međutim, visoka privredna aktivnost u ovoj godini otvorila je neke nove probleme i uticala na jače zaoštavanje već ranije ispoljenih problema. U vezi s tim, Veće smatra:

Jedan od osnovnih problema koji remeti stabilnost u privredi i nepovoljno deluje na ostala privredna kretanja proizlazi iz činjenice što se obim investicija kreće iznad planom predviđenih okvira i iznad razvoja materijalne proizvodnje. Ovakav porast investicija delom je rezultat veće koncentracije sredstava za investicije u fondovima društveno-političkih zajednica i oročenih sredstava, kao i nedostatka finansijske discipline. Ima mnogo slučajeva da se ulazi u investicije bez pokrića i da se sredstva koriste za investicije u osnovna sredstva. Zbog toga Veće smatra da treba preduzeti konkretne i odlučne mere za usklađivanje investicione potrošnje s materijalnim mogućnostima i s ostalim privrednim kretanjima. Takođe je potrebno zaoštriti odgovornost u trošenju sredstava kod svih investitora i obezbediti što jaču finansijsku disciplinu na sektoru investicija. U tom cilju potrebno je preduzeti sve mere odgovornosti i obustaviti izgradnju svih objekata za koje nisu obezbeđena sredstva. Veće je pozitivno ocenilo mere koje su u ovom pravcu preduzele neke republike. Isto tako potrebno je pristupiti ukidanju plaćanja doprinosa investicionim fondovima društveno-političkih zajednica, jer su sredstva tih fondova jedan od značajnih uzroka poremećaja na sektoru investicione potrošnje.

Drugi faktor koji nepovoljno deluje na privredna kretanja proizlazi iz neusklađenosti i potreba privrede. Ove neusklađenosti nastale delom usled nepovoljnih hidroloških prilika pojačane su nedovoljnom i sporom izgradnjom energetskih objekata. Pri tome se javljaju i problemi proizvodnje uglja usled čega je otežano snabdevanje termoelektrana, a ispoljavaju se i teškoće u normalnom snabdevanju potreba široke potrošnje ugljem.

Problemi u oblasti energetike posebno se nepovoljno odražavaju na proizvodnju reprodukcionijskih materijala, radi ograničavanja koja se uglavnom na njih primenjuju. Uz teškoće pri uvozu ovih materijala, ovo stanje nepovoljno deluje na proizvodnju i ometa uspešnije izvršenje zadataka u izvozu.

Imajući u vidu sve ove okolnosti, Veće je mišljenja da treba preduzeti energičnije mere za što bržu izgradnju i završetak započetih energetskih objekata. Takođe je potrebno ubrzati realizaciju zaključaka o izgradnji elektrana i pristupiti rešavanju ekonomskih i organizacionih problema elektroprivrede. U tom smislu Veće predlaže da po mogućnosti nadležni savezni organi što pre predlože Saveznoj skupštini konkretne mere za rešavanje ovih problema. Isto tako potrebno je da nadležni privredni organi i društveno-političke zajednice preduzmu odgovarajuće mere za blagovremeno i uspešno snabdevanje široke potrošnje ogrevom, kako se ne bi ponovile slabosti iz ranijih godina.

Na sektoru platnog bilansa ispoljili su se ozbiljni problemi zbog nesklada između izvoza i uvoza. Bez obzira što je izvoz u odnosu na prošlu godinu relativno značajno povećan, on osetno zaostaje za uvozom i sužava mogućnosti većeg uvoza potrebnih reprodukcionijskih materijala za mnoge privredne organizacije. Već se javljaju i prilične teškoće kod nekih privrednih organizacija u pogledu snabdevanja najneophodnijih reprodukcionijskih materijala iz uvoza. U tom cilju potrebno je putem ekonomskih i drugih mera uticati na značajnije povećanje izvoza, jer je to jedan od bit-

nih faktora za brži i skladniji razvoj naše privrede. Takođe je potrebno preduzeti i odgovarajuće mere u pravcu većeg priliva deviza od nerobnih usluga.

Dajući podršku merama koje preduzima Savezno izvršno veće u cilju otklanjanja ispoljenih problema u tekućim privrednim kretanjima, a posebno u oblasti energetike i investicija, Privredno veće poziva sve privredne organizacije i sve društveno-političke faktore, da se svestrano založe na što doslednijem sprovođenju ovih mera kako bi se savladale ispoljene teškoće i obezbedio dalji brži i skladniji privredni razvoj.

Predsednik Osman Karabegović:

Čuli ste prijedlog zaključaka. Da li se Vijeće slaže s ovim prijedlogom zaključaka? Ima riječ Ibro Imamović, poslanik.

Ibro Imamović (Izborna jedinica Mostar):

Predlažem da se u posljednjoj stavci, gdje se pozivaju sve privredne organizacije da se realiziraju planski zadaci u izgradnji, između ostalih navedu i banke, to je i njihova dužnost.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li se drugovi poslanici slažu s ovim? (Slažu se).

Želi li još ko riječ? Ima riječ Vladimir Konstantinović, poslanik.

Vladimir Konstantinović (Izborna jedinica Sremska Mitrovica):

Na jednoj od narednih sednica raspravljace se problemi poljoprivrede, pa mislim da bi trebalo da se neko zaduži da prouči probleme stočarstva. Ja bih vas samo upoznao da sada, ovog momenta, u Vojvodini ima 150.000 svinja koje klanična industrija ne može da otkupi od individualnih proizvođača. Ja mislim da je to vrlo hitan problem i da treba stupiti u kontakt s Privrednom komorom Srbije, koja je već o tome raspravljala, i da to treba da bude jedan od zaključaka. Klanice neće da otkupljuju svinje, cena je pala od 350 na 300 dinara, a seljaci su počeli da kolju i krmače koje su bile za priplod, a prasiće daju za bagatelu.

Predsednik Osman Karabegović:

U vezi s prijedlogom druga Konstantinovića da se ovo pitanje iz stočarstva unese u tekuće probleme stočarske proizvodnje, hteo bih da kažem da ćemo 23. ovog meseca imati široku raspravu o problematici u oblasti poljoprivrede, pa se ovi problemi mogu tada raspraviti, tako da ne bismo to sada morali unositi u ove zaključke.

Da li ima još nekih dopuna? (Nema).

Prema tome, konstatujem da Vijeće usvaja ove zaključke.

Tim smo zaključili diskusiju o ovoj tački i određujem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Predsednik Osman Karabegović:

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Prijedloga zakona o oslobođenju odre-

đenih djelatnosti od doprinosa iz dohotka. Za ovu tačku dnevnog reda poslanicima je dostavljen Prijedlog zakona o oslobođenju određenih djelatnosti od doprinosa iz dohotka.

Pored toga, jutros je poslanicima podijeljen Izvještaj Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine. Predstavnik Saveznog izvršnog vijeća je Dušan Čehovin, pomoćnik saveznog sekretara za opšte privredne poslove, a povjerenici Milica Pantelić i Božidar Đinić, viši savjetnik u Saveznom sekretarijatu za opšte privredne poslove.

Otvaram opšti pretres po ovom prijedlogu zakona, zajedno s izvještajem Zakonodavno-pravne komisije. Da li se ko javlja za riječ? (Ne javlja se niko).

Prelazimo na pretres teksta Prijedloga zakona.

Ima riječ drug Ante Vidović, poslanik.

Ante Vidović (Izborna jedinica Zagreb I):

Drugovi poslanici, možda neće na prvi pogled izgledati da je potrebno, sada, kada diskutujemo o Prijedlogu zakona o oslobađanju određenih djelatnosti od doprinosa iz dohotka, da dam jedan prijedlog. Ali, ja smatram da je baš u ovom trenutku podesno prigovoriti obrazloženju koje je dato uz zakon. Ono nije sveobuhvatno i samo tretira jedan dio privrede.

Iako se potpuno slažem s Prijedlogom zakona i na sam zakon, ovakav kakav je on dat, nemam primjedbe, smatrajući da je to u duhu zaključaka Savezne skupštine. Međutim, argumenti koji su iznijeti u obrazloženju ovog zakona jednako se mogu proširiti i na ostalu privredu, a posebno na industriju.

Mislim da bi nama, poslanicima posebno, dobro poslužili materijali koji bi cjelovito obradili ovu problematiku, a posebno ostalih industrijskih grana. Zato predlažem da se izvrši opširna analiza kretanja dohotka u radnim organizacijama nakon analize završnih računa za 1963. godinu i nakon toga proširi član 1. ovog Zakona na one radne organizacije za koje se ukaže potreba nakon izvršene analize, to jest, da se taj zakon i na njih primjeni.

Mislim da aktuelnost ove problematike zahitijeva da se priprema ovog materijala ažurira i pripremi za jednu od jesenjih sjednica Privrednog vijeća, iako je drug Kraigher u svojoj diskusiji nagovestio dolazak ovih materijala pred tijela Skupštine, i mislim da nije naodmet da mi budemo nešto egzaktniji u preciziranju svog traženja u pogledu ovih materijala.

Predsednik Osman Karabegović:

Ovo se može smatrati kao prijedlog na sam tekst zakona.

Molim predstavnika Saveznog izvršnog vijeća da iznijese svoje mišljenje o ovom prijedlogu poslanika Vidovića.

Predstavnik SIV-a:

U vezi s predlogom druga poslanika Vidovića, hteo bih samo da upoznam ovaj Dom sa sledećim:

U organima savezne uprave sada se pripremaju analize završnih računa za 1963. godinu. Već je izrađena analiza Službe društvenog knjigovodstva i ovih dana će biti razmatrana analiza Sekretarijata za opšte privredne poslove o tom pitanju. Takođe su u pripremi analize završnih računa pojedinih oblasti kao što je: poljoprivreda, građevinarstvo, zanatstvo, privreda i druge. Ja mislim da će do odmora Savezne skupštine svi ovi materijali biti predmet diskusija u odborima kao i u domovima.

Predsednik Osman Karabegović:

Mogu ovdje reći da mi imamo u planu razmatranje završnih računa koje je drug Vidović napomenuo. Posle tih razmatranja, sigurno je da će se položaj onih grana, koje budu sa stanovišta te raspodjele u najtežem položaju, primjeniti ova praksa i ove mjere.

Pre prelaska na pretres teksta ovog zakonskog prijedloga želim da obavestim Vijeće da sam primio predstavku Savjeta za novinsku i izdavačku djelatnost Savezne privredne komore i poslovnog udruženja ovih djelatnosti u kojoj se traži da se ovaj prijedlog zakona dopuni u tom smislu da se oslobodjenje od plaćanja dohotka proširi i na štamparsku djelatnost novinskih preduzeća.

Ovu predstavku je pretresao Odbor za tekuća privredna pitanja, pa molim predstavnika Odbora, druga Iliju Tepavca, da o tome obavijesti Vijeće.

Ilija Tepavac (Izborna jedinica Sombor):

Drugovi i drugarice poslanici, kao što ste obavješteni ova predstavka upućena predsjedniku Privrednog veća bila je razmatrana na jučerašnjoj sednici Odbora za razmatranje tekućih pitanja u privredi.

Ta predstavka, koju su uputili Savet za novinsku i izdavačku djelatnost Savezne privredne komore i poslovno udruženje nije obilovala nekim većim materijalima, bila je podneta neposredno uoči sednice Odbora, bila je obrazložena na 12 strani ovoga zakona što se upravo odnosi na ove djelatnosti. Sem toga, sednici Odbora prisustvovao je i predstavnik Sekretarijata za opšte privredne poslove koji je obavjestio Odbor zbog čega nije bilo moguće da se još u razradi ovoga nacrtu zakona uzme u obzir ova primedba koju su stavili Savet za novinsku i izdavačku djelatnost Savezne privredne komore i njihovo poslovno udruženje.

Na osnovi svega toga, Odbor za razmatranje tekućih pitanja u privredi stao je na stanovište da njihov predlog treba da dobije odgovarajuće mesto u postojećem tekstu zakona, jer smo se rukovodili jednim osnovnim princi-

pom, a to je da se oslobađaju doprinosa određene privredne organizacije, onda ima opravdanja i za jedan amandman u tom smislu koji bi oslobodio ovog doprinosa i ove organizacije o kojima je reč.

Mi smo se odlučili da podnesemo i jedan amandman u tom smislu, iz čisto principijelnih razloga, jer smo dobili informaciju da se i u organima uprave o tome vodila diskusija i da se ovaj deo, koji bi se ostavio pomenutim preduzećima, odliva u fondove republika za unapređenje izdavačke djelatnosti. Rukovodeći se ovim osnovnim principom stali smo na stanovište da treba tačka 8. član 1. da se dopuni. Sadašnja tačka 8. glasi ovako: »Novinske i izdavačke djelatnosti i prodaja sopstvenih i tuđih izdanja, od strane novinskih i izdavačkih radnih organizacija«.

Odbor je jednoglasno usvojio amandman koji bi bio dopuna ove tačke 8. u članu 1. pa bi tačka 8. glasila:

»Novinske i izdavačke djelatnosti, štamparska djelatnost novinskih preduzeća, i prodaja sopstvenih i tuđih izdanja od strane novinskih i izdavačkih radnih organizacija«.

Obaveštavam ovaj Dom da je Odbor jednoglasno stao na stanovište da ovaj amandman podnese Veću i da se Veće o njemu izjasni.

Predsednik Osman Karabegović:

Molim predstavnika Saveznog izvršnog vijeća da iznijese mišljenje o amandmanu.

Predstavnik SIV-a:

Pre svega, hteo bih da objasnim, odnosno da podsetim kakav je sadašnji režim u toj oblasti. Kada je reč o novinskoj djelatnosti, toj grani ustupljen je celokupan doprinos iz dohotka u celini i one ne plaćaju doprinos republičkim fondovima.

U pogledu izdavačke djelatnosti, ustupljen je doprinos iz dohotka u celini, ali, 50% od ustupljenog doprinosa iz dohotka su ove organizacije obavezne da uplaćuju u republičke fondove za unapređenje izdavačke djelatnosti.

Kada je reč o grafičkoj djelatnosti, to je treća grupacija s ovog područja, naime štamparijama, ustupljen je doprinos, takođe u celini, s tim da je ta grupacija obavezna da taj doprinos ustupi takođe u celini u republičke fondove za unapređenje izdavačke djelatnosti.

Ovim predlogom, kod ove grupacije, to jest, novinske djelatnosti, menja se stvar utoliko što sada novinska preduzeća nisu više obavezna da plaćaju doprinos društvenim investicionim fondovima. Kada je reč o izdavačkoj djelatnosti, izdavači ne bi bili više obavezni da plaćaju 50% ovim fondovima za unapređenje djelatnosti, a takođe bi bili oslobođeni od plaćanja doprinosa društvenim investicionim fondovima.

Savezno izvršno veće, kada je imalo ovo pitanje na dnevnom redu, razmatralo je i predlog novinskih preduzeća da se to proširi i na štamparije, u okviru ovih novinskih preduzeća, to jest, na štamparsku delatnost novinskih preduzeća.

Međutim, Savezno izvršno veće je mišljenja da u sadašnjem momentu ne bi trebalo da dođe do promene ovakvog režima kakav sam sada izložio, odnosno do promena koje se ovim zakonom predlažu. I to sa razloga što bi to odmah postavilo na dnevni red problem neujednačenog položaja štamparija u okviru novinskih preduzeća i ostalih štamparija u okviru kombinata, a i štamparija koje su samostalne. Prema tome, to bi dovelo do određene komplikovane situacije i odnosa u pogledu štamparija u kombinatima i van njih.

Pored toga, već ovim predlogom se smanjuju prihodi republičkih fondova za unapređenje izdavačke delatnosti za oko 17%, odnosno oko 400 miliona dinara. Imajući to u vidu, Savezno izvršno veće stalo je na stanovište da sadašnji režim s ovim promenama bi trebalo da ostane za sada, u ovom momentu, na snazi, pogotovo što se imalo u vidu da do kraja ove godine treba posebno ispitati ove probleme u dva pravca.

S jedne strane, u pogledu opšteg položaja, kako novinskih preduzeća tako i izdavačkih i grafičkih, a s druge strane, da se nađu rešenja i za problem finansiranja unapređenja izdavačke delatnosti u republikama. Zbog toga molim da sada ovaj amandman, koji je predložio Odbor za tekuća privredna pitanja, ne dođe u obzir.

Predsednik Osman Karabegović:

Drugovi poslanici, zakon nije donijet ako ga ne donesu oba vijeća u istom tekstu. Savezno vijeće je donijelo ovaj zakon, odbivši ovaj amandman koji je predložio naš Odbor za tekuća privredna pitanja.

Pošto su se sada ispoljila neslaganja u stavu predstavnika Saveznog izvršnog vijeća i Odbora, koji ostaje pri svom prijedlogu, da li Odbor i posle ovog objašnjenja predstavnika Saveznog izvršnog vijeća ostaje pri prijedlogu ovoga amandmana?

Ostajete li pri amandmanu, družo Tepavac?

Ilija Tepavac:

Ja ostajem pri ovome, ali, ako se želi mišljenje Odbora, onda je potrebno da Odbor održi kraći sastanak i da se izjasni.

Predsednik Osman Karabegović:

Molim da se objasnimo. Da li je odbor za tekuće privredne probleme imao ovu argumentaciju kada se izjasnio za ovaj amandman, da li je imao argumentaciju da bi bio nejednak tretman štamparija, onih samostalnih i onih u okviru novinskih preduzeća?

Ilija Tepavac:

Imao je u vidu. Samo, imao je u vidu i drugu argumentaciju. Prema tome, Odbor ostaje pri ovome, a Veće neka se izjasni.

Predsednik Osman Karabegović:

Onda moramo glasati o amandmanu. Mora Vijeće da glasa o amandmanu.

Stavljam amandman na glasanje. Ko je za amandman i prijedlog Odbora za tekuća privredna pitanja da se štamparijama u okviru novinskih preduzeća ukine doprinos molim da digne ruku? (Manji broj poslanika diže ruku). Ko je protiv? (Većina diže ruku).

Prema tome, većina je odbila amandman.

Da li želi još neko riječ?

Ima riječ drug Tomislav Krnić, poslanik

Tomislav Krnić (Izborna jedinica Šibenik):

U članu 1. tačka 3. stoji »proizvodnja obojenih metala osim djelatnosti valjanja obojenih metala«. Molim da se da obrazloženje zbog čega je izdvojena djelatnost valjanja obojenih metala.

Predsednik Osman Karabegović:

Molim predstavnika Saveznog izvršnog vijeća da da odgovor.

Predstavnik SIV-a:

Kao što je tu u obrazloženju rečeno, pri likom pripremanja ovoga Predloga zakona o oslobađanju određenih delatnosti doprinosa iz dohotka, imalo se, pre svega, u vidu osnovna sirovinska delatnost u našoj privredi koja je zbog raznoraznih razloga u ovom trenutku u najtežem položaju. Na ovom području u sadašnjem momentu su najteži problemi materijalne prirode, a i potrebe za ubrzanim razvojem ove privrede.

S druge strane, ova delatnost ima plafonirane cene ili cene pod čvrstom kontrolom, a zatim, niski su lični dohoci. Kao prvi korak u pravcu izvršavanja odluka i rezolucije Savezne skupštine smatralo se da treba poći upravo od ovih osnovnih sirovinskih delatnosti, od proizvođača sirovina. Prema tome, ovaj predlog nije uzimao u obzir dalju preradu sirovina, kao što su valjani i vučeni proizvodi obojene metalurgije. To ne znači da u toku godine, kada ovo pitanje bude dalje proučavano u kompleksu celokupnog menjanja našeg sistema politike, cena itd., da se neće u ovom pravcu vršiti izmene. Kažem, to je prvi korak koji je u tom pravcu učinjen i to je razlog zašto nije uzeta u obzir dalja prerada.

Predsednik Osman Karabegović:

Izvinite, da li se može unijeti argument da su preduzeća za valjanje bakra i druga obojena metalurgija u drugom položaju u odnosu na si-

rovine. Sada se ide na ukidanje doprinosa samo kod sirovinске industrije. Zato što ona raspolaže s najmanjim fondovima, s najmanjim sredstvima.

Da li još ko želi riječ?

Tomislav Krnić:

Ako ćemo formalno prihvatiti obrazloženje da se tretira samo pitanje sirovina, onda, u redu. Ali, sve ovo drugo što je rečeno, ja mislim da ne stoji. Ja govorim samo o valjaonici aluminijuma. Znatno su niži lični dohoci u valjaonici aluminijuma, nego u tvornici glinice i aluminija u Kidričevu, a takođe su niži i fondovi. Želim to samo konstatirati kao činjenicu.

Predsjednik Osman Karabegović:

Teškoća kod ovog zakona je u tome što je izdvojio jedan deo grana, onih najprioritetnijih sa najtežim uslovima privređivanja. Teškoće sigurno proizlaze iz toga što ima još grana koje bi trebalo da uđu u ovaj zakon. Ali, drugovi, treba imati u vidu da je ovo jedna privremena mera, jer mi smo pred ukidanjem ovog doprinosa za 1965. godinu. Ja to ne mogu tvrditi, ali, će se, vjerovatno, ići na to da se u čitavoj privredi ukine taj doprinos. Malo prije smo diskutovali o štamparijama. Vrlo je neloogično da štamparije u novinsko-izdavačkom preduzeću budu tretirane drugačije od drugih. Mi bismo mogli još dosta grana da redamo kojima bi trebalo ukinuti doprinos. Međutim, ja sam mišljenja kao i drug Vidović, to jest, videćemo prilikom analize završnih računa koliko postoji mogućnosti za to. Treba imati u vidu da su sada sačinjeni planovi i bilansi svih organa na bazi određenih sredstava.

Da li drug poslanik iz Šibenika, Krnić, insistira na nekom amandmanu u odnosu na ovaj zakon?

Tomislav Krnić:

Ne mogu insistirati na nekom amandmanu, jer smatram da čitav prijedlog nije objektivno obrazložen, već samo formalno, tek se počelo rešavati. Smatram da neke stvari nisu do kraja sagledane i ja ću se uzdržati od glasanja.

Predsjednik Osman Karabegović:

Ima li još neko neki prijedlog, ili želi da diskutuje o ovom prijedlogu? (Nema).

Stavljam Prijedlog zakona o oslobođenju određenih djelatnosti od doprinosa iz dohotka s izveštajem Zakonodavno-pravne komisije na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku? (Većina diže ruku). Da li ima neko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržava od glasanja? (Jedan poslanik diže ruku).

Objavljujem da je Vijeće usvojilo Prijedlog zakona o oslobođenju određenih djelatnosti od doprinosa iz dohotka zajedno s izveštajem Za-

konodavno-pravne komisije Savezne skupštine, s jednim uzdržanim glasom.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres prijedloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije. Za ovu tačku dnevnog reda poslanicima je dostavljen Prijedlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije. Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine obavestila me je pismeno da nema primjedaba na tekst ove odluke.

Predstavnik Saveznog izvršnog vijeća je Vladimir Cerić, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za finansije, a poverenik Ilija Nikolić, savetnik u tom sekretarijatu.

Otvaram opšti pretres Prijedloga ove odluke. Ko želi riječ? (Niko se ne javlja).

Pošto niko ne želi riječ, prelazimo na pretres teksta Prijedloga odluke. Da li neko želi riječ o tekstu Prijedloga odluke. (Ne želi).

Pošto se niko ne javlja za riječ, stavljam Prijedlog ove odluke na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće jednoglasno usvojilo Prijedlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: Neki aktuelni problemi prelaska na skraćenu radnu sedmicu.

Za ovu tačku dnevnog reda poslanicima je dostavljen materijal Odbora za pitanja rada Saveznog vijeća »Neki aktuelni problemi prelaska na skraćenu sedmicu« sa zaključcima Komisije Saveznog izvršnog vijeća za radno vreme, kao i stavovima Odbora za pitanja rada Saveznog vijeća i grupe poslanika Privrednog vijeća za skraćivanje radnog vremena u vezi sa prelaaskom na skraćenu radnu sedmicu.

U vezi s ovim pitanjem uvodno izlaganje daće savezni sekretar za rad, drug Risto Džunov.

Dajem riječ drugu Džunovu.

Risto Džunov (savezni sekretar za rad):

Drugarice i drugovi poslanici, ima nešto više od godine dana kako je donet novi Ustav. Glava III Ustava koja govori o slobodama, pravima i dužnostima čoveka i građanina određuje pored ostalog i to da je radno vreme ograničeno i da nova radna sedmica u načelu neće trajati duže od 42 časa.

Istorijat procesa skraćivanja radnog vremena je poznat pa nema potrebe da ga detaljnije iznosimo. Od prve industrijske revolucije pa do danas radnička klasa je teškom ali beskompromisnom borbom uspevala da trajanje radnog dana postepeno smanjuje. Potrebno prethodnim pribojavanjima poslodavaca, produktivnost rada je posle svakog skraćivanja uvek

opet toliko narasla da su posledice gubitka fonda radnog vremena više nego izjednačene. Taj proces se stvaranjem sve većeg broja socijalističkih zemalja, u sasvim drugim društvenim uslovima i na drugi način, ali ipak dosledno nastavljao, tako da se može govoriti o opštem svetskom kretanju ka sve većoj produktivnosti rada, uporedo s kretanjem ka sve kraćem radnom vremenu i postupnom približavanju ostvarenja jedne Marksove misli, to jest, da je cilj društvenog progressa:

»Slobodni razvoj ličnosti, a ne skraćivanje potrebnog radnog vremena da bi se stvorio višak rada nego, uopšte, skraćivanje potrebnog društvenog rada na minimum, čemu će onda odgovarati umetničko, naučno i drugo obrazovanje pojedinaca tokom onih časova koji su za sve njih postali slobodni...«

Donošenjem novog Ustava i mi smo se ukopčali u taj svetski proces ocenjujući da nabujale proizvodne snage našeg društva omogućuju i traže prelazak na kraće radno vreme.

Promena trajanja i raspodela radnog vremena duboko zadire u kompleks osetljivih pitanja: u efikasnost poslovanja radnih organizacija, u privredni mehanizam čitave zajednice, u lični život radnih ljudi i njihovih porodica, u složeno tkivo gradskih i komunalnih odnosa i njihovih gusto isprepletenih međusobnih zavnosti.

Krajnji cilj uvođenja kraćeg radnog vremena jeste humanizacija rada kroz njegovo postepeno oslobađanje. A to znači da uvođenje kraćeg radnog vremena moramo sprovoditi uporedo sa takvim povećanjem produktivnosti rada i tolikim poboljšanjem ekonomičnosti i rentabilnosti poslovanja da bi u isto vreme postojano rasli realni lični dohoci i životni standardi radnih ljudi uopšte. Zato smo pre godinu dana pristupili sistematskom proučavanju iskustava nekih zemalja, koje su već ranije počele s uvođenjem radne sedmice kraće od 48-časovne. U isto vreme smo počeli organizovati plansko sakupljanje i analiziranje sopstvenih iskustava u manjem broju naših radnih organizacija.

Pred vama je rezime jedne obimnije analize koja je pokušala da sagleda ne samo suštinu, nego i veličnu uticaja kraćeg radnog vremena na neka privredna kretanja i društveni život u celini. Tu analizu je zajednička sednica Odbora za pitanja rada Saveznog veća i Grupe privrednog veća za skraćivanje radnog vremena pre desetak dana povoljno ocenila i u celini usvojila. Tom prilikom su Odbor i grupa izrazili mišljenje da bi veća Savezne skupštine posle diskusije o problemima skraćivanja radnog vremena trebalo da zauzmu stavove u pogledu nekih pitanja koja su se u poslednje vreme otvarala

Dopustite mi zato, drugarice i drugovi, da u najkraćim crtama ukažem na neke važnije

aspekte tog problema posmatranog, prvo, s gledišta narodne privrede u celini, zatim s gledišta pojedinih radnih organizacija, a konačno i samih radnih ljudi i njihovih porodica.

U analizi se došlo do zaključka da je dosadašnji razvoj privrede stvorio preduslove za uspešan prelazak na kraću radnu sedmicu. Normalno radno vreme trajalo je 1963. godine 48 časova sedmično, kao i 1939. godine, ali je tokom istog vremenskog razdoblja obim čitave industrijske proizvodnje povećan oko šest puta, a obim poljoprivredne proizvodnje za oko 60%. Pošto je tokom istog perioda broj stanovnika povećan za 22%, sledi da je obim industrijske i poljoprivredne proizvodnje po stanovniku mnogo veći nego što je bio pre rata.

Iako je poljoprivredna proizvodnja sporo rasla, ipak je stopa povećanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje zajedno, svedena na jednog stanovnika, tokom desetogodišnjeg perioda 1952—1961. godine prevazilazila te stope u većini drugih, socijalističkih i nesocijalističkih zemalja.

Ukupna zapošljenost je od 1951. do 1961. godine narasla od oko 1,600.000 na oko 3,200.000 ljudi, a broj zapošljenih u industriji i rudarstvu od oko 600.000 na oko 1,155.000 ljudi.

U isto vreme je i energetska opremljenost radnih mesta poboljšana. Instalirana snaga svih pogonskih mašina u industriji i rudarstvu narasla je od 1,5 kW po radniku na oko 2 kW po radniku, a instalirana snaga samih elektromotora od oko 1,3 kW po radniku na oko 1,9 kW po radniku. Sve to je, zajedno s nizom drugih faktora, omogućilo toliki skok proizvodnih snaga da prelazak na kraće radno vreme pod uslovima nepromenjenog načina privređivanja uglavnom ne bi smeo stvarati veće teškoće.

Treba, međutim, uzeti u obzir da će se prelazak na ustavom zajamčenu kraću radnu sedmicu vršiti uporedo s novim merama privredne politike koje su uslovljene ulaženjem u novu fazu našeg društveno-ekonomskog razvoja. Prve projekcije sedmogodišnjeg plana računale su da će se nacionalni dohodak po stanovniku do 1970. godine povećati za oko 60%. Takav rast privrede ne može se ostvariti bez kvalitetnog menjanja ekonomike, a u prvom redu bez prelaska na intenzivno privređivanje, to jest, putem mnogo efikasnijeg korišćenja svih kapaciteta kojima danas raspolazemo. To sa svoje strane, i bez obzira na mnoge druge razloge, traži brže povećanje ličnih dohodaka i preraspodelu čistog prihoda uopšte. Tu su razlozi zbog kojih se postavlja pitanje realnosti zahteva, da se uporedo s tim novim merama sprovede još i osetno skraćivanje radne sedmice

Drugi momenat o kome smo vodili računa proizlazio je iz uočavanja i ocene potrebe da se intenzivnije i uspešnije uključimo u međunarodnu podelu rada. To i bez obzira na skraćivanje

radnog vremena traži ozbiljnije povećanje produktivnosti i osjetnije poboljšanje kvaliteta, jer stepen ekvivalentnosti međunarodne privredne razmene, zbog niske prosečne produktivnosti naše privrede, i danas još ne odgovara. Proizvod rada jednog časa inostranog radnika često plaćamo s izvozom proizvoda dva, tri ili četiri radna časa naših ljudi. To znači da u našoj privredi uopšte, a posebno u onim njenim granama koje su orijentisane na izvoz, moramo produktivnost rada brže povećavati, kako bismo što pre uspostavili ekvivalentnost međunarodne privredne razmene, gde god to bude moguće. Pošto i efikasno uvođenje kraće radne sedmice zahteva povećanje produktivnosti rada, u prvi mah izgleda da će potreba kvantitativnog i kvalitativnog jačanja izvoza u izvesnom smislu otežavati napore za istovremeno uvođenje kraće radne sedmice. S druge strane, međutim, jačanje međunarodne podele rada će i pozitivno dejstvovati na većinu naših radnih organizacija, unoseći u njih, neposredno ili posredno, dejstvo discipline svetskog tržišta.

Treći moment proističe iz jedne od karakteristika našeg dosadašnjeg razvoja: iz njegove ekstenzivnosti. Visoke stope privrednog rasta postignute su u proteklom periodu pre svega zahvaljujući jačanju ekstenzivnih činilaca proizvodnih snaga društva — broja zaposlenih radnika i obima sredstava za proizvodnju. Istina je da se takav razvoj obično smatra objektivnom zakonitošću svake privrede koja se ubrzano izvlači iz zaostalosti. Ipak treba voditi računa o činjenici da na određenom stupnju društvenog razvoja ekstenzivno privređivanje može da postane kočnica daljeg napretka. Uprkos značajnim rezultatima koje smo postigli još uvek u nedovoljnoj meri koristimo kapacitete koje smo u međuvremenu izgradili. To znači da su nagomilane znatne »unutrašnje rezerve« čije otkrivanje i aktiviranje predstavlja uslov i okvire za uspešan prelazak na kraće radno vreme.

Treći moment o kome treba voditi računa proističe iz mladosti, relativno kratkog radnog iskustva i slabe stručnosti naših radnika. Početkom 1961. godine od ukupno 3,530.000 privredno aktivnih ljudi van poljoprivrede, imalo je oko 61% više od 15, a manje 35 godina života. Ponavljam da je tokom perioda 1951.—1961. zaposlenost na društvenom sektoru narasla od oko 1,600.000 na oko 3,200.000 ljudi. Iz toga, međutim, sledi da više od polovine svih zaposlenih ima radni staž kraći od 10 godina. Uz to treba dodati da je od svih privredno aktivnih ljudi van poljoprivrede, prilikom poslednjeg popisa stanovništva više od polovine radnih ljudi imalo nedovršenu osnovnu školu, odnosno bilo bez ikakve školske spreme. Ne treba posebno dokazivati da je za efikasnost savremene privrede i nivo njene produktivnosti to ozbiljan nedostatak. Od poslednjeg popisa stanovništva, ob-

javljenog 1961. godine, situacija se počela popravljati. Broj učenika koji su završili škole za kvalifikovane radnike, tehničke i slične stručne škole, a koji nisu nastavili školovanje, odnosno broj diplomiranih studenata, iznosio je 1962. godine oko 75.000, a 1963. godine oko 78.000. Iz toga proizlazi da je u toku poslednje dve godine broj raspoloživih stručnih kadrova bio veći od broja novozapošljenih, što ranijih godina nije bio slučaj, pa se može ceniti da je i kvalifikaciona struktura novozapošljenih bila povoljnija nego ranije. U poređenju s oko 3,500.000 zaposlenih u privredi, to još ne znači radikalno poboljšanje, ali proces je počeo, a to je za postepeno skraćivanje radnog vremena vrlo važno.

Četvrti momenat proističe iz niskog nivoa organizacije rada i poslovanja. To, pored ostalog, ima veze i s brzim tempom investiranja i s ekstenzivnošću procesa reprodukcije uopšte. Sistematsko širenje organizacionih znanja i uspešna stimulacija kreativnosti naših radnih ljudi u toj oblasti sigurno su važni uslovi za uspešan tok procesa uvođenja kraće radne sedmice. Kratak pregled pozitivnih rezultata i nekih teškoća našeg dosadašnjeg društveno-ekonomskog razvoja trebalo bi da posluži pronalaženju odgovora na pitanje hoće li nam uspeti da uporedo s preduzimanjem drugih mera nove privredne politike uspešno pređemo na kraće radno vreme. Neskraćena verzija analize koju je Komisija Saveznog izvršnog veća za radno vreme nedavno dovršila, nastojala je da skupi kvantitativne dokaze za dvojnju tezu da se celishodnim naporom društva može na kraće radno vreme preći uz istovremeno ubrzanje tempa privrednog rasta, jačanje međunarodne privredne razmene i povećanje životnog standarda, ali se u isto vreme konstatuje da uspešan prelazak na kraću radnu sedmicu nikada neće biti jednostavan jer traži ozbiljne napore za poboljšanje efikasnosti poslovanja svih radnih organizacija bez izuzetaka.

U analizi se, s tim u vezi, došlo do zaključka da aktivnost radnih organizacija ne može dati punu meru onoga što društvo od nje očekuje, ako se u isto vreme ne bude celishodno usmerenim merama zajednice dejstvovalo na spoljne faktore produktivnosti, ekonomičnosti i rentabilnosti poslovanja. U red takvih mera ide olakšanje procesa zdrave integracije, zatim bolje funkcionisanje uprave, banaka, komunalnih službi, elektroprivrede, saobraćaja i drugih sektora privrede i javnih službi. Sve oštrije se oortava potreba da svaka privredna organizacija neodložno pristupi solidnim pripremama za prelazak na 42-časovnu radnu sedmicu. Tokom tih priprema sve radne organizacije bez izuzetaka treba da izrade dokumentovane analize ekonomskih, finansijskih i drugih posledica uvođenja novog radnog vremena, a posle toga

da razradi detaljne planove organizacionih i drugih mera koje će preduzimati, da bi u svakoj fazi procesa skraćivanja radnog vremena na koji će se docnije odlučiti, obezbedila nivo produktivnosti rada i stepen efikasnosti poslovanja koji će obezbediti planirani obim proizvodnje, odnosno usluga, viši nivo ličnih dohoda i planirani obim izdvajanja u sopstvene i društvene fondove.

Sastavni deo tih pripremnih radnji treba da bude stalna briga za stručno usavršavanje svih članova kolektiva, za formiranje službi za istraživanja i razvoj, za opštu i statističku kontrolu kvaliteta i savremenu organizaciju rada uopšte. Sve ovo treba razvijati putem jačanja samoupravljanja i razvijanja ekonomskih jedinica, uporedo s osetnim usavršavanjem sistema unutrašnje raspodele, radi uspešnijeg stimuliranja produktivnog, poslovno uspešnog i kreativnog rada.

Prelazak na kraću radnu sedmicu biće kontinuiran proces koji će u nekim radnim organizacijama trajati samo nekoliko meseci, ali u drugima i više godina. Postupnost prelaska na kraću radnu sedmicu jeste, uostalom, karakteristika i preduslov za uspešno sprovođenje ove mere. To je potvrđeno praksom drugih socijalističkih i nekih nesocijalističkih zemalja, pa je šteta da u nas još nije do kraja likvidirano suviše optimističko verovanje nekih stručnjaka da se radno vreme može u svakom slučaju naglo skratiti. Čak i organi upravljanja nekih naših radnih organizacija još misle da se od 48-časovne na 42-časovnu radnu sedmicu može preći u jednom skoku. To po pravilu nije dobra taktika, jer, pored ostalog, traži povećanje produktivnosti živog rada za oko 15%. Ako bi se, nasuprot tome, radno vreme postepeno skraćivalo, onda bi zadatak bio mnogo lakši. Skraćenje radne sedmice za jedan čas zahteva povećanje časovne produktivnosti rada za 2,30%, a skraćenje radne sedmice za 3 časa, povećanje časovne produktivnosti rada za 7,10%. Ako se uzme u obzir da povećanje produktivnosti živog rada, iako neophodno, samo po sebi ipak još nije dovoljno, jer povrh toga poboljšati i ekonomičnost rada i rentabilnost poslovanja, onda se ukazuje na važan element politike radnih organizacija u prelasku na kraće radno vreme — na postupnost. To je, uostalom, dokazano i u našoj kratkoj praksi, jer je prelazak na 42-časovnu radnu sedmicu onih radnih organizacija koje su pre toga duže vremena radile 45 časova sedmično, kao na primer »Rade Končar« ili »Franjo Kluz« bio mnogo lakši, nego za ostale koje su radile 48 časova nedeljno.

Time smo došli do pitanja tempa i krajnjeg roka prelaska na kraće radno vreme. U analizi se došlo do rezultata da bi u našim uslovima većina radnih organizacija za 5 godina mogla bez teškoća uvesti kraće radno vreme. Ipak aktivnost daće posle nekoliko godina povećanje

postoji mogućnost da će, i pored velikih unutrašnjih rezervi privrede kao celine, preostati određeni broj radnih organizacija koje ni u roku od pet godina ne mogu uspešno preći na kraće radno vreme. To ne znači da bi zbog toga trebalo konačne rokove odlagati u nedogled, ili ih produžiti preko mere koja je za našu privredu optimalna. Nedavno održan sastanak republičkih sekretara za rad bavio se idejom da bi krajnji rok prelaska možda trebalo da bude četiri godine, jer bi većina naših radnih organizacija mogla obezbediti sve uslove za uspešan prelazak na Ustavom zajamčenu 42-časovnu radnu sedmicu. Na kraju je preovladalo mišljenje da krajnji rok ipak ostane pet godina, s tim da republička izvršna veća mogu taj rok nešto produžiti ili skratiti.

Razume se da tako kratko izlaganje ne može do kraja iscrpiti sve momente i sve mere o kojima će radne organizacije povesti računa. Jedno je ipak sigurno: uvođenje kraće radne sedmice, uporedo sa osetnim povećanjem ličnih dohodaka i poboljšanjem prosperiteta pojedinih radnih organizacija i privrede u celini, zahteva organizovan napor svakog radnog čoveka, svih ekonomskih jedinica i radnih organizacija, kao i čitavog društva i svih njegovih organa.

Uvođenje kraćeg radnog vremena, međutim, ima i čitav niz vanekonomske posledice. Radi se pre svega o poboljšanju psihofizičke i zdravstvene kondicije radnih ljudi, kao i o mogućnosti intenzivnijeg učenja, kulturnog uzdizanja i društveno-političkog rada pojedinaca. Tačno je da intenzitet rada na mestu osnovnog zapošljenja često zaostaje za prosecima zemalja sa starijom industrijskom tradicijom. Ali su lični dohoci u nas takvi da priličan broj zapošljenih pribegava honorarnom radu, a više od milion ljudi pored rada u industriji, građevinarstvu ili saobraćaju, vrši još i manje-više naporne poslove na poljoprivrednim imanjima svojih porodica. (Uz to dolaze veliki naponi dnevnog migriranja). Ipak se u sadašnjim diskusijama o načinu uvođenja kraće radne sedmice čuju predlozi da radno vreme počne ranije nego danas. Očito se ovde radi o težnji da se proširuju mogućnosti rada van osnovnog radnog mesta što bi, međutim, trebalo energično suzbijati. Takvo povećanje intenzivnosti rada nužno bi povećalo stopu i težinu udesa na radu, učestalost i trajanje bolovanja i na taj način smanjivalo fizičku i intelektualnu radnu sposobnost naroda, umesto da je povećava. Razume se da će prosečna visina realnih ličnih dohodaka takođe odigrati odlučujuću ulogu, tako da će ostvarivanje ustavnog načela dovesti do smanjenja prosečnog intenziteta rada društva u celini. Od takvog skraćivanja radnog vremena možemo očekivati povoljne efekte psihofizičke, medicinske i sociološke prirode. Bolji uslovi za odmor, aktivnu rekreaciju, kulturno uzdizanje i društveno-političku

fizičke i intelektualne radne sposobnosti, povišenje nivoa kulturne i društveno-političke aktivnosti. Posledica tih efekata biće određeno povećanje produktivnosti, uporedo s humanizacijom rada.

U manjem broju radnih organizacija čija smo iskustva analizirali, konstatovano je smanjenje broja povreda na radu i smanjenje broja i trajanja odsustvovanja s posla zbog bolesti i drugih razloga. Ti efekti su osobito izraženi u onim radnim organizacijama koje su prilikom prelaska na kraću radnu sedmicu uvele dva uzastopna dana odmora. Takav režim stvara osetno bolje uslove rada i života zaposlenih žena, a osobito majki, ali i muškaraca koji se na taj način mogu bolje odmoriti, odnosno jedan od dva dana odmora upotrebiti za sport, druge vidove aktivne rekreacije, ili stručno usavršavanje.

Ovde, međutim, treba reći da skraćivanje radnog vremena ne sme izazvati skraćivanje pogonskog vremena sredstava za rad. Naprotiv. Step en korišćenja naših osnovnih sredstava je tako nizak da bi trebalo osetno bolje koristiti pogonsko vreme osnovnih sredstava i produžiti njihovo normalno trajanje i dužinu. Uvođenje druge i treće smene, gde to bude moguće i ekonomski opravdano, i uvođenje kontinuiranog načina proizvodnje, što će reći da pogonsko vreme osnovnih sredstava traje sedam dana u sedmici, znači veliku rezervu za poboljšanje ekonomičnosti naših radnih organizacija. Ako se to pod uslovima dvosmenskog ili trosmenskog rada ostvaruje po formuli »6+2«, koju je pored nekih drugih radnih organizacija prihvatila i zagrebačka »Pliva«, to jest, ako ljudi rade 6 dana po osam časova, pa se onda 2 dana odmaraju, onda dani odmora u jednoj sedmici mogu da budu u subotu i nedelju, u drugoj sedmici u nedelju i ponedeljak, u trećoj sedmici u ponedeljak i utorak, i tako dalje, a tek posle pet sedmica opet u subotu i nedelju. To nesumnjivo stvara određene probleme, jer treba stvoriti nove navike što nije laka stvar. Prigovor da bi takav raspored rada značio opasnost za stabilnost porodice ne možemo ni prihvatiti, ni odbaciti dok serijom solidnih socioloških studija ne dođemo do mnogo pouzdanijih saznanja od onih kojima danas raspolazemo. Ipak treba voditi računa o tome da u našoj zemlji bar oko 500.000 ljudi radi i u nedelju i da su oni tokom vremena našli načina da svoje porodične probleme na određen način rešavaju. Time ipak ne mislim reći da bismo teškoće uvođenja kontinuiranog pogonskog vremena smeli nipodaštavati. Te teškoće su veoma ozbiljne i veoma realne jer, pored ostalog, zahtevaju prilagođavanje novonastaloj situaciji i rada trgovinskih, saobraćajnih, komunalnih, kulturnih, zdravstvenih i socijalnih ustanova.

Svakako treba voditi računa o tome da na svim etapama priprema i u donošenju odluka

učestvuje u što većoj meri i što neposrednije svaki član kolektiva, kako bi organi upravljanja mogli blagovremeno i efikasno rešiti taj složeni, odgovorni i društveno značajni zadatak.

Drugarice i drugovi savezni poslanici,

Akcija za uvođenje kraćeg radnog vremena sada ulazi u novu fazu. Oko 150 radnih organizacija u kojima radi više od 140.000 ljudi kontrolisano prelazi na novi režim rada. Iskustva se sakupljaju i analiziraju, pa se može reći da rezultati nisu loši. Zahvaljujući svesti naših kolektiva, pravilnom stavu organa radničkog upravljanja i ispravnim stavovima opštinskih, sreskih, pokrajinskih, republičkih i savezne komisije za radno vreme koje su tu akciju do danas organizovale, novo radno vreme uvedeno je uporedo s povećanjem produktivnosti rada i ekonomičnosti poslovanja, bez osetnijeg povećanja prekovremenog rada. Iako je još prerano da se o tim rezultatima donosi konačan sud, ipak ima razloga verovanju da su strategija i taktika rukovođenja tom akcijom bile na dobrom putu.

Sada se broj radnih organizacija koje uvode kraću radnu sedmicu svakog dana povećava, a došlo je i vreme da se pripremaju prvi nacrti teza za onaj savezni zakon koji u smislu odredaba 27. člana Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava treba da odredi rok i uslove za prelazak na kraće radno vreme. U toj novoj etapi društvene akcije za prelazak na kraće radno vreme, inercija i nepotrebna sporost bile bi jednako štetne kao i neka prividna ekspeditivnost, koja bi se svodila na nemir i nervozu kao i na nedovoljno pripremljene poduhvate. Viši stupanj organizovanosti društvenog napora lakše bi se postigao ako bi ovaj visoki Dom o nekim pitanjima zauzeo određene stavove i radnim organizacijama preporučio opštu liniju akcije. Oseća se potreba insistiranja na nekim momentima kako slede.

Trebalo bi ubrzati i poboljšati pripreme za prelazak na kraću radnu sedmicu u svim privrednim organizacijama, koje će pri tome obuhvatiti izrađivanje prethodnih analiza, sastavljanje i sprovođenje plana organizacionih mera radi boljeg korišćenja kapaciteta, usavršavanja procesa rada, usavršavanja raspodele dohotka radne organizacije, racionalizacije unutrašnjeg transporta i savremenije organizacije rada i poslovanja uopšte. Orijentacija na ekonomski opravdane oblike poslovne saradnje radi bolje podele rada i efikasnijeg poslovanja takođe može da bez novih ulaganja poboljša efikasnost poslovanja.

Doslednija primena standardizacije i tipizacije, sistematsko istraživanje domaćeg i stranih tržišta, automatizacija obračunavanja troškova i analize poslovanja i niz drugih mera za organizaciju rada mogu takođe dati pozitivne efekte i tako olakšati uvođenje skraćene radne sedmice. Čvršća disciplina radi boljeg korišćenja fonda

radnog vremena, bolja priprema i bolji uslovi rada, dalji naponi za organizovanje stručnog obrazovanja radnika takođe su podesne mere za uspešniji prelazak radnih organizacija na kraće radno vreme.

Prelazak na kraće radno vreme treba usloviti s izvršenjem potrebnih priprema, a odluke ne bi trebalo donositi na prečac, jer bi to moglo dovesti do privremenog vraćanja na sadašnju radnu sedmicu od 48 časova, sa svim negativnim posledicama koje bi takva vraćanja na staro radno vreme izazvala.

Dosadašnja iskustva radnih organizacija koje su već prešle na kraće radno vreme treba u većoj meri i organizovanije koristiti. Radio, televizija, stručni časopisi, posebna izdanja i dnevna štampa treba u većoj meri nego do danas da iznose stečena iskustva, uspehe i teškoće radnih organizacija koje su uvele kraće radno vreme, jer će time omogućiti intenzivniju razmenu iskustava i lakše shvatanje suštine i značaja tog složenog problema.

Organi uprave i komisije društveno-političkih zajednica za radno vreme treba da prate i analiziraju aktivnost, probleme i teškoće u vezi s prelaskom na kraću radnu sedmicu i da predlažu mere za uspešno izvršenje ovog zadatka. Pošto će posle uvođenja kraće radne sedmice problemi postati brojniji i akutniji nego danas, izgleda da komisija za radno vreme treba kadrovski, a i inače osposobiti da i posle donošenja normativnih propisa mogu uspešno raditi na analizi procesa i rešavanju određenih problema koji traže predloge za preduzimanje stanovitih mera.

Sindikati i opštinske skupštine, kao osnovni nosioci ove aktivnosti, treba i dalje da se angažuju u toj oblasti, jačajući mobilizatorsku ulogu koju su i do danas nosili. Treba više angažovati i druge faktore van radnih organizacija radi organizovanja i neposrednog pružanja pomoći kolektivima koji se odlučuju da uvedu kraću radnu sedmicu.

Privredne komore treba da usmeravaju uvođenje kraće radne sedmice u privrednim organizacijama, ispitujući specifičnosti pojedinih oblasti i grana delatnosti, vršeći razmenu iskustava između srodnih preduzeća i dejstvujući u oblasti stručnog osposobljavanja i usavršavanja specijalističkih i rukovodnih kadrova. Komore treba da budu nosioci akcije za širu primenu metoda naučne organizacije rada, bez čega će prelazak na kraće radno vreme ići sporije, teže i manje efikasno. Svaka privredna komora trebalo bi da ima bar po jednog ekonomistu ili inženjera koji će biti osposobljen za to da može dejstvovati kao savetodavac i organizator pružanja neposredne pomoći radnim organizacijama na teritoriji koju njegova komora posluhuje.

Imajući u vidu važnost savremenih metoda organizacije rada i poslovanja, ali i stanje u po-

gledu njene primene u radnim organizacijama uopšte, a posebno u vezi s uvođenjem kraćeg radnog vremena, potrebno je predmetu organizacije rada u stručnim školama i na fakultetima dati veći značaj nego što je to bilo do danas.

Organi radničkog samoupravljanja treba da počlone veću pažnju uvođenju kraćeg radnog vremena, usmeravajući i prateći sve te aktivnosti u radnoj organizaciji. Jačajući unutrašnje komisije za pripremu prelaska na novo radno vreme i formirajući nove stručne službe koje će organizaciju i produktivnost rada podizati na viši nivo, organi radničkog upravljanja ipak ne treba da ovu problematiku u celini prepuštaju stručnim telima. To bi dovelo do njihove pasivizacije i politički neadekvatne pripreme tih važnih poduhvata.

Otvorena pitanja koja treba u vezi s uvođenjem kraće radne sedmice što pre rešavati, odnose se na dnevni, sedmični i godišnji odmor, na maksimalno trajanje radnog dana i neka druga pitanja koja se mogu regulisati novim zakonom o radnim odnosima, ili zakonom o rokovima i uslovima prelaska na kraće radno vreme. Dosadašnja razmatranja u Komisiji Saveznog izvršnog veća za radno vreme i na zajedničkoj sednici Odbora za pitanje rada Saveznog veća i Grupe Privrednog veća za skraćivanje radnog vremena od 5. juna ove godine sve više se približuju mišljenju da modalitete prelaska na kraću radnu sedmicu treba regulisati posebnim zakonom, dok bi pitanja koja su u neposrednoj vezi sa trajanjem radne sedmice, ali nisu vezana na sam proces uvođenja kraćeg radnog vremena, trebalo regulisati novim zakonom o radnim odnosima.

Tokom priprema za uvođenje kraće radne sedmice iskrsnuo je problem dnevnog odmora. Ima mišljenja da ustavnu odredbu o 42-časovnoj radnoj sedmici treba tako shvatiti da će puno radno vreme iznositi do 42 efektivna radna časa sedmično, a ne 39 časova koliko bi iznosilo da se današnja praksa uključivanja dnevnog odmora u nominalno radno vreme i dalje nastavi. Čini se, međutim, da preovlađuje drugo mišljenje koje se oslanja na analogiju s današnjom situacijom gde je u nominalno radno vreme od 48 časova sedmično uračunato i šest dnevnih odmora od po 30 minuta, tako da današnja efektivna radna sedmica ima 45 časova. Neke radne organizacije, koje su u okviru eksperimentalnog »modela« privrede prešle na skraćenu radnu sedmicu, donele su odluku o smanjenju dnevnog odmora na 15 minuta, o njegovom potpunom ukidanju ili, što je praktički skoro isto, o njegovom korišćenju na početku ili kraju radnog vremena što je, uostalom, odredbom stava 2. člana 110. ZORO izričito zabranjeno.

Treba uzeti u obzir da će prelaskom na skraćenu radnu sedmicu rad biti nešto intenzivniji, što govori u prilog tezi da se dnevni odmor

zadrži u nesmanjenom trajanju od 30 minuta. U prilog ovoj tezi govori i činjenica da se radi o stečenom pravu. Čini se da korišćenje dnevnog odmora treba regulisati tako da to uvođenju kraće radne sedmice ne smeta da zaštitna funkcija dnevnog odmora dođe do punog izražaja, ali da radna organizacija može u tim okvirima autonomnim normativnim aktom regulisati tu materiju, vodeći računa o svojim uslovima, potrebama i mogućnostima.

Dosadašnje iskustvo s probnim uvođenjem kraćeg radnog vremena ukazuje i na pitanje sedmičnog odmora. Član 212. ZORO određuje da radnik u toku 7 radnih dana mora imati odmor od najmanje 32 uzastopna časa. U novom zakonu o radnim odnosima, međutim, ovaj institut bi se mogao elastičnije postaviti, jer se prelaskom na kraće radno vreme i preraspodelom fonda radnog vremena može radniku obezbediti korišćenje dva dana odmora u toku sedmice. Nasuprot tome u poljoprivredi, šumarstvu i građevinarstvu, tokom sezone, katkada neće biti moguće koristiti po jedan slobodan dan u toku svake pojedine sedmice, nego tek posle određenog vremenskog perioda koji u smislu međunarodnih konvencija i našeg zakonodavstva ne bi trebalo da bude duži od 14 dana. U tom slučaju bi, međutim, trebalo obezbediti godišnji fond ostvarenih slobodnih dana i omogućiti njihovo korišćenje u vreme kada je to bez štete za čovekovo zdravlje i što je moguće više, bez štete za prosperitet njegove radne organizacije.

Naše i strano iskustvo ukazuju na potrebu da se kod privrednih delatnosti sezonskog karaktera — poljoprivreda, šumarstvo, građevinarstvo i dr., kao i delatnosti sa specifičnim uslovima rada, pojedine grane saobraćaja i veza — preraspodela radnog vremena vrši u toku godine. Trebalo bi zbog toga zauzeti bar principijelni stav da radno vreme u ovim delatnostima može iznositi i nešto više, odnosno manje od 42 časa sedmično, pod uslovom da prosečni broj časova u toku godine ne pređe 42 časa sedmično. S tim u vezi treba razmotriti i maksimalno trajanje radnog dana, vodeći računa o zaštitnoj funkciji takve odredbe, ali i o tome da su današnji propisi u praksi prevaziđeni. Bitno je radi daljeg odvijanja aktivnosti društva u toj oblasti, kao i radi ubrzanja izrađivanja teze za nove zakonske propise, zauzeti stavove u pogledu tempa i načina uvođenja kraćeg radnog vremena. Smatra se da će prelazak na kraću radnu sedmicu biti kontinuiran proces, pa se s tim u vezi nameće potreba donošenja odluke hoće li se odredbe 27. člana Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava tako ostvarivati da će se rokovi za uvođenje kraćeg radnog vremena propisivati posebno i u principu različito za pojedine oblasti i grane privrede, ili tako da se rokovi vezuju isključivo samo na ispunjavanje određenih kriterijuma efikasnosti na nivou radnih organiza-

cija, s tim da vreme prelaska na novi režim rada određuju one same. Pri tome se ukazuju tri mogućnosti: prema prvoj varijanti određivali bi se čvrsti rokovi za pojedine oblasti i grane privredne delatnosti, ali bez uslovljavanja prelaska na kraću radnu sedmicu s ispunjenjem nekih uslova; druga varijanta bi se sastojala u tome da se formulišu uslovi kojima radna organizacija treba da udovolji pre nego što uvede kraću radnu sedmicu, s tim da se najduži rokovi za prelazak na novi režim radnog vremena određuju ešalonirano za pojedine oblasti i grane privrede; treća varijanta vezivala bi prelazak na kraću radnu sedmicu za ispunjavanje određenih uslova, ali ne bi davala posebne rokove za pojedine oblasti i grane privrede, nego samo jedan opšti rok od, recimo, pet godina, do koga sve radne organizacije treba da uvedu 42-časovnu radnu sedmicu. Republička izvršna veća bi onda taj krajnji rok mogla svojim odlukama skratiti ili produžiti.

Prednost određivanja različitih rokova za pojedine oblasti i grane privrede bila bi u tome da se spreče pojave određenih neusklađenosti koje bi se mogle izraziti tim što, da uzmemo samo tri primera, unutar crne metalurgije, drumskog saobraćaja ili trgovine na malo neke radne organizacije već rade po novom režimu, dok druge još posluju s 48-časovnom radnom sedmicom. U celini se taj nedostatak neće izbeći ni po drugim varijantama, ali će ipak biti manji što bi značilo neke prednosti. Nedostatak takvog rešavanja je u tome što će fiksirani rok za pojedine oblasti i grane privredne delatnosti za neke radne organizacije biti predugačak, tako da bi ih mogao pasivizirati, dok će za neke druge biti prekratak, što bi izazvalo potrebu naknadnog donošenja većeg broja individualnih rešenja od strane uprave kojima bi se rokovi prelaska na kraće radno vreme produživali, a time i veći obim administrativnih intervencija nego što bi za tu akciju bilo poželjno.

Prednost ove varijante, koja bi fiksirala neke uslove za prelazak na kraću radnu sedmicu, a određivala samo jedan, krajnji rok za prelazak, sastoji se u tome da bi slobodnije, sa mnogo manje administrativnih intervencija, svaka radna organizacija mogla prema svojoj sposobnosti otkrivanja unutrašnjih rezervi birati optimalni rok uvođenja kraćeg radnog vremena. Nedostatak ove varijante već je indirektno spomenut — postoji mogućnost prilično nepregledanog i neujednačenog prelaženja na kraće radno vreme, što bi moglo izazvati određene probleme, vezane na potrebu sinhronizovanja s kretanjima proizvodnje i usluga onih radnih organizacija, koje kraću radnu sedmicu uvode, često i s drugačijim rasporedom radnog vremena. Dosadašnja razmišljanja, čini se, daju prednost trećoj varijanti, ali treba naglasiti da je njeno prihvatanje vezano na celishodno vođenu, efikasnu političku akciju, osobito na nivou op-

ština, s ciljem da se uzmu u obzir prilične razlike između unutrašnjih rezervi pojedinih oblasti i grana privrede, pa i pojedinih radnih organizacija s jedne strane, a potrebe za koordiniranim, međusobno usaglašenim uvođenjem novog radnog vremena u mnogo hiljada radnih organizacija, s druge strane.

Molim vas, drugarice i drugovi poslanici, da svojom diskusijom i stavovima pomognete kako bi se ova značajna akcija našeg društva što pravilnije usmerila i što uspješnije sprovodila.

Predsednik Osman Karabegović:

Ko se javlja za riječ? Ima riječ drugarica Majda Škerbić, poslanik.

Majda Škerbić (Izborna jedinica Maribor):

Drugovi i drugarice poslanici, naša grupa je nekoliko puta raspravljala ovaj problem prelaska na 42-časovnu radnu sedmicu u zajednici s Odborom za radne odnose Saveznog veća. U radu su nam dovoljno davali objašnjenja i predloge organi Sekretarijata za radne odnose Saveznog izvršnog veća.

Materijal koji smo dobili, po našem mišljenju, verno je prikazao stanje i probleme u ovoj oblasti. U zaključcima su istaknuti najosnovniji problemi i pitanja koja stoje u ovoj materiji i na koja i u daljoj aktivnosti treba obratiti posebnu pažnju.

Ja bih samo spomenula neka osnovna pitanja:

Ima specifičnih grana koje neće moći tako lako u celini preći na 42-časovnu radnu sedmicu i treba im omogućiti postupno prelazanje.

Sagledano je da će prelazak na kraću radnu sedmicu biti kontinuiran i postupan proces koji će u nekim radnim organizacijama trajati nekoliko meseci, a u drugim nekoliko godina. S tim u vezi se nameće potreba donošenja odluke hoće li se odredbe 27. člana Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava tako ostvariti da će se uslovi i rokovi propisivati za pojedine oblasti i grane privrede, ili tako da će se rokovi samo vezivati za ispunjavanje određenih kriterijuma efikasnosti, s tim da vreme prelaska određuje sama radna organizacija.

Kod privrednih grana koje već rade na sprovođenju skraćene radne nedelje posebno se postavlja problem polučasovnog odmora.

Konstatovano je da pitanje polučasovnog odmora tokom radnog dana treba meritorno rešiti. Danas ima mišljenja da se prelaskom na 42-časovnu radnu sedmicu taj odmor može potpuno ukinuti, ili da se može skratiti na polovinu. Prilikom donošenja odluke treba uzeti u obzir da će uspešan prelazak na kraće radno vreme tražiti zgušnjavanje radnog dana, što govori u prilog pridržavanju polučasovnog odmora, kao i činjenica da se u neku ruku radi o stećenom pravu.

Pošto je materijal koji smo primili isrpno govorio o toj materiji, to smo smatrali da je u ovom izlaganju potrebno samo podvući pitanja o kojima sam sada govorila.

S obzirom na značaj ove materije, očekujemo da će rasprava u našem Veću ukazati još na neke probleme i iskustva iz dosadašnje prakse.

Predsednik Osman Karabegović:

Ko želi riječ? Ima riječ drug Danilo Protić, poslanik.

Danilo Protić (Izborna jedinica Sarajevo — Centar):

Drugarice i drugovi, htio bih da govorim o ovom pitanju, jer mislim da bi trebalo to raščistiti i postaviti na svoje mjesto.

Dosadašnje iskustvo u onim malobrojnim privrednim organizacijama koje su pokušale da uvedu sedmočasovno radno vrijeme, odnosno 42-časovnu radnu nedelju, kao i u ostalim organizacijama gdje se o tome problemu raspravljalo, nesumnjivo je pokazalo da prelazak na skraćeno radno vrijeme nije tako laka i prosta stvar. Tu se pojavljuju mnogi i vrlo ozbiljni problemi koji ne mogu da se riješe brzo, a još manje nekim administrativnim putem. Potrebno je duboko analiziranje svih tih problema.

Pokazalo se da su neki problemi manje-više isti za sve privredne organizacije, a da su neki specifični za svaku privrednu organizaciju, pa zato svaka privredna organizacija mora i sama analizirati i tražiti odgovarajuća rješenja.

Prilikom rješavanja svih ovih problema u vezi sa skraćanjem radnog vremena uplitanje sa strane treba svesti na najmanju mjeru kao što je na primjer donošenje nekih administrativnih mjera i tome slično. Drugim rječima, treba prepustiti privrednim organizacijama da rješavaju te probleme. Mislim da su privredne organizacije, bar većina njih, sposobne da to rješavaju samostalno. To ne znači da nadležni organi i društveno-političke organizacije ne vode brigu i kontrolu dokle se stiglo, kako stoje stvari i da li treba kakva pomoć. Mislim da treba odrediti krajnji rok do kojega sve privredne organizacije moraju preći na skraćeno radno vrijeme. Taj rok treba da je jedinstven za sve privredne organizacije. A kad će koja preći na skraćeno radno vrijeme, to je stvar same privredne organizacije. Ne bi trebalo administrativnim putem postavljati neke preduslove za prelazak. Po mišljenju nekih ovdje je opasnost u tome da će se privredne organizacije pasivirati i da će većina njih koristiti taj krajnji rok iako imaju uslova da ranije pređu na skraćenu radnu nedelju. Mislim da se toga ne treba bojati sa prostog razloga što će početi pritisak odozdo, od samih radnika koji će tražiti skraćanje radnog vremena.

Što do sada do toga nije došlo razlog je taj što se stalno govorilo da se čekaju propisi, vrše eksperimenti itd.

Ali, ako se jasno i deciderano kaže da nema nikakvih smetnji, da svaka privredna organizacija koja smatra da ima uslova za to može odmah preći na skraćeno radno vrijeme, onda će taj proces početi mnogo življe da se odvija, a u sve većoj mjeri počće pritisak kolektiva na odgovarajuće organe u preduzeću koji su nadležni da pristupe potrebnim pripremama i predradnjama za prelazak na skraćeno radno vrijeme.

Isto tako potrebno je dozvoliti da se u nekim privrednim oblastima, gdje to zahtjevaju uslovi rada, vrši preraspodjela, na primjer, u građevinarstvu pri građenju visokogradnji, industrijskoj gradnji gdje su u zimskom periodu uslovi rada vrlo teški, efekat rada vrlo mali, tako da je u tom periodu građevinskom radniku teže raditi pet do šest sati dnevno nego u ljetnim mjesecima deset. Tu će se svakako namjetnuti potreba za preraspodjelom radnog vremena tako da će se dnevno i sedmično raditi više u ljetnjem periodu, a manje u zimskom, ali će prosjek u toku godine biti sedam sati.

U građevinarstvu na niskogradnjama, tunelima i željeznicama, hidrogradnjama, izgradnji hidrocentrala, postavlja se jedan poseban problem. Kako i na koji način obezbijediti radnicima koji rade na takvim objektima da mogu češće, a ne samo za vrijeme godišnjeg odmora, da obđu svoju porodicu i provedu neko vrijeme s njom. Na ovakvim radovima koji su dobro mehanizovani danas većinom rade stručni radnici kojih nema u blizini gradnje pa se ti radnici moraju dovoditi sa strane. Za vrijeme jednoga dana, ili čak dva dana uzastopno, u nedelji, kada se ne radi, ti radnici ne mogu da odu do svojih porodica jer bi veći dio tog vremena morali da provedu na putu.

Izgradnja porodičnih stanova na gradilištu za sve radnike ne dolazi u obzir. Jednom boljom preraspodjelom radnog vremena u toku mjeseca moguće je isto riješiti.

Na primjer: ako bi se radilo po 8 sati dnevno, svaki radni dan i svaka druga nedelja, na kraju mjeseca bi se dobilo slobodnih oko 5 dana. Za to vrijeme obustavio bi se svaki rad na gradilištu, radnici bi išli svojim kućama, pa bi imali vremena da dođu do svojih porodica a i da se odmire. Uštede na terenskom dodatku za dato vrijeme pokrile bi troškove puta

Ovakvom preraspodjelom radnog vremena riješio bi se i jedan problem u građevinarstvu, koji je do sada izgledao nerješiv.

Ovakav način rada praktikuje se u mnogim zemljama na Zapadu i dao je dobre rezultate.

Iz svega ovog proizlazi da treba dati vrlo elastično tumačenje o sedmočasovnom radnom vremenu, odnosno 42-časovnoj radnoj nedelji. Sve ovo pokazuje da prilikom donošenja pro-

pisa o prelasku na skraćeno radno vrijeme treba biti što je moguće više elastičniji, sa što je moguće manje administrativnih intervencija, a radne organizacije, bar većina njih, su već toliko sposobne da će moći potpuno samostalno da odluče kada i kako će preći na skraćeno radno vrijeme, kakve pripreme treba da izvrše, tako da ne bi došlo do ozbiljnijih poremećaja kako u samoj privrednoj organizaciji, tako i čitavoj našoj privredi.

Osporiti ovu sposobnost našim radnim kolektivima mislim da danas nema niko pravo na to. Ovo naročito podvlačim zbog toga što u materijalima koji su nam prezentirani o ovom pitanju, nekako provejava sumnja u sposobnost privrednih organizacija da taj problem same rješe i da su im potrebni neki administrativni propisi i uputstva. Tu se predviđa da se izvrše određene predradnje iz kojih bi se vidjelo da li je privredna organizacija sposobna da pređe na skraćeno radno vrijeme, a što je najgore, da se da ocjena da li je sposobna da pređe na skraćeno radno vrijeme, a koju treba da da neko drugi sa strane. Mislim za toliko nepovjerenje i bojazan nema nikakvog razloga.

Predsednik Osman Karabegović:

Ko želi riječ? Ima riječ drug Stanko Tomić, poslanik.

Stanko Tomić (Izborna jedinica Zenica):

Htio bih ukratko da iznesem dve stvari koje mislim da predstavljaju problem u daljem razvoju ovog pitanja o kome diskutujemo.

Do sada je, kao što se vidi iz izvještaja, oko 119 privrednih organizacija prišlo sprovođenju sedmočasovnog radnog vremena, a međutim, predviđeno je oko 300 privrednih organizacija. U organizacijama koje su prešle na sedmočasovni radni dan pokazuje se niz tendencija koje počinju time da daju karakter isključivo humanitarno-socijalni, a ne, prije svega, ekonomski koji je kao takav i zamišljen.

Po mom mišljenju, ako se tako nastavi doći će do složenih ekonomskih problema koji neće biti tako jednostavni. U posljednje vrijeme uzrok tome je što sada nisu donijeti bar prelazni propisi po kojima bi bio obezbjeđen prelazak na sedmočasovno radno vrijeme.

Taj problem se potencira i time što postoje tri grupe privrednih organizacija koje pod raznim uslovima prelaze na skraćeno radno vrijeme.

Problemi primarne i sekundarne raspodjele u cjelini u našoj privredi se reflektuju na ovaj proces.

Na primjer, normalno je da ne postoji problem prelaska na skraćeno radno vrijeme kod onih organizacija koje imaju tretman privrede, ali, u stvari, ne proizvode. Da bismo se razumeli to su za mene: instituti, razna privredna udruženja, razni zavodi, banke itd. I normalno je da spoljna trgovina i niz takvih

institucija imaju tretman privrede, jer je učešće rada vrlo malo u vrednosti proizvodnje, proizvodnja se meri putem novčanih, finansijskih, ekonomskih pokazatelja, pa zato i ne postoji nikakva opasnost da kod njih vrlo lijepo uspije svaka kombinacija sedmočasovnog radnog vremena.

Postoji druga grupa privrednih organizacija. To su oni privredni procesi gdje je učešće rada u proizvodnji neznatno, a osnovni problem je pokriće razlike platnog fonda prilikom prelaska na skraćeno radno vrijeme, tako da taj prelazak ne predstavlja neki ozbiljan problem.

U treću grupu spada procesna industrija, koja primjenom četvorosmerskog rada, koje je jedno od poznatih iskustava u svetu, dobija odlične rezultate gdje je takođe nešto kraći proces prelaska na 42-časovnu radnu nedelju. Po mom mišljenju, problem prelaska se postavlja u svoj svojoj ozbiljnosti u prerađivačkoj industriji i specifičnim organizacijama kao što je poljoprivreda i građevinarstvo, gdje vrijeme, sezona i ostali faktori posebno diktiraju uslove koje treba regulisati.

Iz ovoga bih htio da izvučem zaključak. Mislim da ovo ukazuje da treba što pre, bar privrednim mjerama, regulisati osnovne uslove prelaska na kraću radnu nedelju i voditi računa da ako to ne regulišemo opet će se pojaviti problem koji se već inače ekonomski pojavljuje. Nije to jednostavno da radnici u težim ili komplikovanim procesima, gdje je učešće njihovog rada daleko više u procesu proizvodnje, imaju nepovoljnije uslove za prelazak na kraću radnu nedelju. Po mom mišljenju, to nije za potcenjivanje i to može da dovede do ozbiljnih društveno-političkih problema. Ti radni uslovi bi mogli da utiču na redosled i vrijeme sprovođenja kraćeg radnog vremena.

Ako posmatrate osnovne podatke dosadašnjeg skraćivanja radnog vremena, oni pokazuju da stvarno kod ove prve grupe nema problema što se tiče prelaska. Prema tome, moglo bi se reći da sve ove radne organizacije koje su i inače u najpovoljnijem položaju mogu generalno preći na skraćeno radno vrijeme. Ali, to bi bio sigurno vrlo složen proces ako čitav problem tretiramo kao ekonomsko-humanitarnu akciju, a ne kao humanitarno-socijalnu akciju. Mislim da bi to trebalo tretirati kao ekonomsko-humanitarnu akciju, jer, u obrnutom slučaju prelazak će se svesti na to, a već ima takvih tendencija, da se jednostavan proces svede na povećanje platnog fonda i povećanje normi, i, na kraju krajeva, to neće dati nikakve krajnje efektne rezultate.

Ja bih još jedan problem s ovim povezao a koji mislim da treba da se razmatra u vezi s ovim procesima koji će nastati. To je pitanje generalnog radnog vremena kod nas. Privredne organizacije koje probno rade sa skraćenim radnim vremenom zadržavaju sve tendencije rada

kao što su bile i ranije. To znači da se zadržava ista tendencija da deo neradnog dana bude rano jutru, koje je medicinski, fiziološki i psihološki i inače najnepovoljnije. Što znači da to, isto tako, ostavlja određen odraz na proizvodnju a posebno je što postoji opšte šarenilo radnog vremena u zemlji a koje takođe stvara niz problema. U nekim mjestima gdje privredne organizacije prelaze na skraćeno radno vrijeme sukobljava se radno vrijeme škola sa njihovim radnim vremenom, s radnim vremenom narodnog odbora, radnim vremenom niza institucija, koje su direktno vezane za porodični život radnika. Mislim da radno vrijeme ima i te kakav značaj za proces proizvodnje i uslove rada radnika i da je krajnje vrijeme da ga povežemo s ovim prvim pitanjem i da u njemu gledamo i poboljšanje uslova sprovođenja skraćene radne nedelje, a prema tome i drukčijeg iskorišćavanja radne sposobnosti čovjeka prilikom ostvarivanja ovih uslova o kojima smo govorili.

Predsednik Osman Karabegović:

Ko želi riječ?

Drugovi i drugarice, mislim da možemo usvojiti stavove Odbora Saveznog vijeća za pitanja rada i grupe poslanika Privrednog vijeća u vezi s prelaskom na skraćeno radno vrijeme. Mislim da su ti izvještaji obuhvatili ono najaktuelnije što Skupština treba u datom momentu da o tom problemu kaže.

Smatram takođe da treba možda dopuniti ove izvještaje s određenim stavovima koje su drugovi iznijeli u ovoj diskusiji. Ovi materijali zajedno sa prijedlozima predstavljaju solidnu osnovu za dalji rad na skraćenju radnog vremena i za donošenje odgovarajućih propisa iz ove oblasti, ukoliko su oni potrebni. Mislim da je ovakve zaključke donelo i Savezno vijeće.

Trebalo bi da se dogovorimo sa Saveznim vijećem da ove izvještaje Odbora, koji postaju zaključci Vijeća, kada ih donesemo, da ih uputimo organima samoupravljanja u privrednim organizacijama, da bi se ova naša inicijativa i ove naše sugestije u određenoj mjeri realizovale na jedan određen način.

Vi me ovlastite da se ja sa predsjednikom Saveznog vijeća dogovorim kako ćemo ove izvještaje kao zaključke o problematici skraćenog radnog vremena prosljediti organima samoupravljanja.

Slazete li se s ovim prijedlogom? (Svi se slažu).

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: Pretnos Prijedloga odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca.

Za ovu tačku dnevnog reda pored pomenu-tog prijedloga odluke poslanicima je dostavljen materijal Odbora Saveznog vijeća za robni

promet: Problemi organa i organizacija u oblasti ugostiteljstva i turizma i materijal Saveznog komiteta za turizam: Neki aktuelni problemi domaćeg turizma i Izveštaj o radu Saveznog komiteta za turizam u 1963. godini, kao i materijal Saveznog sekretarijata za saobraćaj i veze: Neki problemi saobraćaja sa stanovišta inostranog turizma.

Pored toga, jutros je podijeljen poslanicima Izveštaj Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Povodom prijedloga ove odluke govoriće drugarica Milka Kufrin, predsednik Saveznog komiteta za turizam.

Dajem riječ drugarici Kufrin.

Milka Kufrin (predsednik Saveznog komiteta za turizam):

Drugarice i drugovi poslanici, posle smernica IV plenuma Saveza komunista Jugoslavije u našoj zemlji je otpočeo period intenzivnog razvoja inostranog turističkog prometa i doneto je niz važnih odluka koje su turizmu otvorile mogućnost daljeg razvoja. Danas se već može konstatovati da je inostrani turizam i u našoj zemlji shvaćen kao izvanredno važan faktor daljeg privrednog razvoja i to ne samo radi uravnoteženja platnog bilansa i tako neophodnih deviza već i zbog njegove originalne funkcije valorizacije prirodnih i nacionalnih bogatstva zemlje, diversifikacije proizvodnje, povećanja zapošljenosti, razvoja nerazvijenih područja i njegovog stimulativnog delovanja na čitavu privredu pošto nema industrije, privredne grane ili profesije koja ne oseća direktnu ili indirektnu korist od turističke potrošnje.

Mislim da se može reći i to da je u osnovi shvaćeno da danas u eri civilizacije tercijalnih delatnosti ili civilizacije rasonode, to jest, brzog porasta životnog standarda, nedelje od 5 radnih dana, produženja godišnjih odmora, ukidanja graničnih i drugih formalnosti, smanjenja tarifa u avionskom saobraćaju, danas, kad zamah turizma doživljava neviđene razmere, Jugoslavija ima sve objektivne uslove da turizam opredeli njeno mesto u međunarodnoj podeli rada i omogućiti široko uključenje u svetsku privredu. Može se reći i to da su postignuti rezultati u turizmu poslednjih godina doprineli da nam u tom pogledu porastu i nade i ambicije.

Poslednjih deset godina inostrani turizam u svetu beleži stalan porast od prosečno 10% godišnje i razvija se brže nego bilo koja druga grana privrede. Prema podacima iznetim na Svetskoj konferenciji za trgovinu i razvoj broj turista u 1962. godini iznosio je 81,330.000 ili 8% više nego 1961. godine. U 1963. godini broj turista popeo se na 91,000.000 ili 13% više nego u 1962. godine. Primanja od inostranog turizma u svetu iznosila su 1962. godine 8,114 miliona dolara a 1963. godine 9,250 miliona ili 14% više. Turizam je time daleko prevazišao udeo

pojedinih roba kao što su pamuk, kafa, nafta i postao jedan od najvažnijih elemenata svetske trgovine. Radi toga danas sve zemlje u svetu, i razvijene i nerazvijene, čine velike napore za razvoj inostranog turističkog prometa. Godine 1962. devizni priliv iz turizma po glavi stanovnika bio je u Austriji 39 dolara, Francuskoj 12, Grčkoj 8, Italiji 15, Meksiku 19, Španiji 12, a u Jugoslaviji 2 dolara.

Naša zemlja se poslednjih godina nalazi među zemljama s najvećom stopom porasta prometa stranaca i po merama koje je preduzela za njegov razvoj i po postignutim rezultatima pobudila je velik interes kako kod turista tako i kod raznih faktora koji danas organizuju ovo masovno kretanje ljudi po zemaljskoj kugli. Poslednjih 5—6 godina inostrani turistički promet raste prosečno godišnje oko 20%, a 1963. godine se popeo na preko 44%. Dok je 1960. godine priliv bio svega 18 miliona dolara, 1963. godine on je bio već 66,7 miliona.

Povećani promet prati još nekoliko pozitivnih tendencija a to su postepeno ali stalno širenje sezone i povećanje prosečne dnevne potrošnje turista. Dok je 1961. godine prosečna potrošnja turista kod nas bila 5,8 dolara, 1962. godine je bila 7,6 dolara, a 1963. 8,7 dolara. Prošle godine devizni priliv rastao je gotovo dvostruko brže nego broj noćenja.

Ovi rezultati su postignuti zahvaljujući čitavom nizu mera koje su bile preduzete među kojima se ističu pojednostavljenje i liberalizacija graničnih, carinskih i deviznih formalnosti, liberalizacija vazdušnog saobraćaja, i omogućavanje sletanja stranih kompanija, izgradnja novih aerodroma za međunarodni saobraćaj koja je Jugoslaviju približila udaljenim zemljama Zapadne Evrope i time omogućila dolazak turista s većom kupovnom moći, dalja izgradnja savremenih puteva, izgradnja oko 20.000 novih ležaja savremenog komfora i drugih pratećih objekata, bolja organizacija snabdevanja turističkih područja i bolja organizacija prodaje robe koju stranci kupuju i nose kući.

Sve ove mere, zajedno s izvanrednom inicijativom i zainteresovanošću turističkih komuna i privrednih organizacija za razvoj turizma, omogućile su da se i ove godine može očekivati dobra turistička sezona. Sezona je ove godine počela gotovo mesec dana ranije nego prošle i prema dosadašnjim ugovorima u mnogim mestima će duže trajati nego prošle godine.

Međutim, glavna karakteristika ovogodišnje turističke sezone je velika potražnja za kapacitetima za smeštaj i ishranu turista. Mnoga turistička mesta mogla bi da prodaju dvostruko više ležaja nego što imaju. U važnijim centrima već u maju i junu popunjeni su stranim turistima ne samo hoteli već i ležaji odgovarajućih kategorija u domaćinstvima. Radi toga je neophodno nastaviti s intezivnom turističkom izgradnjom u toku ove jeseni i zime kako bi se

i u 1965. godini omogućio dalji brz porast prometa stranaca.

Do sada sprovedena istraživanja u turističkom tržištu pokazuju da postoje i dalje velike mogućnosti za povećanje prometa stranaca u našoj zemlji i da inostrano tržište nije za nas, u neposrednoj budućnosti, ograničavajući faktor. Jugoslavija u evropskom prometu učestvuje sa svega 2,5%. Kad se uzme u obzir da se u Evropi ostvaruje skoro 60% svetskog turističkog prometa, da smo mi u Evropi, da se nalazimo na pravcu glavnog turističkog strujanja od severa prema jugu, prema Mediteranu, odnosno njegovim severnim obalama, da imamo izvanredno lepu obalu koja ima u svojoj neposrednoj pozadini planine i šume što je jedinstveno na Mediteranu, da imamo poseban jedinstven tip obale, da smo sačuvali prirodu i mir što turisti danas traže, da imamo na malom prostoru velike kontraste u prirodi, kulturi, običajima, da imamo interesantan folklor, bogatu kulturu, da našom savremenom istorijom i stvarnošću dajemo svetu nešto novo i originalno, da je naš narod izvanredno gostoljubiv, onda su danas svi ti kvaliteti zajedno takva turistička atrakcija koja nam omogućuje da na turističkom tržištu budemo osvežavajuća novina i da vrlo brzo stanemo u red najvažnijih turističkih zemalja Evrope. To što smo kasnije počeli, sada može biti prednost.

Sve zavisi od mogućnosti unutar zemlje, to jest, od naših sredstava za kompleksno proširenje kapaciteta u turizmu, od našeg znanja da gradimo prema novim zahtevima i ukusu publike i od naše mogućnosti da se organizujemo za takav porast turističkog prometa i da stvorimo odgovarajuće kvalifikovane kadrove itd.

Da bi se obezbedila dalja ekspanzija turističkog prometa stranaca Savezno izvršno veće donelo je odluku da Saveznoj skupštini podnese predlog za učešće federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca u visini od 19.300 miliona dinara. Ovu odluku potrebno je doneti sada kako bi se pripreme za izgradnju izvršile na vreme. Naime, hoteli i drugi smeštajni objekti koji će pružiti pansionerske usluge turistima moraju biti uneti u cenovnik hotelskih usluga još u avgustu ove godine za sledeću sezonu.

Za dosadašnju turističku izgradnju može se reći da se odvija u krajnje nenormalnim uslovima. Sredstva su se odobravala kasno, privredne organizacije i komune nisu imale orijentacije i perspektive u pogledu izvora sredstava, projekti su se pripremali na veliku brzinu, objekti su morali biti završeni u roku od 4 do 5 meseci. Sve se to moralo odraziti na kvalitet radova i troškova investicija i dovelo je do nepotrebnih grešaka u pogledu funkcionalnosti objekta i slično. Sredstva investitorima su odo-

bravana kasno tako da će se i ove godine ponoviti slučaj prošle godine da su neki objekti prodati a da nisu završeni, da se turisti useljavaju u nezavršene objekte itd., što se vrlo negativno odražava na naše poslovne partnere i same turiste.

Zbog toga je predlog za investicije u turizam ove godine podnet nešto ranije nego prošle godine. Međutim, za uspešnu turističku izgradnju u budućnosti neophodna je perspektiva i sigurnost privrednih organizacija i komuna u pogledu izvora sredstava i ustaljen sistem finansiranja, čega danas još nema.

Za dosadašnji način finansiranja investicija u turizam karakteristično je takođe da su odluke o investicijama donošene mimo privrednih organizacija, da privredne organizacije nisu imale gotovo nikakvih fondova. Čitava izgradnja se radi toga orijentisala samo na nove objekte, pretežno na ležaje, dok su ostali prateći objekti i službe zapostavljeni.

Ovaj predlog polazi od smernica Savezne skupštine da radne organizacije treba da postanu i osnovni nosioci proširene reprodukcije i da se obezbedi radnim organizacijama samostalno donošenje investicionih odluka. Predlogom je predviđeno da se radnim organizacijama u hotelima, putničkim agencijama i ostalima koji evidentiraju devizni priliv odobri kredit od 185 dinara po jednom evidentiranom dolaru. Na ovaj način privrednim organizacijama će se odobriti 6.500 miliona dinara. Ova mera je vrlo značajna zbog toga što će omogućiti privrednim organizacijama da rekonstruišu i modernizuju svoje objekte, da novosagrađene objekte kompletiraju, da nabave prevozna sredstva, čamce, izgrade sportske terene, uredi plaže i sve ostalo što će podići kvalitet usluge, povećati vanpansionersku potrošnju i time dati veći i brži efekt. Ova sredstva će privredne organizacije moći da koriste i kao svoje učešće za kredite kod republičkih i saveznih banaka. U sadašnjim uslovima i ekonomskom položaju turističke privrede jedino je moguće na ovaj način obezbediti da u politici proširene reprodukcije same privredne organizacije postanu direktni nosilac te inicijative.

Prema ovom predlogu odluke 8.300 miliona dinara Jugoslovenska investiciona banka odobriće privrednim bankama republike kao kredite i to srazmerno učešću pojedinih republika u ostvarenom deviznom prilivu iz turizma. Ovim sredstvima i sredstvima koja će one same izdvojiti, republike će biti u mogućnosti da usmeravaju sredstva privrednih organizacija i komuna da pomažu ubrzano proširenje materijalne baze turizma tamo gde se postiže najveći i najbrži devizni priliv.

Dovršenjem Auto-puta Bratstvo i jedinstvo, izgradnjom Jadranske magistrale i završavanjem dve transverzale kroz Bosnu i Srbiju otvaraju se mogućnosti da se pojačaju tokovi

turista kroz unutrašnjost zemlje, da se organizuju kružne ture i da se tako turistički valorizuju naša planinska područja koja zajedno s Jadrantom predstavljaju originalnu turističku atrakciju baš zbog kontrasta prirode, klime i ambijenta. Isto tako naše susedne zemlje: Bugarska, Grčka, Rumunija postižu velike rezultate u razvoju inostranog turističkog prometa i poslednjih godina u evropskom turističkom prometu konstantno jača pravac kretanja prema istočnoevropskim zemljama. Svima nama je u interesu da što više turista dođe u ovaj novi evropski turistički region i zato su već počeli razgovori sa ovim zemljama o organizaciji zajedničkih tura kroz sve balkanske zemlje, zajedničkoj propagandi i usklađivanju ostalih mera za privlačenje turista. To nameće potrebu ubrzanja izgradnje motela, kampova i restorana uz novoizgrađene savremene puteve. Isto tako, izgradnjom aerodroma i Jadranske magistrale i Crnogorsko primorje dobiva uslove za ubrzan razvoj turizma. Poslednje dve godine i u Crnoj Gori su postignuti vrlo visoki rezultati u oblasti turizma. Porast prometa je prošle godine bio dvostruko veći nego 1962. godine. Da bi se i ova novootvorena područja što brže uključila u turizam ovom odlukom se predviđa da Jugoslovenska investiciona banka 4.500 miliona dinara upotrebi za razvoj turizma na ovim područjima.

Međutim, sredstva koja za turističku izgradnju izdvaja federacija, republike, komune i privredne organizacije nisu dovoljna za onaj obim prometa koji dozvoljava inostrano tržište i za kojim postoji potreba u našoj zemlji. Radi toga je potrebno u oblasti turizma koristiti inostrane kredite kako finansijske tako i robne. Naime, pošto se turizam tako naglo razvija razne inostrane firme i poslovni partneri zainteresovani su za ulaganja u turističke objekte. Mnogi od njih žele da tim putem osiguraju kapacitete za publiku koju šalju u inostranstvo. Nama to odgovara u prvom redu zbog toga što čvršćim povezivanjem sa stranim partnerima, prevoznicima i agencijama, njihovom materijalnom zainteresovanošću za uspeh objekta postizemo stabilnost i sigurnost u prodaji, ne čekamo turiste kao kišu s neba. Danas je turizam postao organizovano masovno kretanje ljudi i za turiste s udaljenih tržišta ključ u rukama drže baš ti prevoznici i agencije jer oni usmeravaju ljude gde će provesti odmor. Samo najbliži susedi koji su nas već upoznali dolaze sami i stihijno. Zato smo zainteresovani za trajnije povezivanje sa stranim partnerima. Sada se pripremaju predlozi za propise koji će omogućiti ovakve aranžmane, ali to neće dati rezultata ako se privredne organizacije, komune, banke i ostali faktori ne orijentišu u tom pravcu.

Potrebno je takođe daleko smelije koristiti i mogućnosti koje nam za razvoj turizma pruža želje iseljenika da dođu u Jugoslaviju sa svojim penzijama da tu kupe ili izgrade kuću ili stan i da tu žive. Preko njih ćemo se čvršće turistički

vezati za njihove prijatelje i rodbinu koji će ih posećivati. A i propagandni efekt je mnogo veći kada sami iseljenici neposredno pričaju o zemlji svojim prijateljima nego ono što je napisano u prospektu. Do sada se na ovom planu učinilo vrlo malo, iako su mogućnosti postojale.

Dodatni izvor sredstava za proširenje kapaciteta u turizmu je i korišćenje sredstava stanovnika u turističkim mestima i odobravanje kredita za proširenje ležaja i podizanje kategorije smeštaja u tim domaćinstvima. Za takvu vrstu smeštaja postoji potražnja osobito kod publike s manjom kupovnom moći i iz susednih zemalja. Korišćenjem ovih mogućnosti postiže se, masovnim prometom, takođe veliki efekt u turizmu. Danas se u privatnim domaćinstvima odvija 21% inostranog turističkog prometa, a osobito veliku ulogu ima ova vrsta smeštaja u domaćem turizmu. Međutim, uslovi pod kojima su davani krediti privatnim domaćinstvima bili su dosta nepovoljni a nije postojala ni sigurna ni jasna orijentacija u politici komuna. U širokom dijapazonu turističkih usluga društveni sektor nije u stanju da obuhvati sve poslove da bi u takvoj organizaciji bili rentabilni. Tu se ne radi samo o unapređenju kućne radinosti i izdavanju soba već i o određenoj meri o pensionima, raznim zanatskim uslugama prevoza itd. koje će znatno doprineti upotpunjavanju osnovnih usluga i povećanju deviznog priliva. Na ovom području moglo bi se učiniti znatno više nego do sada.

Da bi svi ovi naponi za razvoj turizma dali što veće efekte potrebno je i dalje raditi na pojednostavljenju graničnih formalnosti. Evropa je naše glavno tržište. Unutar Zapadne Evrope ukinute su vize i pasoši za putovanja u susedne zemlje i nije potrebna viza za putovanje državljana ovih zemalja u bilo koju zemlju Zapadne Evrope. Praksa koja se sada skoro bez izuzetka primenjuje na susedne zemlje u poslednje vreme se proširila tako da se kao važeći dokument za prelaz granice u okviru ovih zemalja sve češće upotrebljava nacionalna karta o identitetu. Kod nas je na tom polju takođe mnogo učinjeno, ali je neophodno ići dalje i preduzeti sve mere unutar zemlje koje će to omogućiti. Ukidanje viza je osobito važno zbog malograničnog prometa koji bez ovih investicija može da da velike efekte u devizama, a takođe i zbog boljeg korišćenja postojećih kapaciteta van sezone i zimi za vreme vikenda, praznika itd.

U dosadašnjem periodu turizam kao i ostale uslužne delatnosti nije imao odgovarajući položaj. Zbog neadekvatnih odnosa u cenama turizam nije mogao pokazati pozitivne rezultate i dobivao se utisak o niskoj akumulativnosti i nerentabilnosti turističke privrede. Zbog toga i nije postojao interes čitave privrede, banaka i ostalih za investicije u ovoj oblasti i sve je zavisilo od intervencija federacije i republika.

Jednaki tretman turističke privrede, kao i ostalih grana u izvozu snažno bi orijentisao poljoprivredu, industriju, trgovinu, zanatstvo i ostale grane da svoje proizvode plasiraju na turističkom tržištu. Zato od pravilnog rešenja ovog pitanja zavisi i tempo razvoja turizma, a prema tome i brzina kojom ćemo rešavati probleme našeg platnog bilansa.

Ova odluka se odnosi na razvoj inostranog turizma i sredstva će se ulagati u mesta i objekte koji imaju već veliku potražnju, a koju ne zadovoljavaju, i koji daju najveći devizni priliv. Neosporno je da će razvoj inostranog turizma doprineti ne samo razvoju privrede i povećanju nacionalnog dohotka i životnog standarda naših ljudi već će i direktnim stvaranjem baza u turističkim područjima doprineti da se i naš domaći turizam brže razvija. Inostrani i domaći turizam moraju se harmonično razvijati i bez razvoja domaćeg turizma nije moguće postići pravu rentabilnost turističke privrede. Međutim, dok se u inostranom turizmu stalno proširuje sezona, u domaćem turizmu ona se već nekoliko godina sužava i koncentriše samo na dva meseca. Zbog toga dolazi do zagušenosti saobraćaja i objekata, lošeg kvaliteta usluga i snabdevanja, nerentabilnosti svega onoga što je za takav ogroman promet u dva meseca potrebno, i, konačno, dolazi do nezadovoljstva naših ljudi kvalitetom usluge i organizacijom domaćeg turizma. Danas je to već postao politički problem i naši ljudi opravdano traže bolje uslove odmora. Politika povećanja ličnih dohodaka, a isto tako i unošenje više elemenata ekonomskog poslovanja u odmaralištima, orijentacija na to da i ovaj vid potrošnje ide što više putem ličnih dohodaka (sada oko 70% turističke potrošnje u domaćem turizmu ide preko naturalnih davanja) doprineće daljem razvoju i domaćeg turizma. Ovaj problem se postavlja i u odnosu prema strancima jer se prilično često čuju alternative — stranci ili mi. Stvaranje nepovoljne atmosfere i netrpeljivih odnosa naših ljudi prema inostranim turistima bilo bi vrlo opasno. Ono što nam svi stranci ističu kao prednost i atrakciju veću nego što su prirodne lepote jeste srdačnost naših ljudi i njihov osmeh i pozdrav strancu koji prolazi našom zemljom. Tu atmosferu treba očuvati ne samo širenjem svesti i shvatanja šta turizam znači za našu zemlju, već i boljom organizacijom domaćeg turizma. I to pitanje doći će na dnevni red ovog doma u najskorije vreme.

Molim vas, drugovi poslanici, da Predlog odluke prihvatite.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ drug Šćepan Matijašević, koji će izvestiti kako Odbor gleda na ovu odluku.

Šćepan Matijašević (Izborna jedinica Beograd — Zvezdara):

Drugarice i drugovi poslanici. Pre dve nedelje održana je zajednička sednica Odbora za robni promet Saveznog veća, Odbora za trgovinu Privrednog veća i nekoliko poslanika iz drugih odbora.

Tom prilikom je razmatran Predlog odluke o učešću federacije u kreditiranju investicija u turizmu za 1965. godinu i vođena diskusija na bazi materijala koje ste i vi primili.

Odmah u početku bilo je izvesnih suprotnih mišljenja u odborima. Neki drugovi su smatrali da Predlog odluke nije u skladu s rezolucijom o privrednom razvoju koji smo doneli pre mesec dana, jer uglavnom distribuiraju investicije radnim organizacijama, koje sada rade s inostranstvom, i republičkim privrednim bankama.

Međutim, bilo je mišljenja da se tu radi, u stvari, o premiranju turizma s obzirom da je ovde jedan dolar obračunavan po 750 dinara i da je predložena raspodela sredstava u ovom slučaju pravilna.

Takođe se smatralo da bi odluku trebalo doneti što pre da bi se izvršila blagovremena priprema za izgradnju objekata do početka sezone 1965. godine i da bi svako preispitivanje odužilo donošenje odluke i omelo blagovremenu izgradnju.

Na kraju diskusije, koja je trajala nekoliko časova, uz izvesne korekcije koje ste dobili pre početka sednice usvojen je Predlog odluke, tako što se u vezi s tačkom 8. uzdržalo pet poslanika, a u vezi s tačkom 9. tri poslanika.

Takođe je zaključeno da se prateći propisi donesu u roku od mesec dana i da budu dostavljeni skupštinskim odborima da bi se dobio potreban uvid u realizaciju donete odluke.

Toliko kao rezime diskusije na zajedničkoj sednici obadva odbora.

Izneo bih i neka svoja mišljenja o ovom pitanju. Drugovi i drugarice, za ovu tačku dnevnog reda dobili smo više materijala, nekoliko elaborata, po 50 — 60 stranica, na bazi kojih je trebalo da se vodi šira diskusija o turizmu, kao i Predlog odluke o učešću federacije u kreditiranju investicija u turizmu za 1965. godinu. Konačno je na dnevnom redu ostao samo Predlog odluke.

Mi smo na zajedničkim sednicama, kao što sam rekao, vodili diskusije i prihvatili smo Predlog odluke, ali se nismo u potpunosti, kao što ste čuli, složili s predloženim materijalima.

O uspehu turizma kod nas i u svetu u materijalima je data veoma dobra dokumentacija, i o tome ne bih hteo da diskutujem. Istakao bih samo nekoliko problema koji su delimično u materijalima obrađeni.

Podimo od prvog pitanja — to je domaći turizam a o kome je drugarica Kufrin sada rekla da će biti predmet diskusije u jednom od naših narednih zasedanja.

Mogu da kažem da imam utisak da domaći turizam poslednjih godina doživljava stagnaciju.

I pored izvesnih pogodnosti za godišnji odmor i izlete stvorenih za građanina Jugoslavije odmah iza rata nije se mnogo dalje otišlo od toga. Postavlja se pitanje gde je uzrok tome. Nadležnih za ova pitanja ima više. Pored Skupštine nadležne za sva pitanja, i organa državne uprave, smatra se nadležnim za ovo Turistički savez, Sindikat, omladina i još neke druge društvene organizacije.

Sve do ovog momenta ne postoji usklađenost stavova o tome, a da ne govorimo o jedinstvu akcije o ovim pitanjima. To je, mislim, najblaže rečeno, što se tiče domaćeg turizma. U takvoj situaciji svako ponešto radi na parče, probija se kako ko ume i zna, iako je praksa tu i tamo i zbog takvog stanja izbacila na površinu izvesna iskustva koja bi trebalo ozbiljnije podržati. Zatim se postavlja drugo pitanje — pitanje investicija.

Na nekoliko mesta u ovim materijalima se ističe da su investicije u proteklom periodu pravilno realizovane, a u isto vreme se predlaže da bi dobro bilo izučiti investiranje u proteklom periodu da bi se izvukla potrebna iskustva. Sigurno da stotinak milijardi dinara, koliko je investirano za poslednjih nekoliko godina, nisu prevelika sredstva ako se to uporedi s investicijama u tri do četiri veće fabrike, koje su, tako reći, toliko sredstava apsorbovale. Ali je karakteristično da je tekuća raspodela tih sredstava izazvala toliko mnogo diskusija o pravdi, o nepravdi, o principijelnosti i neprincipijelnosti da imate utisak da ni na jednom drugom sektoru nije bilo toliko neprijatnih diskusija koliko ovde.

Instrumenti za raspodelu sredstava su svake godine menjani. Prednost su imali oni koji su već imali kapacitete ili promet, a ne oni koji mogu dati najveće devizne ili druge efekte, gde bi sigurno bili i oni koji već imaju i kapacitete i promet, ali, sigurno bi uskočili i novi koji to nisu uspeli uopšte, ili su samo delimično uspeli.

U nepovoljnom položaju su bili i oni koji ne mogu da grade zimi, ili oni koji treba da grade čvršće objekte sa grejanjem s obzirom da su sredstva bila limitirana ili ograničen period izgradnje tih objekata, itd.

Takvom politikom osobito su zanemareni gradovi i izvesna prometna mesta koja su očigledno najrentabilnija i donose najviše deviza koje mi beležimo kao turističke, zatim lovni turizam, izvesna banjska i druga mesta. Očigledno je i to da je to moglo da se naporedo rešava iako se to može i naknadno učiniti i sa izvesnim korekcijama nadoknaditi.

Imam utisak da predlog za raspodelu investicija za 1965. godinu ostaje na starim pozicijama, a čini se i jedna korekcija za auto-puteve kroz Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, Srbiju i Makedoniju, u visini neevidentiranih deviznih sredstava ostvarenih na ovom području. Predstavnik Izvršnog veća drug Krstev, je u odbo-

rima izjavio da je van ovih sredstava rešeno pitanje hotela »Jugoslavija« u blizini Saveznog izvršnog veća s obzirom da ovaj objekt čeka 17 godina na kredite i da se radi o objektu koji treba da radi preko cele godine i koji bi očigledno donosio duplo veća devizna sredstva od jugoslovenskog proseka u sličnim objektima.

Očekivalo se da će ovogodišnje investicije poći od drugog osnova, sa osnova Rezolucije koju smo skoro usvojili.

Međutim, dat je jedan predlog koji bi bio kao nekakva prelazna forma do definitivnog stupanja na snagu novog privrednog sistema itd. Primili smo to zbog toga što smo svesni da bi zahtevi za reviziju prouzrokovali odugovlačenje i da bi možda nastale sigurno i izvesne štete.

Ovde želim da napomenem da je kod ovoga sada bitno pravilna primena ove odluke koju ćemo doneti i za koju i ja glasam bez obzira na ove primedbe.

Bankarska tehnika ne bi smela da stavi u povoljniji položaj jednu vrstu ugostiteljskih kolektiva u odnosu na druge. Niti da se ugostiteljskim objektima prizna nešto što se putničkim agencijama ne priznaje. Jednim površnim uviđom u neke nacрте te bankarske tehnike to nije do kraja pozitivno rešeno.

Sledeće pitanje je pitanje propagande u turizmu. Ko je radi i kako je vodi? Mogu da vam kažem da su turistički kadrovi okupirani ovim pitanjem. Turistički savez Jugoslavije je na svojoj skupštini jednoglasno odlučio da je najpogodnija forma da propaganda i dalje ostane pri društvenim turističkim organizacijama, jer je stvoreno odgovarajuće iskustvo, jer u jednom mestu propagandu vodi turističko društvo, u komuni turistički savez opštine, u srezu, pokrajini i republici turistički savezi odgovarajuće teritorije, a da u federaciji to ostane i dalje pri Turističkom savezu Jugoslavije. Naravno, uz pretpostavku da se propaganda u narednom periodu poboljša, da se više okrene neuvedenim područjima, propagandi van sezone, boljim informacijama za domaći turizam itd.

U državnoj upravi postoji zahtev da propaganda eventualno pređe u nadležnost Komiteta za turizam u okviru jedne posebne institucije. Mislim da ovaj predlog nije proučen sa svih aspekata.

Ta diskusija traje već više od godinu dana i unosi prilično veliku pometnju među turističke institucije i ljude koji u njima rade, umesto da se ovo pitanje iznese pred nadležni forum, sa dva ili tri predloga i mišljenja i donose odgovarajuće rešenje.

Imam utisak da nema razloga za promenu mesta propagande, a ako bi se mesto menjalo onda to ne bi trebalo da bude državna uprava, već verovatno proširenje rada Zavoda za privrednu propagandu s inostranstvom, koji je pod

pokroviteljstvom Privredne komore gde se nalazi i turizam.

Četvrto pitanje je pitanje putničkih agencija i njihovog mesta u turizmu.

Dokoro je na sektoru turizma s inostranstvom radilo nekoliko desetina preduzeća. Došlo se do zaključka da to nije dobro. Donet je propis i integracijom je sve svedeno na pet preduzeća. I kod takvog stanja potrebno je daljnje ujednačavanje nastupa na inostrano tržište. No, i to do kraja nismo sproveli a već se zahteva da novih tridesetak preduzeća dobiju pravo poslovanja s inostranstvom. To se traži praktično, od istih predlagača koji su pre godinu dana tražili smanjenje na pet ili još manje preduzeća. Imam utisak da poduhvat nije proučen i da ulazimo u izvesne organizacione promene nepotrebno, a da postojeće još nismo usavršili.

U svakom slučaju, ovo zahteva jedno solidnije preispitivanje.

Sledeće i poslednje pitanje je pitanje organizovanosti i saradnje na sektoru turizma. I na ovom sektoru ima prilično institucija koje se na razne načine bave pitanjima turizma. U sadašnjem momentu vlada u velikom stepenu nesaradnja između izvesnih organizacija i priličkom ujednačavanju stavova, kao i u praksi, pa to izaziva dosta neprijatnih i nekonstruktivnih diskusija. Ja ne želim ovom prilikom da govorim o pojedincima, mislim da se ovo odnosi na sve nas koji radimo u turizmu, kao i u turističkim institucijama. Ovome doprinosi i to što do kraja nije precizirano čime će se ko baviti i za šta je ko odgovoran. Mislim da ovde treba upozoriti da pored toga što postoje brojni nerešeni problemi, koje sam samo delimično pomenu, da između institucija koje rade u turizmu i ljudi koji njima rukovode ne vlada uvek duh drugarstva i saradnje i mogao bih reći da je atmosfera prilično hladna, što otežava približavanje raznih gledišta kroz jednu drugarsku diskusiju i dogovaranje. Mislim da bi trebalo da bude obaveza svih foruma i svih rukovodećih ljudi, koji na ovome sektoru rade, da se što pre prevaziđe stanje netrpeljivosti, nesaradnje i pogrešnog prikazivanja suprotnih mišljenja i da se zajedničkim snagama s mnogo tolerancije nastoji da rešavaju brojni problemi i na ovom sektoru. Ja ovo iznosim s predlogom da naše Veće kao i druga veća i odbori obrate pažnju na ovu problematiku i kao privrednu, a i kao pitanje standarda naših građana, a posebno sa stanovišta odnosa i organizovanosti na sektoru turizma.

Nisam ulazio u detalje ovih materijala smatrajući da ćemo imati prilike da o svemu tome detaljnije diskutujemo kada budemo diskutovali o sedmogodišnjem planu, ili o pojedinim problemima koji će biti iznošeni pred ovo Veće.

Predsednik Osman Karabegović:

Drug Matijašević je govoreći u svoje ime otvorio opšti pretres.

Da li još ko želi u opštem pretresu da učestvuje u diskusiji? (Niko se ne javlja). Da li neko želi u pretresu teksta Prijedloga odluke da diskutuje? (Ne želi).

Stavljam Prijedlog odluke na glasanje. Ko je za, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće jednoglasno usvojilo Prijedlog odluke o učešću federacije u 1965. godini u kreditiranju investicija koje služe unapređenju turističkog prometa stranaca, zajedno s izvještajem Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Drugovi i drugarice, s obzirom da nam je prva tačka dnevnog reda odnijela prilično vremena, a i ceo dan smo radili, diskutovali i raspravljali probleme kretanja privrede, predložio bih da sledeće tačke ne pretresamo danas, jer nisu hitna pitanja na dnevnom redu. To se može i na drugim sjednicama raspraviti, pa bih predložio da ovim zaključimo sjednicu i ne pretresamo ove druge tačke. Ako se slažete zaključio bih sjednicu.

Što se tiče ove debate o poljoprivredi, koja će se voditi 23-ćeg, molio bih vas da poklonite pažnju materijalima koje ste dobili kako bismo uzeli učešća i dali jedan ozbiljan prilog razmatranju tih problema. Jer, raspravlja se o kompleksnoj problematici poljoprivrede, agrarnoj politici. Molio bih vas da tome poklonite pažnju i da uzmete učešća u debati koja će se voditi 23-ćeg.

Ilija Tepavac:

S obzirom na iskustvo ove i drugih ranijih sednica smatram da ubuduće treba voditi računa koje ćemo probleme staviti na dnevni red i da li ih možemo završiti za jedan ili dva dana. Ovo zbog toga da stvari ne bismo svodili na formalnosti.

Predsednik Osman Karabegović:

Nisu svedene na formalnost, ali, mislim da bi rasprava mogla biti mnogo temeljnija.

Mislim da bi trebalo pre početka rada Skupštine održati nezvaničan jedan sastanak, pa da malo porazgovaramo uopšte o ovom načinu rada, o učešću u radu Vijeća, to jest, da bez formalnosti razgovaramo.

Ovim bismo zaključili sjednicu.

(Sednica je zaključena u 20 č 15 min).

PRILOZI

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU
ZAKONA O OSLOBOĐENJU ODREĐENIH DELATNOSTI
OD DOPRINOSA IZ DOHOTKA

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 132
15. juna 1964. godine
Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 15. VI 1964. godine, razmatrala je Predlog zakona o oslobodenju određenih delatnosti od doprinosa iz dohotka, koji je Skupština podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila ovaj predlog, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u njemu izvrše sledeće izmene:

1. Naziv predloga zakona menja se i glasi:

»Predlog zakona o oslobodenju od plaćanja doprinosa iz dohotka ostvarenog vršenjem određenih delatnosti«

2. U članu 1. tačka 8. posle reči: »movinske i izdavačke« dodaje se reč: »delatnosti«.

3. Član 4. menja se i glasi:

»Savezni sekretar za opšte privredne poslove, u sporazumu sa saveznim sekretarom za finansije, donosi, po potrebi, uputstva za sprovođenje ovog zakona.«

Sa ovim izmenama saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik Dragutin Bošković.

Predsednik
Zakonodavno-pravne komisije
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Ljiljana Maneva s. r., Đordije Peruničić s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Gojko Garčević s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU
ODLUKE O UČEŠĆU FEDERACIJE U 1964. GODINI
U KREDITIRANJU INVESTICIJA KOJE SLUŽE U-
NAPREĐIVANJU TURISTIČKOG PROMETA STRANACA,
KAO I PRIMEĐBE KOJU JE UZ OVAJ
PREDLOG ODLUKE DOSTAVIO KOMISIJI ODBOR
ZA ROBNII PROMET SAVEZNOG VEĆA

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 121
15. juna 1964. godine
Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 15. VI 1964. godine, razmatrala je Predlog odluke o učešću federacije u 1965. god. u kreditiranju investicija koje služe unapređivanju turističkog prometa stranaca, kao i primedbe koje je uz ovaj predlog odluke dostavio Komisiji Odbor za robni promet Saveznog veća.

Pošto je razmotrila ovaj predlog odluke i primedbe Odbora za robni promet, Komisija predlaže Veću da se u njemu izvrše sledeće izmene:

1. U tački 4. četvrti i peti red se brišu i brisani tekst zamenjuje se tekstom, koji glasi: »banjskim i klimatskim lečilištima, privrednim organizacijama, ustanovama i društvenim organizacijama za gajenje divljači, za vršenje usluga odstrela divljači i ribolova.«

2. U tački 5. pod 1. na kraju brišu se tačka i zarez i dodaju reči »i banjska i klimatska lečilišta;«

U istoj tački pod 2. tekst pod v) menja se i glasi: »od izvršenih i naplaćenih usluga odstrela divljači i organizovanja lova i ribolova — za privredne organizacije, ustanove i društvene organizacije za gajenje divljači, za vršenje usluga odstrela divljači i ribolova;«

3. Tačka 12. menja se i glasi:

»Ovlašćuje se savezni sekretar za finansije da, u sporazumu sa Saveznim komitetom za turizam i saveznim sekretarom za trgovinu, donese bliže propise o načinu i postupku davanja kredita po ovoj odluci.

Savezni sekretar za finansije dužan je propise iz prethodnog stava doneti u roku od mesec dana od dana stupanja na snagu ove odluke.«

Sa ovim izmenama saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik Dragutin Bošković.

Predsednik
Zakonodavno-pravne komisije
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Ljiljana Maneva s. r., Đordije Peruničić s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Gojko Garčević s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

SAVEZNO VEĆE

14. SEDNICA

OD 23. JUNA 1964. GODINE

S A D R Z A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika,
2. Saopštenja,
3. Usvajanje dnevnog reda,
4. Odgovori na poslanička pitanja.

Dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede.

Govornici: Zoran Polić, Vukosava Mićunović, Mijalko Todorović.

**PREDSEDAVAO
PREDSEDNIK
MIJALKO TODOROVIĆ**

Početak u 9 č 40 min

Predsednik Mijalko Todorović:

Otvaram 14. sednicu Saveznog veća.

Konstatujem da postoji kvorum i da Veće može punovažno da rešava. Dostavljen vam je zapisnik s 13. sednice Saveznog veća koja je održana 16. juna ove godine. Da li ima primedaba na taj zapisnik? (Nema).

Pošto primedaba nema, zapisnik će biti overen.

Molim da čujete saopštenja. Poslanici Petar Zdravkovski, Dragutin Plašč, Borče Samonikov, Savka Dabčević-Kučar, Branko Pavlek, Dušan Ičević, Jože Brilej, Đorđe Nikšić, Silvo Hrast, Dušan Mugoša i Tankosava Simić molili su za odsustvo s ove sednice. Da li se Veće slaže da se ovim poslanicima odobri odsustvo s ove sednice? (Slaže se).

Obaveštavam Veće da su za današnju sednicu pozvani predstavnici Saveznog izvršnog veća, Zajednice ekonomskih instituta i predstavnici poljoprivrednih fakulteta s obzirom na predmet rasprave na ovoj sednici.

Predlog dnevnog reda za ovu sednicu dostavljen je članovima Veća. Ima li još nekih predloga ili primedaba na takav predlog? (Nema).

Pošto nema drugih predloga objavljujem da je usvojen sledeći dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede.

Pre prelaska na dnevni red predlažem članovima Veća da saslušamo odgovore predstavnika Saveznog izvršnog veća na pismena poslanička pitanja koja su uputili poslanici Dimitar Aleksievski, Desa Koštan i Vukosava Mićunović. Dimitar Aleksievski i Desa Koštan su uputili zajedničko pitanje, a Vukosava Mićunović posebno. Pitanja se odnose na primenu

Zakona o korišćenju automobila u društvenoj svojini u privatne svrhe i to na način i uslove nabavke tih automobila.

Ima reč predstavnik Saveznog izvršnog veća drug Zoran Polić.

Zoran Polić:

Na pitanja o korišćenju automobila, koja su postavili savezni poslanici Dimitar Aleksievski, Desa Koštan i Vukosava Mićunović, dajem sledeći odgovor:

Prvo. Zakon i propisi o njegovom sprovođenju polaze od činjenice da je, s obzirom na karakter i tempo našeg rada uopšte, teško zamisliti efikasan rad i puno angažovanje državnih funkcionera, članova vlade i drugih, bez intenzivne upotrebe automobila. Bez toga svakako bi i njihov rad bio daleko manje iskorišćen što ne bi odgovaralo potrebama zajednice. To nije neka naša specifičnost, već je u savremenim uslovima tipično za civilizovane zemlje i uopšte o tome ne bi trebalo da se mnogo govori.

Pošto je potreba očita, a funkcioneri ne mogu vršiti nabavku kola od svojih plata, a sem toga ne mogu se kod njih u celini ni odvajati službeni poslovi od privatnih, Zakon o korišćenju automobila u društvenoj svojini predviđa rešenje na osnovi principa lične svojine automobila s određenim društvenim obavezama u njegovom korišćenju kakve za druge sopstvenike automobila ne važi. Time i država preuzima određenu odgovornost i obavezu i zbog toga omogućava nakup automobila pod povoljnijim uslovima i učestvuje u održavanju u tolikoj meri koliko je to potrebno i koliko se smatra društveno korisno.

To nam u sadašnjoj situaciji izgleda kao najbolje rešenje, a pre svega, i najbolji put do konačne likvidacije ovog pitanja. U određivanju

uzajamnih obaveza postoji opravdanje za uvođenje određenih olakšica kod kupovine kola.

Dalje, treba napomenuti da se čitav problem rešava u punom skladu s propisima Zakona koji je ova Skupština prihvatila.

Prvenstveno se prodaju kola iz postojećeg voznog parka. Kod toga treba opet voditi računa da određeni funkcioneri s dodeljenim paušalom i sadašnjim ličnim primanjima ne mogu preuzeti na sebe održavanje kola s velikom potrošnjom, ali da im ipak treba omogućiti nabavku nešto boljih kola zbog reprezentativnih funkcija koje vrše, a ne da Autoservis za takve njihove potrebe nabavlja posebna kola. To predstavlja veliku štednju kao što je štednja i uključivanje većih kola, koja su dosada bila na ličnoj upotrebi u službu reprezentacije, umesto da se za te potrebe uvoze nova kola.

Pošto je takvog uvoza i do sada bilo i pošto Autoservis nije mogao sve nastale potrebe da zadovolji iz domaće proizvodnje, pitanje je koliko će predviđeni uvoz za rešavanje potreba u vezi sa Zakonom biti veći od uobičajenog svakogodišnjeg, pogotovo što još nije završen postupak oko prodaje postojećeg voznog parka.

Znači i tu će se voditi odlučno računa o štednji, prvenstveno će se vršiti prodaja iz postojećeg parka, uvoz će se prilagoditi raspoloživim sredstvima i ograničiti na onaj broj funkcionera kojima je to stvarno nužno. Kod toga treba napomenuti da će eventualni uvoz morati svaka društveno-politička zajednica, pa i svaka ustanova koja će na to imati pravo da pokrije iz svojih sredstava predviđenih u budžetu. Tako će i Savezna skupština, Savezno izvršno veće i druge savezne institucije koristiti samo ona devizna sredstva koja su im već dodeljena za budžetsku 1964. godinu. Zbog toga ne može biti govora o nekom vanrednom opterećenju platnog bilansa.

Treba odmah kazati da se u osnovi uopšte ne radi o oslobođenju od poreza na promet i carine i da će kako Autoservis, tako i svaka druga ustanova koja vrši uvoz morati sve te dažbine redovno da uplati. U odnosu na funkcionere radi se o nečem drugom.

Sve su računice pokazivale da bi trebalo za uslove kakve postavljamo za korišćenje kola odrediti veći paušal. Ali, kako interes štednje, tako i potreba da se omogući postepena likvidacija paušala, tražili su da se zadrži niži paušal, a da se jednokratnim davanjem većeg iznosa omogući kupovina u okvirima koje paušal određuje. Ispitivanjem tražili smo taj iznos i pokazalo se da su to otprilike dažbine koje treba platiti kod uvoza, pa smo to stvarno uzeli kao merilo. Time smo mogli da ostanemo na predviđenim paušalima, pogotovo kad smo utvrdili po određenoj analogiji olakšicu i za domaća kola.

Ukoliko bi paušal bio veći, ukoliko bi tražili plaćanje pune cene automobila, mi bismo, prvo,

za pet godina isplatili svakom funkcioneru više od iznosa koji dajemo kao oslobođenje od dažbina, a drugo, što je još važnije, ne bismo mogli u tom roku da definitivno rešimo pitanje paušala.

Znači, radi se samo o posebnom načinu rešavanja pri čemu smo se poslužili određenim merilom, a ne o nekom principijelnom oslobođenju od dažbina koje bi bilo u suprotnosti s postojećim propisima.

Ovakvim rešenjem ostvariće se kod svakog funkcionera koji ima pravo na korišćenje ovih uslova za pet godina ušteda od oko milion dinara u odnosu na dosadašnji režim.

Treba dalje upozoriti da će morati svaka od saveznih institucija koja će za svoje funkcionere uvoziti kola preko Autoservisa ovoj ustanovi i da nadoknadi iz svoga budžeta onaj iznos koji je predviđen kao olakšica, a osnovni deo cene obezbediće se iz kredita koji će morati svaki od funkcionera da podigne kod banke pod opštim uslovima koji su propisani za sve korisnike ove vrste kredita.

Konačno, treba napomenuti da je ovaj put u sadašnjoj situaciji najprihvatljiviji, a i u celini odgovara zakonskim propisima. Razne mere koje su predviđene oko obaveza lica koja imaju automobil u ličnoj svojini onemogućavaju zloupotrebu. Zbog toga je potpuno opravdano da društvo saraduje u prelazu sa sadašnjeg sistema, koji nedovoljno stimuliše štednju, na sistem kojim ćemo to postići u daleko većoj meri, ali i pored toga ćemo određenim funkcionerima omogućiti da održe određeni standard kod vršenja svoje službe. Jasno da pri tome nismo mogli ići na širok ili možda čak neograničen broj funkcionera koji mogu koristiti ova prava. Mi smo kako prava, tako i funkcije na kojima se ona mogu koristiti zakonom jasno odredili a i suzili njihov broj u odnosu na dosadašnji. Smatramo da je i to veliki uspeh, pošto smo na taj način, ograničavajući Zakonom prava samo na one funkcije za koje Savezna skupština smatra da im treba i ovim putem obezbediti efikasnost u radu, izbegli svako subjektivno određivanje a i diskusiju kako bi još nekome lično trebalo dati ista prava. Sproveden je dosledno princip da samo funkcija daje pravo, a zbog toga su i dati propisi kako se mogu po Zakonu uspostavljati odnosi razdvojiti ukoliko korisnik ne pokriva više funkciju koja mu je davala određena prava u pogledu nabavke kola.

Predsednik Mijalko Todorović:

Da li još ko od članova Veća ima da postavi neko usmeno pitanje?

Ima reč drugarica Vukosava Mićunović.

Vukosava Mićunović:

Drugarice i drugovi savezni poslanici. U vezi s izlaganjem predstavnika Saveznog izvrš-

nog vijeća želim da o dvema stvarima iznesem ovom Domu svoje mišljenje.

Prvo, argumenti...

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Imaš pravo da postaviš pitanje. Na dnevnom redu su poslanička pitanja, a ne rasprava.

Samo da dam objašnjenje, da budemo jasni. Po poslovniku kojim se sada služimo, Privremenom poslovniku o dnevnom redu savezni poslanici postavljaju pitanje na koja imaju pravo na odgovor. Osim toga, mogu da postavie nova dopunska, takođe, poslanička pitanja, ili da traže pretres o pitanjima i odgovoru koji su dobili.

Prema tome, nismo prešli na pretres, jer pretres nije niko tražio, a svakako na pitanja imaš pravo.

Vukosava Mićunović:

U redu, samo napominjem da je na prošloj sjednici bilo malo drukčije. U ovom konkretnom slučaju ako ne mogu da kažem svoje mišljenje zahtijevam da Vijeće glasa da li će voditi pretres o postavljenim pitanjima ili ne.

Predsednik Mijalko Todorović:

Ako sam dobro razumeo, znači drugarica Vukosava Mićunović je predložila da se otvori pretres o pitanju primene Zakona o korišćenju putničkih automobila u društvenoj svojini.

Prema tome, ovo će pitanje biti razmatrano prilikom utvrđivanja dnevnog reda na narednoj sednici. Tada će se i Veće izjasniti o tome da li će staviti ili ne na dnevni red ovaj predlog koji je drugarica Vukosava Mićunović stavila.

Ima li još poslaničkih pitanja? (Nema).

S obzirom da će i Privredno veće koje, takođe, danas održava svoju sednicu imati na dnevnom redu probleme poljoprivrede, to u sporazumu s predsednikom Privrednog veća predlažem Saveznom veću da se pretresanje ove tačke obavi na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Privrednog veća, pošto se radi o materiji koja spada u ravnopravnu nadležnost oba Veća. Da li Veće usvaja ovaj predlog? (Usvaja.)

Objavljujem da je Veće usvojilo predlog da se rasprava obavi na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Privrednog veća. Prema tome, zaključujem ovu posebnu sednicu.

(Sednica je prekinuta u 10 časova).

PRIVREDNO VEĆE

13. SEDNICA

OD 23. JUNA 1964. GODINE

S A D R Ź A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika,
2. Saopštenja,
3. Usvajanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede.

PRESEDAVAO
PRESEDNİK
OSMAN KARABEGOVIĆ

Početak u 9 č 35 min

Predsednik Osman Karabegović:

Otvaram 13. sjednicu Privrednog vijeća Savezne skupštine.

Konstatujem da postoji kvorum i da Vijeće može punovažno odlučivati. Zapisnik sa 12. sjednice Privrednog vijeća od 16. juna 1964. godine dostavljen je članovima Vijeća. Da li ima primjedaba na zapisnik? (Nema).

Pošto primjedaba nema, zapisnik će biti ovršen.

Poslanici Vladimir Jasic, Ante Vidović, Krsto Bosanac, Savo Čečur, Branko Karanović, Franjo Valentić, Zorka Peršić i Ratko Svilar obavjestili su Vijeće da su uslijed bolesti i službenog puta sprečeni da prisustvuju ovoj sjednici i molili su da im se odobri odsustvo. Da li se Vijeće slaže da im se odobri odsustvo? (Slaže se).

Prijedlog dnevnog reda za ovu sjednicu dostavljen je članovima Vijeća pismeno. Ima li kakvih primjedaba na prijedlog dnevnog reda? (Nema).

Objavljujem da je usvojen slijedeći dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede.

Prije prelaska na dnevni red obavještavam poslanike da je ova tačka dnevnog reda istovremeno i na dnevnom redu Saveznog vijeća. S obzirom na to da materija iz ove tačke spada u ravnopravni delokrug Saveznog vijeća i Privrednog vijeća sporazumijo sam se s predsjednikom Saveznog vijeća da se pretres o ovoj tački dnevnog reda obavi na zajedničkoj sjednici Saveznog vijeća i Privrednog vijeća. Prihvata li Vijeće ovaj prijedlog? (Prihvata).

Pre prekida sjednice molio bih da saslušate informaciju o tome kakva je orijentacija u radu našeg Vijeća i uopšte Skupštine do ferija.

Ovo što ćemo vam iznijeti nije još Predsjedništvo Savezne skupštine potvrdilo i usvojilo, ali zbog orijentacije i vama u radu i broja sjednica koje bismo održali, iznosimo sada, mada može

biti izmjena. Molio bih sekretara da iznese kako smo zamislili završetak ovih sjednica do kraja ferija.

Sekretar Veća Milija Radovanović:

Ovaj program održavanja sednica, kako reče drug predsednik, nije još konačan.

Jedna sednica je predviđena za prvi, eventualno drugi juli. Na toj sednici raspravljala bi se sledeća pitanja: 1. O stanju i problemima zaštite na radu (to je ono pitanje koje je prošli put skinuto s dnevnog reda i odloženo); 2. Izveštaj Odbora za razmatranje protivpožarne zaštite i 3. O problemima naučnoistraživačkog rada. Sada je rezolucija u pripremi i ako se završi i ta bi tačka bila na dnevnom redu ove sednice.

Druga sednica predviđa se, prema ovome programu, za 8. jul. Na njoj bi se podneo izveštaj Odbora o Predlogu zakona o finansiranju društveno-političkih zajednica. Taj zakon ne donosi naše Veće, već Savezno veće i Organizaciono-političko veće. Prema tome, na toj sednici samo bi se podneo izveštaj našeg Odbora o Predlogu toga zakona i izabrali delegati za učešće na sednici Saveznog veća i Organizaciono-političkog veća.

Drugo, raspravljao bi se Zakon o doprinosima i porezima građana.

Treće, podneo bi se izveštaj Odbora o pretresu stanja proizvodnje i plasmana vina; i

Četvrto, izveštaj Odbora o pretresu problema duvanske industrije.

Treća sednica bi bila devetog jula. Na njoj bi bila razmatrana analiza završnih računa privrednih organizacija za 1963. godinu. U okviru ove tačke dnevnog reda razmatrao bi se i materijal o gubicima u industriji.

Ovoj tački dnevnog reda prethodila bi diskusija u odborima Privrednog veća i to u Odboru za tekuća privredna pitanja, Odboru za poljoprivredu, Odboru za saobraćaj, Odboru za

zanatstvo i u tri sistemska odbora: za cene, bankarski sistem i samoupravljanje.

Ova diskusija u odborima pre nego što se izade na Veće, a i u Veću trebalo bi da pokaže kako se poslovalo u 1963. godini, kakvi su rezultati ostvareni, koji su faktori i materijalni i sistemski delovi na ostvarene rezultate i kakav je položaj pojedinih grana. To bi istovremeno bila i priprema i osnova za donošenje plana za narednu godinu.

Naredna sednica, četvrta, bila bi 10. ili 11, zavisno od toga kada će se završiti ova pretходna. Na dnevnom redu bi bilo stanje i problemi zanatstva i ekonomski položaj železnica u 1964. godini.

Pored toga, u dnevni red ovih sednica bili bi uneti i predlozi propisa koje će u ovom periodu dostaviti Savezno izvršno veće.

Predsednik Osman Karabegović:

Čuli ste ovu kratku informaciju. Mogu da budu izmjenjeni datumi održavanja sjednica, a eventualno i neka pitanja skinuta s dnevnog reda. To ćemo vidjeti i posle odluke Predsedništva Skupštine mi ćemo vas pismeno o tome obavjestiti.

Prekidam sjednicu i molim poslanike da pređu u veliku salu gdje će se održati zajedničke sjednice.

(Sednica je završena u 9 č 50 min).

SAVEZNO VIĆE I PRIVREDNO VEĆE

9. ZAJEDNIČKA SEDNICA

OD 23. i 24. JUNA 1964. GODINE

S A D R Ź A J

Dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede i izbor Komisije za izradu rezolucije.

Govornici: Jože Ingolič, Ljupčo Arsov, Istvan Palašti, Dragoslav Mišić, Stevan Suša, Zlate Biljanovski, Pal Šoti, Ivan Martonja, Nilko Mihaljević, Pavle Krtenić, Pepca Perovšek, Geza Tikvički, Veljko Križnik, Vasil Dimovski, Natalija Gržetić, Sait Zetnici, Pavle Branković, Jordan Pantelić, Zivotije Antić, Edvard Kardelj, Radomir Postkić.

PRESEDAVALI:

PRESEDNİK PRIVREDNOG VEĆA
OSMAN KARABEGOVIĆ
PRESEDNİK SAVEZNOG VEĆA
MIJALKO TODOROVIĆ

Početak u 10 č

Predsedavajući Osman Karabegović:

Otvaram Devetu zajedničku sjednicu Saveznog vijeća i Privrednog vijeća Savezne skupštine. Prema sporazumu s predsjednikom Savezne skupštine ovoj zajedničkoj sjednici predsestavaće naizmjenično predsjednik Saveznog vijeća i predsjednik Privrednog vijeća.

Na odvojenim sjednicama Saveznog vijeća i Privrednog vijeća za ovu zajedničku sjednicu utvrđen je sledeći dnevni red:

1. Problemi poljoprivrede.

Za ovu tačku dnevnog reda članovima Vijeća dostavljen je slijedeći materijal: Neki osnovni problemi agrarne politike i razvoj poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu. Problemi cijena poljoprivrednih proizvoda. Pored toga poslanicima je podeljen i Nacrt rezolucije o razvoju poljoprivrede.

S obzirom da je tek jutros podeljen Nacrt rezolucije a da bi se poslanicima omogućilo da detaljnije razmotre stavove koji su u Nacrtu iznijeti, predlažem da sada obavimo opšti pretraz o problemima poljoprivrede i o Nacrtu rezolucije, a da se usvajanje teksta rezolucije obavi na jednoj od narednih sjednica.

U vezi s tim predlažem da sada izaberemo jednu komisiju koja bi na bazi današnje diskusije i materijala, kao i Nacrta rezolucije izradila prijedlog i dostavila ga poslanicima s tim da se posle toga na jednoj od narednih sjednica, početkom jula, raspravlja o usvajanju teksta predložene rezolucije.

Da li su vijeća saglasna s ovim prijedlogom? (Svi se slažu).

Ako mi dozvolite ja bih predložio da u sastav komisije za izradu Prijedloga rezolucije uđu slijedeći poslanici: Geza Tikvički, član Saveznog vijeća; Pavle Branković, član Saveznog

vijeća; Veljko Križnik, član Saveznog vijeća; Spasoje Šarac, član Saveznog vijeća; Milan Pantić, član Saveznog vijeća; Rade Pavlović, član Privrednog vijeća; Dušica Stojković, član Privrednog vijeća; Dimovski Vasil, član Privrednog vijeća i Reufi Kadri, član Privrednog vijeća.

Da li Vijeća prihvataju predloženi sastav komisije? (Prihvataju).

Ima li neko neki prijedlog za dopunu komisije? (Nema).

Objavljujem da su Vijeća jednoglasno usvojila prijedlog o sastavu komisije za izradu prijedloga rezolucije o razvoju poljoprivrede.

Pre prelaska na diskusiju, molim da saslušate ekspoziciju Jožeta Ingoliča, saveznog sekretara za poljoprivredu i šumarstvo.

Ima riječ Jože Ingolič, savezni sekretar za poljoprivredu i šumarstvo.

Jože Ingolič:

Drugarice i drugovi poslanici, vrlo dinamičan razvitak i intenzivne promene u društveno-ekonomskoj strukturi u posljednjoj deceniji stvorili su uslove da se vrlo dinamično razvija društveno organizovana poljoprivredna proizvodnja kako u okviru društvenih gazdinstava, tako i u kooperaciji s individualnim poljoprivrednim proizvođačima. U relativno kratkom vremenskom periodu, na bazi povećanih ulaganja i uvođenja savremene tehnike i tehnologije u poljoprivredu, postignuti su značajni rezultati u porastu proizvodnje, u jačanju društvenog sektora poljoprivrede i njegovom sve većem uticaju na porast proizvodnje, rešavanje problema tržišta, kao i na društveno-ekonomske promene na selu.

U pređenom periodu uloga poljoprivrede u razvoju celokupne privrede bila je vrlo značajna. Njeno učešće u formiranju nacionalnog dohotka od preko 25 odsto, pri postojećem paritetu cena, govori da je ova oblast još uvek veoma značajna u našoj ekonomici. U periodu od 1957. do 1963. godine najdinamičniji i najskladniji razvoj cele privrede bio je upravo u godinama kada smo imali najveću poljoprivrednu proizvodnju. Poremećaji i oscilacije do kojih je dolazilo u našoj privredi najvećim delom su bili prouzrokovani oscilacijama poljoprivredne proizvodnje. Od kretanja i stabilnosti poljoprivredne proizvodnje i tržišta poljoprivrednih proizvoda zavisi i kretanje realne lične potrošnje, s obzirom da 50 odsto ličnih dohodaka u radničkim i službeničkim porodicama ide na potrošnju hrane.

Ako posmatramo period od 1957. do 1963. godine, koji je bio posebno dinamičan u razvoju poljoprivrede, proizvodnja je porasla za 42 odsto, s prosečnom stopom od 4,5 odsto godišnje. Skoro celokupno povećanje poljoprivredne proizvodnje vezano je za rast tehničke baze u poljoprivrednim dobrima i kombinatima, zemljoradničkim zadrugama i drugim radnim organizacijama, čije je privređivanje vezano, posredno ili neposredno, za poljoprivredu. U pomenutom periodu društvena gazdinstva su povećala površine obradive zemlje za oko 500.000 ha, ili za 62 odsto, od čega samo u 1963. godini za više od jedne trećine. Tehnička baza je, takođe, bitno povećana.

I pored porasta tehničke baze, posmatrano u celini, naša poljoprivreda je još uvek tehnički vrlo skromno opremljena, u odnosu na savremena tehnička dostignuća u poljoprivredi razvijenijih zemalja. Imajući u vidu to da smo u unapređenju poljoprivredne proizvodnje startovali s vrlo niskog nivoa, da su velike potrebe za još ubrzanijim razvojem poljoprivredne proizvodnje, kao i da su brojni zadaci koji nam predstoje u stalnoj društvenoj transformaciji poljoprivrede, onda nam predstoje krupni zadaci u razvijanju društvene tehničke baze, kao najvažnijeg uslova, za brži porast poljoprivredne proizvodnje.

Robna proizvodnja u poljoprivredi je u čitavom analiziranom periodu brže rasla od ukupne proizvodnje. Tome su, pre svega, doprinele radne organizacije u poljoprivredi specijalizacijom sopstvene proizvodnje i usmeravanjem proizvodnje individualnih proizvođača kroz kooperaciju. Dovoljno je navesti podatak da je u prošloj godini društveno organizovana proizvodnja učestvovala s 33 odsto u ukupnom obimu proizvodnje i sa 62 odsto u ukupnom otkupu poljoprivrednih proizvoda. Tako, na primer, učešće društvenoorganizovane proizvodnje u otkupu industrijskih kultura iznosi 100 odsto, pšenice preko 90 odsto, kukuruza skoro 80 odsto, mesa blizu 60 odsto i mleka 75 odsto. Kao što se vidi,

društveno organizovana proizvodnja već dominira na tržištu najvažnijih poljoprivrednih proizvoda bilo za našu ishranu, bilo za izvoz.

Politika unapređenja poljoprivredne proizvodnje i njenog društvenog preobražaja kao jedinstvenog procesa je, znači, u pređenom periodu dala krupne rezultate, čime je potvrđeno da se ciljevi naše agrarne politike i putevi socijalističke izgradnje u poljoprivredi uspešno sprovode.

Pređeni period je, takođe, jasno pokazao od kakve je važnosti dosledno sprovođenje naše agrarne politike i kako na razvoj poljoprivrede mogu značajno uticati razna kolebanja i neodlučnosti, koje su se u praksi ispoljavale kako u pogledu bržeg podruštvljavanja zemljišta i podizanja poljoprivrednih organizacija na viši nivo organizacije proizvodnje i rada, tako u pogledu odlučnijeg razvijanja kooperacije i sprovođenja utvrđenih političkih stavova prema seljaku i bržer aktiviranja i mobilisanja seljačkih rezervi. Znači da, i pored krupnih uspeha, poljoprivreda nije postigla onaj tempo i obim proizvodnje koje je uslovljavao naš opšti privredni razvitak.

To pokazuje da je potrebno još doslednije sprovoditi ovu politiku i preduzimati konkretne ekonomske, organizacione, tehničke i druge mere, koje će poljoprivrednim proizvođačima omogućavati stabilne uslove poslovanja za sprovođenje zacrtane agrarne politike.

Nagli porast nepoljoprivrednog stanovništva i stalni porast nacionalnog i ličnih dohodaka uticali su na promenu strukture ishrane. To se vidi iz povećanja potrošnje kvalitetnije hrane — šećera, pšenice, masnoće i proizvoda stočarstva. S druge strane, to ukazuje na potrebu bržeg porasta ukupne proizvodnje, a pre svega intenzivnijih i kvalitetnijih proizvoda. I pored promena u strukturi ishrane, po potrošnji žita po glavi stanovnika mi smo još uvek na prvom mestu u Evropi, dok po potrošnji belančevina životinjskog porekla znatno zaostajemo. Nepovoljna struktura ishrane je, pre svega, rezultat visoke potrošnje žitarica seoskog stanovništva. Struktura ishrane radničkih i službeničkih domaćinstava je nešto povoljnija, no i ona zaostaje za potrebama.

Naša poljoprivreda se već u značajnoj meri uključila u međunarodnu podelu rada. Prošle godine smo izvezli oko 30 odsto celokupnog otkupa poljoprivrednih proizvoda, ne računajući proizvode prehrambene industrije. I pored velikog uvoza hrane, pre svega pšenice, masnoća i šećera u poslednje dve godine postali smo neto izvoznici hrane.

S obzirom na nisku potrošnju stočarskih proizvoda u zemlji i potrebu njenog povećanja, kao i potrebu jačanja naših pozicija na svetskom tržištu u izvozu ovih proizvoda, moramo preduzeti sve potrebne mere i voditi politiku ubrzanog povećanja stočarske proizvodnje.

U prethodnom periodu ratarska proizvodnja je rasla brže od stočarske. Međutim, još uvek nedovoljno intenzivna, ratarska proizvodnja s visokom cenom koštanja, nije obezbeđivala materijalnu bazu za ubrzan razvoj stočarske proizvodnje. Nedostatak rezervi u stočnoj hrani, na svim nivoima, uticao je na oscilaciju stočarske proizvodnje, tako da smo u posmatranom periodu dva puta beležili opadanje stočnog fonda. I pored intenzifikacije stočarske proizvodnje u društveno-organizovanoj proizvodnji, proizvodnja mesa i drugih stočarskih proizvoda ipak stagnira.

Sprovođenje zaključaka IV Plenuma CK SKJ dalo je u poljoprivredi značajne rezultate. Kolektivni radni organizacija u poljoprivredi jače su se orijentisali na modernizaciju proizvodnje i rada, jačanje ekonomskih jedinica, bolju podelu rada i specijalizaciju unutar pojedinih jedinica, proširivanje društvenog fonda zemlje i kooperacije. Posle IV Plenuma poboljšani su uslovi privređivanja, te je zahvaljujući — delimično otklanjanju subjektivnih slabosti, a delimično poboljšanju uslova privređivanja — popravljen i ekonomski položaj. Međutim, podaci iz završnih računa radnih organizacija u poljoprivredi za 1962. i 1963. godinu pokazuju da pomenutim ispravljanjem ekonomskog položaja još uvek nisu realizovani zaključci IV Plenuma u pogledu obezbeđivanja jednakih uslova privređivanja u radnim organizacijama u poljoprivredi u odnosu na ostale privredne grane.

Prethodni period pokazuje da postoje mogućnosti za brži razvoj poljoprivrede. Brži razvoj ove privredne oblasti neophodan je za stabilan razvoj čitave privrede i otklanjanje značajne disproporcije koja postoji zbog zaostajanja proizvodnje i produktivnosti rada u poljoprivredi. Isto tako, brži razvoj je potreban zbog obezbeđenja kursa intenzivnog razvoja privrede i u vezi s tim bržeg podizanja produktivnosti rada, a prema tome i značajnijeg rasta ličnih dohodaka i celokupnog standarda. Brži porast poljoprivrede traži i povećanje doprinosa poljoprivrede u rešavanju problema platnog bilansa.

Iz prvih materijala koji se obrađuju u vezi sa sedmogodišnjim planom proizlazi da bi u narednom periodu stopa rasta fizičkog obima ukupne poljoprivredne proizvodnje trebalo da bude nešto više nego u prethodnom periodu i da bi iznosila oko 5 odsto. Pri tome se predviđa da će društveno organizovana proizvodnja, a naročito društvena gazdinstva, imati gotovo jednaku stopu rasta kakvu su imala u prethodnom periodu. U ovim pretpostavkama polazi se od ocene da će biti mogućnosti da se u racionalnoj proizvodnji društvenih gazdinstava proširi društveni fond obradivih površina za oko milion hektara u odnosu na stanje u 1963. godini. Ocenjuje se da se, proširivanjem površina u društvenoj svojini i u kooperaciji, društveno orga-

nizovana proizvodnja po obuhvatnosti i intenzitetu proizvodnje u narednih sedam godina može više nego duplirati i na taj način obuhvatiti preko 50 odsto svih obradivih površina. Tako bi društveno organizovana proizvodnja postala dominantan faktor na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

Takav razvoj proizvodnje obezbedio bi, pre svega, da se već kroz dve do tri godine oslobodimo uvoza pšenice i da se intenzivira proizvodnja kukuruza i ostale stočne hrane za znatno povećanje stočarske proizvodnje i stočnog fonda.

Ovakav razvoj poljoprivrede bi obezbedio da se na kraju ovog perioda izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda poveća za skoro 60 odsto u odnosu na 1963. godinu. Uvoz prehrambenih proizvoda bi se znatno smanjio, dok bi se uvoz reprodukcionog materijala za poljoprivredu povećao. Neto izvoz poljoprivredno-prehrambenog sektora bi se povećao za oko 4 puta u odnosu na 1963. godinu.

Ostvarivanje predviđenog programa razvoja poljoprivrede zavisiće, pre svega, od efikasnosti privređivanja radnih organizacija u poljoprivredi.

Pretpostavljamo da će preduslov za budući razvoj poljoprivrede, kakav smo napred pokazali, predstavljati razvitak celokupne naše privrede i društveno-ekonomskih odnosa u njoj, a u vezi s tim i promene na selu koje su već izvršene i koje će se i ubuduće vršiti u nestajanju klasičnog sela, naročito u područjima u kojima smo posebno zainteresovani za brži razvoj poljoprivrede.

Osnovni nosioci proširene reprodukcije i unapređenja poljoprivredne proizvodnje su radne organizacije u poljoprivredi i druge radne organizacije. Drugim rečima, čitava privreda treba da bude uključena što intenzivnije u proces podruštvljavanja poljoprivredne proizvodnje. Za izvršenje postavljenih zadataka biće potrebno znatno više napora da se radne organizacije u poljoprivredi ubrzanije osposobljavaju za efikasnije uvođenje i proširivanje savremene agrotehnike, za brže podizanje proizvodnje i efikasnije privređivanje, kako bi mogle svojom ekonomskom, kadrovskom i stručno-tehnološkom snagom da još aktivnije deluju na procese podruštvljavanja proizvodnje.

Jedan od prvih uslova je ubrzanije podruštvljavanje zemlje u svim vidovima. Najveći obim proširenja površina društvenih gazdinstava biće na područjima gde su društveno-ekonomski procesi na selu bili intenzivniji i gde je napuštanje poljoprivrede masovnije, te i pritisak radne snage na zemlju slabiji.

Za privredni razvoj društvenog sektora neophodno je razmotriti sprovođenje niza ekonomskih, tehničkih, pa i nekih administrativnih mera. Za razliku od tehnologije u stočarstvu,

društveni sektor je ovladao tehnologijom proizvodnje ratarskih kultura i sve veći broj društvenih gazdinstava ih već racionalno proizvodi. S obzirom na to, ocenjujemo da bi uloga društvenog sektora mogla biti značajna u proizvodnji stočne hrane, naročito energetske i to kako za sopstveno intenzivno stočarstvo, tako i za stočarstvo u kooperaciji. Otuda je neophodno da se kreditnom politikom omogućí da se proširuju površine društvenog sektora u svim onim radnim organizacijama koje pružaju garanciju da mogu organizovati racionalnu proizvodnju, to jest da će postizati visoku proizvodnju, visoku produktivnost i odgovarajuće finansijske efekte. Kreditnom politikom treba jednako stimulirati otkup zemlje, zakup, pripajanje uzurpiranih površina, sprovođenje komasacije i arondacije, prihvatanje poklona, agromelioracije, navodnjavanje itd. Posebno treba naglasiti potrebu davanja doživotne rente staračkim domaćinstvima bilo u novcu ili naturi, u skladu sa ekonomskim interesom radnih organizacija i komuna.

U vezi s problemima koji smetaju bržem otkupu zemljišta treba napomenuti da još uvek nismo uspeli da donošenjem odgovarajućih propisa pojednostavimo postupak oko prenosa zemlje u društvenu svojnu. Isto tako, za brže proširenje društvenog sektora nužno je da opštinske skupštine pružaju znatniju pomoć poljoprivrednim organizacijama u sprovođenju komasacije, arondacije i kod obavljanja drugih pravnih postupaka oko kupovine zemlje otkrivanja uzurpiranih zemljišta itd.

Dalje, treba stvarati ekonomske uslove i organizovati proizvodnju tako da oni proizvođači koji ne mogu racionalno da koriste svoje površine prepuštaju, trajno ili povremeno, ove površine društvenom sektoru. Pri tome treba, naime, voditi računa da je zemlja opšte dobro i uslov za poljoprivrednu proizvodnju. Prema tome, zemlju koju sopstvenici i drugi držaoci nedovoljno ili neracionalno koriste treba odlučnije uključivati i racionalnije korišćenje primenom propisa o agrominimumu. Na racionalnom korišćenju zemljišta treba posebno insistirati kod nepoljoprivrednih domaćinstava, jer ona raspolazu znatnim površinama i postoji opasnost opadanja intenziteta proizvodnje na tim površinama. U vezi s tim, treba razmotriti i druge mogućnosti uključivanja ovih površina u intenzivnu proizvodnju.

Danas se kriju značajne rezerve i u brojnim poljoprivrednim organizacijama. Nedovoljno se koriste postojeća tehnička sredstva, a često i neracionalno. Nedostaje kompletna mehanizacija za pojedine kulture. Utrošak radne snage je još uvek u proseku veliki. Iako smo u proseku postigli relativno visoke prinose u nekim ratarskim kulturama, a naročito pšenice i kukuruza, u sličnim prirodnim uslovima i pri približno istoj tehničkoj opremljenosti rada, ra-

zlike u prinosima su još uvek vanredno velike. Tako se, na primer, prinosi pšenice na gazdinstvima kreću od 24-51 mtc, kukuruza od 28-75 mtc. Značajni skupi kapaciteti u građevinskim objektima za potrebe stočarstva često se nepotpuno koriste, što bitno poskupljuje ostalu proizvodnju itd. To govori o velikim rezervama koje postoje i u poljoprivrednim organizacijama. Bolje korišćenje kapaciteta i brže mobilisanje rezervi, koje se nalaze u našoj privredi, biće jedna od veoma značajnih komponenti našeg daljeg razvoja uopšte. Zbog toga se u sklopu čitavog sistema pripremaju, a i preduzimaju razne mere koje treba znatnije da stimulišu radne kolektive za brže otkrivanje unutrašnjih rezervi i bolje korišćenje kapaciteta. To će ujedno predstavljati osnovne stimulativnije uslove privređivanja, za koje će biti potrebna i veća pomoć subjektivnih snaga. No, mi računamo da će u novim uslovima privređivanja i društvena gazdinstva i njihovi radni kolektivi još više biti stimulirani na to da što pre postanu efikasniji u sprovođenju savremene proizvodnje i tehnologije kako u proizvodnji na sopstvenom gazdinstvu, tako i u kooperaciji s individualnim poljoprivrednim proizvođačima.

Efikasnije korišćenje tehničkih sredstava i visokokvalifikovanih stručnih kadrova traži da se poljoprivredna dobra brže uključuju u kooperaciju. Na taj način bi se bolje koristili postojeći kapaciteti i radna snaga individualnih proizvođača. Za uspešno sprovođenje kooperacije, treba razvijati pogone za kooperaciju sa sistemom samoupravljanja u kome bi učestvovali i kooperanti.

Posebno očekujemo da će novi uslovi privređivanja stimulirati bolju unutrašnju podelu proizvodnje i rada, razvijanje ekonomskih jedinica i sprovođenje principa raspodele dohotka prema radu. Otuda u politici cena predviđamo uspostavljanje takvih pariteta unutar poljoprivrede da ne dolazi do prelivanja između specijalizovanih ekonomskih jedinica i grana poljoprivredne proizvodnje. Na taj način, svaki uži radni kolektiv — ekonomska jedinica moći će da ostvaruje ono što je zaista realizovao kroz proizvodnju, bilo u sopstvenim pogonima preduzeća, bilo neposredno na tržištu. Ukoliko princip raspodele prema radu doslednije sprovedemo u društvenim poljoprivrednim gazdinstvima utoliko će u njima brže rasti i proizvodnja i produktivnost rada.

Zemljoradničke zadruge bile su glavni nosioci kooperacije u prethodnom periodu. I pored niza slabosti kooperacija je pokazala značajne rezultate i potvrdila uspešnost i ispravnost naše prakse u unapređenju i podružljavanju poljoprivredne proizvodnje. Nedovoljna tehnička opremljenost, nedostatak stručnih kadrova, česte promene u uslovima privređivanja, nestabilni odnosi između zadruge i seljaka, kao

i česte reorganizacije su, bez sumnje, uticali na to da zadruge nisu postigle i veće rezultate. Proizvodnja po jedinici površine u kooperaciji je za oko 50 odsto veća nego ostalih individualnih poljoprivrednih proizvođača. Nema sumnje da je takvo povećanje proizvodnje znatno, i vrlo korisno za našu zajednicu. No, ono često nije bilo dovoljno za obezbeđenje ekonomskog interesa ni radnog kolektiva zadruge, ni seljaka — kooperanta. Znači, treba i u kooperaciji organizovati intenzivnu i rentabilnu proizvodnju s visokim prinosima itd. Međutim, i ovde, kao i kod društvenih gazdinstava, imamo iste, čak i veće raspone u prinosima, što jasno govori da se i ovde kriju značajne rezerve. U poslednje dve godine stočarska proizvodnja u kooperaciji, naročito u ravničarskim rejonima, razvila se vrlo ubrzano. U svinjarsstvu, tovu goveda, a u poslednje vreme i u proizvodnji brojlera i jaja, kooperacija postaje sve važniji faktor.

Podruštvljavanje zemlje i razvoj kooperativne proizvodnje u svim granama proizvodnje čine jedinstven proces. Seljački posed je s ograničenjem površina obradive zemlje na deset ha sveden na porodični posed i on se, sem staračkih gazdinstava, obrađuje sopstvenom, porodičnom, radnom snagom. Znači, mi smo i agrarnim maksimumom doprineli stvaranju uslova koji ne traže upošljavanje tuđe radne snage i time sprečili eksploataciju na selu. Pošto su u našim uslovima osnovni nosioci unapređenja poljoprivredne proizvodnje i proširene reprodukcije radne organizacije u poljoprivredi, to smatramo da seljaku u saradnji s društvenim sektorom proizvodnje treba omogućiti razvijanje proizvodnje u skladu s raspoloživim kapacitetima, kako bi i on, kao i ostali radni ljudi, povećavao svoj dohodak u skladu s povećanom proizvodnjom i produktivnošću rada.

Postoje znatne mogućnosti da se stočarska proizvodnja ubrzano razvija u kooperaciji s individualnim poljoprivrednim proizvođačima. Na toj osnovi možemo kroz čitav naredni period najbrže povećavati stočarsku proizvodnju. Ona će u ovo vreme tražiti manja društvena sredstva a, svakako, treba da bude i jeftinija, jer u okviru individualnih gazdinstava postoje značajne rezerve u priplodnim grlima, štalskom prostoru i radnoj snazi. No, razumljivo je da jedna jača orijentacija na kooperaciju u stočarskoj proizvodnji traži odgovarajuće investicije od radnih organizacija u poljoprivredi i drugih radnih organizacija u kapacitete za povećanje proizvodnje stočne hrane, kao i za proizvodnju industrijske stočne hrane, za transportna sredstva i drugo što je potrebno za organizaciju racionalne kooperativne proizvodnje. Drugim rečima, kreditnom politikom treba omogućiti da se stalno jačaju i proširuju društvena sredstva na osnovi kojih će seljak moći da uključuje svoju zemlju, kao i svoje kapacitete za proiz-

vodnju stočarskih proizvoda u društvenu obradu. To znači da radne organizacije zajedničkim snagama s individualnim proizvođačima povećavaju proizvodnju i time obezbeđuju stalan porast ličnih dohodaka i standarda svom kolektivu i radnim seljacima koji su u proizvodnoj saradnji s njima.

Posebno želimo da upozorimo da treba omogućiti individualnim proizvođačima da razviju što veću proizvodnju na bazi sopstvene radne snage. Sama činjenica da je u 1963. godini u kooperaciji učestvovalo svega 5 odsto individualnih proizvođača, koji poseduju površine iznad 8 ha obradive zemlje, govori, na jednoj strani, da postoji bojazan od bogaćenja ovih seljaka, i, na drugoj strani, da naročito zadruge još uvek ne predstavljaju dovoljno jake privredne organizacije, da ne raspolaze dovoljnim tehničkim sredstvima, da nemaju dovoljno stručnih ni organizatorskih snaga, — što je sve potrebno za organizaciju savremene visokoproduktivne proizvodnje u kojoj seljaci — kooperanti jedino mogu da nađu svoj ekonomski interes.

Već smo napomenuli da je zemlja opšti uslov proizvodnje i da je društvo zainteresovano kako se ona obrađuje. Zbog toga i pored kooperacije koja treba da se razvija na bazi obostрани ekonomskih interesa, pri ovako brojnim i rasparčanim individualnim gazdinstvima kakva su naša, treba se služiti propisima o agrominimumu, obaveznoj zaštiti bilja, stoke itd., jer će to uticati, s jedne strane, da individualni seljaci intenzivnije proizvode i menjaju svoje navike, a s druge strane, ovo će ih upućivati na društvena sredstva za proizvodnju, to jest na kooperaciju. Da bi primena agrominimuma i drugih mera bila uspešno sprovedena, neophodno je da radne organizacije, sredstvima banaka i uz pomoć komuna i njihovih fondova, obezbede potrebnu tehničku bazu i odgovarajuće stručne službe i kadrove.

Uspešno organizovane kooperacije traže formiranje stručnih službi i osposobljavanje i specijalizaciju kadrova za pojedine grane poljoprivredne proizvodnje. Porast broja srednjih i viših poljoprivrednih stručnjaka je značajan. Međutim, postoje pojave prekvalifikacije ovih stručnjaka i njihovog odlaska u druge struke, iako je broj poljoprivrednih stručnjaka u neposrednoj proizvodnji još uvek nedovoljan. Veliki broj njih je angažovan u preradi i prometu poljoprivrednih proizvoda, u komorama i poslovnim udruženjima poljoprivrednih organizacija, naučnim institucijama i slično. Stručne službe su nedovoljno razvijene i tehnički nedovoljno opremljene za pružanje stručne pomoći radnim organizacijama u poljoprivredi. Možemo slobodno reći da je nedovoljno stručno znanje veoma značajan limitirajući faktor razvoja poljoprivrede.

Prelaz na ekonomske cene će omogućiti da se stvori materijalna baza i interes i radnih or-

ganizacija i komuna da razvijaju stručne službe i da stvaraju jezgra koja će radnim organizacijama moći da pruže stručnu pomoć za organizovanje racionalnog procesa proizvodnje.

Za intenzivniji razvoj poljoprivrede i ubrzanije tehničko opremanje radnih organizacija u poljoprivredi odlučujuću ulogu imaju ekonomski uslovi privređivanja. Kako smo već napred napomenuli, mi do sada, zbog politike niskih cena poljoprivrednih proizvoda, i pored intervencija društvene zajednice premijama, regresima i olakšicama u plaćanju doprinosa, nismo uspeli da radnim organizacijama u poljoprivredi obezbedimo jednake uslove privređivanja. Razvoj naše privrede, a i radnih organizacija u poljoprivredi, već danas je na takvom nivou da politika niskih cena u poljoprivredi ne može više da se održi. U našim, društveno-ekonomskim uslovima radne organizacije u poljoprivredi, u ostvarivanju svoga dohotka, ne mogu više da zavise od niza administrativnih odluka. Otuda je nužno i poljoprivredu, kao važnu privrednu oblast, uklopiti u naš privredni sistem i tretirati je kao privredu.

U materijalima je predloženo da se usvoji princip formiranja ekonomskih cena za sve poljoprivredne proizvode. Smatra se da ekonomske cene treba da obezbede poljoprivrednim organizacijama mogućnost racionalnijeg uvođenja savremene agrotehnike i da povećaju interes radnih kolektiva za intenzivnu proizvodnju i visoku produktivnost u celini, što je, s obzirom na ograničene površine, osobito važno. Nabavka reproduccionog materijala i opreme treba da bude u principu po punim tržišnim cenama bez regresa, a realizacija poljoprivrednih proizvoda u principu bez premija. Pri tome se računa da bi oprema i reproduccioni materijal iz industrije trebalo da budu u istom paritetu kao i cene poljoprivrednih proizvoda.

Pošto će se proces proizvodnje poljoprivrednih roba sve više zasnivati na modernim sredstvima za proizvodnju, koje proizvodi savremena industrija, biće nužno posvetiti potrebnu pažnju i ovoj industriji. Radni kolektivi ovih fabrika su ekonomski zainteresovani za prošireno tržište. No, da bi mogli proizvoditi mašine u paritetu s poljoprivrednim cenama, oni će morati što pre preći na proizvodnju manjeg asortimana mašina u velikim serijama, koji će podmiriti domaće potrebe i povećani izvoz. Jedino velike serije omogućuju veću produktivnost rada i smanjuju troškove proizvodnje.

Prelaz na ekonomske cene poljoprivrednih proizvoda vršio bi se u skladu s opštom politikom i u sklopu te politike, pri čemu bi se vodilo računa o izmenama cena u ostalim oblastima, kao i u skladu s politikom ličnih dohodaka.

Ekonomske cene treba da obezbede nivo ličnih dohodaka na nivou proseka industrije, ima-

jući pri tome u vidu kvalifikacionu strukturu zaposlenih.

Ekonomske uslovi privređivanja, uz predviđeni porast produktivnosti rada, treba da omoguću poljoprivrednim organizacijama da mogu izvršavati jednake obaveze kao njima odgovarajuće organizacije u ostaloj privredi.

Najzad, nivo ekonomskih cena treba da obezbedi poljoprivrednim organizacijama stopu fondova kao i industriji. No, imajući u vidu specifičnosti poljoprivrede, značajan uticaj prirodnog faktora i oscilacije u poljoprivrednoj proizvodnji, smatramo da bi ovu stopu trebalo da obezbede garantovane cene, a da bi cene koje će se formirati na tržištu trebalo da obezbede i nešto veću stopu.

S obzirom da se 30 odsto od ukupnog otkupa poljoprivrednih proizvoda izvozi, to je uticaj inostranih cena, naročito zapadnoevropskog tržišta, na cene poljoprivrednih proizvoda u nas značajan, a u narednom periodu, koliko budemo više ostvarivali programe izvoza, on će biti još značajniji. Prema tome, predloženi principi na osnovi kojih bi trebalo utvrditi garantovane cene, pored ostalog, vode računa i o ovoj činjenici. Formiranje tržišnih cena, koje bi bile u većoj zavisnosti i u skladnijoj relaciji s cenama u izvozu, uzimajući u obzir naš prosečni izvozni kurs, dejstvovalo bi stimulatивно na veću produktivnost rada u poljoprivredi, kao i u celokupnoj privredi.

Prelaz na ekonomske cene stvorio bi uslove da potpunije dođe do izražaja radničko samoupravljanje u radnim organizacijama u poljoprivredi i da radni kolektivi donose odluke o privređivanju uopšte. Nema sumnje da će kolektivi poljoprivrednih organizacija s mnogo više pažnje odlučivati o proširenoj reprodukciji i racionalnijem ulaganju nego što je to slučaj kada je celokupno ulaganje u proširenu reprodukciju dolazilo sa strane i kada radni kolektivi nisu praktično ni donosili investicione odluke, već drugi brojni faktori mimo radnih organizacija.

Novi uslovi privređivanja ne samo što će omogućiti i podsticati, nego će i tražiti usavršavanje unutrašnje organizacije poljoprivrednih preduzeća i veću stručnost u rukovođenju. Novi uslovi privređivanja biće stimulan za radne kolektive da sprovedu racionalnu organizaciju proizvodnje i rada, raspodelu ličnih dohodaka prema radu, da brže povećavaju opremljenost rada, bolje koriste kapacitete i ostale rezerve i da povećavaju produktivnost rada. Uspeh svake radne organizacije pojedinačno zavisio je u prvom redu tada od toga kakav će biti njen rad i poslovanje, kojim tempom će razvijati savremenu, intenzivnu i visoku produktivnu proizvodnju.

Poslovanje poljoprivrednih organizacija u novim ekonomskim uslovima obezbediće mogućnost formiranja znatno većih fondova za

proširenu reprodukciju, društveni standard i povećanje ličnih dohodaka.

Međutim, angažovana sredstva, kojima sada raspolažu poljoprivredne organizacije, relativno su skromna pa će i obim fondova koji će ostvariti poljoprivredne organizacije, takođe, biti skroman u odnosu na potrebu bržeg razvoja poljoprivrede. Tome treba dodati da su poljoprivredne organizacije u proseku prezadužene. Pri postojećem stanju, raspoloživa sredstva za proširenu reprodukciju i amortizacioni fondovi u proseku jedva omogućuju poljoprivrednim organizacijama da otplate anuitete. Da bi u što većoj meri obezbedili da radni kolektivi budu i u poljoprivrednim organizacijama neposredni nosioci proširene reprodukcije, predloženo je prolongiranje otplate kredita na realne i ekonomski opravdane rokove, kako bi se i time doprinelo povećanju njihovih fondova. Savezno izvršno veće se saglasilo s prednjim principom, s tim da se o tome zauzmu konkretni stavovi prilikom donošenja odgovarajućih odluka.

Predviđeni razvoj poljoprivrede tražiće znatno veća ulaganja u proširenje kako društvenog fonda zemlje, tako i tehničke baze i drugih kapaciteta, nego što će iznositi sredstva kojima će u novim uslovima privređivanja raspolažati radne organizacije u poljoprivredi. Prve studije pokazuju da bi trebalo povećati učešće investicija za poljoprivredu na 17 — 20 odsto ukupnih privrednih investicija. Mada izmenjeni uslovi privređivanja treba i u poljoprivredi da vode formiranju sve većih sredstava za proširenu reprodukciju neposredno u radnim organizacijama, ipak je sigurno da će biti nužna intervencija u kreditiranju investicija u poljoprivredi i sredstvima izvan poljoprivrede, kao što su sredstva federacije, banaka i dr.

U materijalu su orijentaciono predložene i namene koje bi trebalo da se kreditiraju iz saveznih sredstava. U vezi s tim Savezno izvršno veće smatra da treba intervencije u investicijama za poljoprivredu iz saveznih sredstava utvrditi planovima, što znači da će se o konkretnim predlozima odlučivati prilikom donošenja planova. To isto važi i za usmeravanje sredstava banaka. No, pretpostavlja se da će u novim ekonomskim uslovima privređivanja u poljoprivredi i same poslovne banke biti zainteresovane da ulažu veća sredstva i u poljoprivredu. U tom pogledu, isto tako, mogu biti veoma značajne intervencije zajednice, a pre svega federacije, u stvaranju uslova u pogledu kamata itd.

U predloženom materijalu »Neki osnovni problemi agrarne politike i razvoja poljoprivrede u narednom periodu« razvitak i ekonomski uslovi poljoprivrede iskazani su kroz glavne poljoprivredne proizvode kao osnovne, koji imaju najveći uticaj na naša privredna kretanja. U predloženim materijalima konkretnije se govori, pre svega, o kulturama koje su osnovne za brže rešavanje kvalitetnije ishrane i problema

platnog bilansa. To nikako ne znači da se ovo u adekvatnoj meri ne odnosi i na ostale proizvode. Pre svega, ove proizvode smo uzeli zbog toga što su bili u čitavom periodu pod našom intervencijom cena — od plafoniranih do dogovorenih — te je ova proizvodnja imala depresirane cene i razvijala se u više ili manje neekonomskim uslovima, što nije bio slučaj kod ostalih poljoprivrednih proizvoda, kao što su proizvodi voćarstva, povrtarstva, vinogradarstva i dr. To ne znači da se kod određivanja definitivnih mera neće uzeti u obzir i ove grane proizvodnje i stvoriti uslovi da se i kod ovih kultura podstiče proizvodnja. Ali, pri tome želimo da podvučemo da ne bi smeli računati s uslovima koji bi težili autarhičnom razvoju poljoprivrede. To znači da ćemo i tu razvijati proizvodnju za koju stvarno postoje povoljni prirodni i ekonomski uslovi, da ćemo morati ovladati tom proizvodnjom na osnovi savremene tehnologije, kako bi pri normalnim ekonomskim uslovima mogli postići rentabilnost kako na domaćem, tako i na inostranom tržištu.

U predloženim materijalima nije posebno obrađen problem planinskih područja, već se o njemu govori onoliko koliko se odnosi samo na stočarsku proizvodnju. No, kako je stočarska proizvodnja osnovna robna proizvodnja planinskih područja, to će novi ekonomski uslovi i njih stimularati. Međutim, nisu dovoljno sagledani organizacioni, tehnički i tehnološki problemi i razvoj stručnih službi. Ovo je posebno važno sa stanovišta kako mobilisati rezerve i mogućnosti koje postoje u ovim područjima — boljim iskorišćavanjem društvenih i ostalih površina, uvođenjem kultura za koje postoje uslovi u ovim rejonima, izgrađnjom i uključivanjem stručnih službi u proizvodnju, pronalaženjem i uvođenjem metoda i oblika proizvodne saradnje i svim drugim merama kojima se može postići savremenija proizvodnja. Povećanje ratarske proizvodnje u ravničarskim područjima može znatno doprineti boljem korišćenju rezervi kojima raspolaže planinsko područje, pre svega u stočnom fondu i radnoj snazi.

U predloženim materijalima, takođe, nije obrađeno pitanje tržišta. Iskustvo na sadašnjem nivou proizvodnje pokazuje da tržište i njegova tehnička opremljenost igraju sve više ulogu faktora koji vrše izvanredno veliki uticaj na razvitak poljoprivredne proizvodnje i sve češće postaju ono usko grlo koje stvara poremećaje u prometu poljoprivrednih proizvoda i snabdevanju stanovništva hranom, kao i u proizvodnji. Nadležni savezni organi obrađiće posebne materijale o problemima tržišta pojedinih grupa poljoprivrednih proizvoda, kao, na primer, tržište žitarica, mesa, voća i povrća, mleka i mlečnih proizvoda itd. U tom sklopu će se dalje razraditi i politika garantovanih cena i uloga i mesto državnih rezervi, kao bitnog preduslova za stvaranje stabilnosti i u proizvodnji i na tržištu.

Smatramo da garantovane cene treba proširiti na veći broj artikala i uvesti obavezu preuzimanja poljoprivrednih proizvoda, što do sada nije bio slučaj. Time bi se znatno promenila uloga materijalnih rezervi na tom području. Isto tako, treba i dalje razvijati ugovaranje proizvodnje i proširivati mogućnosti delovanja fondova rizika. Ako bi tome dodali i znatno veću intervenciju putem uvoza i izvoza, obezbediće se stabilni uslovi privređivanja kakve traži tržište i intenzivnija poljoprivreda. No, razume se, ovakvi odnosi traže da se garantovanim cenama i takvom ulogom materijalnih rezervi računa i u našim planskim proporcijama.

Kako smo već napomenuli, prelaz na nove uslove privređivanja vezan je za najavljene promene u čitavom našem privrednom sistemu u skladu s Rezolucijom koju je Savezna skupština već donela. Da bi još u ovoj godini poboljšali uslove privređivanja poljoprivrednih organizacija i otklonili neke štetne pojave, Savezno izvršno veće je donelo odluku o formiranju posebne međuresorske komisije, koja će u narednih nekoliko dana predložiti mere koje treba preduzeti u ovoj 1963/64. ekonomskoj godini.

Na kraju, želeo bih da podvučem da će i u narednom periodu, i pored stvaranja povoljnijih ekonomskih uslova za poljoprivredu, biti potrebno još jače angažovanje subjektivnih snaga za unapređenje poljoprivredne proizvodnje i menjanje društvenih odnosa na selu.

Sprovođenje principa organizacije proizvodnje i rada po specijalizovanim ekonomskim jedinicama, samostalnosti odlučivanja ekonomskih jedinica i raspodele dohotka prema radu, takođe su od bitnog značaja kako za razvoj samoupravljanja, tako i za brže podizanje proizvodnje na viši nivo. Mnoge poljoprivredne organizacije prednje zadatke neće moći da sprovedu bez ozbiljne stručne i društvene pomoći.

Uvođenje savremene tehnike i tehnologije, uz stalni proces racionalizacije proizvodnje i rada, predstavljaće, takođe, jedan od značajnih faktora u budućem razvoju poljoprivrednih organizacija i njihovom racionalnijem poslovanju.

Isto tako, važan zadatak, čijem izvršenju treba da doprinesu svi društveni faktori, predstavlja otklanjanje subjektivnih slabosti, kojih još uvek ima dosta u poljoprivrednim organizacijama, kao i stvaranje što boljih uslova za dovođenje stručnjaka na rukovodeća stručna mesta u poljoprivrednim organizacijama.

Takođe će biti potrebna pomoć za dalje organizaciono učvršćivanje poljoprivrednih organizacija, za omogućavanje racionalnih integracionih procesa i čvršćeg povezivanja proizvodnje, prometa i prerade, kroz integracije, poslovnu saradnju i dugoročne ugovorne odnose, što će predstavljati jedan od faktora koji će doprinesti bržem podizanju proizvodnje.

Još jednom bih želeo da podvučem neophodnost razvoja poljoprivrednih službi i bržeg rešavanja kadrovskih problema u radnim organizacijama u poljoprivredi. Ovo je od posebnog značaja, s obzirom da nam je kvalifikaciona struktura i stručni nivo kadrova u velikoj meri limitirajući faktor povećanja poljoprivredne proizvodnje.

Drugarice i drugovi, u materijalu nismo ponavljali poznate stavove o našoj agrarnoj politici. Oni su jasno formulisani u Programu Saveza komunista Jugoslavije, zaključcima i odlukama Savezne skupštine, Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije i Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije. Smatrali smo da nije potrebno ponavljati usvojene principe, jer se u praksi na pojedinim područjima ova linija uspešno sprovodi u skladu s konkretnim društveno-ekonomskim i privrednim uslovima, kadrovskim mogućnostima i slično. Praksa je pokazala da nema problema u eventualnom nerazumevanju naše političke linije u razvoju poljoprivrede, već se teškoće javljaju u većoj ili manjoj aktivnosti naših subjektivnih snaga, a pre svega radi se o problemima koji proizlaze iz neadekvatnih uslova privređivanja, odnosno iz nepovoljnog ekonomskog položaja poljoprivrede, koji deluje usporavajuće na razvoj privrede u celini, a posebno destimulativno deluje na brži razvoj savremene poljoprivrede.

Sve predložene mere znače dalju razradu jasno formulisanih stavova naše agrarne politike s ciljem da se ubrza razvoj poljoprivredne proizvodnje i promene društvenih odnosa na selu.

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Dajem odmor od 15 min.

(Posle odmora)

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Nastavljamo s radom.

Reč ima poslanik Ljupčo Arsov.

Ljupčo Arsov (SR Makedonija):

Drugarice i drugovi poslanici, materijali koji su nam prezentirani za diskusiju o nekim pitanjima naše agrarne politike, potvrđuju uglavnom sve dosadašnje konstatacije o postignutim rezultatima u povećanju poljoprivredne proizvodnje, jačanju opšte društvenih radnih organizacija i razvijanju proizvodne i druge saradnje s individualnim poljoprivrednim proizvođačima. S druge strane, ukazuju na nagomilane krupne i složene probleme koje treba rešiti, kao i na mere kako bi mogli da se rešavaju da bi se obezbedio što uspešniji razvitak poljoprivrede u buduće. Ovi materijali predstavljaju osnovu za našu diskusiju i ja se s mnogim postavkama i predlozima u njima slažem.

Zaostajanje razvitka poljoprivrede predstavlja jednu od najtežih disproporcija u strukturi naše privrede. U daljem razvitku ove disproporcije mogu još više da se zaoštre ukoliko se ne bi preduzeo odlučniji kurs za stvaranje takvih društveno-ekonomskih uslova koji će omogućiti brže unapređenje poljoprivrede. Dohodak iz poljoprivrede učestvuje s više od 25 odsto u našem nacionalnom dohotku, a u pojedinim republikama i više, na primer, u SR Makedoniji s 32,7%, u Srbiji s 29,3 odsto itd. (Podaci iz 1961. godine).

Prihvaćena orijentacija u politici povećanja lične potrošnje i porasta životnog standarda u realizaciji će biti u mnogome zavisna od toga hoće li i kako brzo će se kretati poljoprivredna proizvodnja.

U poslednjih osam godina porast fizičkog obima poljoprivredne proizvodnje beleži stopu od 4,5 odsto i to predstavlja očigledan rezultat naših napora. Ali, u praksi se pokazalo da takav tempo porasta poljoprivredne proizvodnje nije dovoljan za zadovoljavanje naših potreba. Uzroci za to nesumnjivo leže u nerazvijenosti poljoprivrede u celini, u njenoj nedovoljnoj organizovanoj proizvodnji, još uvek uskoj bazi opšte društvenih radnih organizacija i njihovog nepovoljnog ekonomskog položaja i u nedovoljnoj zainteresovanosti individualnih proizvođača.

Očigledno je da se u oblasti poljoprivrede nalazimo, ako ne pred prekretnicom ono pred velikim zahvatima koji bi morali da unesu neke nove momente u njen razvoj. U ovoj oblasti je u toku dejstvo priličnog broja parcijalnih rešenja i nagomilan priličan broj problema koje treba veoma brzo i hitno rešavati. Pri tome nerešeni problemi u poljoprivredi se na jednoj strani reperkutuju na samo stanje poljoprivrede, a na drugoj povlače priličan broj problema u drugim ob'astima. S druge strane, brzi razvitak nekih važnih komponenata našeg privrednog života povećava i onako veliki broj problema.

Polazne osnove za formulisanje naše agrarne politike, pored nužnosti razvoja društvenih odnosa, su svakako nivo razvijenosti proizvodnih snaga u samoj poljoprivredi i u drugim oblastima privređivanja, brzi porast platežno sposobne tražnje stanovništva i potreba povećanja njegovog životnog standarda, porast industrijske proizvodnje bazirana na poljoprivredi, potreba platnog bilansa itd.

Prema tome, potrebe održavanja tempa razvoja poljoprivredne proizvodnje s ostalim privrednim snagama koje će se kretati po veoma visokoj stopi rasta nalažu u ovoj oblasti intenzivno kretanje proizvodnih procesa, to jest brzo povećanje materijalne proizvodnje.

Postavlja se pitanje da li postoje uslovi za takvo kretanje. Ako faktor absorpcije poljoprivrednih proizvoda uzmemo kao nesporni, onda ostaju pitanja materijalnih pretpostavki, to jest da li dosadašnja predviđena ulaganja stvaraju

uslove za povećanje poljoprivredne proizvodnje? Mislim da takvi uslovi postoje, bar u generalnim potezima agrarne politike, iako po pojedinim proizvodnim sektorima i područjima predstoji još veliki posao. Iako nemam nameru detaljnije da se upuštam u investicionu politiku, napomenuo bih da smo u nekoliko ranijih godina imali intenzivna investiranja i na širokoj osnovi, tako da se na jednoj strani radi o već stvorenim materijalnim osnovama na mnogim područjima, a na drugoj o produžavanju intenzivnog procesa investiranja u ovoj oblasti. Ako ovome dodamo da se predviđa nastavak intenzivnog investiranja, onda se može govoriti o prisutnosti materijalnog faktora proizvodnje.

Međutim, odmah treba imati u vidu da to ne važi za sve kulture i sva područja. Moram napomenuti da takvih faktora još uvek nema dovoljno u SR Makedoniji. Proces investiranja u melioracijama još uvek se ne odvija u skladu s potrebom bržeg stvaranja uslova za razvoj poljoprivredne proizvodnje na ovom području. Poznato je da se u nas proizvode proizvodi namenjeni izvozu, supstituciji uvoza i industrije. Prema tome, očekivalo bi se da je u ovim uslovima povećanje poljoprivredne proizvodnje društveno korisno i ekonomski razumljivo i propulzivno.

Mislim da je sasvim opravdana orijentacija u investicionoj politici da se što više ona realizuje sredstvima samih radnih organizacija i bankarskim sredstvima. Ali u materijalima se ipak mnogo podvlači učešće sredstava federacije i to i za takve namene kao što su mašine, fabrike stočne hrane i slično. Čini mi se da bi bilo mnogo doslednije i u duhu usvojene orijentacije u ovom Domu, da se direktno finansiranje iz centralnih izvora postepeno svede na osnovne faktore poljoprivredne proizvodnje, a za sve drugo da se vrši iz decentralizovanih izvora.

Pravilna je generalna orijentacija proizvodne politike kako u pogledu intenzivnih procesa, tako i određenih pravaca i mislim da je povećanje proizvodnje osnovnih prehrambenih proizvoda veoma važna orijentacija, pa je potrebno preciznije odrediti je i formulisati sve uslove koji su nužni za njeno ostvarenje. Drugim rečima, ovde nije dovoljno samo postaviti opštu liniju proizvodnje, odnosno nije dovoljno utvrditi opštu liniju proizvodnje, odnosno nije dovoljno utvrditi stope rasta samo glavnim kompleksima poljoprivredne proizvodnje, već konkretnije pristupiti ovom pitanju.

Svakako treba nastojati da se doslednije sprovedu mere za stvaranje materijalnih ekonomskih uslova za razvoj nekih proizvodnih kompleksa. Kada govorimo o tehno-ekonomskim uslovima privređivanja ne mislimo pretežno na žitarice, pošto se poljoprivredna proizvodnja ne sastoji samo iz ovih proizvoda, nego je sačinjava niz drugih, pa i određivanje eko-

nomske politike u pojedinim grupacijama proizvoda mora da bude određenije i kompleksnije.

Mislim da su uslovi proizvodnje pamuka, duvana, pirinča i slično, kao i nekih gradinarskih proizvoda nedovoljno sagledani, i ne samo da nisu našli odgovarajuće mesto u materijalu kao kvantum proizvodnje, nego ni kao mogućnost za stvaranje materijalnih i ekonomskih uslova privređivanja.

Prema tome, u istraživanju moguće proizvodnje i stvaranju uslova za povećanje proizvodnje industrijskih i građevinskih kultura, voćarstva i vinogradarstva nisu u dovoljnoj meri sagledani svi uslovi i potencijalne mogućnosti za povećanje proizvodnje ovih grana. Čini mi se da u datoj situaciji platnog bilansa i zacrtanoj politici u pogledu spoljno-trgovinske razmene postoje mogućnosti da se ovi proizvodi izvoze u većoj meri nego do sada. To ne samo što bi impulsivno delovalo na poljoprivredne proizvođače, nego bi imalo povoljne posledice i na platni bilans.

Agrarna politika u našoj zemlji mora sve više težiti ka skladnijem i komplementarnijem razvitku poljoprivrede i ka većoj specijalizaciji prema prirodnim uslovima. Zbog toga i određena koncepcija za dalji razvitak poljoprivrede treba što više da se oslobodi ostataka shvatanja unilateralnu proizvodnu strukturu i da se orijentiše na iskorišćavanje optimalnih uslova za poljoprivrednu proizvodnju u svim rejonima. Na taj način moći će se obezbediti povoljnija struktura proizvodnje i skladniji razvitak poljoprivrede u celini. Za zajednicu je, svakako, korisnije da se proizvodnja obavlja tamo gde postoje najpovoljniji uslovi, jer na taj način može da da najveći dohodak po jedinici površine. Međutim, u dosadašnjoj praksi mi nismo uvek dovoljno obraćali pažnju na tu stranu poljoprivredne proizvodnje i imamo relativno spor razvitak industrijskih, povrtarskih i drugih proizvoda. Zato sada, kada raspravljamo o usavršavanju naše agrarne politike, potrebno je da detaljnije sagledamo i ovaj problem.

Sva ova razmatranja se mogu svesti na to da iduća proizvodna orijentacija treba da bude usmerena ostvarenju što bogatijeg asortimana i većeg broja važnih proizvoda za zajednicu, što će odgovarati objektivnim potrebama, kao i diferenciranim uslovima u kojima proizvode određene poljoprivredne organizacije. Takav asortiman proizvodnje po svojoj strukturi nesumnjivo obezbeđuje intenzivniju i dohodniju poljoprivredu i stvara uslove za njeno brže integriranje u međunarodnoj podeli rada. To nam pokazuju i primeri nekih zemalja koje u poslednje vreme brže razvijaju svoju poljoprivredu.

Ističući ekonomski značaj i potrebu multilateralne strukture u proizvodnoj orijentaciji ne činim to zbog toga što se ti proizvodi gaje većim delom na nedovoljno razvijenim područjima. To što se njihova proizvodnja teritorijalno

poklapa s ovim područjima zbog postojećih povoljnih uslova, samo je još jedan plus za zajednicu i ne može se zbog toga njeno razvijanje odvojeno tretirati kao potreba razvitka ovih područja, već kao sastavni deo i uslov za celoviti razvitak poljoprivrede u našoj zemlji.

Jedno od bitnih pitanja razvitka poljoprivrede su svakako ekonomski uslovi privređivanja u ovoj oblasti. Na ovom području su i dosada preduzimane mere, što je nesumnjivo dovelo do povoljnih rezultata, iako su još uvek daleko od željenog cilja. Svakako je tu najvažnije pomenuti poboljšanje ekonomskog položaja poljoprivrednih proizvođača, kao i jačanje fondova privrednih organizacija. To jačanje, naravno, nije došlo do tog stepena da su privredne organizacije osposobljene za samofinansiranje, ali činjenica da je njihov ekonomski položaj poboljšan govori o započetim procesima.

Kad je reč o ekonomskim uslovima privređivanja misli se na jedan veoma širok kompleks komponenata koje nisu jednake važnosti. Jedna od najvažnijih je svakako sistem cena kako u smislu paritetnih odnosa cena poljoprivrednih proizvoda prema drugim proizvodima izvan poljoprivredne delatnosti, tako i paritetnih odnosa između samih poljoprivrednih proizvoda, kao i strukture cena.

Polazeći sa stanovišta da su cene poslednjih godina povećane, što je bio jedan od osnova poboljšavanja ekonomskog položaja poljoprivrednih proizvođača i poljoprivrede uopšte, hteo bih da konstatujem da ovde rešenja ni iz daleka nisu ni zadovoljavajuća ni kompleksna. Isto tako, i sistem stimulansa i beneficiranja (regresi i premije) nije do kraja odigrao ulogu koja mu je bila namenjena, iako ne mislim da negiram značaj ovoga instrumenta.

Cene treba da budu realni odraz utrošenog rada, da odražavaju povoljne paritetne odnose u odnosu na druge proizvode izvan poljoprivrede. U samoj poljoprivredi potreban je veći sklad između pojedinih proizvoda, naročito između pšenice i određenih industrijskih proizvoda. Cene treba da obezbede povoljan adekvatan položaj poljoprivrednih proizvođača i privrednih organizacija. Potrebno je da se kroz cene obezbedi mogućnost sopstvene reprodukcije.

Tako o ovom pitanju, može se reći, postoje jedinstvena gledanja i uloženi su naponi da se ovi ciljevi obezbede, što se vidi i iz ostalih predloga, praktična rešenja koja su u tom pravcu preduzimana nisu uvek dovođila do pravih rezultata. S obzirom na to da su ovi instrumenti dali delimično dobre rezultate i da je jedan deo problema proizlazio iz toga što mere uvek nisu bile sinhronizovane, konsekventno sprovođene, ili nekompleksno zaokružavane, smatram da čitav kompleks ovih mera treba preispitati i nastojati na onima koja će dovesti do željenih rezultata.

Iskustvo nam pokazuje da smo ponekad donosili mere koje su više ili manje otežavale komplementaran razvitak poljoprivrede i zapostavljali određene proizvodnje, kao, na primer, proizvodnju vune, duvana, pamuka, ranog povrća i slično, što bi trebalo u buduću izbeći. Naročito smo zapostavljali njihov značaj u izvozu i supstituciju za uvoz nekih sirovina. Tako, na primer, stručnjaci tvrde da je 30.000 tona izvezenog duvana po efektu približno izvozu 500.000 tona kukuruza. U rešavanju ovog pitanja treba svakako poći od toga šta je bolje za zajednicu, a ne gledati samo kakav je njihov direktan efekat. Jer, na primer, proizvodnja duvana znači i veći izvoz živog rada, koji se absorbuje u područjima gde je pritisak radne snage najveći. Ili proizvodnja pamuka i pirinča znači iskorišćavanje povoljnih uslova za njihovu proizvodnju u pojedinim područjima itd.

Kao jednu od veoma važnih mera treba svakako smatrati sistem garantovanih cena. Ovaj instrument, po mom mišljenju, predstavlja jednu racionalnu meru i na sadašnjem stepenu razvitka treba nastojati da se usavršava, čini elastičnijim, doslednijim i kompleksnijim. Ako je garantovana cena sredstvo da se na određeni način obrade društvene potrebe i društvena cena tih potreba, onda svakako treba detaljnije razraditi i obezbediti da se ostvarivanje poljoprivredne proizvodnje na stabilnijoj osnovi proširi na veći broj proizvoda. Razvoj poljoprivrede i razvoj nepoljoprivrednih delatnosti, razvoj potreba stanovništva za poljoprivrednim proizvodima čini potrebu za stabilnijom proizvodnjom na daleko širem spektru proizvoda nego što je sada obuhvaćeno sistemom garantovanih cena. Već pomenutim razvitkom broj proizvoda, koji postaju ključni u našoj privredi, postaje sve veći i veći. Ako društvena zajednica hoće da obezbedi određenu proizvodnju u relativno slobodnijem vidu odnosa između proizvođača i društvene zajednice, pri čemu bi se želelo da se proizvođači osiguraju za određeni plasman svojih proizvoda zato da bi se obezbedila stabilnija proizvodnja, onda sistem garantovanih cena treba obavezno proširiti na sve one proizvode za koje je Jugoslavija zainteresovana kako za neposrednu konsumaciju potrošača, tako i za industrijsku preradu i izvoz.

Druga strana ovog pitanja je nivo cena poljoprivrednih proizvoda i kvalitetni odnosi kako na druge proizvode izvan poljoprivrede, tako i u odnosu na pojedine proizvode u okviru same poljoprivrede. Postoji mišljenje da bi poboljšanje ekonomskih uslova poljoprivredne proizvodnje trebalo ostvariti linearnim povećanjem tih proizvoda. Čini mi se da je pitanje nivoa cena poljoprivrednih proizvoda više kvalitativno nego kvantitavno i da ga treba tako rešavati. Drugim rečima, mislim da nivo cena poljoprivrednih proizvoda predstavlja osnovno pitanje ekonomske politike s aspekta proizvod-

nje i s aspekta potrošnje i da, prema tome, treba uzeti više elemenata ekonomske politike, nego pristati na linearni proces podizanja opšteg nivoa cena svim poljoprivrednim proizvodima. Ako se određenim sistematskim, administrativnim ekonomskim merama obezbedi određeni nivo ekonomskih cena onim poljoprivrednim proizvodima koji predstavljaju osnovne pozicije poljoprivredne proizvodnje, njenih međugradskih odnosa, nivoa života stanovništva i platnog bilansa, onda smo mi postigli dosta u procesu stvaranja zdrave ekonomske poljoprivredne proizvodnje. Mi bismo na taj način postigli željeni nivo proizvodnje određenih proizvoda, ekonomske uslove za tu proizvodnju i na taj način proporcije poljoprivredne proizvodnje na njenim ključnim pozicijama bi se dovele u sklad s drugim proizvodnim proporcijama i omogućile ekonomično poslovanje poljoprivrednih organizacija.

Prema tome, iz oblasti cena naši osnovni punktovi agrarne politike više bi trebalo da se oslanjaju na sistem garantovanih cena, s tim što bi bio proširen krug tih proizvoda na stvaranje boljih opštih ekonomskih uslova, na unošenje više elemenata stabilnosti u kvantum poljoprivredne proizvodnje, omogućavanje tržišta da unosi ekonomski racionalne korektive, a manje na centralna i centralistička rešenja.

Problem regresa i premija je, takođe, veoma važan kompleks pitanja koji, iako po mom mišljenju dobro zamišljen, nije omogućio rešavanje ovih problema koji su od njega bili traženi, pa se postavlja pitanje preispitivanja ovoga instrumenta i zauzimanje stanovišta o njemu. Svako da su ovi instrumenti inkompatibilni s jednim sistemom slobodnih ekonomskih cena koje obezbeđuje normalno poslovanje i normalnu reprodukciju u ovom sektoru. Međutim, kao i svaka proizvodnja i poljoprivredna obiluje specifičnim momentima koji ne dozvoljavaju odmah puni razmah ekonomskog poslovanja. Ovo u toliko pre što je zajednica zainteresovana za izvestan broj poteza u proizvodnoj politici i u sektoru potrošnje, a s druge strane, tržište može da unosi neželjenu stihiju u kretanje ovih agenasa. To nalaže da se pitanje regresa i premija postavi u razvojnom obliku pri čemu se treba da ostvaruje čvrsta tendencija ka bržem atrofiranju ovih instrumenata. Verovatno je da mi ne možemo odmah za sve proizvode da eliminiramo prisutnost ovoga faktora, ali je sigurno da treba da se borimo za stalno smanjivanje njegove uloge, jer nas nagoni na donošenje rešenja izvan radnih organizacija, što je s aspekta našega sistema i racionalnog ekonomskog poslovanja privrednih organizacija nepoželjno. Smatram da bi rešenje u ovoj oblasti moglo da bude unošenje više sistema kako u stvaranje izvora prihoda, tako i u realizaciju prema proizvođačima.

Problemi položaja individualnog proizvođača i razvoja kooperacije u narednom periodu

su, isto tako, važna pitanja i, po mom mišljenju, zaslužuju dužnu pažnju. U opštem procesu podruživanja poljoprivredne proizvodnje kooperacija predstavlja veoma važnu kariku. Međutim, svakom utvrđivanju ekonomske politike mora da prethodi analiza uslova i mogućnosti razvoja ovoga oblika društvene proizvodnje, ali, isto tako, mora da se vodi računa i o potrebama Jugoslavije u pogledu nivoa i strukture proizvodnje.

Što se tiče položaja individualnog poljoprivrednog proizvođača, politika prema njemu treba da se odredi polazeći sa stanovišta maksimuma proizvodnje i vodeći računa o tome kakav društveni faktor predstavlja individualni proizvođač. S obzirom na potrebe Jugoslavije u proizvodima na stepen razvijenosti društvenog sektora poljoprivredne proizvodnje i njegove društvene mogućnosti, kao i dominirajuće mesto društvenog sektora uopšte u privredi treba do maksimuma iskoristiti njegove mogućnosti. Pri tome se mora imati u vidu da će on, koristeći poboljšane ekonomske uslove poljoprivredne proizvodnje, imati određene koristi i da će ekonomski jačati. Smatram da ne treba strahovati od poboljšanja uslova života i privređivanja individualnog proizvođača, jer postoje mogućnosti da se ovo pitanje reguliše ekonomskim merama i da se otklone sve moguće idealizacije i negativne posledice. Međutim, treba nastojati da se zaustavi opadanje poljoprivredne proizvodnje individualnih proizvođača, jer zato imamo društvenog interesa.

Individualni proizvođači drže oko 87 odsto zemlje i proizvode velike količine važnih poljoprivrednih proizvoda za tržište. Rezerve u njihovim kapacitetima su velike, a njihova zainteresovanost nedovoljna da ih potpuno i racionalno koriste. Sem toga, ima dosta primera da se individualni proizvođači dekonstituišu i tamo gde to u našim uslovima nije neophodno, pa samim tim prouzrokuju nove teškoće u realizaciji čitave naše privredne politike. Ne mislim da bi bilo opravdano i korisno nekim veštačkim merama zadržavati individualnog proizvođača na njegovoj zemlji.

Naša jarna i pravilna i uspešno ostvarivana, uzev u celini, orijentacija za podruživanje poljoprivredne proizvodnje krupnim i na savremenoj osnovi konstituisanim društvenim proizvodnim organizacijama, dala je svoje značajne rezultate i nju moramo još doslednije realizovati. Ali se postavlja pitanje da li ne bi trebalo, u sadašnjim uslovima, razmišljati o merama koje će omogućiti da se individualni proizvođač što više konstituiše kao robni proizvođač i na toj osnovi da se ostvaruju odnosi između njega i društvenih radnih organizacija. Čini mi se da ne postoji opasnost od njegovog preteranog materijalnog jačanja. ako unapred isključimo svaku mogućnost eksploatacije tuđeg rada, to jest ako je njegov dohodak rezultat

njegovog rada i rada njegove porodice, s jedne strane, a s druge strane, ako on adekvatno svom dohotku ima iste obaveze prema zajednici, kao i radni ljudi u radnim organizacijama. Jer, ako se detaljnije analizira stanje na našem selu mora se konstatovati da se sve više najbolje površine napuštaju i da sela, koja su proizvodila tržne viškove žitarica, prenose iz grada desetine i desetine tona brašna mesečno.

U pogledu razvoja kooperacije koncepcije još uvek nisu razrađene do te mere da poljoprivredni proizvođači nađu ekonomskog interesa za stabilniju vezu sa socijalističkim sektorima. Potpuno je jasno da kooperaciju s individualnim seljakom ne možemo da razvijamo brže i potpuno uspešno ako ne obezbedimo ekonomski interes za poljoprivrednog proizvođača. S druge strane, kooperacija se ne može zamisliti bez masovne proizvodnje. Po svemu izgleda da mora da nađemo ekonomska i organizaciona rešenja i pravilno usmerimo ovo dijalektičko jedinstvo: treba da obezbedimo uključivanje proizvođača u ostvarivanje naših ciljeva da bi se obezbedila masovna proizvodnja pri čemu je kooperacija uslov za masovnu proizvodnju, odnosno masovna proizvodnja je najlogičnija osnova razvitka kooperacije.

Zbog toga bi trebalo učiniti nove napore da se što realnije postave odnosi između dobara i zadruga i individualnih proizvođača, tako da zaista izrastaju iz saznanja stvarnih ekonomskih interesa robnih proizvođača, kako bi preko njih išli napred i ekonomski se sve više i čvršće povezivali s društvenim delom poljoprivrede i izrastali kao njen integralni deo. Imamo različita iskustva na pojedinim područjima i po pojedinim granama do sada iz kooperacije s individualnim proizvođačem, pa je neophodno ceo taj kompleks pitanja još detaljnije proučiti.

Što se tiče otkupa zemlje, nema sumnje da je to veoma pozitivna orijentacija, ali ako ne dopustimo da se pretvori u kampanju i otkup po svaku cenu. U tom pogledu zaista treba polaziti od toga da će nam otkup zemlje biti najkorisniji ako smo dovoljno spremni i organizovani da je možemo racionalno koristiti. Inače će nam donositi samo štetne posledice, jer ako ostane neiskorišćena, pored ostaloga, krije raznorazne mogućnosti za špekulacije. Zbog toga ne treba samo kvantificirati zadatak za otkup zemlje, nego ustanoviti uslove kada i u koju svrhu zemlju mogu radne organizacije otkupiti, a pre svega, koliko smo na osnovi organizaciono-tehničkih i drugih ekonomskih mogućnosti sposobili da tu zemlju što pre i što racionalnije koristimo u organizovanoj proizvodnji. Jedino bi to bilo racionalno i opravdalo bi naše posebne napore u tom pogledu.

Na kraju hoću da izrazim svoju saglasnost sa stavom druga Jožeta Ingoliča u pogledu tretiranja šireg broja proizvoda kao osnove za

našu poljoprivredu. Nadam se da će ti stavovi, kao i mišljenja izražena u ovoj diskusiji, naći svoje mesto u rezoluciji.

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Reč ima poslanik Privrednog veća Ištvan Palašti.

Ištvan Palašti (Izborna jedinica Zrenjanin):

Materijal koji tretira »Osnovne probleme agrarne politike i razvoj poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu«, kao i materijal »O problemima cena u poljoprivrednoj proizvodnji«, smatram da se može prihvatiti kao realna osnova za ocenu i preduzimanje opsežnih mera potrebnih za ostvarenje i rešenje ekonomskog položaja poljoprivrede i njenog izjednačavanja s ostalim oblastima proizvodnje.

U sadašnjem nepovoljnom položaju, što i materijal potvrđuje, poljoprivredne organizacije pri sadašnjim odnosima cena, organizaciji proizvodnje i produktivnosti rada, nemaju ni približno iste uslove privređivanja kao ostale privredne organizacije. Poljoprivredna proizvodnja zaostaje i ima usporavajuće dejstvo na ostali razvitak. Lični dohoci su nainži u ovoj oblasti. Poljoprivredne organizacije jedva osvajaju sredstva potrebna za prostu reprodukciju, a o proširenoj još manje može biti reči. Razumljivo je da su u ovakvim uslovima privređivanja mala bila materijalne osnove za potpunije funkcionisanje i dalji razvoj radničke samouprave.

Nemogućnost samostalnog vršenja proširene reprodukcije, ističe stalno pitanje kako dalje s intenzifikacijom poljoprivredne proizvodnje?

Na ovo pitanje materijal daje predlog rešenja i ukazuje na nove uslove privređivanja koji bi obezbedili povoljne materijalne uslove radnim organizacijama i lokalnim zajednicama za razvoj poljoprivrede, za adekvatniji proces decentralizacije sredstava i donošenje investicionih odluka.

Dosadašnju sposobnost poljoprivrede za vršenje proširene reprodukcije mogu ilustrovati i podaci poljoprivrede Vojvodine, gde je među prve probleme izbilo pitanje zaduženosti i uslovi kreditiranja investicija. Sopstvena sredstva ovih privrednih organizacija su mala, učešće u ukupnim sredstvima je u stalnom opadanju.

Dok su sopstvena sredstva 1958. godine činila 30 odsto od ukupnih sredstava, dole su poljoprivredne organizacije u 1961. i 1962. godini poslovale sa svega 17 odsto sopstvenih sredstava, dok su ostala sredstva dobijena putem kredita ili na neki drugi način pozajmljena. Ovakvo visoko učešće pozajmljenih sredstava proizlazi svakako iz nepovoljnog ekonomskog položaja poljoprivrede, zatim iz uslova kreditiranja, jer su pozajmljena sredstva iz društvenih fondova u periodu 1957 — 1962. učestvovala u investicijama sa oko 72 odsto.

Nedostatak sopstvenih sredstava za investicije imao je za posledicu stalno povećanje zaduženosti poljoprivrednih organizacija, a po toj osnovi i veće obaveze za otplatu anuiteta i kamate. Tome su doprinosili i sve nepovoljniji uslovi dobijanja i vraćanja zajmova, što je stalno povećavalo pritisak na ostvarena sredstva i proizvodnju.

Pored kredita za nabavku osnovnih i obrtnih sredstava poljoprivredne organizacije su se zaduživale i za kredite za pokriće gubitaka. Sanacioni krediti su davani na rok od 5 godina uz kamatnu stopu od 2 odsto.

Od 1962. godine sanacioni krediti nisu odobravani više iz Opšteg investicionog fonda, već je njihovo saniranje prebačeno na lokalne fondove. Zbog nedostatka sredstava ovi gubici u nekim organizacijama nisu ni do danas pokriveni.

Prema podacima Privredne banke AP Vojvodine ukupne obaveze poljoprivrednih organizacija po osnovu anuiteta samo iz Opšteg investicionog fonda su u 1963. godini iznosile 15,1 milijardi dinara. Poljoprivredne organizacije su od toga platile 13,5 milijardi dinara ili 89 odsto, dok su neizmirene obaveze prema Opštem investicionom fondu iznele 2,6 milijardi dinara. Obaveze nisu mogle izvršiti:

— 27 poljoprivrednih dobara i kombinata s neizmirenim obavezama od	1,9 mlrd. din.
— 3 radne zadruge duguju	0,1 " "
— 17 zemljoradničkih zadruga	0,3 mlrd. din.
— ostale organizacije duguju	0,3 " "

Koliko je ovaj problem zaduženosti teži i akutniji u poljoprivredi nego u industriji ilustruje i sledeće upoređenje opterećenosti sredstava radnih organizacija (amortizacija i ostali fondovi iz čistog prihoda) s anuitetima prema završnim računima:

	Industrija			Poljoprivreda		
	Ukup. sred.	Za anuitete	Za nove investicije	Ukup. sred.	Za anuitete	Za nove investicije
SFRJ	100	51	49	100	85	15
SR Srbija	100	57	43	100	91	9
AP Vojvodina	100	69	31	100	98	2
SR Hrvatska	100	41	59	100	78	22
SR Slovenija	100	41	59	100	57	43

Ovo pokazuje da poljoprivrednim organizacijama ostaju na raspolaganju znatno manja sredstva ne samo u apsolutnim iznosima, već i relativno u odnosu na ostvarena sredstva.

Ovakvom stanju nisu prilagođavani uslovi kreditiranja investicija uopšte, a posebno po pojedinim namenama. Česte promene, a i pogoršavanja uslova kreditiranja su se negativno odražavali na reprodukciju sredstava i donošenje investicionih odluka.

Rokovi vraćanja kredita za pojedine investicione namene su se menjali i po godinama, počev od 50 godina, pa do 10, pa čak i do 3 godine.

Uporedo s tim menjano je i učešće sredstava radnih organizacija za dobijanje investicionih zajmova. U 1957. godini je iznosilo 10 — 20 odsto, a sada iznosi 50 odsto, sem za agregate za navodnjavanje, proizvodnju za izvoz i otkup zemlje. Izmene kreditiranja otkupa zemlje u 1964. godini ne predstavljaju bitnije poboljšanje, s obzirom da se pokazuje tendencija porasta cena zemlji. (Ako cena zemlje prelazi 160.000 din., što je češći slučaj, onda je potrebno veće učešće sredstava radnih organizacija u otkupu od 15 odsto).

Društveno-ekonomski aspekt proširenja zemljišnog fonda u društvenoj svojini je veoma značajan — menjaju se posedovni i proizvodni odnosi, s jedne strane, i proširuju mogućnosti za veću, intenzivniju i stabilniju proizvodnju, s druge strane. Međutim, proširenje zemljišnog fonda u društvenoj svojini putem otkupa kao najznačajnijeg vida proširenja do sada ističe nekoliko aktuelnih problema.

Radne organizacije ne nalaze odgovarajuću ekonomsku računicu u otkupu, ne samo zbog nepovoljnog ekonomskog položaja, već i uopšte. Zemljište nije sredstvo, već uslov za proizvodnju u poljoprivredi, te stvorene obaveze otkupom direktno umanjuju sposobnost radnih organizacija za reprodukciju sredstava za proizvodnju i stavljaju ove organizacije u nepovoljniji položaj u odnosu na druge. Veći su relativno i apsolutno troškovi proizvodnje u prvim godinama na ovakvom zemljištu, opremanje i izgradnja ovoga zemljišta se usled uslova kreditiranja i sposobnosti organizacije sporije odvija itd. S druge strane, ni komune nisu ekonomski zainteresovane za proširenje. Prema tome, dosadašnje proširenje zemljišta putem otkupa je najvećim delom baziralo na društveno-političkim motivima. (Političkim stavovima su poljoprivredne organizacije obavezivane na otkup.)

Budući izmenjeni uslovi sigurno će promeniti ove nepovoljne odnose i uticati na učvršćenje i stabilizaciju položaja poljoprivrednih organizacija. Ali se postavlja pitanje da li će predviđena sredstva biti dovoljna za obezbeđenje željenog tempa rasta i intenzifikaciju poljoprivredne proizvodnje? Sigurno da ne, pa je u tu svrhu potrebno i dalje obezbediti sredstva u centralnim fondovima za osnovne namene, a sredstva bi se, zbog ostvarenja željenog tempa,

davala pod uslovima koji ne bi remetili postavljene nove odnose u privređivanju.

Osnovne namene bi morale biti one koje obezbeđuju i rešavaju realizaciju politike i to prvenstveno za:

- otkup zemlje,
- za mehanizaciju poljoprivredne proizvodnje,
- za izgradnju zalivnih sistema,
- za kreditiranje krupnih zahvata u stočarstvu,
- za izgradnju industrije stočne hrane,
- za izgradnju industrijskih mlekara.

Paralelno s namenom postavlja se pitanje i uslova korišćenja ovih sredstava, koja ni u kom slučaju ne bi mogla biti nepovoljnija od opštih uslova. Zbog toga bi i procent učešća radnih organizacija morao biti zavisao od raspoloživih sredstava posle ostvarenja, ali trajnije utvrđen.

Sredstva za otkup zemlje bi se morala bespovratno davati, to jest finansirati od strane društvene zajednice. U krajnjoj liniji, ako je potrebno ovo pitanje kreditom rešavati, onda ne bi odgovarali nikakvi drugi uslovi roka vraćanja ispod najmanje 50 godina, beskametni krediti i početak otplate posle 2 — 3 godine od početka organizovanja proizvodnje na tom zemljištu.

U okviru novih rešenja trebalo bi dati posebno povoljno mesto i uslove za izgradnju zalivnih sistema. Mi moramo da u skladu s našim potrebama i mogućnostima usvojimo određenu dinamiku izgradnje sistema za navodnjavanje, a istovremeno da obezbedimo i kreditno-ekonomske uslove za realizaciju takve dinamike.

Već je nesumnjivo utvrđen i dokazan odlučujući značaj navodnjavanja u kompleksu agromera za dalje povećanje i stabilizaciju poljoprivredne proizvodnje. Navodnjavanje pokazuje efekte čak i u zapadnim vlažnijim regionima naše zemlje, a poznata je činjenica da istočni regioni daju proizvodnju koja je po obimu proporcionalna sumi i rasporedu padavina u toku vegetacije. Ovi regioni imaju značajan uticaj na jugoslovenski obim proizvodnje i tržne viškove poljoprivrednih proizvoda. Investicijama u sistemu za navodnjavanje postiže se dokompletiranje investicione izgradnje, te se pored povećanja i stabilizacije prinosa, poboljšava korišćenje do sada uložених sredstava i postižu, takođe, najpovoljniji ekonomski efekti proizvodnje.

Izgradnjom zalivnih sistema omogućuje se sigurna postrna i međusezonska proizvodnja kao drugi usev na 30—40 odsto od ukupnih navodnjanih površina, a ovo praktično znači povećanje proizvodnih kapaciteta zemljišta u odgovarajućem odnosu. Dalje, navodnjavanjem se obezbeđuje stabilna i visoka krmna baza, si-

rovinska baza za prehrambenu industriju, a, takođe, se znatno povećava i proizvodnja žitarica. Dosadašnje iskustvo pokazuje da izgradnja sistema za navodnjavanje prouzrokuje pozitivna kretanja u proizvodnji i odnosima koji dovode do ubrzanog razvoja socijalističkih društvenih odnosa na selu. Zbog navedenih i niza drugih pozitivnih efekata koje realizuje navodnjavanje, a koji imaju širi teritorijalni i ekonomsko-društveni značaj, ovoj meri treba dati prioritet kada je u pitanju programiranje politike investiranja za naredni period.

(Prirodni uslovi — bogatstvo vodama i kvalitetno zemljište, vrlo su povoljni za razvoj navodnjavanja na velikim površinama. Ove godine završetkom izgradnje kanala Dunav—Tisa—Dunav u Bačkoj omogućuje se izgradnja sistema za navodnjavanje na preko 200.000 hektara zemljišta. Tek izgradnjom sistema za navodnjavanje aktiviraće se do sada uložena sredstva u osnovnu kanalsku mrežu Hidrosistema Dunav—Tisa—Dunav. Banat je još deficitiraniji u padavinama od Bačke — više strada od suše, te je neophodno što brže izgraditi kako osnovnu kanalsku mrežu Hidrosistema Dunav—Tisa—Dunav, tako isto i detaljnu kanalsku mrežu sistema za navodnjavanje).

Postojeći način kreditiranja sistema za navodnjavanje (učešće investitora iznosi 50 odsto, maksimalni rok otplate do 15 godina) onemogućuje izgradnju mreže za navodnjavanje. Izgradnja sistema za navodnjavanje pod ovako nepovoljnim uslovima kreditiranja je neprihvatljiva. Ti uslovi deluju destimulativno na uvođenje jedne tako važne agromere, umesto da se na početku daju što povoljniji uslovi — kao što se to obično čini pri uvođenju drugih mera.

Razvoju navodnjavanja u svetu pridaje se širi značaj, te se zbog toga ova mera stimuliše raznim vidovima. Za izgradnju se obezbeđuju vrlo povoljni kreditni uslovi, a u većini zemalja država učestvuje budžetskim nepovratnim sredstvima u troškovima izgradnje, a dobrim delom i detaljne kanalske mreže.

Kroz našu investicionu politiku treba da obezbedimo povoljne uslove za razvoj navodnjavanja, a to praktično znači da treba obezbediti kredite s dužim rokovima otplate, malim kamatskim stopama i minimalnim učešćem investitora u troškovima izgradnje. Ovakvom kreditnom politikom omogućiće se izgradnja sistema za navodnjavanja na širokom frontu te će se moći realizovati i svi pozitivni efekti koje omogućuje ova tehnička mera. Nedostatak investicionih sredstava ne može biti razlog za ovako nepovoljne uslove kreditiranja, jer se i manje sredstava može dati pod povoljnijim uslovima.

Ukoliko se uslovi za izgradnju zalivnih polja ne poboljšaju, procesi dalje intenzifikacije poljoprivrede biće vrlo spori i neće se moći postići željeni tempo razvoja, a za sve ostale namene,

rokove otplate utvrditi prema realnom roku trajanja kreditiranog osnovnog sredstva.

Rešavanje ovih pitanja, s željom da se pruže jednaki uslovi privređivanja, mora naći mesta u kompleksu mera za izjednačenje ekonomskog položaja poljoprivrede.

Na kraju bih želeo istaći još jedan, po mom mišljenju značajan problem a to je pitanje saniranja sadašnjeg stanja u poljoprivredi. Sadašnja zaduženost poljoprivrede zahteva rešenje ovog pitanja, jer ostaviti ove obaveze da se rešavaju iz novih sredstava praktično znači da poboljšanja položaja poljoprivrede neće biti. Pa u tom cilju predlažem:

1. Da se otplata već odobrenih kredita za kupovinu zemlje produži na 50 godina.

2. Da se obaveza o sanacionim kreditima za pokriće gubitaka u celosti briše.

3. Da se otplate svih ostalih kredita produže na rok od 25 godina.

4. Da bi poljoprivredi obezbedili dovoljno sredstava na početku sedmogodišnjeg plana, bilo bi potrebno izvršiti oslobađanje plaćanja svih ili bar delimičnih anuiteta za prvih dve-tri godine.

Ove mere bi se mogle odmah doneti, još tokom ove 1964. godine pre delovanja sistema, pogotovu što one skoro ne bi imale nikakvih posledica za poremećaj uspostavljenih odnosa, a ipak bi omogućile poljoprivrednim organizacijama da se oslobode svih slabosti ostataka prošlosti i parcijalnih rešenja neravnopravnog položaja.

Preduzimanje navedenih i drugih odgovarajućih mera dovelo bi do povećanja ličnih dohodaka u poljoprivredi na prosek ostale privrede. Stvorili bi se objektivni uslovi za poslovanje bez gubitaka i za izvršavanje obaveza prema društvu na nivou ostale privrede. Prihodi komuna i društvene poljoprivrede bi bili približni proseku prihoda iz ostalih delatnosti, i veći od primanja s individualnih gazdinstava.

Prema tome, postiglo bi se značajno povećanje sredstava u komuni koja bi trebalo najvećim delom nameniti za razvoj poljoprivrede, povećao bi se ekonomski interes komuna za razvoj društvene poljoprivrede i materijalno fundirao razvitak društvenog standarda i u poljoprivrednim komunama.

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Reč ima poslanik Saveznog veća Dragoslav Mišić.

Dragoslav Mišić (Izborna jedinica Pančevo):

Drugarice i drugovi poslanici, svi prezentovani materijali kao i podneti ekspozice sadrže nama dobro poznate činjenice i značaj koji poljoprivreda ima za razvoj celokupne privrede, a posebno za stabilnost privrednih kretanja, za razvoj ličnog i društvenog standarda, spoljnotrgovinsku razmenu i platni bilans — uopšte za naš razvoj.

Rešavanje pitanja ekonomskog položaja poljoprivrede nije prvi put na diskusiji u ovom visokom Domu, naprotiv, o ovim problemima vođena je diskusija i prilikom donošenja Društvenoga plana za 1964. godinu. Prilikom te diskusije konstatovalo se da poljoprivrednim organizacijama treba omogućiti slične uslove pod kojima posluju privredne organizacije u industriji i drugim oblastima. Tada je došla do izražaja nužnost i potreba donošenja takvih mera koje bi obezbedile stabilnije uslove privređivanja kako u izvršenju predviđenog plana poljoprivredne proizvodnje za 1964. godinu, tako i zbog određivanja položaja poljoprivrede u novom sedmogodišnjem planu o kojem će se svakako još ove godine diskutovati.

Prilikom diskusije o daljem razvoju našeg privrednog sistema, takođe, je došla do izražaja potreba stvaranja nužnih uslova za privređivanje u poljoprivredi.

Bez sumnje da su zaključci IV plenuma CK SKJ i mere Saveznog izvršnog veća doprinele poboljšanju ekonomskog položaja poljoprivrede kao oblasti u celini. Svakako da ćemo se složiti da su sve navedene mere uticale da dođe do sređivanja stanja u poljoprivrednim organizacijama kako na planu otklanjanja subjektivnih slabosti, saniranja gubitaka, tako i u pogledu postizanja boljih prinosa i stabilizovanja proizvodnje. No i pored toga može se slobodno reći, a to su iskustva pokazala, da nije sve učinjeno u pravcu poboljšavanja uslova privređivanja. Sve mere i uslovi nisu bili u proteklom periodu dovoljno stabilni i stimulatívni za razvoj intezivne poljoprivredne proizvodnje.

Svakako da i dalje postoji potreba oslobađanja od subjektivnih slabosti, na šta je ozbiljno ukazao IV plenum CK SKJ, ali isto tako, neophodno je donošenje i takvih mera koje će u izvesnom smislu predstavljati realizaciju političkih stavova zauzetih na najvišim forumima kako bi se omogućio dalji, brži i intenzivniji razvoj poljoprivredne proizvodnje.

Brži porast lične potrošnje i životnog standarda, povećanje proizvodnje za izvoz, kao i oslobađanje od uvoza hrane i zadovoljenja rastućih potreba u sirovinama za industriju imperativno nameće rešavanje ekonomskog položaja poljoprivrede.

U proteklom periodu, a naročito posle IV plenuma CK SKJ nastojalo se uticati na poboljšanje položaja poljoprivrede povećanjem cena poljoprivrednih proizvoda, uvođenjem premija, povećanjem regresa, olakšicama u raspodeli ukupnog prihoda itd. Namera je bila da se povećaju lični dohoci zaposlenih u poljoprivredi, jer je bilo ocenjeno da su niski, i da se obezbedi stopa fondova za proširenu reprodukciju jednaka prosečnoj stopi u industriji. Međutim, može se slobodno reći da postojeći sistem cena premija i regresa nije suštinski rešio probleme poljoprivrede. Disproporcije koje su nastale

između cena poljoprivrednih i drugih proizvoda jesu posledice i problemi nerešenog ekonomskog položaja poljoprivrede.

Ako uzmemo u obzir samo 1963. u odnosu na 1962. godinu, videćemo kakva su bila kretanja u povećanju cena sledećih proizvoda: kukuruza za 7,6 odsto, svinjskog mesa 6,5 odsto, goveđeg mesa 7,5 odsto i mleka 22,6 odsto. Međutim, uticajem dejstva tržišta došlo je do povećanja cena reproduktionog materijala i to: rezervnih delova za 87,9 odsto (koje je već promenjeno), maziva i goriva za 5,6 odsto, uvozne hrane za stoku za 17,7 odsto, osnovnog materijala — semena za 4,8 odsto i amortizacije uticajem revalorizacije za 14,6 odsto. Ovakvim disproporcijama, ukoliko bi i u buduće bilo slobodno formiranje cena, sigurno se ne bi rešio položaj poljoprivrede. Nužno bi bilo kao instrument zaštite cena uvesti sistem garantovanih cena, čime bi se obezbedilo eventualno ponovno narušavanje utvrđenog položaja poljoprivrede u odnosu na ostale grane privrede. U ovom slučaju garantovane cene bi obezbeđivale prosečnu stopu fondova.

Pitanje položaja poljoprivrede u principu treba rešavati ekonomskim cenama koje, pre svega treba da omoguće odgovarajuću stopu fondova za proširenu reprodukciju uzimajući u obzir i specifične uslove pod kojima se ona vrši u ovoj oblasti, da obezbedi jednak nivo ličnih dohodaka, kao i jednake obaveze prema zajednici koje ima ostala privreda. Stoga bi stopa fondova u poljoprivredi trebalo da bude nešto iznad stope fondova koju ostvaruje privreda SFRJ u proseku bez poljoprivrede i ribarstva i to sa sledećih razloga:

— Rizik u poljoprivrednoj proizvodnji je znatno veći nego u proseku u ostaloj privredi, zatim klimatski faktor, sporiji obrt sredstava, veća angažovanost sredstava, izdvajanje 5 odsto rezervnih fondova od prosečno korišćenih obrtnih sredstava, dok ostala privreda izdvaja svega 2 odsto.

— Proširenje površina u društvenoj svojini otkupom zahteva odgovarajući iznos sredstava za otplatu anuiteta, kao najnužnije opremanje kupljenih površina i privođenje kulturi.

— Zbog potreba izdvajanja u fond zajedničke potrošnje i na uzdizanje kadrova.

— Niski lični dohoci u poljoprivredi doveli su do velike fluktuacije kvalifikovane i druge radne snage.

Ilustracije radi, iako nije nepoznato, navešću kako su se kretali lični dohoci. U 1963. godini prosečni mesečni neto lični dohoci iznosili su po jednom zaposlenom: (u din.)

— U celoj privredi SFRJ — 27.200

— U privredi SFRJ bez poljoprivrede — 27.900

U industriji SFRJ — 28.000

— U poljoprivredi AP Vojvodine — 21.600

Prema tome, lični dohoci u privredi SFRJ bez poljoprivrede veći su za 6.300 dinara ili za 29,2 odsto nego u poljoprivredi AP Vojvodine.

Kod ovakvog predloga za povećanjem stope fondova treba imati u vidu i obaveze u odnosu na društvena davanja od čega je ranije poljoprivreda bila oslobođena i to:

- 6 odsto kamate na poslovni fond;
- 5 odsto kamate na obrtne kredite; i
- 15 odsto doprinosa iz dohotka, kao i povećanje ličnih dohodaka zbog najnižih proseka i ukidanje regresa i premija.

Otuda se može izvući zaključak koji upućuje na potrebu svestranijeg razmatranja, kao i opravdanost u zahtevu za nešto većom stopom akumulacije nego u ostaloj privredi.

Analiza završnih računa o poslovanju poljoprivrednih organizacija u 1963. godini pokazuje dve nelogične tendencije. Na jednoj strani došlo je do značajnog povećanja proizvodnje u odnosu na 1962. godinu, što se ogleda u povećanju ukupnog prihoda za 33 odsto, zatim u smanjenju zaposlenih i povećanju produktivnosti za 29 odsto, kao i smanjenju gubitaka. A na drugoj strani ekonomski i materijalni položaj poljoprivrednih organizacija u odnosu na 1962. godinu nije se popravio, već posmatrano s gledišta raspoloživih sredstava za prostu i proširenu reprodukciju pogoršao.

Kako se u materijalima, pa i Nacrtu rezolucije, a i u diskusiji dosta govori o subjektivnim slabostima kao značajnom faktoru u pogledu razrešavanja problema u poljoprivrednoj proizvodnji, izneo bih neke podatke s područja sreza Pančeva. Ovi podaci govore da se prilično učinilo na tom planu otklanjanja slabosti, ali da je stopa fondova ipak ostala niska i da su veoma oskudne mogućnosti za dalje intenzivnije unapređenje poljoprivredne proizvodnje.

Prema završnom računu za 1963. godinu poljoprivredna dobra na području sreza gde su svega dva dobra imala gubitke, a što je u masi neznatno u odnosu na ranije godine, proizvodnja je u odnosu na 1962. godinu uvećana po jedinici kapaciteta i to: pšenica za 30 odsto, kukuruza za 15 odsto, šećerne repe za 31,2 odsto, mesa za 2,1 odsto i mleka za 1,6 odsto. No, i pored ovakvog stanja u povećanju proizvodnje za razliku od svega godine dana stopa fondova ostvarena je za svega 1,97 odsto. Mišljenja sam da je suviše svako dalje komentarisanje.

Dozvolite da iznesem još neke podatke koji govore o opterećenju po hektaru prema anketi Jugoslovenske poljoprivredne banke u 245 poljoprivrednih organizacija, a što je u uskoj vezi sa zahtevom za uvećanu stopu akumulacije. Od 245 poljoprivrednih organizacija 48 je poljoprivrednih dobara i 197 zadružnih organizacija. Kod poljoprivrednih dobara opterećenje u proseku po hektaru sopstvene površine iznosi 120, a kod zadružnih organizacija 150.000 dinara za

1963. godinu. Po republikama opterećenost hektara obradivog zemljišta je različita. Poljoprivredna dobra opterećena su u Makedoniji sa 111, u užoj Srbiji sa 121, u AP Vojvodini sa 95.000 dinara, kod zadružnih organizacija u Sloveniji sa 167, u užoj Srbiji sa 153, u AP Vojvodini sa 147 i u Makedoniji sa 145.000 dinara.

Opterećenje po sanacionim kreditima po hektaru obradive površine je sledeće: u Hrvatskoj na 1 hektar obradive površine dolazi 306.000 dinara, u Crnoj Gori 191, u užoj Srbiji 196, u AP Vojvodini 157, Sloveniji 69, Bosni i Hercegovini 58 i Makedoniji 51.000 dinara. Neka mi ne bude zamereno što bi ilustracije radi izneo još neke podatke za područja gde živim. Ako uporedimo sadašnje stanje obaveza prema investicionom zajmu koji je dat na prilično kratke rokove, tako da je godišnja otplata anuiteta gde u proseku za srez Pančevo iznosi 79,8 odsto a za kombinat se kreće od 81 do 148 odsto. Posmatrano sa stanovišta čitave zemlje stanje nije ništa bolje. Sigurno da pod sadašnjim uslovima privređivanja poljoprivreda neće moći da udovolji ovakvim obavezama.

Verujem da i ovo nekoliko podataka govori o potrebi za izmenom položaja i uslova privređivanja u poljoprivredi.

Tek izmenom politike cena i obezbeđenjem potrebne akumulacije za proširenu reprodukciju u radnim organizacijama i to pretežno sopstvenim sredstvima, može se potpuno odgovornost za dalja kretanja preneti na proizvođače, a naročito u pogledu investiranja.

U razrešavanju nastalih problema u poljoprivredi nužno se mora početi od ekonomskih cena kako je već ovde bilo reči, kao i šta treba da obezbede. Kolika će stopa akumulacije biti to je stvar stručnih izračunavanja, ali u svakom slučaju u zavisnosti od ekonomskih cena, konverzije dugoročnih zajmova, kao i zajmova za pokriće gubitaka. To je u zavisnosti od dužine roka izvršene konverzije da li 25 ili 30 godina, da li otpis kod sanacionih kredita, a isto tako i od rokova za ostale kredite. Zatim to je u uskoj vezi i s pitanjem kakav će se stav zauzeti u pogledu učešća federacije u proširenoj reprodukciji, kao i od ukidanja premija i regresa.

Do koje mere će se ići s ovim rešenjem zavisice kojim će se tempom kretati dalji razvoj poljoprivrede. Svakako da ćemo se složiti da svi kratki rokovi traže još veću akumulaciju i stopu i stoga sva rešenja koja se budu donosila morala bi biti takva da ne budu na štetu proizvođača, a da se poštuju ekonomske zakonitosti.

Mišljenja sam da nije sporno da li treba izmeniti položaj poljoprivrede ili ne, već je u pitanju na koji način i kojim putem, odnosno u kojoj meri putem cena, a u kojoj meri putem konverzije kredita i drugog. Izneo bih mišljenje da predloženi nivo cena u materijalima nije dovoljan i može se reći da u velikoj meri zavisi

od rešavanja ostalih problema kao što su: otpis sanacionih kredita, konverzije ostalih kredita, ukidanja regresa i premija, kao i društvenih obaveza.

U koliko je veći efekat kod ovih mera ublažuje se potreba za većim nivoom cena, a u svakom slučaju postiže se odgovarajuća stopa koja je potrebna. U protivnom mora se računati na znatno veću stopu akumulacije za razrešavanje problema u poljoprivredi.

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Da bi drugovi poslanici imali dovoljno vremena da pročitaju tekst rezolucije, kako bi u načelnoj raspravi dali svoje mišljenje, sada bi prekinuli rad, a nastavili po podne u 18 č.

(Sednica prekinuta u 12,5 č.)

Nastavak sednice u 18 č

Predsedavajući Osman Karabegović:

Počinjemo s radom.

Ima reč poslanik Saveznog vijeća Stevan Suša.

Stevan Suša (Izborna jedinica Kraljevo):

Drugarice i drugovi poslanici, materijal koji je za današnje razmatranje pripremio Savezni sekretarijat za poljoprivredu i šumarstvo i Savezni zavod za privredno planiranje »O nekim osnovnim problemima agrarne politike i razvoja poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu«, jedno je od takvih pitanja koje na današnjem nivou proizvodnih snaga u našoj zemlji zaslužuje posebnu pažnju.

Od pravilnog uočavanja sadašnjeg stanja u poljoprivredi naše zemlje i njenog položaja u okviru sveukupne privrede, kao i od iznalaženja najpogodnijih rešenja zavisi naše dalje uspešno kretanje u celini.

Podržavajući određene ocene i predložene mere koje idu zatim da omoguće brže rešavanje problema u ovoj oblasti, želim da istaknem neka pitanja.

Na sadašnjem stepenu i nivou odnosa u našoj privredi, danas se poljoprivreda ne može posmatrati kao privredna oblast koja proizvodi samo sredstva lične potrošnje, već i kao bazna proizvodnja. Ukoliko ne budemo obezbedili još brži razvitak poljoprivrede, sigurno možemo računati da se neće moći razvijati ni industrija. Drugim rečima, poljoprivreda se mora razvijati ne samo sebe radi, već i zbog razvitka čitave privrede.

U prilog ovoga izneću primer koji govori kolika je zavisnost ukupne privrede od poljoprivrede.

U SR Srbiji poljoprivreda s onim granama industrije koje su tesno povezane s njom, kao

što su prehrambena i duvanska industrija, deo metalne i hemijske industrije, koje za poljoprivredu proizvode i reprodukcioni materijal, učestvuju u ukupnom društvenom proizvodu Republike s 41,0 odsto, što ističe potrebu ozbiljnijeg angažovanja društva na bržem napređenju poljoprivrede. Dalje, sve ovo jasno nas upućuje na potrebu efikasnijeg rešavanja položaja poljoprivrede u narednom periodu, kao i potrebu obezbeđenja materijalnih uslova za njeno dovođenje u takve uslove privređivanja koji će omogućiti uspešno ostvarivanje postavljenih zadataka. Drugim rečima, potrebno je izjednačiti uslove privređivanja u poljoprivredi s uslovima privređivanja u drugim oblastima privrede, kako se to ističe u datim materijalima.

U svom izlaganju hteo bih da posebno istaknem potrebu bržeg razvitka poljoprivrede u brdsko-planinskim područjima, čije su proizvodne mogućnosti ogromne i za čije je aktiviranje potrebno, po mojoj oceni, znatno više društvene brige nego što je to do sada činjeno. Ovo s razloga što su sada u mnogim zahvatima društva i njegovim intervencijama, materijalnim i regulativnim, zapostavljana brdsko-planinska područja i njihov proizvodni potencijal potencijavan.

Posvećivanje veće brige poljoprivredi brdsko-planinskih reiona ne samo da bi obezbedilo veću proizvodnju konjunktturnih proizvoda (mesa, kože, vune, mleka i mlečnih proizvoda, ječma, ovca, krompira i dr.), rasterećujući delom intenzivna proizvodna područja ovom proizvodnjom, zašta bi društvo trebalo da bude zainteresovano, već bi obezbedili i brojna ekonomsko-sociološka, kulturno-prosvetna i druga rešenja, koja se sve više zaoštravaju i koja ne nalaze potpuna rešenja u sadašnjim agrarnim i drugim zahvatima koje društvo čini na ovim područjima.

Položaj brdsko-planinskih reiona pokušaću da rasvetlim prikazivanjem položaja poljoprivrede ovih područja u Srbiji, zadržavajući se i na najosnovnijim ilustracijama stanja, koje pruža područje sreza Kraljevo, ukazujući istovremeno na potrebu što bržeg rešavanja ovih pitanja.

U brdsko-planinskim rejonima Srbije živi oko 1,100.000 aktivnog poljoprivrednog stanovništva, što čini 71 odsto od ukupnog broja aktivnog stanovništva ovih reiona. (Podaci publikacije Zadružne knjige 1961. godine). Pomenu to stanovništvo razvija svoju poljoprivrednu aktivnost na poljoprivrednim površinama brdsko-planinskih reiona.

— Ukupno poljopriv. površ.	2,600.584 ha
Od toga samo:	
— oranice	1,255.443 ha
— livade i pašnjaci	1,188.630 ha

Pored prikazanih poljoprivrednih površina brdsko-planinskih reiona, interesantno je pri-

kazati i učešće stočnog fonda brdsko-planinskih rejona u ukupnom stočnom fondu SR Srbije:

Rejoni	Konji	Goveda	Ovce	Svinje
1960. god. u SR Srbiji	497.000	2.036.000	4.955.000	3.646.300
Apsolutno učešće brdsko-planinskih rejona u ukupnom stočnom fondu SR Srbije	138.900	1.141.000	3.318.000	751.000
Procentualno učešće u 1960. god.	26,5	58,7	65,9	20,2%
Procentualno učešće u 1958. god.	16,1	61,0	67,0	21,0%

Napred izneti pokazatelji, prikazani samo za područje SR Srbije, govore da je struktura zemljišnih kapaciteta planinskih rejona takva da uz postojeće klimatske prilike obezbeđuje strukturu proizvodnje, koja u bilansu jugoslovenskih potreba danas zauzima visoko mesto, kao što su: meso, koža, vuna, mlečni proizvodi, ječam, ovas krompir i drugo.

Činjenica da postoji ogromna jevtina radna snaga, koja ne može da nađe zaposlenje u slaboj ili skoro nikakvoj industriji u tim rejonima, govori o izvanrednim proizvodnim mogućnostima ovih rejona na koje društvo mora računati.

Ilustracije radi izneću koliko je ulagano u poljoprivredu brdsko-planinskih rejona u Jugoslaviji. Prema publikaciji Jugoslovenske poljoprivredne banke u periodu 1957—1962. godine u poljoprivredu je uloženo 554 milijarde i 282 miliona dinara, od čega u poljoprivredu planinskih rejona u istom periodu 5 milijardi i 310 miliona ili 1 odsto.

Ovakva ulaganja u poljoprivredu ovih rejona, uz nerešena i druga pitanja, nisu mogla da obezbede ni prostu reprodukciju što se nepovoljno odražava na celokupni život ovih područja. Na primer, ovčarstvo, koje je u velikom procentu zastupljeno na ovim rejonima, u periodu 1954/64. godine opalo za 1.400.000 grla ili obračunato u meso s randmanom od 50 odsto, 21 milion kilograma mesa. Slična kretanja pojavljuju se za posmatrani period i kod govedarstva.

Na primeru sreza Kraljevo želim da još bliže osvetlim ovo pitanje. Prema karakteristikama on u celini predstavlja brdsko-planinsko područje, s izuzetkom u dolini Zapadne Morave. No, i pored toga, u interesu što jasnijeg posmatranja problema brdsko-planinskih rejona, pošao sam od podataka za samo osam opština čija se proizvodnja u poljoprivredi zasniva u celini u brdsko-planinskim uslovima.

U ukupnim poljoprivrednim površinama sreza površine ovih opština učestvuju s 53 odsto, a u ukupnom stočnom fondu s 50 odsto odno-

sno po vrstama: goveda 45 odsto, ovce 60 odsto i svinje 24 odsto. Na teritoriji tih opština živi 41 odsto poljoprivrednog stanovništva od ukupnog poljoprivrednog stanovništva u srezu.

U izboru poljoprivrednih kultura za proizvodnju na ovim područjima dominantnu ulogu imaju prirodni uslovi, pa je zbog toga specijalizacija i robnost karakteristika koja prati njen razvoj. Ova činjenica upućuje na povezivanje s tržištem u cilju razmene proizvedenih dobara, pa se tako njihova proizvodnja javlja kao faktor tržišta. Ove pojave, dalje, upućuju na povezanost i uslovljenost razvoja brdsko-planinskih i ravničarskih rejona u ostalim granama privrede. Zato, posmatrano izolovano od drugih privrednih grana, neravnomeran razvitak poljoprivrede brdsko-planinskih i ravničarskih predela dovodi do problema u razvoju ukupne privrede.

S gledišta interesa zajednice brdsko-planinska područja predstavljaju neiskorišćene potencijale za proizvodnju govedeg i ovčijeg mesa i za proizvodnju vune i kože. U strukturi biljne proizvodnje od naročitog je interesa proizvodnja pivarskog ječma, ovasa i krompira, koja je dala vrlo dobre proizvodne rezultate u našim uslovima. Ima pojava da se čine pokušaji forsiranja ječma i krompira, a negde i ovasa u ravničarskim predelima, ali se postižu lošiji rezultati nego s pšenicom, kukuruzom, šećernom repom i dr. Pravilan raspored pojedinih kultura u poljoprivredi prema uslovima gde će se ostvariti najoptimalniji proizvodni rezultati, od značaja je za dalji razvoj poljoprivrede. Interes ovog rasporeda ne iscrpljuje se orijentacijom samo na ravničarske rejone, već i na brdsko-planinske koji za izvesne proizvode imaju odlične uslove.

Dosadašnja privredna i ekonomska kretanja nisu u dovoljnoj meri doprinosila razvoju poljoprivrede brdsko-planinskih rejona. Razmeštaj materijalnog dela proizvodnih snaga imao je slabiji intenzitet delovanja u pogledu zapošljavanja radne snage i menjanju ekonomske strukture stanovništva.

Premijama i drugim stimulativnim cenama koje je koristila poljoprivreda, ova područja se nisu mnogo koristila. Cene i premije, kao usmeravajuće mere ekonomske politike, nisu se odnosile na ovčije meso i meso »buš«, koje je osnovna stočarska proizvodnja ovih rejona. Isti je slučaj i s biljnom proizvodnjom. Regresi su, takođe, vrlo malo korišćeni u poljoprivredi ovih područja zbog nedovoljne potrošnje reproduccionog materijala na koji se oni daju i male mogućnosti za primenu mehanizacije. A sve ovo zato što za to nisu stvoreni materijalni uslovi.

Politika investiranja, s obzirom na izjednačene uslove kreditiranja i slabu konkurentnost poljoprivrednih organizacija brdsko-planinskih područja, nije učinila doprinos kakav je imala u ravničarskim i ekonomsko razvi-

jenim rejonima. U brdsko-planinskim područjima našeg sreza u periodu 1956. do 1962. godine u proseku je uloženo 400 dinara po hektaru poljoprivredne površine, a u SFRJ 6.320 dinara. Odnos uloženi sredstava u poljoprivredu za navedeni period meren samo prema društvenim poljoprivrednim površinama, takođe je nepovoljan. Tako uložena sredstva po hektaru obradive površine ovih područja u srezu iznose 6.250 dinara, u SFRJ 512.600 dinara.

U ovakvim uslovima u brdsko-planinskim područjima postojeće socijalističke poljoprivredne organizacije nisu se mogle razviti u snažnije faktore unapređenja i preobražaja poljoprivrede. Većim delom su to male organizacije koje se u strukturi privređivanja pretežno oslanjaju na otkup poljoprivrednih proizvoda, a to praktično znači oslanjanje na proizvodne snage i načine proizvodnje individualnih gazdinstava, koja u najboljem slučaju ostvaruju samo prostu reprodukciju. U individualnoj poljoprivredi nacionalni dohodak po glavi stanovnika na ovim područjima 1962. godine kretao se od 38 — 60.000 dinara. Prosečan nacionalni dohodak 1956. godine bio je za oko 2 puta manji od dohotka u SR Srbiji. Za period 1956 — 1962. nacionalni dohodak u individualnoj poljoprivredi na ovim područjima povećan je za 55 odsto, u Srbiji za 62,3 odsto i SFRJ za 73,4 odsto. Ova kretanja govore da su se razlike u nacionalnom dohotku još više povećavale umesto da se smanjuju i izjednačuju.

Migraciona kretanja, koja su imala sporiji proces, doprinosila su da se nacionalni dohodak poveća. Ali, za razliku od ravničarskih i ekonomski razvijenih područja, postojao je i vrlo visok prirodni priraštaj koji je smanjivao pozitivne posledice migracije. Relativni agrarni pritisak predstavlja poseban problem i u proseku je za oko 2 — 2,5 puta veći nego u SR Srbiji.

Promene koje nastaju u poljoprivredi kao rezultat privredno-ekonomskog razvoja i koje utiču na smanjivanje agrarnog pritiska, mnogo manje su došle do izražaja na ovim područjima. Zbog toga, ova činjenica kao i do sada izložene, očigledno ukazuju da brdsko-planinska područja ne predstavljaju samo neiskorišćene proizvodne potencijale, već u njima postoje i društveno-ekonomski, demografski i sociološki problemi koje treba brzo rešavati.

Dosadašnji tretman ovih područja, povremeno i parcijalno rešavanje pojedinih pitanja, nije doveo do rezultata koje smo očekivali. Zato se kao nužnost nameće potreba radikalne izmene odnosa prema poljoprivredi ovih područja. Suština ovih promena treba da se sastoji ne samo u približavanju i izjednačavanju uslova za privređivanje s onima koji postoje u poljoprivredno-ravničarskim rejonima, nego i u preduzimanju posebnih mera za materijalno osposobljavanje poljoprivrednih organizacija ovih

područja, kako bi mogle postati nosioci poljoprivrednog razvoja.

Zaokret u ovom pravcu zahteva korenite promene u metodima prilazanja rešavanju problema poljoprivrede brdsko-planinskih područja. Te promene, pre svega, moraju da polaze od toga šta se u ovim područjima može učiniti, zatim da se obezbede materijalna sredstva za iskorišćavanje postojećih mogućnosti, pri čemu se mora imati u vidu sadašnja nesposobnost tih područja za participaciju. Prema tome, moraju se znači menjati i pojedini instrumenti u kreditnom sistemu u odnosu na ova područja.

Uporedo sa rešavanjem problema poljoprivrede brdsko-planinskih rejonu, nameće se i neodložna potreba intervencije društvenih sredstava u cilju razvoja infrastrukture, primarne prerade i domaće radinosti, bez čega nije moguće vršiti krupnije zahvate i promene.

Završavajući svoju diskusiju, želim da još jednom podržim one mere koje poljoprivredu stavljaju u ravnopravan položaj s ostalim privrednim granama i da posebno podvučem da se problemi razvoja poljoprivrede brdsko-planinskih područja moraju jedinstveno posmatrati s onima u ravničarskim rejonima. Ukoliko ne bi bilo tako onda bi oni postajali problemi cele poljoprivrede i, konačno, cele privrede. Zato ovo pitanje danas od nas traži i obavezno rešenje.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Zlate Biljanovski, poslanik Saveznog vijeća.

Zlate Biljanovski (Izborna jedinica Bitola):

Drugarice i drugovi, na osnovi materijala o sedmogodišnjem razvoju poljoprivrede i predložene rezolucije, koja treba da bude donesena na današnjoj sednici, hteo bih da iznesem neka svoja zapažanja.

Našim Ustavom garantovan je posed privatnom seljaku, što znači da moramo na njega da računamo i da mu odredimo mesto kao proizvođaču, a posebno kao robnom proizvođaču, odnosno proizvođaču robe za tržište. To je rečeno i u našoj zvaničnoj politici, pa, prema tome, i u ovom materijalu koji je na dnevnom redu.

Imajući u vidu da je društveni sektor zastupljen s 13 odsto obradivih površina, a da učestvuje s 17 odsto u ukupnoj proizvodnji, to odmah pada u oči da vrlo značajno mesto ima individualni proizvođač koji raspolaže s 87 odsto obradivih površina, a u ukupnoj proizvodnji učestvuje s 83 odsto. Individualni proizvođač posebno mesto ima u stočarskoj proizvodnji, gde u odnosu na ukupni broj stoke učestvuje s preko 90 odsto. Ako se još uzme u obzir da društvena gazdinstva jedan broj grla otkupljuju od individualnog proizvođača, pa ih samo

preklasiraju ili dotovljuju, onda se učešće privatnog sektora penje iznad ovog procenta i dobija još veći značaj u ovoj grani proizvodnje.

Ova činjenica nameće pitanje da li je prilaz i tretiranje ovog problema u materijalu »Neki osnovni problemi agrarne politike i razvoja poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu« pravilan. U samom materijalu problemu individualnih gazdinstava i proizvodnji dato je malo prostora s nedovoljno jasnim koncepcijama.

U odnosu na privatni sektor vrlo su stidljive izvesne formulacije. Materijal se nejasno postavlja u odnosu na cene poljoprivrednih proizvoda za privatni pa i društveni sektor, kao i proizvodnje iz kooperacije. Pitanje cene postavlja se kao uslov kooperacije umesto da je obrnuto, da cene uslovljavaju interes proizvođača za proizvodnju pojedinih roba za tržište i potrebu za kooperacijom.

Dalje, u materijalu nisu jasno definisani uslovi kooperacije kao i sama kooperacija. U praksi se često pod kooperacijom podrazumeva i najmanje snabdevanje bilo kakvim reprodukcijom materijalom, ili svaka prodaja preko odgovarajućih organizacija. Međutim, pitanje kooperacije kroz bilo koju formu društvenih organizacija (kombinati, dobra, zadruge) nije razrađeno i dovoljno precizirano da je to, ustvari, odnos ravnopravnih i zainteresiranih partnera u određenoj proizvodnji roba za tržište formiran na bazi uloženi sredstava i ekonomskoj zainteresovanosti u cilju boljeg korišćenja nauke i tehnike za postizanje što veće i racionalnije proizvodnje.

U čitavom materijalu pitanje kooperacije manje više je deklarativnog a ne suštinskog karaktera. Ovo se odražava i na pitanje cena pojedinih poljoprivrednih proizvoda sa stanovišta određenog sektora proizvodnje. Po mome mišljenju, cene treba da se utvrde prema vrsti i kvalitetu proizvoda bez obzira na sektor i da budu stimulans za proizvođača i za ulaženje u kooperantske odnose pojedinih zainteresiranih partnera.

Posebno bih se osvrnuo na garantovane cene za pojedine poljoprivredne proizvode.

U materijalu se uglavnom insistira na garantovanju cena za određeni mali broj poljoprivrednih proizvoda (pšenica, kukuruz, meso, svinjske masnoće i kravlje mleko), a veći deo poljoprivrednih proizvoda predlogom u materijalu nije obuhvaćen. Bez obzira na količinu, potrebe i deficitarnost pojedinih proizvoda, propust je u materijalu što pitanje garantovanih cena nije šire postavio. Ne smemo zapostaviti ni ostale proizvode koji su na izgled beznačajni, ali imaju i te kako veliki značaj za našu privredu u celini kako s gledišta proizvodnje, izvoza i potrošnje, tako i s gledišta potreba za našu prerađivačku industriju.

Kada je reč o ovim proizvodima mora se imati u vidu specifičnost i regionalni aspekt

razvoja naše poljoprivrede. Poznata je osobenost naših pojedinih rejona s gledišta klimatskog i zemljišnog optimuma za proizvodnju grožđa, voća, duvana, pamuka, ovčarstva, povrtarskih kultura itd. Zapostavljanje pojedinih proizvoda, u smislu garantovanih cena, istovremeno znači zapostavljanje čitavih regiona kako s poljoprivrednog, tako i s opšteg privrednog stanovišta u smislu daljeg razvoja pomenutih regiona.

Da pomenem još i pitanje ekonomskih cena za poljoprivredne proizvode. Uzevši u obzir maloprodajne cene u trgovini, po kojima se snabdevaju naši potrošači, bez malo imamo ekonomske cene za sve proizvode (osim za hleb i šećer), samo što to nisu ekonomske cene za naše poljoprivredne proizvođače, već za trgovinu i potrošača. Posebno je pitanje trgovine i njene marže, što smatram da bi trebalo u posebnom materijalu obraditi. Takođe, pitanje premije koje društvo daje. Pravilno se predlaže u materijalu ukidanje bar prelaznog dela, samo što treba preispitati izvore za nadoknadu. (Možda iz trgovačke marže).

Na kraju hteo bih još da se osvrnem na deo materijala koji se odnosi na hidromelioraciju.

U materijalu se malo ili nedovoljno jasno govori o daljem proširivanju i ulaganju sredstava u melioracije i sisteme navodnjavanja. Smatram da bi trebalo posebno jasno istaknuti potrebu završavanja započetih sistema kao i stvaranje mogućnosti za proširenje sistema za navodnjavanje naročito za društveni sektor.

Za pojedina područja, koja imaju uslova za navodnjavanje, trebalo bi dugoročnijim ulaganjima i planskim rešavanjem posebno razraditi programe. Ovo pitanje je posebno važno za ona područja i rejone gde je posebno razvijen socijalistički sektor i gde je koncentracija krupnijih poljoprivrednih dobara, jer bi se stvorili svestrani uslovi za savremenu proizvodnju, a uticaji klimatskog faktora sveli na minimum.

Teško se čovek može oteti utisku da je moguća savremena proizvodnja u poljoprivredi, naročito krupnijih poljoprivrednih dobara, tamo gde se vrši velika koncentracija mehanizacije, primena savremenih agrotehničkih mera većeg obima, gde se vrše velika investiciona ulaganja, a da se istovremeno, bar paralelno s ostalim merama, ne rešavaju problemi navodnjavanja.

Na ovaj način ublažile bi se, ako ne i rešile, sve oscilacije u proizvodnji pojedinih kultura (naročito kukuruz, šećerna repa, duvan, povrtarske kulture) koje se javljaju iz godine u godinu, rešilo bi se pitanje stabilnije i povećane poljoprivredne proizvodnje.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Pal Šoti, poslanik Saveznog vijeća.

Pal Šoti (AP Vojvodina):

Drugarice i drugovi, materijali i dokumenta koje danas razmatramo su od velikog značaja za našu privredu i dalja društveno-ekonomska kretanja u nas. Aktuelnost problema govori o tome da je upravo poslednji momenat za njihovo radikalno razrešavanje. Na njih je ukazano još na IV plenumu CK SKJ, posle čega su i preduzete izvesne mere, ali do krupnijeg poboljšanja ipak nije došlo ni u pogledu materijalne osnove za proširenu reprodukciju, ni u nivou ličnih dohodaka zaposlenih u poljoprivredi, a takođe ni u osetnijem povećanju proizvodnje.

U dosadašnjoj našoj ekonomskoj politici poljoprivreda je uvek zauzimala jedno od centralnih mesta. To je prirodna i logična konsekvencija značaja i uloge ove privredne oblasti u našoj zemlji, pa je razumljivo posebno interesovanje naše javnosti za rezultate i dalji razvoj poljoprivrede.

U poljoprivredi i prehrambenoj industriji, i pored niskih — neekonomskih — cena, formira se skoro 30 odsto nacionalnog dohotka zemlje: u ukupnom izvozu naše privrede ove dve delatnosti učestvuju, takođe, s oko 30 odsto, dok skoro polovina građana zemlje čini poljoprivredno stanovništvo. U nekim našim regionima poljoprivreda je još uvek dominantna privredna oblast. Tako, na primer, u Vojvodini, u našem najizrazitijem agrarnom području, poljoprivreda s prehrambenom industrijom stvara skoro 60 odsto ukupnog nacionalnog dohotka, a u strukturi ukupnog izvoza učestvuje čak i s preko 60 odsto.

Potrebe u ishrani stanovništva, uslovi za život i rad polovine naših građana, uticaj poljoprivrede na ukupan privredni razvoj — industriju, saobraćaj i trgovinu, na dalji razvoj socijalističkih društvenih odnosa i značajan uticaj na platni bilans zemlje — sve to imamo u vidu kada ocenjujemo mogućnosti i uslove za razvoj poljoprivrede.

Osim toga, ne može se mimoći činjenica da je poljoprivreda, s obzirom na njen uticaj i značaj, davala pečat razvoju čitave zemlje, a posebno onih regiona i područja u kojima je ona dominantna privredna oblast.

I pored postignutog, relativno brzog, opšteg privrednog razvoja zemlje, mnogi do sada sačinjeni materijali ukazuju da je u proteklom razdoblju ostvareni porast proizvodnje i potrošnje bio praćen i značajnijim oscilacijama i kolebanjima. To je, po pravilu, ozbiljno narušavalo celokupan normalni tok reprodukcije i u tim slučajevima otežavalo ostvarivanje osnovnih zadataka naše ekonomske politike. Osnovni uzroci tih nepovoljnih privrednih kretanja, stagnacije i opadanja proizvodnje, bili su, po pravilu, nepovoljni ekonomski uslovi koji nisu stimulirali visoki nivo poljoprivredne proizvodnje u zemlji.

Razvoj poljoprivrede u posleratnom periodu odvijao se u specifičnim, složenim, a često i veoma nepovoljnim ekonomskim uslovima.

Nedovoljna, neujednačena i nestabilna proizvodnja osnovna su karakteristika razvoja poljoprivrede u proteklom periodu. U periodu od 1948. do 1965. godine poljoprivredna proizvodnja ostvarila je čak i u Vojvodini negativnu stopu rasta (—1,8), što znači da se kretala ispod predratnog nivoa.

Može se reći da je u čitavom periodu od 1956. godine poljoprivreda znatno zaostajala ili stagnirala, jer su se u tom periodu, periodu finansiranja industrijalizacije zemlje, u poljoprivredu ulagala neznatna sredstva. Upravo u tom, a i kasnijem periodu, iz poljoprivrede su izdvajana sredstva za industrijalizaciju. To je bilo neophodno zbog podizanja proizvodnih snaga društva, ali je to istovremeno dovelo do ne samo granskih, nego i regionalnih disproporcija.

Neravnomeran razvitak i kolebanja poljoprivredne proizvodnje bili su karakteristični i za period 1957 — 1962. godine, iako u nešto blažim razmerama, jer ulaganja i mere koje su bile preduzete, kao i stvoreni ekonomski uslovi nisu mogli da nadoknade zaostajanje.

U sklopu čitave problematike poljoprivrede treba imati u vidu i to da ovi problemi, iako krupni, nisu u čitavoj zemlji imali jednaku težinu. Tamo gde je poljoprivreda više zastupljena u ukupnoj privredi, a pogotovo gde je bio jači socijalistički sektor — problemi su jače pogađali čitavo područje. To je bio slučaj i s Vojvodinom.

Ilustracije radi navodimo da je stopa rasta nacionalnog dohotka od 1947. godine do danas bila u SFRJ 6,1 a u AP Vojvodini svega 4,4 što u celokupnoj masi znači izvanredno zaostajanje proizvodnih snaga i pogoršavanje položaja proizvođača i radnih ljudi.

Ovakav nepovoljan razvoj poljoprivrede imao je negativnog odraza na opšta privredna kretanja u Pokrajini, koji se naročito ispoljio u ostvarenoj prosečnoj stopi rasta privrede. Dok je ta stopa za Jugoslaviju iznosila 6,2, ona je u Vojvodini ostvarena s 4,3. Ovo zaostajanje izraženo je i u niže ostvarenim ličnim dohodcima, u znatno manjem obimu i nepogodnoj strukturi investicija, kao i nižoj akumulativnosti privrede u celini.

I pored nepovoljnih uslova pod kojima se poljoprivreda razvijala, povećana ulaganja od 1957. godine, nove koncepcije na području tehnologije, uvođenje visokorodnih sorti i produktivnijih rasa stoke, jačanje naučne i stručne službe kao i druge mere, doprinele su povećanju poljoprivredne proizvodnje, posebno u ratarstvu.

Obradive površine društvenih gazdinstava u Vojvodini u 1963. godini povećane su za 28 odsto u odnosu na 1957. godinu, čime se učešće

društvenih gazdinstava u ukupno obradivim površinama u ovom najvažnijem poljoprivrednom području povećalo na preko 30 odsto. Istovremeno, površine u kooperaciji povećale su se sa oko 120.000 u 1957. godini na oko 600.000 ha u 1963. godini.

Značajan deo jugoslovenskih tržišnih viškova obezbeđuje upravo naša poljoprivreda iz Vojvodine. Tako je za poslednje 4 godine udeo tržišnih viškova poljoprivrednih proizvoda iz Vojvodine bio kod pšenice preko 50 odsto, kukuruza 70 odsto, šećerne repe 55 odsto, sunco-kreta 70 odsto, konoplje 85 odsto, svinjskog mesa 55 odsto, itd.

Postignuti rezultati u razvitku i unapređenju poljoprivrede zasnivaju se uglavnom na usponu socijalističkog sektora poljoprivrede, što se ogleda u razvoju krupnih poljoprivrednih gazdinstava, zadružnih ekonomija i u sve raznovrsnijim oblicima proizvodne saradnje s individualnim proizvođačima na bazi društvenih sredstava za proizvodnju. Sve je ovo imalo, takođe, i pozitivnog uticaja na promene društveno-ekonomskih odnosa na selu. Ovde treba podvući izvanrednu ulogu koju su imale društveno-političke snage u Pokrajini, čiji je najveći deo aktivnosti ispunjen stalnom mobilnošću na sprovođenju naše agrarne politike. Međutim, porast proizvodnje nije bio praćen odgovarajućom akumulacijom, adekvatnim porastom ličnih primanja, poboljšanjem uslova za život i rad zaposlenih u poljoprivredi i granama koje ona snabdeva sirovinama.

Nepovoljni ekonomski uslovi stavili su u neravnopravan položaj poljoprivredne organizacije u odnosu na radne organizacije u drugim delatnostima. Ovo ilustruje nekoliko podataka o formiranju akumulacije i fondova. Poljoprivredne organizacije u Vojvodini imaju u 1962. godini nižu akumulaciju i fondove po 1 zaposlenom za 55 odsto od proseka industrije Jugoslavije.

Takvo stanje odražava se nepovoljno i na lična primanja zaposlenih u poljoprivredi zemlje, a posebno poljoprivredi Vojvodine, gde lična primanja iznose jedva 70 odsto od prosečnih ličnih primanja u privredi Jugoslavije. Sve su to ekonomski nelogične posledice i pored značajnog doprinosa i uticaja poljoprivrede na privredni i opšti razvoj društvene zajednice.

Danas se mogu ponegde čuti mišljenja kako su sadašnji odnosi rezultat različite produktivnosti između industrije i poljoprivrede, i da je položaj poljoprivrede srazmeran njenoj produktivnosti. Nemamo pretenzije da ulazimo u polemiku o tome gde je produktivnost veća — to najbolje pokazuju odnosi na međunarodnom tržištu i kurs dolara koji se ostvaruje za našu industriju i poljoprivredu u međunarodnoj razmeni. Ali svima su nam u sećanju vremena kada gotovo nismo imali industrije i kada smo

ulagali velike napore za njenu tehničku opremljenost i veću produktivnost. Ako smo se tada dobrim delom oslanjali na poljoprivredu, sasvim je prirodno, zbog sinhronizovanog ekonomskog i političkog razvoja, da se i poljoprivreda podigne na još viši nivo produktivnosti. To bi ona inače učinila sama sopstvenim sredstvima da ih nije morala odvajati za finansiranje industrijske izgradnje.

Ekonomski uslovi privređivanja predstavljaju najbitniji faktor povećanja i stabilizacije poljoprivredne proizvodnje. Ovi uslovi su i neophodan element u rešavanju nastalih disproporcija u privredi zemlje, izazvanih u značajnoj meri i zaostajanjem razvoja poljoprivrede.

Mnogi materijali, pa i Nacrt rezolucije, tretiraju ova pitanja na principijelan način. Zbog toga se ti opšti stavovi mogu prihvatiti.

Međutim, prilikom rešavanja pojedinih pitanja treba izbeći izvesna, a pogotovu značajna odstupanja, do kojih inače može doći, što je u prošlosti već više puta bio slučaj. Na primer, cene poljoprivrednih proizvoda su se od 1960. godine povećale za 44 odsto, a da se i pored toga položaj društvene poljoprivrede nije poboljšao. Čak se i pogoršavao, jer su se uspostavljani odnosi, pre svega u cenama, brzo narušavali na štetu poljoprivrede.

Četvrti plenum je, takođe, jasno ukazao na probleme u oblasti poljoprivrede posle čega su i donete najkonkretnije mere na liniji poboljšanja njenog položaja. Iako je trebalo da te mere daju odgovarajuće rezultate, ovi su izostali.

Na ovo nas jasno upućuje analiza završnih računa o poslovanju poljoprivrednih organizacija u 1963. godini u Vojvodini. Ona pokazuje dve ekonomski nelogične tendencije:

— na jednoj strani je došlo do značajnog povećanja proizvodnje u odnosu na 1962. godinu, što se vidi iz povećanja ukupnog prihoda za 33 odsto, smanjenja zaposlenih i povećanja produktivnosti za 29 odsto i smanjenja gubitaka za 50 odsto;

— na drugoj strani se ekonomski materijalni položaj poljoprivrednih organizacija u 1963. godini nije popravio. Naprotiv, s gledišta raspoloživih sredstava za prostu i proširenu reprodukciju, on se pogoršao.

Ukupne obaveze poljoprivrednih organizacija u prošloj godini porasle su za 2,1 puta (od 8.872 miliona na 18.784 miliona, a amortizacija u iznosu od 13.530 miliona nije dovoljna da pokrije anuitetne obaveze 14.556 miliona). Porasle su i druge obaveze: kamate, vodni doprinos, troškovi investicionog održavanja itd.

Analiza Jugoslovenske poljoprivredne banke o poslovanju poljoprivrednih organizacija u 1963. godini u Jugoslaviji pokazuje iste ovakve tendencije i kretanja i govori, takođe, o daljem pogoršanju položaja čitave poljoprivrede.

Svi podaci ukazuju na to da je od presudnog značaja stvarno izjednačavanje uslova privređivanja poljoprivrede s ostalom privredom. To izjednačavanje je uslovljeno obimom raspoloživih sredstava u okviru kojih treba da se omogućiti ostvarivanje iznad prosečne stope fondova, izjednačenje ličnih dohodaka u poljoprivredi s ostalom privredom, kao i da se davanja društvenoj zajednici i komunama, takođe, izjednače.

U vezi s ovako proklamovanim poboljšanjem uslova privređivanja u poljoprivredi, treba ukazati na sledeće:

Dosadašnja praksa, a posebno diskusije koje se vode na ovu temu, ukazuju da dok se nalazimo u oblasti načelnih diskusija mišljenja su nam približno ista. Međutim, kad se radi o primeni konkretnih mera dolazi do ispoljavanja značajnih razlika. Te razlike u stavovima, a kasnije i u preduzetim merama, mogu ponekad problem rešiti povoljno, ili ga i nadalje ostaviti nerešenim.

Za realno utvrđivanje odnosa postoje svi potrebni uslovi. Osnova za ova sagledavanja treba da budu završni računi za 1963. godinu iz kojih se mogu sasvim jasno sagledati usklađivanja koje je neophodno izvršiti.

Jednu stvar moramo ovde posebno da istaknemo i podvučemo. Iznenaduje činjenica da se, kada je reč o poljoprivredi njeni problemi i razrešavanje teškoća moraju da vojuju preko rezolucija, odluka i zaključaka naših najviših političkih foruma (Savezna skupština 1957. godine, IX plenum Socijalističkog saveza, IV plenum CKSKJ) i da, pored toga, mere koje su preduzimane nisu obezbedile dosledno, efikasno i trajno njihovo sprovođenje.

Težak položaj poljoprivrede konstatovan je na ovom mestu još krajem prošle godine, kada su i sugerirana određena rešenja, međutim, još nije preduzeta ni jedna mera koja bi taj položaj popravila. Nasuprot ovome, kada se radi o drugim pitanjima, onda se veoma lako i brzo donose odluke i preduzimaju određene mere. Primer za to su poslednje odluke o ukidanju doprinosa iz dohotka i doprinosa investicionim fondovima kao i drugih obaveza čime je ostaloj privredi ostavljeno 33 milijarde dinara — protivu čega mi inače nismo, ali je to još više povećalo razlike u uslovima privređivanja između poljoprivrede i ostalih grana. Zato je potrebno preduzimati mere tamo gde su problemi najaktuelniji i gde su oni ne samo ekonomske već i ozbiljne političke prirode.

Sa tih razloga nije bez osnova bojazan koja se i ovog puta, kada se radi o poboljšanju uslova privređivanja u poljoprivredi, ispoljava da će ovi problemi biti parcijalno, sa zakašnjenjem i nepotpuno rešeni. Stavovi u Nacrtu rezolucije su dovoljno jasni, pa je realno očekivati da će oni biti dovoljno brzo i do kraja sprovedeni od strane odgovornih organa.

Postavlja se pitanje kojim putem i kojim merama je potrebno razrešavati ove probleme.

Sasvim podržavamo izneto gledište da se jedini izlaz nalazi u napuštanju politike niskih cena poljoprivrednih proizvoda i uvođenju slobodnih ekonomskih odnosa na tržištu.

Ekonomske cene bi trebalo da obezbede sve napred pobrojane uslove privređivanja. Nivo cena koji bi obezbeđivao troškove proizvodnje i prosečnu stopu akumulacije, morao bi biti garantovan od strane društvene zajednice. Takav stav se i u Nacrtu rezolucije, što se može posebno pozdraviti, jer će, uz uslov doslednog sprovođenja, omogućiti stabilna kretanja i potreban razvoj kako poljoprivrede, tako i ostalih privrednih oblasti, a posebno životnog standarda.

Nivo garantovanih cena treba da počiva na skladnom paritetu cena unutar same poljoprivrede, a naročito na čvrstom paritetu između poljoprivrede i industrije kao i drugih oblasti i usluga.

Za očuvanje čvrstih paritetnih odnosa i trajnije korelacije, neophodno je zavesti takav mehanizam koji će automatski i obavezno sprečavati narušavanje uspostavljenih odnosa.

Zbog toga treba sasvim precizno definisati ulogu materijalnih rezervi, preko kojih će federacija efikasno intervenirati u svim slučajevima kada nastane opasnost od stihije i mogućih poremećaja.

Očigledno je da je za povećani nivo cena poljoprivrednih proizvoda potrebna odgovarajuća kupovna moć naših građana, koja se može podići povećanjem ličnih dohodaka putem izmena u raspodeli nacionalnog dohotka. U nacionalnom dohotku postoje sredstva za takvu preraspodelu, ali bismo morali biti dosledniji u sprovođenju već utvrđenih zaključaka.

Imajući u vidu ono što se u narednom periodu očekuje od poljoprivrede, ekonomski uslovi privređivanja u prvom redu treba da obezbede normalno odvijanje procesa proširene reprodukcije. Ovo pretpostavlja takve odnose u primarnoj i sekundarnoj raspodeli dohotka, u kojima će samoupravljanje proizvođača doći do punog izražaja — naročito u domenu donošenja investicionih i proizvodnih odluka na široj i sigurnijoj materijalnoj osnovi. Na taj način samoupravljanje dobija svoj potpuniji smisao, čime se stvaraju povoljni preduslovi za rešavanje i niza drugih problema u oblasti proizvodnje i tehnologije, u iznalaženju rezervi, u raspodeli dohotka prema radu, kao i za rešavanje uslova života i rada zaposlenih itd.

S obzirom da do sada sagledane mogućnosti razvoja poljoprivrede u narednom periodu, kao i na raspoloživa sredstva kojima će poljoprivredne organizacije posle usvojenih mera raspolagati, i dalje će morati ostati značajna uloga federacije u oblasti proširene reprodukcije.

Polazeći od postojećeg stanja i perspektive razvoja, u kreditnoj politici federacije treba jasno definisati osnovne namene koje treba da obezbede utvrđenu politiku razvoja. Mišljenja smo da treba prihvatiti date predloge, što znači da ova sredstva treba da budu namenjena u prvom redu za:

- izgradnju zalivnih polja,
- otkup zemlje,
- osnovnu mehanizaciju i opremu i
- stočarstvo.

Uslovi za davanje kredita za ove namene moraju biti povoljni i prihvatljivi za poljoprivredne organizacije. Pri ovom treba posebno naglasiti da uslovi za navodnjavanje ne bi nikako smeli biti nepovoljniji od pomenutih, imajući u vidu pre svega značaj, obim i druge probleme koje ova značajna mera nosi sa sobom.

Posebno bih istakao da je opravdan stav iznet u Nacrtu rezolucije i drugim materijalima da se kooperaciji i proizvodnoj saradnji s individualnim proizvođačima pruže isti uslovi i jednak tretman društveno organizovane proizvodnje. Iskustva u Vojvodini pokazuju da postoje široke mogućnosti za unapređenje proizvodnje baš kooperacijom i proizvodnom saradnjom zemljoradničkih zadruga i drugih poljoprivrednih organizacija s individualnim proizvođačima. Kooperacijom se proizvodnja sve više intenzivira, a kooperanti specijalizuju i postaju robni i tržišni proizvođači. Na taj način kooperacija prima sve osobenosti savremene i visoke proizvodnje.

Sasvim je prirodno da, kao rezultat povećane proizvodnje, raste i dohodak individualnih proizvođača i njihov životni standard. Zato je izlišna bojazan od »neopravdanih« povećanja prihoda individualnih proizvođača, jer se oni ostvaruju u uslovima robne proizvodnje i ekonomskih odnosa, a uz to i čitavog sistema administrativnih mera i odgovarajućih zahvata koji to praktički onemogućuju.

Naš sistem ekonomskih mera, poreska, politička i druga usmeravanja upravo treba da omoguću i obezbede da se najveći deo porasta dohotka vrati u proizvodnju putem akumulacije od strane zemljoradničkih zadruga i drugih poljoprivrednih organizacija, ali i povećanim ulaganjima samih individualnih proizvođača, na šta će ih inače upućivati i sam mehanizam ekonomskih odnosa.

Iz svega ovog proizlazi da rešenja koja se predlažu obezbeđuju potrebno poboljšanje uslova privređivanja i u poljoprivredi, kako bi se i ona izjednačila s ostalom privredom.

Ovih dana je pokrajinska skupština pretresala ove probleme u poljoprivredi. Skupština je jednodušno istakla neophodnost bitnog rešavanja istaknutih problema kako bi se uskladio razvoj poljoprivrede s ostalom privredom i zaustavilo njeno dalje zaostajanje, kao i regiona u

kojima je ona pretežna privredna delatnost. U Vojvodini živi oko 2,000.000 stanovnika koji najvećim delom egzistira od poljoprivrede i prehrambene industrije, pa ako se dosadašnji proces zaostajanja privrednog rasta, ličnih dohodaka, društvenog standarda i opadanja nacionalnog dohotka u nas ne bi zaustavio, mogle bi nastati veoma ozbiljne političke posledice. Zato se sva ova rešenja očekuju sa izuzetnim interesovanjem i znatnim nestrpljenjem.

Otuda su za nas osnovna dva pitanja: prvo, da se sprovođenju ovih mera pristupi što pre, i drugo, da se one sprovedu u celini i u predloženoj obimu, ali da se istovremeno isključi svako narušavanje uspostavljenih odnosa.

Sa tih razloga dajem punu podršku predloženim rešenjima, s uverenjem da će ona efikasno doprineti daljem uspešnom razvoju poljoprivrede i ostvarivanju krupnih zadataka koji će pred njom u narednom periodu stajati.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Ivan Martonja, poslanik Privrednog vijeća.

Ivan Martonja (Izborna jedinica Virovitica):

Drugarice i drugovi poslanici, materijali Saveznog sekretarijata za poljoprivredu, kao i ostali materijali, koji su nam dostavljeni za ovu sjednicu, daju solidnu osnovu za sagledavanje cjelokupnog razvoja poljoprivrede i mogućnosti njenog bržeg razvoja u novim uslovima privređivanja. Svi materijali jedinstveni su u ocjeni prednog perioda u kome poljoprivredna proizvodnja zaostaje iza razvoja drugih privrednih grana i potreba društvene zajednice na deficitarnim poljoprivrednim proizvodima.

Uzroci zaostajanja su mnogostruki, no jedan od osnovnih uzroka su dosadašnji uslovi privređivanja poljoprivrednih organizacija i poljoprivrede u cjelini, uslovljeni konstantnim disparitetom cijena industrijskih i poljoprivrednih proizvoda. Brži razvoj poljoprivredne proizvodnje, kao i rješenje nagomilanih problema, može se postići jedino stvaranjem takovih uslova privređivanja za poljoprivredne organizacije kakove imaju ostale privredne grane. U tom pogledu sve materijale, kao i diskusije u odborima karakteriziraju jedinstveni stavovi.

Međutim, u traženju konkretnih rješenja za ostvarenje tog jedinstvenog cilja postoji niz suprotnih prijedloga, koji ne daju dovoljnu garanciju da će se zahtjevi poljoprivrednih organizacija i poljoprivrede u cjelini realizirati na bazi stvaranja jednakih uslova privređivanja.

Obzirom da nema dileme u nastojanju da poljoprivredi treba dati jednake uslove privređivanja kao i svim drugim privrednim granama, smatram da ne smije biti dileme oko pronalazanja konkretnih rješenja za ostvarenje tog cilja.

Ta opća deklaracija o izjednačenju uslova privređivanja zahtjeva niz suštinskih promjena u našem privrednom sistemu i ne može da se zadovolji polovičnim rješenjima.

Protekli period našeg privrednog razvoja karakterizira nekoliko etapa u kojima je pravilno davan prioritet razvoju pojedinih grana privrede, no, za čitav taj period karakteristično je zaostajanje poljoprivredne proizvodnje izazvano njenim nepovoljnim položajem u odnosu na druge privredne grane. Najbolju ilustraciju takovoga stanja daju nam poljoprivredna područja u kojima osim poljoprivredne proizvodnje nisu razvijene ostale privredne grane, a sama poljoprivreda svojom akumulativnošću nije uspjela izmijeniti lik tih područja, odnosno pratiti razvoj područja s razvijenom ostalom privredom.

Danas se nalazimo u situaciji kada poljoprivredna proizvodnja postaje sve više limitirajući faktor cjelokupnog razvoja privrede i povećanja životnog standarda radnih ljudi, jer se gotovo sve privredne grane na neki način oslanjaju na poljoprivredu kao baznu privrednu granu. Sa tih razloga smatram da u narednom periodu poljoprivredi treba dati ne samo jednake uslove privređivanja, već izvjestan prioritet u investicionoj izgradnji, kojom treba osposobiti poljoprivredne organizacije za sigurnu, konstantnu i maksimalnu proizvodnju.

Kod prijedloga za izjednačenje uslova privređivanja postavlja se alternativno nekoliko problema ko što su: da li formirati ekonomske cijene ili zadržati sistem subvencija putem premija i regresa, zatim da li sanacione kredite otpisati ili prolongirati na duži rok otplate, tko treba da finansira otkup zemljišta itd. Smatram da ovo nisu suštinska pitanja, no u tretiranju cjelokupne problematike ova pitanja imaju svakako posebno značenje.

Centralni problem ostaje, međutim, kako poljoprivredi osigurati stopu fondova na nivou ostale privrede ili nešto veću zbog potreba na pojačanoj investicionoj izgradnji i, s druge strane, prosjek ličnih dohodaka poljoprivrednih radnika na nivou prosjeka ostale privrede. Dosadašnji sistem to suštinsko pitanje nije uspio riješiti. Umjesto akumulacije na nivou ostale privrede poljoprivredne organizacije su ostvarile masu gubitaka koji suštinski predstavljaju dio izgubljene akumulacije. S druge strane, nivo ličnih dohodaka u poljoprivredi niži je za 30 odsto od prosjeka ostale privrede, što znači da su radnici zaposleni u poljoprivrednim organizacijama samo u 1963. godini na ličnim primanjima izgubili oko 30 milijardi dinara, što predstavlja trostruki iznos ostvarenih gubitaka u toj godini. Na taj način vrši se već niz godina krupna sanacija stanja u poljoprivredi na štetu ličnih dohodaka radnika zaposlenih u toj grani privrede. Prema tome, sa stanovišta jugoslovenske poljoprivrede ne bi smjela postojati dilema

oko pitanja što učiniti s ostvarenim gubicima. Od tog principa mogu da se izuzmu samo pojedinačni slučajevi organizacija, koje su ostvarile gubitke nepravilnim trošenjem obrtnih sredstava u investicije, koje ne služe direktnoj proizvodnji i slično. Međutim, te pojedinačne pojave ne bi smjele narušiti suštinu rješavanja ovog problema.

Prijedlog ekonomskih cijena za najvažnije poljoprivredne proizvode, koji smo dobili u materijalu o cijenama, može da sanira stanje poljoprivrede pod pretpostavkom da cijene reprodukcijom materijalu, poljoprivrednoj opremi i uslugama koje koristi poljoprivreda ostanu na sadašnjem nivou. To znači da te cijene kao element za korekciju sistema mogu biti prihvaćene tek onda, kada se vidi i tačno definira druga strana medalje, to jest cijene ostalih proizvoda i usluga koje koristi poljoprivreda, jer u protivnom, to jest kod opšteg porasta cijena ne može doći do izjednačenja uslova privređivanja.

Kod realizacije principa o decentralizaciji sredstava, to jest oslobađanju privrednih organizacija obaveza iz dohotka, porezu na promet i drugo smatra se da nema razloga da povećanje cijena poljoprivrednih proizvoda izazove krupnu lančanu reakciju porasta cijena proizvoda i usluga ostalih privrednih grana.

Oslobađanjem ostale privrede od navedenih obaveza formirat će se u privrednih organizacijama dovoljna masa sredstava za realan porast ličnih dohodaka, a da se istovremeno stopa fondova zadrži na sadašnjem nivou.

Sa navedenih razloga smatram da zbog porasta cijena poljoprivrednim proizvodima a kao instrumenata za izjednačavanje uslova privređivanja ne smije doći do lančane reakcije i općeg porasta cijena, jer bi u tom slučaju položaj poljoprivrede i dalje ostao neriješen.

Drugo pitanje koje se nameće u daljnjem razvoju poljoprivrede jeste pitanje investicione izgradnje poljoprivrednih preduzeća. Brz porast povećanja zemljišnih površina stavlja poljoprivredne organizacije pred masu problema, jer njihova akumulativnost nije u stanju pratiti taj proces odgovarajućom izgradnjom i stvaranjem uslova za savremenu tehnologiju. Već danas imamo područja u ravničarskim rejonima gdje fond zemljišta u društvenoj svojini iznosi 50 odsto od ukupnih obradivih površina. U daljnjem periodu čvršćim povezivanjem individualnih proizvođača na društveno organizovanu proizvodnju, proces podruštvljavanja zemljišnih površina biti će sve intenzivniji. Kod toga moramo biti svjesni činjenice da nam povećanje površina u društvenom sektoru bez istovremene intervencije na uređenju i modernizaciji procesa proizvodnje u društvenim gospodarstvima neće dati društveno potrebne efekte u proizvodnji deficitarnih poljoprivrednih proizvoda. Nasuprot, ti efekti ukoliko se ne pristupi i para-

lelnoj kompleksnoj izgradnji poljoprivrednih preduzeća i uređenju zemljišnih površina mogu biti znatno niži od uloženi sredstava, što je bio slučaj u proteklom periodu.

U razvoju ostalih privrednih grana nepovoljni prirodni faktori izazivaju poremećaje u vidu kraćih zastoja u proizvodnji, dok u poljoprivredi su oni stalni pratilac procesa proizvodnje i izazivaju dugotrajne poremećaje. Naše diskusije o ogromnim rezervama u poljoprivrednoj proizvodnji trebalo bi da vode računa o tome, da su te rezerve pored niza subjektivnih slabosti velikim dijelom sakrivene u sjenci vladajućih privrednih faktora.

Kao i na ostalim područjima ljudske djelatnosti, tako i u poljoprivredi potrebno je savladati prirodne faktore i njihovo negativno djelovanje svesti na najmanju mjeru, jer jedino u takvim uslovima možemo biti svjesni nosioci stalne, garantirane i maksimalne proizvodnje.

Voda u kombinaciji sa sredstvima tehnike predstavlja limitirajući faktor poljoprivredne proizvodnje. Međutim, mi još uvijek ni u najrazvijenijim poljoprivrednim područjima nismo uspjeli usmjeriti njene tokove u željenom pravcu, to jest prilagoditi ih sistemu odbrane od prekomjernog vlaženja i, s druge strane, njeno korištenje u sušnim periodima. Sa tih razloga sistem hidro i agromelioracija i sistem funkcionalnih komunikacija predstavlja temelj izgradnje svakog poljoprivrednog gospodarstva. Pored ovih temeljnih rješenja kompleksna izgradnja poljoprivrednih poduzeća treba da obuhvati:

1. Izgradnju objekata za intenzivnu stočarsku proizvodnju i ostalih pratećih objekata.
2. Kompleksnu mehanizaciju tehnološkog procesa.
3. Uklapanje objekata prehrambene industrije tamo gdje ona nije razvijena.
4. Stambenu izgradnju i izgradnju objekata društvenog standarda.

Za svaku od ovih faza izgradnje poljoprivrednog preduzeća u današnjim uslovima poljoprivreda dobiva kredit pod posebnim uslovima u većini slučajeva pod vrlo nepovoljnim uslovima. Zbog toga bi bilo potrebno izučiti svaku od navedenih faza izgradnje i izraditi jedinstvene kriterije kreditiranja u skladu s trajnošću pojedinih objekata. Sistem hidro i agromelioracija, komunikacija i neki drugi predstavljaju dugoročna rješenja i nije normalno da se kod toga primjenjuju kratki rokovi otplate kredita. Obzirom na dugotrajnost pojedinih rješenja kod njihove izvedbe nije moguće voditi računa o sektoru vlasništva, pogotovo na područjima gdje je već danas smjer 50 : 50 odsto između društvenih i privatnih površina. Sa tih razloga proces kompleksne izgradnje poljoprivrednih preduzeća treba otpočeti prvenstveno tamo gdje je proces podruštvljavanja zemljišnih površina najintenzivniji i gdje se on već sada približio procentu 50 ili više.

Kod toga imamo jednu upravo povoljnu činjenicu da je taj proces najintenzivniji u našim ravničarskim područjima. Tu je ujedno najbolji kvalitet zemljišta, ono ima najniže otkupne cijene i za proces intenzifikacije proizvodnje zahtjeva najmanja dodatna ulaganja. Danas u Jugoslaviji imamo svega 33 gospodarstva s površinom zemljišta preko 5.000 hektara, a procentualno se u njihovom vlasništvu nalazi pretežna masa društvenog zemljišta. Prema tome, u tim organizacijama kao i onima koje će u perspektivi doći na njihov nivo sazreli su uslovi da se pristupi njihovoj kompleksnoj izgradnji po principima koje sam iznio u prethodnom izlaganju.

Kod postavljanja pitanja gdje investirati u poljoprivredu treba imati prvenstveno u vidu potrebe zajednice za proizvodima koji su danas deficitarni i zato sva naša nastojanja moraju biti usmjerena u pravcu najbržeg i najefikasnijeg rješavanja tog problema.

Nama jedino, kao što je to bilo i u razvoju ostalih zemalja, problem poljoprivredne proizvodnje i deficitarnosti poljoprivredne proizvodnje mogu riješiti ravničarska područja, bez obzira na kom se djelu zemlje nalazi. Problem regionalnog razvoja planinskih područja i područja sa slabijim kvalitetima zemljišta treba tražiti kroz razvoj ostalih privrednih grana i u većoj orijentaciji na razvoj poljoprivrede privatnog sektora kroz kooperativne odnose. Kod toga treba imati iste kriterije kao i kod razvoja industrije. Sva područja nemaju jednake uslove za industrijski razvoj. Poljoprivredna područja, osim prehrambene i nešto drvne industrije, nemaju razvijenu ostalu industriju niti će u perspektivi imati uvjeta za jači industrijski razvoj, ali imaju ogromnih mogućnosti za stvaranje krupnih poljoprivrednih poduzeća, što ostala područja nemaju niti će zbog svojih prirodnih uslova u jačoj mjeri ikad imati.

Stvaranjem povoljnih i jednakih uslova privređivanja, kao i davanjem povoljnijih uslova u finansiranju kompleksne izgradnje poduzeća, poljoprivredne organizacije će biti u stanju da riješe sadašnji jugoslovenski problem deficitarnosti poljoprivrednih proizvoda. Tako snažan, ekonomski sposobniji društveni sektor izvršit će daleko veći uticaj na razvoj proizvodnje privatnog sektora i ubrzati njegovo čvršće povezivanje kroz društveno organiziranu proizvodnju na stvaranje društveno potrebnih poljoprivrednih proizvoda. Pored toga, stvaranjem snažne društvene privrede u ovom slučaju poljoprivrede biti će riješen danas akutan problem regionalnog razvoja poljoprivrednih područja, a, pored toga, oslobađanjem od uvoza i povećanjem izvoza osnovnih poljoprivrednih proizvoda stvorit će se znatna sredstva za razvoj ostalih grana privrede na područjima koja nemaju uslova za intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju.

Proces intenzivne izgradnje poljoprivrednih poduzeća zahtjeva, pored ostalog, i novu organizaciju naših naučnih institucija, koje će biti u stanju da dadu kompleksna rješenja planiranog procesa. Danas na izučavanju pojedinačnih problema radi nekoliko instituta i naučnih ustanova kadrovski malobrojni i nedovoljno opremljeni za rješavanje tako krupnih problema, koje zahtjeva naša poljoprivreda. Rješenja koja oni danas daju poljoprivrednim organizacijama predstavljaju izoliranu analizu pojedinačnih problema, ne vodeći računa o kompleksnoj funkcionalnosti gospodarstva. To je i normalno, jer svaki od tih instituta obrađuje pojedinačne probleme bez dovoljne saradnje s onim, koji za istu organizaciju obrađuje neki drugi problem. Proizvod takvog rada su često nefunkcionalna rješenja, koja u konačnom rezultatu organizacija ne daju uvijek društveno potrebne efekte. Masa nefunkcionalnih sredstava i rješenja, koja danas terete poljoprivredne organizacije, dijelom su proizvod tih usitnjenih i nedovoljno opremljenih instituta i naučnih ustanova. U tom slučaju ne može se jedino poljoprivrednim organizacijama pripisivati odgovornost za nefunkcionalna sredstva i rješenja u procesu proizvodnje. Tu objektivno treba postaviti pitanje tko je projektirao, zatim tko je proizvođač pojedinih sredstava, koja su danas nefunkcionalna i tko je nadležan da za ta sredstva osigura rezervne dijelove.

Sva ova pitanja kao i niz drugih iziskuju hitnu intervenciju na organizaciji takovih naučnih instituta, koji će biti u stanju da daju kompleksna rješenja za izgradnju poljoprivrednih poduzeća po najsavremenijim principima poljoprivredne nauke, vodeći računa o specifičnostima pojedinih proizvodnih područja.

Pored svih ovih problema, koji su u manjoj ili većoj mjeri van samih poljoprivrednih organizacija, postoji niz subjektivnih slabosti u samim organizacijama, koje izazivaju krupne poremećaje u proizvodnji. Tu u prvom redu treba istaći lošu organizaciju rada u kojoj ne dolazi u većoj mjeri do izražaja upravljačka funkcija neposrednih proizvođača, što uslovljuje njihovom nedovoljnu zainteresiranost i često loš odnos prema proizvodnim zadacima. Sistem organizacije u većini poljoprivrednih poduzeća nije u skladu s principom raspodjele prema radu.

U nepovoljnim uslovima privređivanja za poljoprivredu, naročito za pojedine grane proizvodnje (stočarstvo) nije ni bilo moguće u svakom slučaju provođenje tog principa. Takav sistem organizacije i raspodjele lančano izaziva niz daljih poremećaja kao što su: fluktuacija radne snage i njene česte promjene naročito kod stručnih kadrova, česte organizacione promjene, nestabilnost organizacije u cjelini i druge.

U povoljnijim uslovima privređivanja za poljoprivredne organizacije doći se, također, do

bržeg otklanjanja ovih subjektivnih slabosti u samim organizacijama.

Prema tome, u sklopu svih ovih problema vodeći računa o potrebama zajednice treba tražiti izlaz i rješenje za povećanje poljoprivredne proizvodnje koja, na sadašnjem stepenu razvoja, predstavlja ozbiljnu kočnicu u razvoju cjelokupnog privrednog sistema.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Niko Mihaljević, poslanik Saveznog vijeća.

Niko Mihaljević (Izborna jedinica Jajce):

Drugarice i drugovi poslanici, prije više od sedam godina Savezna narodna skupština donijela je Rezoluciju o perspektivnom razvoju poljoprivrede i zadrugarstva, kojom su osvijetljeni problemi poljoprivrede i ukazano na mjere koje je trebalo sprovoditi. I pored toga što su najviši politički forumi još nekoliko puta raspravljali ovo pitanje, mi smo danas prisiljeni da to ovdje ponovo činimo, ne zbog toga što smo nezadovoljni postignutim proizvodnim rezultatima, nego zbog toga što je taj dosadašnji i vrlo značajan razvoj izbacio na površinu i otvorio više novih pitanja, koja su nastala kao rezultat dosadašnjeg kretanja poljoprivredne proizvodnje i odnosa u njoj i prema njoj.

Između svih tih pitanja ja ću se zadržati samo na dva slijedeća:

Prvo, kao što je poznato mi smo se u minulom periodu odlučili za veća i intenzivnija ulaganja, pa je kao rezultat toga došlo do proširenja materijalne baze i povećanja proizvodnje velikog broja poljoprivrednih organizacija. U cjelini gledano ta dosadašnja ulaganja su doprinijela povećanju poljoprivredne proizvodnje, ali koja zbog niza razloga objektivne i subjektivne prirode nije bila adekvatna tim ulaganjima, pa je došlo do vrlo teškog izvršavanja niza obaveza, među kojima se najviše ističe vraćanje, odnosno otplata kredita koji, kako vidimo, iznosi 63,7 odsto u ukupnim sredstvima poljoprivrede i ribarstva.

Ova prevelika zaduženost i jeste jedan od glavnih uzroka poteškoća kombinata, pa i zadruga. Problem zaduženosti još više zabrinjava, ako ga posmatramo po tendencijama daljnjeg kretanja. Prema podacima Službe društvenog knjigovodstva i analize završnih računa za 1963. godinu, vidi se da je zaduženost po osnovnim sredstvima u 1963. godini veća za 18, a po obrtnim sredstvima, stalnim i kratkoročnim, za 20 indeksnih poena od kredita u 1962. godini. Ovakav trend se produžava i u 1964. godini. Tako je u zaduženosti i otplati dugova nastao jedan od najvećih uzroka za niz nepovoljnih posledica, među kojima se ističe i posebnu pažnju zaslužuje stanje u 549 poljoprivrednih organizacija koje su završile poslovanje za 1963. godinu s

gubitkom od 13.842 miliona dinara ili 19 odsto više nego u 1962. godini. Neki podaci navode na zaključak da su gubici, pored ostalog, rezultat i promašenih investicionih ulaganja. U vezi s tim, smatram da nas ničemu ne vodi zadržavanje nepodesnih sredstava koja su ustvari samo fiktivna aktiva i izvor velikih fiksnih troškova i obaveza. Bilo bi dobro da privredne komore, udruženja i odgovarajuće banke na nivou republika razmotre mogućnosti za likvidaciju ovih sredstava, ili, ukoliko je to moguće, prenos takvih sredstava na druge korisnike koji bi ih mogli bolje iskoristićavati.

Mada je mnogo i drugih objektivnih i subjektivnih uzroka ovim gubicima, koje smo dužni najhitnije otkloniti, očigledno je da je i ovdje zaduženost najveći uzrok, pa isti i zbog toga treba realno tretirati i efikasno rješavati. Odmah želim da istaknem da rješenja prevelike zaduženosti ne mogu biti ma kakva. Kao prva mogućnost za rješavanje ovog pitanja je odgađanje otplate kredita, jer bi time ispravili nepravdu koja je učinjena poljoprivredi, a koja se vidi u tome što je 51,9 odsto svih kredita uzeto s rokom otplate manjim od 10 godina. Na ovakav način stanje bi se znatno poboljšalo, a naročito bi se zaštitila sredstva amortizacije koja su prema pomenutim podacima Službe društvenog knjigovodstva u 1963. godini iskoristićena za otplatu kredita u iznosu od 22,2 milijarde dinara, ili 67,1 odsto od ukupnih sredstava amortizacije iz te godine. Ovo zahvatanje u 1963. godini je znatno veće od zahvatanja u 1962. godini kada je iznosilo svega 47,5 odsto sredstava amortizacije. Prema istim izvorima podataka vidi se da su poljoprivredne organizacije mogle izdvojiti iz čistog prihoda u fond osnovnih sredstava svega 5,9 milijardi, a obaveze po kreditima za 1964. godinu iznose 38,8 milijardi dinara. Ovakove obaveze teško bi mogla izvršiti i više akumulativna bilo koja druga privredna oblast, a ne tek pokrenuta poljoprivreda, koja, kako se vidi, nema svojih sredstava. I kada se izvrši odgovarajuće povoljno odlaganje otplate kredita, postavlja se pitanje da li će poljoprivreda, a naročito njen kritični dio imati toliko sredstava da otplaćuje svoje dužničke obaveze. Odgovor na ovo pitanje biće pozitivan samo tada, ako svi mjerodavni društveni faktori shvate poljoprivredu onako kako se ona po svom sadašnjem stanju i značaju mora shvatiti, a to je da je ona jugoslovenska. Ako se shvati da je poljoprivreda još uvijek u početku svog snažnog preobražaja, onda je sigurno da će se našim mjerama obezbijediti brzi rast ekonomske snage poljoprivrede, da će ona iz drukčije raspodjele neto produkta imati takova vlastita sredstva, i moći će odgovarati svojim dužničkim obavezama, ne posežući za sredstvima amortizacije.

Kroz sve diskusije koje su do sada vođene, moglo se uočiti da su se ovi problemi najviše

zgnusnuli u našim najžitorodnijim područjima, gdje se na razvoju poljoprivrede najviše učinilo. Postojeće mogućnosti daljeg unapređenja poljoprivredne proizvodnje, kao i sredstva koja su do sada uložena, obavezuju nas da baš tim područjima i konkretnim poljoprivrednim organizacijama i sada pružimo prvenstvenu i maksimalnu pomoć. To znači, treba odlučno sprovoditi samo one mjere koje su u skladu s našom privrednom politikom, a posebno investicionom, u kojoj smo prvenstveno dužni osposobiti postojeće kapacitete, a o takvim je ovdje riječ, za uspješno poslovanje, uz njihovo oslobađanje od svih stega koje ih u tom cilju onemogućuju.

Drugo, osim ovih područja u kojima imamo kao prioritetan zadatak ozdravljenje naših poljoprivrednih organizacija, htjeo bih da istaknem da sada postoje značajni problemi i poteškoće u poljoprivrednoj proizvodnji brdsko-planinskih područja. U dosadašnjim našim nastojanjima u razvijanju poljoprivredne proizvodnje, mi smo imali u ovim područjima uspona ulaganja koja su nam razumljiva, jer su odgovarala našim dosadašnjim mogućnostima. Mada je i pod tim uslovima u proteklom periodu uveliko smanjena, ne samo privredna, nego i opšta zaostalost, ipak treba konstatovati da je njeno prisustvo na ovim područjima znatno otežavalo unapređenje poljoprivredne proizvodnje i umanjivalo pozitivne rezultate.

Zemljoradničke zadruge, pored značajnog unapređivanja poljoprivredne proizvodnje na svojim vlastitim ekonomijama, nezamjenjivo su mnogo doprinjele razvoju kooperativne saradnje u proizvodnji i prometu poljoprivrednih proizvoda. One su bile glavna snaga i spona između društvene proizvodnje i individualnih gazdinstava. Rezultati koji su do sada postignuti takovom aktivnošću zadruga, iako su po buhvalu relativno mali, značajni su za sadašnju i narednu praksu u poljoprivrednoj proizvodnji na ovim područjima. Ti rezultati ogledaju se u sljedećem:

Veći broj individualnih proizvođača uvjerio se da im se isplati napuštati zaostalu i primitivnu proizvodnju i prihvatiti naprednije mjere na koje ih je najčešće uputila stručna služba zadruga. Došlo se do spoznaje da se treba baviti odabranom poljoprivrednom proizvodnjom, vodeći računa da takovu proizvodnju traži tržište, a ne samo da individualni proizvođač proizvodi za svoje vlastite potrebe. Kao izraz tih shvatanja, stočarstvo je došlo u prvi plan, a ostala proizvodnja u velikoj mjeri počela je da služi stočarstvu. Na taj način, makar i u nedovoljno organizovanom obliku, individualni proizvođač sporo, ali ipak postaje robni proizvođač. Zatim, stečeno je dragocjeno iskustvo koje se sastoji u spoznaji da nije moguće stupiti u kooperativne odnose bez elemenata koji garantuju

izvršenje ugovornih obaveza i sigurnost interesa zadruga i svakog zadrugara.

Zbog toga i imamo drugačije izgleda na uspjeh. U 1963. godini na području 12 opština sreza u kome živim, utrošilo se u poljoprivrednu proizvodnju 3.499 tona umjetnog đubriva, što je znatno više od 1962. godine u kojoj se na istom tom području utrošilo svega 1.800 tona. Ovo je uspjeh koji pokazuje pozitivne tendencije i mogućnosti bržeg budućeg porasta poljoprivredne proizvodnje.

U sadašnjim kooperativnim odnosima u poljoprivredi, ugovorne obaveze sve se više učvršćuju i drugim mjerama, te su smanjeni izgledi da se te obaveze ne izvrše. Zbog toga, razvijajući takvu kooperaciju zadruga dolaze u bolji položaj, jer individualni proizvođači smelije, i s više povjerenja, stupaju u proizvodne odnose.

Međutim, i ovim područjima postoje nepovoljne posljedice naše dosadašnje prakse i odnosa prema poljoprivredi. Karakteristična je pojava da se znatan broj individualnih poljoprivrednih proizvođača orijentiše na svoje vlastite snage. Tako, na primjer, u 1963. godini prodato je na ovom području, koga ovdje konkretno tretiram, 1,112 tona umjetnog đubriva individualnim proizvođačima za gotov novac. Ova činjenica nam govori da su putevi podruštvljavanja poljoprivredne proizvodnje u ovim područjima vrlo različiti i često dosta teški.

Drugi momenat koji se u ovim područjima na poljoprivrednu proizvodnju negativno odrazio sastoji se u tome što su ovdje u pitanju uglavnom privredno nedovoljno razvijene opštine, od kojih su poneke imale određene potencijalne mogućnosti za brži privredni razvitak kroz druge privredne oblasti pa je poljoprivreda i zbog toga zapostavljena. Takvom izgradnjom drugih privrednih objekata, nastao je jedan drugi uticaj na aktivno seosko stanovništvo, koje je u većem broju gajilo nerealne želje da se upošljava van poljoprivrede, i zbog toga se smanjivao interes za zemljoradnju.

Dosadašnji, inače snažan opšti privredni i društveni razvitak koji je očigledan naročito u našim gradovima, objektivno je doprinjeo da su se razlike između sela i grada ponegde i povećale. Te razlike nisu toliko izražene u društvenom standardu, ali u ličnom one su veće. Statistika u pojedinim opštinama pokazuje da se nije smanjio broj poljoprivrednih proizvođača s niskim životnim standardom. To se vidi i po tome što ovakva domaćinstva nisu u stanju ni da zadovolje društvene obaveze, a ponekad ni osnovne lične potrebe. Priličan je broj onih koji su zaduženi po osnovi kooperacije, poreza, šumskih šteta zbog pašarenja, i slično, a te dugove ni pod sudskom presudom ne mogu isplaćivati. Ovakva, iako ne česta stanja, su u najvećoj mjeri rezultat još neprevaziđenih i primitivnih proizvodnih aktivnosti i shvatanja nasleđenih

iz prošlosti. Tako, na primer, i pored toga što se u oblasti prosvjete vrlo mnogo uznapredovalo, ipak prema poslednjem popisu imamo opština u ovim područjima gdje je nepismenost obuhvatila i po 60 odsto stanovništva. Ovaj podatak, a moglo bi se sličnih naći još, ukazuje na poteškoće koje objektivno postoje na putu bržeg razvoja poljoprivrede i socijalističkog preobražaja sela.

S izloženim želim da istaknem da se u ovim područjima radi o nedovoljno razvijenoj poljoprivrednoj proizvodnji uz isticanje samo nekih uzroka i posljedica toga stanja, i uticaja tih stanja na dalji razvoj društvenih odnosa.

Svakako da je ovdje od presudnog značaja daljnje razvijanje kooperacije, kao najboljeg puta i načina za iskorištenje ogromnih proizvodnih rezervi, u čemu kao prioritetan zadatak ostaje osposobljavanje zadruga da ovaj posao što bolje obavljaju. U tom cilju zadruga se moraju spremati s više sredstava, većim brojem stručnih kadrova i boljim uslovima za njihov rad i odgovarajućom mehanizacijom, koja će biti prikladna tehnički i ekonomski za ovakva područja. Budući da mi ovakvu mehanizaciju nemamo, mislim da bi ovo trebalo razmotriti i pristupiti proizvodnji ili uvozu iste. Ovo ističemo zbog toga što mi je poznato da su nam do sada ekonomski zakoni i očekivani efekti određivali, u okvirima naših mogućnosti, smjer ulaganja društvenih sredstava, pa po tim principima nismo mogli veća sredstva izdvajati za ova područja. Mislim da je sadašnje stanje u ovim brdsko-planinskim područjima drugačije, da postoje sada osim ekonomskih i politički razlozi za traženje sredstava i utvrđivanje puteva za intenzivnije i efikasnije ulaganje u razvoju poljoprivrede u ovim područjima.

Ovo nekoliko riječi o ova dva kompleksna problema u poljoprivredi mogu poslužiti kao dokaz opravdanosti mjera koje očekujem da će se ovdje donijeti, i da argumenti koje sam upotrebio budu razlog više da te svoje mjere što bolje i odlučnije, s više odgovornosti disciplinirano sprovedemo u djelo.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Određujem odmor od 20 min.

(Posle odmora)

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Ima reč Pavle Krtenić, poslanik Saveznog veća.

Pavle Krtenić (Izborna jedinica Ruma):

Drugarice i drugovi poslanici, u materijalu Saveznog izvršnog veća o osnovnim problemima agrarne politike i razvoja poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu, kao i u materijalima koji su ranije dostavljeni istaknuto je niz

mera koje treba preduzeti da bi se obezbedio jednak ekonomski tretman poljoprivrede s ostalim granama privrede. Težak položaj poljoprivrede proističe prvenstveno iz njene niske akumulativnosti, što se odrazilo na očito zaostajanje poljoprivrede u pogledu sposobnosti za proširenu reprodukciju i niske lične dohotke poljoprivrednih radnika.

Materijal za ovu sednicu ukazuje da problemi poljoprivrede nisu samo problemi ove grane, već da imaju snažnog uticaja na kretanje čitavog privrednog života uopšte, da zaostajanje razvitka poljoprivrede predstavlja jednu od najozbiljnijih strukturnih disproporcija privrede koja se u daljem razvitku može još više zaoštriti ukoliko se ne preduzmu odlučujuće mere za otklanjanje takve disproporcije. Nemoguće je dalje zanemarivati objektivne zakonitosti o granicama razvoja pojedinih oblasti privrede.

Iako je poljoprivreda agrarnom politikom posle 1956. godine dobila određene mesto u strukturi investicija ukupne privrede, njen razvoj je pratilo niz zastoja, poremećaja i oscilacija, što je sve uticalo na spor rast poljoprivredne proizvodnje i deficit u prehrambenim robama.

Nepovoljan položaj poljoprivrede koji proizlazi iz primarne raspodele nacionalnog dohotka (usled postojećeg načina formiranja cena), još više je pogoršavan kreditima i kamatama, što je dovelo do prezaduženosti. Politika oslobađanja nekih instrumenata nije mogla kompenzirati nepovoljnost položaja.

Ovakav tretman poljoprivrede u raspodeli nacionalnog dohotka i nepovoljni uslovi pojedinih vidova kreditiranja (prvenstveno otkup zemlje i nabavka opreme) doveli su, i pored značajnog napretka poljoprivrede od 1956. godine do danas, u pitanje dalju stopu rasta poljoprivredne proizvodnje i stepen intenzivnosti daljeg podružljavanja procesa proizvodnje na selu. Protivrečnosti koje se danas javljaju u poljoprivredi, a koje se ogledaju u stalnom rastu fizičkog obima proizvodnje, s jedne strane, i opadanju akumulativnosti, prezaduženosti ove grane, niskim ličnim dohocima, s druge strane, potvrđuju iznesenu konstataciju. Sve je to uticalo na lišavanje materijalne baze poljoprivrednih organizacija, naročito zemljoradničkih zajednica za realizaciju naše politike u razvijanju kooperacije. Zemljoradničke zadruge u srezu Sremska Mitrovica, često nisu bile u stanju da izvršavaju svoje ugovorne obaveze prema individualnim proizvođačima, jer nisu dovoljno tehnički i kadrovski opremljene.

Iz neizvršenih obaveza često je nastajala šteta za individualnog proizvođača o koju su se zadruge oglašavale pravdajući se objektivno teškom situacijom. Retko se analizira koliko to utiče na umanjivanje interesa seljaka za saradnju i koliko štete nanosi društvu kao celini, jer

ekstenzivan način obrade daje manju proizvodnju, a time povećava deficit u poljoprivrednim proizvodima. U razvijanju kooperativnih odnosa bili smo često skloni da političkim akcijama ubedimo seljake u korisnost kooperacije vodeći računa o mogućnostima zadruge da takvu politiku materijalizuje. Pitanje izjednačavanja uslova privređivanja je vrlo značajno zbog toga što poljoprivreda učestvuje u formiranju nacionalnog dohotka s 25 odsto u zemlji, a u nekim delovima zemlje i više, kao, na primer, u Vojvodini s 47 odsto itd. Sem toga, od dohotka iz poljoprivrede u Vojvodini, a posebno u srezu Sremska Mitrovica živi još uvek preko 50 odsto stanovništva.

U svojoj diskusiji bih se posebno osvrnuo na dosadašnji razvoj, rezultate i probleme kooperativnih odnosa socijalističkog sektora poljoprivrede s individualnim proizvođačima u Vojvodini, a posebno u srezu Sremska Mitrovica. Čini mi se da je ovo pitanje važno iz više razloga. Pomenuću samo neke od njih:

— Privatni sektor u ukupnoj strukturi poljoprivredne površine Vojvodine učestvuje sa 70 odsto, odnosno sa 1,175.000 ha, što znači da je još uvek dominantan njegov uticaj na ukupnu poljoprivrednu proizvodnju i stvaranje dohotka u ovoj oblasti privrede.

— Povećanje prinosa na privatnom sektoru posrednim ili neposrednim uticajem zadruge kroz razne vidove saradnje uticalo bi na povećanje tržišnih viškova poljoprivrednih proizvoda, čime bi se smanjio deficit zemlje u ovim robama.

— Povećanjem površina pod kooperacijom oslobodilo bi se deo radne snage, koja bi se angažovala za povećanje proizvodnje mesa, što bi uticalo na veću zaposlenost i veću ličnu potrošnju kooperanta. Ovo bi uticalo na veću stabilnost individualnog gazdinstva i na smanjenje transfera radne snage u grad, što u poslednje vreme postaje sve veći problem kako za grad, tako i za selo. Ovaj proces bi se tako odvijao znatno mirnije.

— I, najzad, što kroz kooperativne odnose obezbeđujemo sve veći uticaj socijalističkih sredstava za proizvodnju na privatnom posedu. U takvim uslovima seljak bi se, iako vlasnik zemlje, pomoću društvenih sredstava za proizvodnju putem kooperacije sve više pretvarao u radnika i sve više uključivao zemlju u društvenu obradu, uz punije upošljavanje svoje radne snage na intenziviranju, pre svega, stočarske proizvodnje u svom dvorištu. Prema tome, kooperacija ima dugoročniji karakter i razvijace se kao oblik društveno organizovane proizvodnje u svim vidovima, prilagođavajući forme prema uslovima sredine, a kao nosioci javljaće se prvenstveno poljoprivredne organizacije.

Imajući u vidu značaj kooperacije za dalji razvoj socijalističkih odnosa na selu, potrebno

je gledati jedinstvenim očima na predstojeće mere ekonomske politike u poljoprivredi kako na socijalističkom sektoru, tako i na kooperaciju.

Mislim da su dosadašnji rezultati na planu kooperativnih odnosa pokazali da je moguće učiniti još značajnije poduhvate na ovom polju, ukoliko zadruga stavimo u povoljniji materijalni položaj.

Od 1958. godine do danas postignuti su u srezu Sremska Mitrovica kao i u celoj Vojvodini značajni rezultati u kooperaciji, koji se ogledaju u povećanju prinosa i obuhvaćenosti površina pod kooperacijom.

Obim proizvodne saradnje u srezu je povećan u navedenom periodu za 5,8 puta (1958. godine kooperacijom je bilo obuhvaćeno 12.844 ha oranične površine, a 1964. godine 76.000 ha), što predstavlja 43 odsto ukupnih oraničnih površina u srezu. U AP Vojvodini kooperacijom je obuhvaćeno oko 50 odsto ukupnih oraničnih površina privatnog sektora. Povećanje površina pod kooperacijom praćeno je povećanom potrošnjom mineralnih đubriva na privatnom sektoru u Vojvodini u 1963. godini za 2 puta u odnosu na 1962. godinu. U ovoj godini se očekuje da će potrošnja mineralnih đubriva biti udvostručena u odnosu na prošlu godinu. Visokorodnim sortama pšenice u 1963. godini je zasejano na privatnom sektoru 42,5 odsto od ukupnih površina, a hibridnim kukuruzom je zasejano oko 40 odsto. U ovoj godini taj odnos se još više poboljšao.

Sve je to imalo uticaja na ostvarenje većih prinosa na privatnom sektoru, pošto su rezultati ostvareni u kooperaciji bili znatno veći od ostvarenih rezultata van kooperacije.

Prinosi u kooperaciji bili su veći i to:

— pšenica:	1960. godine za 39 ^o / _o
	1963. godine za 68 ^o / _o
— kukuruz:	1960. godine za 22 ^o / _o
	1963. godine za 36 ^o / _o

Ovako pozitivna kretanja u kooperaciji uticala su na povećanje ukupne društveno organizovane proizvodnje. Tako je od ukupno proizvedene pšenice na privatnom sektoru 1963. godine u kooperaciji proizvedeno 83 odsto, a kukuruza 56,1 odsto. Sve je to uticalo na povećanje tržišnih viškova s individualnog sektora koji su u 1962. godini u odnosu na 1957. godinu povećani za 34 odsto.

U razvijanju proizvodne saradnje se mnogo dalje otišlo u ratarstvu nego u stočarstvu. Međutim, poslednjih nekoliko godina proizvodni odnosi individualnih proizvođača su se vrlo intenzivno razvili i u stočarstvu. To je dovelo do povećane proizvodnje u stočarstvu. Proizvodnja svinjskog mesa na privatnom sektoru povećana je u 1963. godini za 19 odsto u odnosu na

1957. godinu, goveđeg mesa za 2 puta, mleka za 29 odsto itd.

Šta je u perspektivi moguće učiniti na planu povećanja proizvodnje u kooperaciji i šta bi to značilo za jugoslovensku privredu pokazuju nam neke računice. Ako bi se kooperacijom na individualnom sektoru u Vojvodini povećali prinosi samo za 20 odsto, a što nije teško postići s obzirom na dosadašnja niska ulaganja po hektaru, pa prema tome, i niske prinose, onda bi kod najvažnijih ratarskih proizvoda u masi s individualnog sektora područja Vojvodine imali veću tržnost i to:

Pšenice za 12.720 vagona, što predstavlja povećanje tržišnih viškova pšenice s individualnih sektora za preko sto procenata.

Po ovoj računici bi kod kukuruza ostvarili veće tržne viškove za 33.139 vagona, što bi u odnosu na tržne viškove privatnog sektora u 1963. godini bilo povećanje za oko 38 odsto.

Do sličnih računica bi došli i za ostale proizvode — u stočarstvu itd. S obzirom da tržni viškovi individualnog sektora u ukupnim tržišnim viškovima zauzimaju znatno mesto (na primer 42°/_o kod kukuruza, 35°/_o kod šećerne repe, 57°/_o kod sumcokreta, 64°/_o kod svinja, 43°/_o kod goveda, 25°/_o kod pšenice itd.), to bi prosečno povećanje tržišnih viškova privatnog sektora iznosilo 100 odsto, ako je učešće ovog sektora u ukupnim tržišnim viškovima 50 : 50, onda bi se ukupni tržišni viškovi povećali za 50 odsto. To bi bili vrlo značajni rezultati koji bi morali da imaju pozitivnog odraza na kretanja u našoj privredi.

Da bi se postigli ovakvi rezultati potrebno je dalje osposobljavanje zemljoradničkih zadruga, prvenstveno u tehničkom i kadrovskom pogledu. Dalje, osposobljavanje zadrughnih organizacija nije moguće postići pod nepovoljnim uslovima privređivanja koji proističu iz neresenog položaja poljoprivrede kao grane. Potrebno je da se obezbedi takva raspodela nacionalnog dohotka koja bi poboljšala uslove privređivanja kako poljoprivrednih organizacija, tako i individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Hteo bih da kažem i nekoliko reči o merama ekonomske politike koje treba da poboljšaju položaj poljoprivrede u celini, a samim tim i da obezbede na direktan ili indirektan način povoljnije uslove za kooperativnu saradnju kako bi se mogli ostvariti ciljevi koje sam napred pomenuo.

Mislim da bi primarnom i sekundarnom raspodelom nacionalnog dohotka trebalo obezbediti povećanje akumulacione sposobnosti poljoprivrede. Bez takve orijentacije poljoprivreda bi i dalje zaostajala i »vukla« nazad i ostale grane privrede. Zemljoradničke zadruga ne bi bile ekonomski zainteresovane za brže razvijanje kooperativnih odnosa s individualnim poljopri-

vrednim proizvođačima, što bi se odrazilo na smanjenje proizvodnje poljoprivrednih proizvoda, a to bi negativno delovalo na platni bilans naše zemlje. Danas se već oseća ta nezainteresovanost zemljoradničke zadruge naročito u saradnji na pojedinim kulturama. Zadruga ulazi u ekonomsku spregu s individualnim proizvođačem ograđujući se od rizika u takvoj saradnji, što umanjuje interes individualnog poljoprivrednog proizvođača za kooperaciju. Takvu zadržnu politiku diktira slaba ekonomska moć zadruge, jer ne postoji mogućnost formiranja fondova rizika. Mislim da će u daljem razvoju, naročito viših oblika kooperacije, biti neophodno da oba poslovna partnera snose rizik u proizvodnji.

Ovde bih dotakao još jedno pitanje koje je značajno sa stanovišta raspodele viška rada koji ostaje poljoprivrednoj organizaciji posle podmirenja svih obaveza, a vezano je za položaj poljoprivrednih radnika. Mislim da je nezavidan položaj poljoprivrednih radnika usled toga što se otkup zemlje vrši iz njihovog viška rada. Krediti koji se dobijaju za otkup zemlje dati su na kratko vreme, tako da su poljoprivredne organizacije prenapregnute anuitetima, što ima za posledicu veliko izdvajanje dohotka za otplatu anuiteta i niske lične dohotke radnika.

Ovo se u praksi odrazilo na veliku preokupiranost oko sopstvene poljoprivredne proizvodnje i umanjeni interes za kooperativnu saradnju.

Da bi se poboljšao položaj poljoprivrede, a samim tim i zaposlenih u njoj, mislim da bi trebalo učiniti sledeće:

1. Potrebno je uvesti normalan i ekonomski opravdan nivo cena kako bi se obezbedilo radnim organizacijama da posluju pod približno istim ekonomskim uslovima, kao i organizacije iz drugih privrednih oblasti.

2. Potrebno je stabilizovati sistem otkupnih cena kao uslov za stabilnost dohotka proizvođača.

3. Poboljšati uslove kreditiranja poljoprivrede, naročito za otkup zemlje i nabavku opreme.

4. Omogućiti povećanje dohotka individualnog poljoprivrednog proizvođača u skladu s povećanjem proizvodnje i produktivnosti rada na individualnom posedu.

5. Obezbediti približno jednake lične dohotke radnika u poljoprivredi s radnicima u ostalim oblastima privrede.

6. Cene poljoprivrednih proizvoda u kooperaciji, treba da budu iste kao i za proizvode sa društvenih gazdinstava. U dosadašnjem sistemu one su bile umanjene za kooperaciju.

7. Povećanje cena poljoprivrednih proizvoda i uspostavljanje istog nivoa cena za individualne proizvođače kao i za društvena gazdinstva svakako će doprineti povećanju dohotka

individualnih proizvođača, zbog čega će biti potrebno da se izvrši raspodela ovog dohotka između individualnih proizvođača i društvene zajednice. S obzirom da će poljoprivreda ovim novim merama doći u uslove da više izdvaja u proširenu reprodukciju, pa, prema tome, i individualni proizvođač, treba mu omogućiti i učiniti ga aktivnijim prema zdravstvenom osiguranju individualnih proizvođača, obaveznom osiguranju useva i stoke i vodnom doprinosu, vodeći pri tome računa da pored ovih i ostalih davanja proizvođaču ostane dovoljno sredstava za povećanje lične potrošnje pod uslovom da ona raste ako raste proizvodnja. U svakom slučaju ovo ne treba propisati zakonskim propisima nego to treba da bude stvar komune.

8. Smatram da ne bi bilo najcelishodnije zahvatanje diferencijalne rente individualnih poljoprivrednih proizvođača u blizini gradova posebnim oporezivanjem, kako je to predloženo u materijalu. Biće teško utvrditi koje gazdinstvo stvarno ostvaruje diferencijalnu rentu a koje ne. Sem toga, postavlja se pitanje objektivnosti određivanja teritorija koja bi došla pod udar ovakvog oporezivanja. Bilo bi daleko bolje ako bi se zadruga pojavila kao regulator — posrednik između takvog individualnog gazdinstva koje ostvaruje diferencijalnu rentu i društvene zajednice kao regulator zahvatanja diferencijalne rente, a to je moguće pod uslovom da se otkup poljoprivrednih proizvoda vrši preko zemljoradničke zadruge.

9. U cilju bržeg razvoja proizvodnih odnosa s individualnim proizvođačima treba novim merama obezbediti takav sistem kreditiranja individualnih poljoprivrednih proizvođača koji će omogućiti proizvodnju ratarskih kultura, mesa, mleka, jaja na individualnom sektoru svesnim usmeravanjem tih odnosa da seljak ratarsku proizvodnju postepeno prepušta zemljoradničkoj zadrugi. Vezano za ovakvu orijentaciju treba što pre razmotriti problem staračkih domaćinstava koji poseduju zemlju a nemaju mogućnosti da istu obrađuju niti imaju obezbeđenu egzistenciju po nekom drugom osnovu. Ne treba se zanositi iluzijama da se kooperacija može razvijati bez materijalnih ulaganja.

Ako sve mere koje treba da reše položaj poljoprivrede budu sprovedene, one će bez sumnje obezbediti veću poljoprivrednu proizvodnju na oba sektora poljoprivrede, a to bi omogućilo još brži i organizovaniji razvitak društveno-ekonomskih odnosa na selu.

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Ima reč Pepca Perovšek, poslanik Saveznog veća.

Pepca Perovšek (Izborna jedinica Novo Mesto):

Drugarice i drugovi, povećanje poljoprivredne proizvodnje prvostepeni je zadatak naše

proizvodne politike. U tome imamo svi jednako mišljenje i stav da je to nužno i potrebno, a uzroci koji to diktiraju isto tako su nam poznati.

Nosioci toga zadatka su poljoprivredne organizacije koje povezuju čitav poljoprivredni areal jednog prostora, iskorišćavanjem prirodnih uslova za najekonomičniju proizvodnju u društvenom sektoru, koju je potrebno i dalje intezivno razvijati pravilnim korišćenjem svih proizvodnih kapaciteta seljaka putem kooperacije, tako da se ova proizvodnja međusobno usklađuje i dopunjuje.

Poljoprivredne organizacije smo do sada obavezivali da na tome rade, međutim, za dalje proširenje poljoprivredne proizvodnje moramo pružiti moralne uslove za privređivanje.

Ekonomski položaj poljoprivrednih organizacija u Sloveniji isto tako i u celoj Jugoslaviji nije povoljan. U Sloveniji raspolažemo s 6,3 odsto poljoprivrednih, odnosno 6,1% obradivih površina. Slovenačke poljoprivredne organizacije su ipak ostvarile u 1963. godini 12,1 odsto ukupnog prihoda poljoprivrednih organizacija u Jugoslaviji. Uprkos srazmerno visokog prihoda imamo nizak neto produkt što ima za posledicu neakumulativnost i srazmerno niske lične dohotke u poljoprivredi. Raspodela neto produkta svake je godine teža za formiranje vlastitih fondova.

U 1963. godini neto produkt se delio ovako: obaveze zajednice (bez doprinosa na LD) 24,3%
 Učešće privrednih organizacija u troškovima poslovanja 9,8%
 bruto lični dohoci 58,1%
 vlastiti fondovi 6,9%

U poslovni fond organizacije su uložile 253 miliona, što iznosi tek 1,2 odsto neto produkta. U poljoprivredi nemamo samo najniže lične dohotke, nego su i ostali životni uslovi slabi.

Velika fluktuacija zaposlenih prouzrokovana je i zbog pomanjkanja stanova. Poljoprivredne organizacije primile su iz stambenih fondova tek jednu trećinu uplaćenog doprinosa.

Niska akumulativnost poljoprivrede osnovni je uzrok za slabe poslovne rezultate poljoprivrednih organizacija. U 1962. godini 15 odsto organizacija poslovalo je s gubitkom, a u 1963. godini 26 odsto organizacija zaključilo je poslovnu godinu s gubitkom iako se ukupni gubitak u republici smanjio za 543 miliona prema 1962. godini.

U pogledu investicionih sredstava većina poljoprivrednih organizacija u potpunosti je zavisnosti od investicionih fondova zajednice i od investicione politike, koja ne uzima u obzir sve specifičnosti zahteva organizacije.

Niska akumulativnost uzrok je i visoke zaduženosti poljoprivrednih organizacija. Krediti

za osnovna i obrtna sredstva u Sloveniji iznose u proseku preko 1 milion na hektar obradivog zemljišta u društvenom sektoru. Za vraćanje kredita u 1963. godini poljoprivredne organizacije su odvojile:

za osnovna sredstva	2,331 milion
za trajna obrtna sredstva	804 "
za ostale kredite	1.163 "
kamate na sve kredite iznosile su	1.144 "
ukupno su iznosile sve obaveze po kreditima u 1963. godini	5.441 milion

Znači, na jedan hektar obradivog zemljišta društvenog sektora otpada 84.220 dinara plaćenih obaveza za kredite. Opterećenje obradivog zemljišta zaista je visoko, pogotovo ako uzmećmo u obzir da je 46 odsto obradivog zemljišta pod livadama. Tako visoko opterećenje kreditima prouzrokovano je proizvodnom specijalizacijom u stočarstvu, što zahteva mnogo veća ulaganja sredstava. Otplata amuiteta je veliki teret za organizacije. Poljoprivredne organizacije sa specijalizovanom stočarskom proizvodnjom, kojih u nas ima najviše, otplaćuju anuitete isključivo iz amortizacije koja u više slučajeva nije dovoljna ni za otplatu. Vlastiti poslovni fond poljoprivrednih organizacija povećao se za 8 odsto, dok je proseki u čitavoj privredi 31 odsto.

Nužno je da se isprave dosadašnje slabe strane kreditiranja, odnosno rokovi otplate, kako se predlaže i u samom Nacrtu rezolucije, a pored toga da se brišu krediti upotrebljeni za pokrivanje gubitaka, jer uzroci u većini primera nisu u radnoj organizaciji.

Istovremeno možemo tvrditi da sve ove mere neće dati željene rezultate i neće biti efikasne ako ne poboljšamo uslove privređivanja poljoprivrednih organizacija, tako da se poveća akumulativnost proizvodnje. Vlastita sredstva organizacijama nisu potrebna samo za učešće kod traženja kredita, nego i za manje investicije koje više puta igraju dominantnu ulogu u funkcionalnosti proizvodnog postupka i za povećanje obrtnih sredstava, što osigurava usklađeni rizvitak i veću rentabilnost proizvodnje. Najvažnije pitanje je kako povećati akumulativnost poljoprivrednih organizacija. Olakšice kao oslobođenje doprinosa na dohodak, oslobođenje kamate na osnovna sredstva i drugo, nisu dovoljna da se obezbedi rentabilna proizvodnja kod sadašnjeg nivoa cena.

Za poboljšanje položaja poljoprivrednih organizacija potrebno je korigovati primarnu raspodelu. Sadašnje cene za glavne poljoprivredne proizvode znatno su niže od cena istih u drugim zemljama. Istovremeno beležimo disproporciju cena među osnovnim proizvodima na relaciji žitarice — stočna hrana — mleko i meso.

Nužno je da pored ekonomskih cena usvojimo i pravilan odnos cena među granama unutar poljoprivrede. Poslednje godine indeks porasta cena žitarica i stočne hrane bio je veći od mleka i govedeg mesa. Za dalje povećanje govedarske proizvodnje od prvostepene je važnosti usklađivanje cena svih proizvoda tako da bude interesa za trajnu proizvodnu specijalizaciju.

Osnovna usmerenost poljoprivrede Slovenije do sada pa i u buduću je stočarstvo — preciznije govedarstvo, što daje Sloveniji obeležje trajne specijalizacije u poljoprivrednoj proizvodnji. Prirodni uslovi diktiraju govedarsku proizvodnju, jer je oko 70 odsto poljoprivrednog zemljišta pod livadama i pašnjacima, čiji proizvodi su potrebljivi isključivo za govedarstvo. Celokupni izvoz poljoprivrednih proizvoda u 1963. godini iznosio je zajedno s prerađivačkom industrijom 25 odsto od celokupnog izvora republike, a od celokupnog izvora poljoprivrede 68 odsto je stočarskih proizvoda. Specijalizaciju slovenačke poljoprivrede u govedarstvu objašnjavaju i sledeći podaci:

Broj goveda na 1 ha poljoprivrednog zemljišta u Jugoslaviji prosečno iznosi 0,35 — u Sloveniji 0,58, proizvedeno mleka na 1 ha poljoprivrednog zemljišta u Jugoslaviji 122 l — u Sloveniji 369 l, proizvodnja svega mesa na 1 ha poljoprivrednog zemljišta u Jugoslaviji iznosi 23 kg u Sloveniji 61 kg. Stopa intenzivnosti stočarske proizvodnje Slovenije još nije zadovoljavajuća ako upoređujemo, na primer, Švajcarsku, koja ima na 1 ha poljoprivrednog zemljišta 1,36 glava goveda i proizvodnju 2.411 l mleka i 167 kg mesa.

Iz toga je moguće zaključiti da su osnovni problemi poljoprivrede Slovenije vezani na stočarstvo, a specijalno za govedarstvo. U poslednjim godinama se proizvodnja mesa u republici bitno povećala:

Proizvedeno je	1955/56. godine	1963. godine
goveda za klanje	37.600 tona	65.000 tona
svinja	38.500 tona	57.000 tona
mleko	273 mil.	1.422 mil. l.

U buduću je predviđeno proširenje stočarske proizvodnje na društvenom sektoru upotrebom moderne tehnologije, visoke produktivnosti rada, pa i proširenjem kooperacijske proizvodnje gde, isto tako, treba da se unosi nova tehnologija uz specijalizaciju proizvodnje koja odgovara povećanju proizvodnje i produktivnosti rada seljaka, što je nužno zbog nastale promene strukture stanovništva.

Potrošnja belančevina životinjskog porekla u nas je još uvek premalena što se vidi iz sledećih podataka o potrošnji mesa u pojedinim zemljama u 1962. godini po stanovniku: Engleska 71 kg, Francuska 72 kg, Danska 67 kg, Zapadna Nemačka 62 kg, Italija 30 kg, a Jugo-

slavija 26,6 kg po stanovniku. Proizvodnja mesa u Jugoslaviji u apsolutnoj količini je u porastu, a proizvodnja po stanovniku već četiri godine stagnira. Uzrok ovaako niskoj proizvodnji mesa bile su dosadašnje plafonirane cene za stoku, koje su u odnosu na ratarske proizvode već više godina neodgovarajuće. Mala ponuda i srazmerno mnogo veće potrebe prouzrokuju da su cene mesa u maloprodaji veoma visoke ako ih upoređujemo s otkupnim cenama žive stoke.

Za veći porast potrošnje mesa potrebno bi bilo pored odgovarajućih ličnih dohodaka povećati i proizvodnju, što je moguće samo uz više i stimulativnije otkupne cene, to jest uz ekonomske cene mesa. Zatim, treba osigurati odgovarajuće cene mesa u maloprodaji većom proizvodnjom jevtinijih vrsta mesa. Proizvodnja različitih vrsta mesa nije jednako skupa. Najskuplja je proizvodnja govedeg mesa, jevtinija je proizvodnja svinjskog, a najjevtinija živinskog mesa. Uzimajući u obzir brži reprodukcijski ciklus, veći randman i jevtiniji prirast po kilogramu mesa kod svinja i živine, moralo bi biti meso ovih vrsta u maloprodaji znatno jevtinije od govedeg mesa. U nas su pak cve cene više ili manje izjednačene i zbog toga nije ni čudo što potrošnja govedeg mesa, prema podacima za Sloveniju, iznosi 76 odsto potrošnje svega mesa.

U razvijenim zemljama stanovništvo više troši zbog nižih cena, svinjsko i živinsko meso. Na primer, u Sloveniji trošimo od ukupne potrošnje mesa 76 odsto govedeg, u Americi 45 odsto, a u Zapadnoj Nemačkoj 34 odsto. Svinjskog mesa trošimo u Sloveniji 14 odsto, u Americi 31 odsto, a Zapadna Nemačka 55 odsto; ostalog mesa trošimo u nas 10 odsto u Americi 24 odsto, a Zapadna Nemačka 11 odsto.

Tako velike razlike u potrošnji vrsta mesa ukazuju na to da je zbog mnogo veće potrošnje jevtinijih vrsta mesa i ukupna potrošnja mesa veća. Troškovi proizvodnje mesa žive vage izračunati u poljoprivrednoj organizaciji s visokom produktivnošću rada i najsavremenijom tehnologijom proizvodnje, na osnovi tržišnih cena stočne hrane u februaru ove godine iznose:

za govedo 448 dinara za kg prirasta
za svinje 364 dinara za kg prirasta
za živinsko mesa 460 dinara za kg prirasta

Ako uzmemo u obzir i postupak klaonosti koji je kod najkvalitetnije goveđe stoke 58 odsto, kod svinja 70 odsto, a kod živine 80 odsto žive vage, proizlazi da i za naše uslove treba primenjivati realne odnose u cenama kod različitih vrsta mesa.

Iz toga proizlazi da treba kod garantovanih cena za otkup poljoprivrednih proizvoda uzeti u obzir gore pomenute činjenice što će i stabilizirati proizvodnju mesa i dovoljno stimulisati poljoprivredne organizacije za ovu vrstu proizvoda.

Radni kolektivi i sistem samoupravljanja neodložno zahtevaju normalne uslove za privređivanje bez odugovlačenja, jer uprkos svih napaora koji su već uloženi u veću produktivnost rada, kao poboljšanje proizvodne tehnologije i ostale mere od integracije i angažovanja stručnih kadrova u samim organizacijama, nisu u mogućnosti da bez korigovanja cena poljoprivrednih proizvoda posluju kao privredne organizacije.

Predsedavajući Mijalko Todorović:

Prekidamo rad. Nastavljamo sutra u 9 časova.

(Sednica je prekinuta u 20 č 20 min.)

(Nastavak sednice 24. juna u 9 č 5 min.)

Predsedavajući Osman Karabegović:

Nastavljamo rad. Ima riječ Geza Tikvicki, poslanik Saveznog vijeća.

Geza Tikvicki (Izborna jedinica Subotica):

Drugarice i drugovi, poljoprivreda je u proteklom kratkom sedmogodišnjem periodu svog intenzivnog razvoja postigla vrlo značajne rezultate.

Porast proizvodnje od 24 odsto s godišnjom stopom porasta od 4,5 odsto, razvoj društvenog sektora, koji s 13 odsto društvene zemlje i 15 odsto površina u kooperaciji daje 33 odsto ukupne proizvodnje, preko 60 odsto otkupa poljoprivrednih proizvoda i 30 odsto izvoza od ukupno otkupljenih roba. To su rezultati koji potvrđuju pravilnost naše agrarne politike i puteva socijalističke rekonstrukcije naše poljoprivrede.

Sigurno je da su rezultati mogli biti i bolji da su poljoprivredne organizacije imale povoljnije ekonomske uslove privređivanja, da su više i bolje korišćene značajne rezerve u svim kapacitetima u poljoprivredi, da smo efikasnije otklanjali subjektivne slabosti u radnim organizacijama i van njih, da smo bili konzekventni u našoj praksi i da smo našim regulativnim merama obezbeđivali veću sigurnost i stabilnost u privređivanju.

Zato će biti potrebno kod određivanja ciljeva i zadataka u sedmogodišnjem planu temeljno proanalizirati protekli period i izvući potrebne zaključke za našu buduću politiku i praksu.

Poljoprivreda je u celom proteklom periodu, a naročito u prvim godinama, bila izvor značajnog dela akumulacije koja je prelivana za razvoj industrije i drugih privrednih oblasti.

U razvoju jedne nerazvijene zemlje, kao što je bila Jugoslavija, ovo je bilo neophodno. Takva naša ekonomska politika svesno je predodredila i ekonomski položaj poljoprivrede niskim cenama njenih proizvoda i instrumentima sekundarne raspodele.

Veća ulaganja i intenzivniji razvoj poljoprivrede počinju tek pre sedam, osam godina. Ali, i u ovom periodu imamo niske, neekonomske cene i pored njihovog postepenog porasta poslednjih godina.

Usled toga poljoprivredne organizacije nemaju dovoljno akumulacije za normalno privređivanje. Lični dohoci u poljoprivredi su konstantno najniži, poljoprivredne organizacije nemaju ni blizu dovoljno sopstvenih sredstava za proširenu reprodukciju. Zbog toga u poljoprivredi nisu postojali materijalni uslovi za normalan razvoj samoupravljanja. U njoj su se u najvećoj meri zadržali elementi administrativnog uticaja spoljnih faktora. Ona kao privredna oblast nije davala potrebna sredstva za normalan razvoj komuna i širih područja.

Deficitarnost glavnih poljoprivrednih proizvoda i nestabilnost njene proizvodnje čine poljoprivredu jednim od glavnih i najčešćih uzroka nestabilnosti cele privrede, a posebno životnog standarda. Na sadašnjem stepenu našeg razvoja nagomilani problemi poljoprivrede su postali bitan preduslov za stabilan i skladan razvoj cele privrede i privrednog sistema.

Politika niskih cena kombinovana postojećim obimom i metodama subvencija i povlastica, u našoj praksi nije dala zadovoljavajuće rezultate.

Na ovom nivou proizvodnje i potrošnje i pri sadašnjoj strukturi naše privrede ovakva politika nije ni mogla uspešno rešavati nagomilane probleme rasta u poljoprivredi, jer nije bila u skladu s našim privrednim sistemom i sistemom samouprave, a i zbog društveno-političkih i nacionalnih osobenosti strukture našeg društva, u kome se visoka centralizacija sredstava u praksi teško može održati. Ovo najbolje pokazuje slučaj s odlukama IV plenuma CK SKJ i povećanje cena poljoprivrednih proizvoda u 1962. godini. Naime, i pored povećanja cena u poslednje dve godine za oko 40 odsto, poljoprivredne organizacije su u 1963. godini imale manju stopu fondova nego prethodne i to zbog toga što su samo u prošloj godini porasle razne obaveze prema zajednici za visoku sumu od 65 milijardi dinara. Znači da su upravo oni faktori, koji su dužni da obezbeđuju izvršenje naše politike, bili ti koji su svojim administrativnim zahvatanjima akumulacije narušili odluke IV plenuma i time još više pogoršali ekonomski položaj socijalističkih poljoprivrednih organizacija.

Stepen našeg razvitka i stečena iskustva nam govore da upravo zbog uspešnog i stabilnog razvoja celokupne privrede i životnog standarda mi moramo ići na radikalnije promene u preraspodeli nacionalnog dohotka, čime jedino možemo efikasno rešiti ekonomski položaj i uslove privređivanja u poljoprivredi. Postojeća raspodela nacionalnog dohotka, izražena kroz

niske cene poljoprivrednih proizvoda, je glavni uzročnik nepovoljnih ekonomskih uslova privređivanja i negativnih posledica koje iz toga proizlaze. Zato je nužno prekinuti s dosadašnjom politikom ovakve preraspodele nacionalnog dohotka, jer je našim razvojem već davno prestala potreba da poljoprivreda i dalje bude izvor za preraspodelu akumulacija u drugoj oblasti.

Ove pripreme je jasno definisala i Rezolucija Savezne skupštine o privrednom sistemu.

Mislim da Nacrt predložene rezolucije o razvoju poljoprivrede, koji je na dnevnom redu današnje sednice, dobro postavlja ove zadatke kada traži da se poljoprivreda postavi u našem sistemu kao i ostala privreda i da se njeni ciljevi i zadaci pokriju volumenom sredstava potrebnim za njihovo izvršenje. U ovim okvirima bi trebalo da tražimo konkretna rešenja i za sanacione kredite, za konverziju postojećih kredita, za otkup zemlje i slično i da ove elemente tretiramo praktično kao bilansne stavke po kojima se vrši centralizacija i decentralizacija sredstava potrebnih poljoprivrednim organizacijama. Dužina rokova otplate kredita, kamatne stope, rešenje sanacionih kredita, uslovi otkupa zemlje, uslovi za navodnjavanje i slično nisu neki principijelni problemi našeg sistema, već praktična pitanja kroz koja, pored drugih, treba da osiguramo potreban obim sredstava poljoprivrednih organizacija za njihove zadatke. Dabome, konkretna rešenja ovih pitanja moraju biti usklađena s našim sistemom.

Zato je potrebno da sve ovo bude temeljito proučeno u fazi izrade sedmogodišnjeg plana i konkretizovano u odlukama.

Položaj poljoprivrede danas možemo uspešno rešavati samo uvođenjem ekonomskih cena, pri čemu bi subvencije primenjivali kao izuzetke. Subvencije će nam u određenoj meri biti i dalje potrebne, ali bi ih trebalo davati stvarnim korisnicima bilo za standard, bilo industriji opreme i reprod materijala, koja zbog malih serija ili neosvojene proizvodnje imaju visoke troškove i cene svojih proizvoda.

Nivo ekonomskih cena poljoprivrednih proizvođača, kako to predviđa i Nacrt rezolucije, trebalo bi da obezbedi jednake uslove i merila kakve ima i ostala privreda za formiranje ličnih dohodaka, za proširenu reprodukciju, za obaveze prema komunama i drugim političko-teritorijalnim zajednicama, kao i za formiranje stope fondova, s tim da bi ona morala biti uvećana za specifične uslove poljoprivrede, kao što su veći rizici, otkup zemlje i slični zadaci u socijalističkoj rekonstrukciji individualne poljoprivrede.

Međutim, radikalniji porast cena neće poljoprivredi osigurati potrebna sredstva za proširenu reprodukciju. Zato će biti nužno da zajed-

nica, a u prvom redu federacija osiguraju priliv bankarskih i drugih dodatnih sredstava nužnih za ostvarenje potrebne proizvodnje.

Ekonomske cene treba i u poljoprivrednim organizacijama da stvore materijalne uslove za razvoj samouprave, za odlučujuće učešće radnih organizacija u proširenoj reprodukciji, za nagrađivanje prema radu, drugim rečima, da se time stvore uslovi za uključivanje poljoprivrede u naš sistem. To će biti, kao i u ostaloj privredi, onaj odlučujući materijalni stimulan za porast proizvodnje i reproductivnosti, za uvođenje savremenih organizacionih metoda, tehničkih i tehnoloških rešenja. Time ćemo se sigurno osloboditi sadašnjih neprekidnih političkih i administrativnih intervencija, narušavanja samostalnosti u radu radnih organizacija i raznih subjektivističkih iluzija da organizacionim aktivizmom možemo zamenjivati dejstvo materijalnih faktora.

Mi smo do sada u poljoprivredi imali neujednačen sistem raznovrsnih cena. Ali, njihova zajednička karakteristika je bila u tome da su administrativno propisivane, bez materijalne garancije u rezervama roba pa i bez realnih novčanih pokrića. Zbog toga cene nisu ni mogle biti stabilne, redovno su delovale inflacionistički, bez obzira ko ih je propisivao. U materijalima Sekretarijata za poljoprivredu i Nacrtu rezolucije se predlaže sistem garantovanih cena s uvođenjem institucije materijalnih rezervi.

Materijalne rezerve bi trebalo da budu obavezne, da po garantovanim cenama otkupljuju viškove određenih poljoprivrednih proizvoda, a, isto tako, da ih po tržišnim cenama plasiraju kada to uslovi tržišta traže. Materijalne rezerve bi na ovaj način trebalo da postanu važna institucija koja bi svojim intervencijama doprinosila stabilnim odnosima ponude i potražnje na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Ovo će tražiti da materijalne rezerve budu aktivan faktor i u izvozu i uvozu viškova, odnosno manjkova poljoprivrednih proizvoda.

Zato bi materijalne rezerve trebalo da budu postavljene kao specijalizovane aktivne poslovne organizacije, koje bi imale svoja novčana devizna i osnovna sredstva, robne fondove i druge uslove za efikasno delovanje na tržištu, a ne da budu pasivne magacinske ustanove kakve su danas.

Politikom garantovanih cena treba da odražavamo obavezno paritet cena poljoprivrednih i drugih grana i usluga.

Promene u raspodeli nacionalnog dohotka, koje moramo izvršavati zbog ujednačavanja uslova privređivanja u nizu privrednih grana, pa i u poljoprivredi, a posebno za potrebe životnog standarda, zahtevaju odgovarajući porast ličnih dohodaka kao što to predviđa i Rezolucija o privrednom sistemu.

Za poljoprivredu je odgovarajući porast ličnih dohodaka ne samo potreba za realizaciju ekonomskih cena, već je uslov za dalji porast kupovne moći potrošača, za dalje širenje i razvoj tržišta. Snažna kupovna moć potrošača i razvijeno tržište čine onu motornu snagu koja će razvijati proizvodnju, poboljšavati strukturu i kvalitet ishrane i time omogućiti poljoprivredi njen dalji ekonomičan razvoj i modernizaciju.

Dalji porast socijalističkog sektora, u prvom redu zemljišnih površina, je naša neophodna potreba. Kapaciteti gazdinstva i pored visokih proizvodnih efekata još nisu ni blizu dovoljni. Bez daljeg ubrzanog razvoja gazdinstava i kooperacije mi ne možemo imati ni dovoljnu ni stalnu proizvodnju. Međutim, kada mi pred sebe postavljamo zadatke o povećanju zemljišnih površina u društvenoj svojini, onda nije najvažnije da odredimo brojku potrebnih hektara, već da stvorimo takve ekonomske i druge uslove kojima ćemo podsticati same privredne organizacije da povećaju svoje površine. Tu iskustva jasno govore da nam je otkup zemlje rastao uporedo s poboljšavanjem kreditnih i drugih uslova. Ali je i pored toga za sve vreme morao biti praćen snažnom političkom aktivnošću, jer ti uslovi još uvek nisu zadovoljavajući. Mi u narednom periodu ovaj važan zadatak ne smemo staviti u zavisnost od političko-administrativnih aktivnosti kao što je u znatnoj meri bilo u prošlosti, već moramo osigurati ekonomske stimulanse za njegovo ostvarenje. Zbog toga nije najvažnije da li će vršiti otkup radne organizacije ili federacija, već pod kakvim uslovima će se vršiti. Ako, pak, to budu vršile poljoprivredne organizacije, onda možemo biti sigurni da bez odgovarajućih dovoljnih uslova ovaj važan zadatak može ostati neostvaren.

Mi smo u našoj agrarnoj politici jasno odredili politiku prema seljaku. Rezultati povećanja i podruštvljavanja individualne proizvodnje u kooperaciji sa socijalističkim organizacijama potvrđuju pravilnost ove politike. Ovo nas upućuje da se smelije oslobađamo nekih naših sektorskih, usko klasnih i prevaziđenih gledanja na seljaka.

Povećanje cena poljoprivrednih proizvoda će svakako povećati dohotke seljaka. Treba da povedemo računa kuda će se ti dohoci rasporediti, ali tu ne bi trebalo da idemo s fiskalnim zahvatima, već da ih našom konkretnom politikom usmeravamo na povećanje i unapređenje proizvodnje.

Postoje uslovi, raspoloženje i sve izrazitije tendencije seljaka da u kooperaciji s poljoprivrednim organizacijama postepeno napuštaju svoju neracionalnu, svaštarsku, često naturalnu proizvodnju i da se sve više orijentišu na tržišnu pa i specijalizovanu proizvodnju.

Svakako je ovde najatraktivnija stočarska proizvodnja a tu upravo nemamo ni blizu dovoljnih kapaciteta u socijalističkim organizaci-

jama. Za širi razvoj ove proizvodnje ukazuje se potreba da socijalističke organizacije daju seljacima ograničena srednjoročna investiciona sredstva u cilju popravki ili proširenja najčešće postojećih objekata za smeštaj stoke i slično. Dosadašnja iskustva nam govore da su na ovaj način postignuti veoma dobri rezultati. S malo društvenih sredstava i po jeftinijim cenama značajno je rasla ova proizvodnja a individualni proizvođači su napuštali raniju neracionalnu, svaštarsku proizvodnju i u stočarskoj kooperativnoj proizvodnji ostvarivali veću zaposlenost članova svojih domaćinstava i veće dohotke na ovom poslu.

Ovo će tražiti niz mera, ali kao najvažnije brzi razvoj industrijske stočne hrane, sigurnost i stabilnost ekonomskih uslova. Ovim će se, s druge strane, oslobađati višak neracionalno obrađivanih zemljišnih površina za socijalistički sektor a individualne proizvođače će sve više vezivati za društveno organizovanu proizvodnju. Mislim da će nam ovo pomoći da nađemo dobra rešenja i za razvoj poljoprivrede u brdsko-planinskim područjima.

Dalje, povećana sredstva koja će se prelići na selo novim cenama trebalo bi da nam posluže kao veoma povoljna prilika da izgradimo i razvijamo potrebnu mrežu stručnih službi u poljoprivredi, osiguranje, vodni doprinos i drugo što sada nemamo i bez čega ne možemo održavati ove značajne kapacitete u poljoprivredi.

Kooperacije nisu izuzetna specifičnost ravninarskih područja, iako je prirodno da su ovde najrazvijenije. Međutim, u planinskim rejonima su upravo kooperacije oblik kojim najšire i najefikasnije možemo razvijati društveno organizovanu proizvodnju, jer su uslovi za stvaranje socijalističkih gazdinstava nepovoljniji. Razvoju kooperacije najviše odgovaraju prirodni uslovi, pretežno stočarska struktura proizvodnje, veliki procent neaktivne radne snage i njena veoma niska produktivnost na postojećoj proizvodnji. Širim razvojem kooperacije u planinskim područjima bi aktivirali značajne rezerve, ostvarili veću i jeftiniju proizvodnju s manje društvenih sredstava i značajno povećali dohotke i standard i stanovništva i njihovih komuna. Ovakvi povoljni uslovi za razvoj stočarske proizvodnje u kooperaciji predstavljaju prednost ovih područja na ovoj etapi našeg razvoja.

Dabome, za ovo su potrebna sredstva, stručne službe, kadrovi, zemljoradničke zadruge i druge organizacije kao nosioci ovih zadataka. Isto tako je nužno da se kooperacije u svemu izjednače s uslovima pod kojima posluju i gazdinstva.

Sve ovo traži da se usvoje postavke Nacrta rezolucije o ovim pitanjima i da se u daljem radu razrade uslovi, programi i obezbede potrebna sredstva za ove značajne zadatke.

Naša poljoprivreda se sve uspješnije uključuje u međunarodnu podjelu rada i igra sve značajniju ulogu u našem platnom bilansu. Oko 30 odsto ukupnog otkupa poljoprivrednih proizvoda ide u izvoz. U 1963. godini poljoprivreda je izvezla proizvoda u vrednosti oko 200 miliona dolara, a s prehrambenom industrijom to čini oko 260 miliona dolara i sve to po znatno povoljnijem kursu nego industrija. Jugoslavija je i pored činjenice da još uvozi neke prehrambene proizvode postala neto izvoznik hrane.

Klimatski i drugi prirodni uslovi omogućavaju Jugoslaviji da zauzme značajno mesto u izvozu hrane i poljoprivrednih sirovina u evropske zemlje. Mislím da bi ove mogućnosti trebalo, isto tako, temeljito izučavati i pratiti, kao što to činimo za industriju i druge proizvode.

I u ovom slučaju stočarstvo i mesni proizvodi imaju najbolje izgledje. I Zapadna i Istočna Evropa sve jače osećaju oskudicu mesa koja će potrajati duži period, a s porastom standarda sve će se više zaoštravati.

U našoj celoj privredi, pa i u poljoprivredi postoje značajne rezerve u svim kapacitetima. Proizvodni efekti često ne odgovaraju uložnim sredstvima. Zbog toga nam je poljoprivredna proizvodnja skupa. Uzroka za ovo ima i objektivnih i subjektivnih.

Rešenjem kompleksa problema oko uslova privređivanja treba da se stvore takvi objektivni uslovi u kojima će porast proizvodnje i produktivnosti, veća ulaganja i savremenija tehnologija postati unutrašnja ekonomska potreba radnih kolektiva i pojedinaca, a ne nekakav »viši cilj« koji se mora spolja naturati. U takvim uslovima naša društveno-politička aktivnost, i ona u radnim organizacijama i ona spolja, neće biti zamena, surogat ekonomskih stimulansa, već stvarna stručna i politička pomoć koju traže same radne organizacije.

Novi uslovi privređivanja će ne samo olakšati već i obavezivati i radne kolektive i druge stručne i društveno-političke faktore da odlučno otklanjaju ostatke učmalosti, konzervativizma, strah od visokih ulaganja, od savremene tehnologije, od rizika i sl. Treba očekivati da će radne organizacije na ovo podsticati materijalni uslovi, sistem nagrađivanja prema radu, bolja organizacija rada i slično, ali organizacijama će u ovoj fazi biti potrebna takva pomoć spolja, koja se neće mešati i nametati konkretna rešenja u proizvodnji, već podsticati na što brže oslobađanje od raznih negativnih navika, shvaćanja i koncepcija.

Borba za veću proizvodnju i produktivnost, za savremene metode u organizaciji i proizvodnji protiv raznih unutrašnjih slabosti jeste najneposredniji interes radnih kolektiva u poljoprivredi, od koga će konkretno zavisiti svaki od njih a preko toga komune i šire zajednice.

Postignuti rezultati u poljoprivredi u proteklom kratkom periodu su svakako vrlo zna-

čajni. Ali, ne smemo zaboraviti da su oni tek početni, da mi još imamo deficitarnost svih osnovnih proizvoda, da nam je proizvodnja skupa, da su kapaciteti društvenog sektora još sasvim nedovoljni i da nismo ni blizu iskoristili još velike mogućnosti izvoza poljoprivrednih proizvoda.

Isto tako moramo imati na umu da smo našom uspešnom agrarnom politikom stekli veliki ugled u svetu i da zbog toga imamo veliku moralno-političku odgovornost i van naših granica za sve ono što u ovoj oblasti radimo. Naš ugled može biti afirmisan samo rezultatima.

Sve ovo traži radikalno rešenje nagomilanih ekonomskih i drugih problema u poljoprivredi, znatno veća ulaganja i veću, jevtiniju i stabilniju društveno organizovanu proizvodnju i dalje dosledno sprovođenje naše agrarne politike.

Rezolucija o razvoju poljoprivrede, koja je na dnevnom redu ovog zasjedanja, treba da sumira osnovne zadatke u poljoprivredi i postavke za njihovo rešavanje u narednom periodu. U Nacrtu ovog dokumenta je to i učinjeno. Mi bi trebalo da izvršimo potrebne izmene i dopune kako bi rezolucija postala dokument na osnovi koga bi formulisali ciljeve i zadatke u poljoprivredi za naredni sedmogodišnji period.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Veljko Križnik, poslanik Saveznog vijeća.

Veljko Križnik (SR Slovenija):

Drugarice i drugovi, u celokupnoj problematici društvene poljoprivrede dominira problem neadekvatnih uslova privređivanja kao objektivni razlog slabosti na polju daljeg razvoja i povećanja poljoprivredne proizvodnje.

Materijali dovoljno i dokumentovano pokazuju stanje stvari i negativne posledice postojećih uslova privređivanja zbog čega se u skladu s Rezolucijom o privrednom sistemu postavlja kao prioritetan zadatak stvaranja takvih uslova privređivanja u poljoprivredi koji će omogućiti i obezbediti takav njen razvoj koji odgovara potrebama domaćeg tržišta, a i mogućnostima izvoza.

Smatram da i poljoprivredi, kroz razvoj privrednog sistema, treba takve uslove obezbediti, pre svega, slobodnijim delovanjem tržišnih zakonitosti, i njihovim uticajem obezbediti razvoj proizvodnje u skladu s potrebama društva. A to znači da treba smanjiti uticaje izvan tržišta, to jest neekonomske uticaje na formiranje cena poljoprivrednih proizvoda. Nivo cena treba da formiraju odnosi ponude i potražnje u jednom dugoročnijem trendu koji odražava potrebu društva za tim proizvodima.

U sadašnjoj situaciji postizanje adekvatnih uslova privređivanja u poljoprivredi moguće je samo povećanjem udela poljoprivrede u pri-

marnoj raspodeli, dakle pomeranjem odnosa cena u korist poljoprivrede.

Uslov poboljšanja ekonomskog položaja poljoprivrede jesu upravo promene u oblasti razvoja privrednog sistema, koje su nagoveštene u politici preraspodele raspoloživih društvenih sredstava u korist radnih organizacija i povećanja udela ličnih dohodaka u nacionalnom dohotku.

I nominalno i realno mali kupovni fondovi i lični dohoci baš uslovljavaju sadašnje uslove privređivanja u poljoprivredi koji odražavaju dosadašnju politiku zaštite standarda i bržeg razvijanja nekih drugih primarnih oblasti kroz niže cene poljoprivrednih, a i nekih drugih proizvoda i usluga. U strukturi potrošnje učestvuju troškovi za ishranu, piće i duvan za preko 50 odsto u proseku. U uslovima ekonomskih cena poljoprivrednih proizvoda taj bi se udeo čak i znatno povećao. Još je veći udeo tih troškova u potrošnji kategorija s niskim ličnim dohocima. Zato povišenje cena poljoprivrednih proizvoda ne dolazi u obzir kao izolovana mera, jer bi ugrozilo životni standard građana pre svega onih koji žive u gradu i s niskim ličnim dohocima.

Zbog toga naglašavam da je politika povećanja ličnih dohodaka povećanjem njihovog udela u nacionalnom dohotku, ostavljanjem većih sredstava privredi u sekundarnoj raspodeli, kao i pretvaranjem nekih indirektnih davanja u lične dohotke na bazi rada kao merila, bitni uslov popravljavanja ekonomskog položaja i poljoprivrede. Čini mi se da bi rezolucija trebalo to još jače da istakne.

Drugo pitanje koje se u vezi s tim postavlja jeste kakvi uslovi privređivanja se traže, odnosno šta treba takozvane ekonomske cene poljoprivrednih proizvoda da obezbede poljoprivredi?

Kod tog razmatranja treba uzimati u obzir dve specifičnosti koje se susreću u poljoprivredi:

Prvo. Proces podruštvljavanja poljoprivrednog zemljišta koji ima i političku i ekonomsku opravdanost, ali koji traži, u neku ruku, neproduktivna ulaganja kojima se samo menja vlasništvo zemljišta.

Drugo. Velike oscilacije proizvodnje pod uticajem klimatskih faktora na koje kolektivi ne mogu uvek da utiču, samo mogu da ih donekle ublaže.

Društvena poljoprivreda treba da se razvija veoma brzim tempom — po godišnjoj stopi rasta od oko 17 odsto. Tako visoka stopa rasta traži adekvatna i to visoka investiciona ulaganja. Prema tome, takozvana ekonomska cena trebalo bi da osigura toliku akumulaciju koja će omogućiti poljoprivrednim organizacijama takav obim proširene reprodukcije. Ne radi se, dakle, o osiguranju takve stope dobiti kao u

ostaloj privredi, nego takve koja će osigurati potrebno povećanje proizvodnje.

U sadašnjoj strukturi poljoprivrede, kada su sredstva poljoprivrednih organizacija još relativno mala, potrebna bi bila za prosečno planirano godišnje ulaganje u narednom sedmogodišnjem periodu stopa fondova (samo poslovnog fonda za ulaganje u osnovna sredstva) u 1964. godini 15 odsto, a u 1970. godini oko 7—8 odsto. Koliko je to povećanje vidimo ako ove stope uporedimo sa stopom poslovnog fonda u 1963. godini koja je iznosila samo 0,5 odsto. Računica je približna, ali ipak pokazuje veličinu potrebnih ulaganja i veoma mali udeo poljoprivrednih organizacija u tome do sada. Amortizaciju kod toga nisam uzimao u obzir, jer ona sada ne pokriva ni iznos anuiteta. Isto tako, nisu iskazana ni potrebna sredstva za formiranje rezervnog fonda, ni fonda zajedničke potrošnje.

Pitanje koje treba proučiti jeste da li je u toj situaciji moguće dosledno putem cena poljoprivrednim organizacijama osigurati sva potrebna sredstva za proširenu reprodukciju, pogotovo jer će stopa fondova povećanjem osnovnih sredstava i proizvodnje dosta brzo opadati. Verovatno će biti najsvrsishodnije da obezbeđujući potrebnu akumulativnost poljoprivrednim organizacijama omogućimo da delom svojih sredstava nastupaju kao ravnopravni partneri u poslovnim bankama, da se mogu uključiti ravnopravno s drugim privrednim oblastima u bankarski i kreditni sistem.

Postojeća niska stopa fondova plastično odražava nenormalnost ekonomskog položaja proširene reprodukcije tako deficitarne grane kao što je poljoprivreda.

Osim osiguranja potrebnog obima proširene reprodukcije ekonomske cene poljoprivrednih proizvoda treba da osiguraju kolektivima takav nivo ličnih dohodaka koji će biti u skladu s nivoom ličnih dohodaka u drugim oblastima privrede. Danas oni zaostaju za 30 odsto. To, kao i teški uslovi rada, a i sporo rešavanje društvenog standarda u poljoprivredi, utiče na veliku fluktuaciju radne snage iz poljoprivrednih organizacija u industriju, naročito u ekonomsko razvijenijim područjima. Sve to onemogućava stabilizaciju i konsolidaciju kolektiva, traži stalno osposobljavanje novodošlih radnika, snižava produktivnost rada i objektivno otežava razvoj samoupravljanja i raspodelu ličnih dohodaka prema radu, a time i aktivizaciju kolektiva na rešavanju proizvodnih problema.

Velike oscilacije proizvodnje uticajem klimatskih faktora mogu se određenom proizvodnom politikom i ulaganjima ublažiti, no one se ne mogu potpuno otkloniti. Te oscilacije imaju reperkusije na stabilnost tržišta i cena, a time opet na uslove privređivanja poljoprivrednih organizacija kao i obim i orijentaciju njihove proizvodnje. Za odnose na poljoprivrednom tr-

žištu karakteristična su dva faktora: čvrsta i ravnomerna tražnja, i velike godišnje oscilacije ponude.

Društvo kao celinu interesuje da bude tržište stabilno, interes kolektiva poljoprivrednih organizacija, takođe, traži da budu uslovi privređivanja stabilni. No odnosi ponude i potražnje poljoprivrednih proizvoda mogu se stabilizovati samo u jednom dugoročnijem trendu, a ne u kratkim jednogodišnjim periodima, baš zbog oscilacija, proizvodnje uticajem klimatskih faktora.

Zbog toga je nužan poseban mehanizam kratkoročnog usklađivanja ponude i potražnje bar najvažnijih poljoprivrednih proizvoda. Taj mehanizam treba da predstavlja institucija garantovanih cena, kombinovane delovanjem društvenih rezervi. Time se ne negira delovanje tržišnih zakonitosti u poljoprivredi, nego samo usmerava njihovo dejstvo u pozitivnom pravcu, sprečavaju eventualna negativna dejstva koja mogu da se pojave usled specifičnosti poljoprivredne proizvodnje. Rešavanje takvih problema administrativnim merama nužno bi sputavalo dejstvo ekonomskih zakonitosti. One mogu imati samo trenutni efekat, ali u krajnjoj liniji dejstvuju negativno. Garantovane cene i funkcija materijalnih rezervi omogućavaju ekonomskom intervencijom, a ne administrativnom održavanje normalnih odnosa ponude i potražnje na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

Garantovane cene osiguravaju stabilnost proizvodnje i uslove privređivanja i u slučaju kada dejstvo klimatskih faktora proizvodnje, odnosno ponude premašuje tražnju. Funkcija materijalnih rezervi jeste da tada otkupi višak robe po garantovanim cenama. A u slučaju veće tražnje od ponude materijalne rezerve treba da plasiraju robu iz svoje rezerve ili postižu usklađivanje odnosa ponude i potražnje ograničavanjem izvoza ili čak uvozom robe.

Takva funkcija materijalnih rezervi moguća je samo u uslovima dobro organizovanog jedinstvenog jugoslovenskog tržišta. Efekat intervencija materijalnih rezervi bio bi postignut samo ako one budu pravovremene, elastične i u skladu s tržišnim kretanjima. Zato treba zajednica tu instituciju da postavi na poslovnu bazu, a ne kao neku administrativnu ustanovu.

Stabilnosti uslova privređivanja treba da doprinesu i sami kolektivi poljoprivrednih organizacija formiranjem adekvatnih rezervnih fondova.

Ugovaranje između proizvodnje i trgovine može, takođe, uticati na stabilizaciju tržišta. No, to je dosta labilna veza koja samo kratkoročno može rešavati problem. Ugovaranje često ne nalazi svoje mesto i ne daje očekivani efekat zbog teškoće utvrđivanja fiksne cene za period od pola godine unapred, jer svaki partner kod toga ima svoju ocenu tržišta i traži svoje inte-

rese. A i kada je ugovor sklopljen, pa se kasnije uslovi tržišta promene zbog preovlađivanja vlastitih interesa i pomanjkanja poslovnog morala, ugovori se ponekad ne izvršavaju. Lično mislim da rešenje tog problema treba tražiti, pre svega, u ukрупnjavanju i modernizaciji načina poslovanja trgovačkih preduzeća, ne samo njihove tehničke baze, i u čvršćim i trajnijim poslovnim povezivanjima proizvodnje i prometa poljoprivrednih proizvoda u kojima treba promet podrediti interesima razvijanja proizvodnje pa i potrošača, a ne dozvoliti da ima svoje posebne interese.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Vasil Dimovski, poslanik Privrednog veća.

Vasil Dimovski (Izborna jedinica Ohrid):

Drugarice i drugovi poslanici, agrarna politika u našoj zemlji dobivala je odgovarajuće mesto u određenim etapama u duhu smernica, ciljeva i zadataka, društveno-ekonomskog razvika i socijalističke izgradnje.

U tom smislu možemo reći da su u rekonstrukciji naše poljoprivrede, unapređenju i modernizaciji poljoprivredne proizvodnje postignuti vidni rezultati. Činjenica da društveno organizovana proizvodnja učestvuje u ukupnoj proizvodnji sa 32,2 odsto, kao i to da društveni sektor učestvuje u tržnim viškovima sa 61,5 odsto, govori o tome da su poljoprivredne organizacije postale nosioci celokupne aktivnosti na polju povećanja poljoprivredne proizvodnje, njene modernizacije i u razvijanju procesa integracije u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije. Već sada postoji 150 poljoprivredno-industrijskih i industrijsko-poljoprivrednih kombinata s 55.000 zaposlenih i s preko 50 odsto obradive površine u društvenoj svojini. Tako krupne integrirane zajednice, sposobne da sinhronizuju proces proizvodnje, prerade i prometa, predstavljaju snažan faktor razvoja poljoprivredne proizvodnje i u podizanju produktivnosti rada u poljoprivredi.

Međutim, imajući u vidu postignute rezultate u industrijalizaciji naše zemlje i društveno-ekonomskom razviku u celini, možemo istaći da je došlo vreme kada poljoprivredi treba omogućiti još brži razvoj s ciljem da se što pre uklone disproporcije koje postoje u ekonomskom razviku. U tom smislu treba obezbediti takve uslove privređivanja koji će omogućiti radnim zajednicama da akumuliraju više sredstava i da tako postanu sposobne za vođenje sopstvene politike proširene reprodukcije, da ostvare još veći uticaj na opšta kretanja razvoja poljoprivredne proizvodnje i razvoja socijalističkih odnosa.

U svojoj diskusiji hteo bih da ukažem na tri problema koji nisu dobili adekvatno mesto u materijalu koji nam je prezentiran.

Prvo pitanje odnosi se na proizvodnju duvana.

Proizvodnja duvana je od značaja za našu društvenu zajednicu iz više aspekata. Pre svega, duvan ima prilično uticaja na izravnjavanje deviznog bilansa. Dalje, duvan omogućava celišhodnije korišćenje onih površina koje se ne mogu upotrebiti za drugu proizvodnju. Zatim, duvan je od značaja za društvenu akumulaciju, i, na kraju, duvan omogućuje zapošljavanje velikog broja domaćinstava iz pasivnih krajeva naše zemlje.

Međutim, ovoj tako važnoj kulturi nije posvećeno dovoljno pažnje kako u proizvodnji, tako i u preradi.

Zbog nestabilne politike cena proizvodnja duvana je oscilirala tako da je bilo godina kada je ukupna proizvodnja duvana spala na 15.000 tona, odnosno kreće se od 15—55.000 tona, dok je svetska proizvodnja duvana poslednjih 30—40 godina skoro udvostručena od 2.090 miliona tona u 1927. na 3.840 miliona tona u 1963. godini. Područje orijentalnih duvana Grčka, Turska, Bugarska pratili su ovaj proces i s oko 50.000 tona svaka je ostvarila proizvodnju od preko 100.000 tona. Međutim, Jugoslavija je za to vreme stagnirala. U 1924. godini imala je 33.000 tona da bi dostigla u 1962. godini 29.800 tona i tek u 1963. godini 55.300 tona. Ovo povećanje je nastalo, moramo istaći, kad su date povoljne cene proizvođaču i kada se proizvođač uverio u stabilnost ovih.

Proizvodnjom duvana u Jugoslaviji bavi se 230.000 domaćinstava. Površine pod duvanom znatno su povećane i iznose 52.500 hektara (u 1960. godini bilo je 136.000 proizvođača s 26.600 ha). Ako se ima u vidu činjenica da se za proizvodnju duvana na 1 ha utroši oko 800 radnih dana prosečno, onda je jasno šta to predstavlja za zapošljavanje stanovništva. Danas preko miliona aktivnog i pasivnog stanovništva živi ili nadopunjava svoje prihode od duvana.

Naša dosadašnja politika bila je takva da nije omogućavala modernizaciju duvanske proizvodnje (obrada površina, sadnja, berba, sušenje i drugo ostalo je slično kao i pre 30 godina). Zbog instrumenata i cena, kao i zbog nerešenih tehnoloških i drugih problema, radnim organizacijama se nije isplatilo da se bave proizvodnjom duvana. Tako da se sada svega oko 10 odsto proizvodnje nalazi u društvenom sektoru i to se ostvarilo poslednjih godina kada su proizvođači došli u malo povoljniju situaciju.

Fabrike cigareta postavljene su u takav položaj privređivanja da ne mogu da zadovolje ni najminimalnije potrebe u pogledu sprovođenja politike modernizacije proizvodnih kapaciteta, sistema raspodele prema radu i slično. U 1963. i 1964. godini preduzimane su i izvesne mere, ali one nisu dale očekivane rezultate zbog toga što su bile polovične i što su pravljene pogrešne kalkulacije pri izradi instrumenata. Tako da

od oko sedam milijardi dinara, koje je trebalo da dobiju fabrike za poboljšanje uslova privređivanja, njima je praktično ostalo 751 milion dinara, a ostala sredstva utrošena su za pokrivanje izdataka u poslovanju (cene repro-materijala, poreza na promet). Zbog takve politike u 1964. godini nastavljena je tendencija pogoršanja položaja ovih radnih organizacija. Rezultati privređivanja u prvom kvartalu su negativni. Tu treba istaći da je u 1962. godini fabrikama cigareta ostalo svega 5 odsto neto produkta, a u 1963. godini 9 odsto. Ostali deo neto produkta je zahvaćen instrumentima u korist društvene zajednice. Ni u jednoj grani proizvodne delatnosti nema takvog visokog zahvatnja.

Uvođenje novih cena cigareta, čime je trebalo da fabrike poboljšaju svoj položaj, isto tako nije dalo odgovarajuće rezultate. Fabrike su trebale da dobiju po 2 dinara od kutije kvalitetnijih cigareta, a 1 dinar od niže kvalitetnih grupa. Međutim, ako uzmemo za primer »Drinu« koja košta 130 dinara, proizvođaču ostaje 46 dinara (za sirovinu, ambalažu, radnu snagu, sredstva rada, akumulaciju i sl.), a 84 dinara zahvata samo savezni porez na promet.

Mi danas nemamo nijednu modernu fabriku za proizvodnju cigareta, preduzeća za obradu duvana nemaju dovoljno magacinskog prostora, nisu obezbeđena dovoljna sredstva za usavršavanje procesa proizvodnje i tehnologije i dr. U takvim uslovima investiciona ulaganja stalno se smanjuju. Tako, ako indeks uložених investicija u 1959. godini označimo sa 100 onda smo u 1962. godini ostvarili indeks 64,6 a u 1963. godini osećaju se izvesna poboljšanja, ali samo u preduzećima za obradu duvana, a u fabrikama se situacija pogoršava. Pri tome treba imati u vidu da fabrike za proizvodnju cigareta imaju oko 70 odsto osnovnih sredstava amortizovanih, otpisanih.

Duvan bi mogao da predstavlja znatnu stavku u našem izvozu. Međutim, možemo da konstatujemo da i tu nismo postigli adekvatne rezultate. Tako se poslednjih 5 godina izvoz duvana kreće na oko 16.000 tona, a devizni efekt se kreće od 17 miliona do 28 miliona dolara. Međutim, Bugarska, Grčka i Turska izvoze svaka preko 80.000 tona godišnje. Duvan koji mi proizvodimo nije ništa slabiji, uslovi proizvodnje, isto tako, nisu gori pa zbog toga ekonomski interes treba podsticati na veću proizvodnju i izvoz.

Šta predstavlja duvan u izvozu u odnosu na druge artikle i proizvode koje izvozimo najbolje ilustruju sledeći podaci: za 1 vagon duvana dobije se 15—18.000 dolara. Prema tome, 1 vagon duvana postiže isti devizni efekat kao 80 vagona nafte, 12,5 vagona rezane građe, 13 vagona tekstila, 19 vagona raznih hemijskih sredstava, 40 vagona nekih poljoprivrednih artikala itd. Ovde treba istaći i to da se radi o takozva-

nom neto izvozu (za proizvodnju duvana nije potreban uvoz repro-materijala) što znači da izvozimo živi rad, što je ekonomski i društveno opravdanije.

Prema tome, smatram da mere koje se sada predlažu u vezi s unapređenjem duvanske kulture ne zadovoljavaju. Predviđa se povećanje cena poljoprivrednih proizvoda za 26 odsto, a ne pominje se duvan. U takvom slučaju treba očekivati da će se smanjiti proizvodnja duvana (na to nas upućuje dosadašnja praksa, jer kad pariteti cena nisu odgovarali proizvodnja je opadala). Dalje, predviđanja da se proizvodnja duvana u sedmogodišnjem periodu poveća na 70.000 tona nisu sasvim realna. Smatram da ćemo još ove godine približno postići taj nivo proizvodnje.

Zbog svega napred iznetog smatram da je potrebno realnim objektivnim tretiranjem duvanske grane u celini, pre svega u interesu društvene zajednice, tako razraditi instrumente primarne raspodele da se omogući normalan razvoj ove grane. Posebno treba posvetiti pažnju izvozu duvana pa i duvanskih preradevina. Dosad je istican problem nedovoljnih količina duvana za izvoz kako po količini, tako i po asortimanu. Međutim, uslovi i mogućnosti postoje da se u potpunosti zadovolji i ovaj zahtev. U tom smislu treba razraditi i proizvodnu politiku.

Drugo pitanje o kome hoću nešto da kažem odnosi se na melioracije. S obzirom na uticaj koji melioracije treba da izvrše na intenzifikaciju i unapređenje poljoprivredne proizvodnje smatram da je potrebno u sedmogodišnjem planu izdvojiti potrebna sredstva i dati ih pod povoljnijim uslovima za dovršavanje melioracionih objekata i kanalske mreže, kako bi se omogućilo brže efekaturiranje već uložene investicije u te svrhe.

Treće pitanje odnosi se na proizvodnju voća, povrća i industrijskih kultura. U materijalu ove kulture nisu dobile odgovarajući tretman u pogledu cena i zaštitnih cena kao uslova stabilizacije proizvodnje. Ostvarenje ovih zadataka moguće je pod uslovom da i ove kulture dobiju sličan tretman kao i ostale ratarske kulture.

Imajući u vidu realne mogućnosti za brži i intenzivniji razvoj poljoprivredne proizvodnje, za ekonomsku i društvenu afirmaciju radnih organizacija, koje rade na unapređenju poljoprivredne proizvodnje i razvijanju društvenih socijalističkih odnosa, smatram da će mere koje se predlažu doprineti ostvarenju ciljeva i zadataka koje smo sebi postavili.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Natalija Gržetić, poslanik Privrednog vijeća.

Natalija Gržetić (Izborna jedinica Dubrovnik):

Drugarice i drugovi poslanici, moja izborna jedinica obuhvata područje općina Lastovo, Kor-

čula, Vrgorac, Metković, Makarska i Dubrovnik. Osim Makarske i Dubrovnika sve ovo ostalo područje je nerazvijeno područje, jer je poljoprivreda glavno zanimanje stanovništva a vinogradarstvo gotovo monokultura. Zbog toga smatram da je potrebno da danas kada govorimo o poljoprivredi upoznam ovaj visok Dom s teškom situacijom koja je dole na terenu. Nalazimo se pred novom berhom a podrumi su puni, jer vi znate kakva je situacija s plasmanom vina. Ovaj problem je težak i u ostalim područjima vinogradarstva u našoj zemlji, težak i u Srbiji, i u Hercegovini, i u Makedoniji i u ostalim dijelovima vinogradarstva Hrvatske, ali je najteži u Dalmaciji zato što je to monokultura, zato što svaki četvrti stanovnik živi od vinogradarstva, zbog toga što za 200.000 stanovnika Dalmacije predstavlja osnovu egzistencije. Mislim da bi s tog stanovišta trebalo prići ovom problemu, a ne samo sa stanovišta potrošnje vina u nas, kao što se često čini. To je jedan vrlo kompleksan problem koji treba posmatrati i sa stanovišta proizvodnje i egzistencije ljudi.

U Dalmaciji se nalazi 14 odsto svih jugoslovenskih površina pod vinogradima i Dalmacija daje 20 odsto od ukupne jugoslovenske proizvodnje vina. Ako znamo da Jugoslavija u svjetskim razmjerima po površinama pod vinogradima zauzima deveto mjesto, a po proizvodnji jedanaesto mjesto, onda i u tome možemo sagledati i privredni značaj ovog područja u proizvodnji vina.

Vinska kriza traje već nekoliko godina kao što vam je poznato. Međutim, vinogradi se i dalje obrađuju, ljudi nemaju uslova da se preorijentiraju, jer vi znate kakva je situacija na tom području zbog pomanjkanja vode, pošto je voda osnovni problem za poljoprivredu Dalmacije.

Problem kako pospješiti plasman vina razmatran je u posljednje vrijeme na raznim forumima. Održano je niz savjetovanja, ali sva ta razmatranja i sva ta savjetovanja do sada nisu dala odgovarajuće rezultate. Potrošnja vina u našoj zemlji i dalje opada, a isto tako opada izvoz, dok se proizvodnja vina u Jugoslaviji povećava, jer imamo i plantažne vinograde.

U nas kad se pomene vino onda se obično misli na ugostiteljstvo, a mnogo se manje misli na vino kao prehrambeni artikal i vino se u nas svrstava u istu grupu s ostalim alkoholnim pićima. Ostale mediteranske zemlje, koje su proizvođači vina, ne daju vinu takav tretman, nego ga tretiraju kao prehrambeni artikal, kao što u stvari i jeste i na velikom području Jugoslavije, jer se vino koristi kao prehrambeni artikal i čini sastavni dio ishrane stanovništva.

Budući da se u nas vino tretira kao alkohol opterećeno je s pet vrsta raznih poreza u proizvodnji i u prometu. To nije ništa novo, o tome je bilo mnogo puta već govora. Ja ništa novo ovdje i ne iznosim, ali je, drugovi, činjenica da

se kod proizvodnje vermuta oporezuje vino kao sirovina i oporezuje ponovo vermut kad je već proizveden.

U našoj zemlji se jako zaostaje i po potrošnji vina po glavi stanovnika u odnosu na ostale mediteranske zemlje koje su proizvođači vina, a mislim da je razlog baš u ovoj visokoj cjeni vina i nepristupačnosti da ga koristi širi sloj stanovništva.

U Italiji i Francuskoj potrošnja vina po glavi stanovnika iznosi 120 do 130 litara. U tim zemljama porez na vino je minimalan dok je carina i porez na ostala alkoholna pića vanredno visok. Proizvođači su zaštićeni, jer imaju garantirane cijene a država poduzima razne mjere da stimulira proizvodnju i da na taj način zadrži stanovništvo u tim nerazvijenim područjima da ne vrši pritisak na grad.

Kao primjer spomenuću da je u Italiji ukupan porez na vino 10 lira po jednom litru i da je vino neuporedivo jeftinije nego u nas, tako da i naši brodovi imaju računa da se u Italiji snabdevaju vinom. Bilo bi interesantno razmotriti iskustva tih ostalih mediteranskih zemalja proizvođača vina koje sam spomenula, videti na koji način su one rješavale probleme plasmata, pa da i mi koristimo ova iskustva, koliko nam budu odgovarala.

Ovdje je u nas vino uvijek oporezovano po procentu i na maloprodajnu cijenu i to je ono što povisuje taj porez, jer su tu onda uračunate i ugostiteljske usluge i marže i sve ostalo. Mislim da bi bilo potrebno da se u nas odredi porez po litru, po mogućnosti jedinstveno za cijelu zemlju, zbog toga što potrošački centri, koje ne pritiska ovaj problem plasmata vina, u porezu na promet alkoholnih pića uključujući i vino vide jedan značajan izvor svojih prihoda. I jasno, oni računaju ozbiljno na tu stavku. Mi se tu vrtimo u krug. Mnoge proizvođačke komune koje imaju taj problem su spremne da se odreknu toga poreza, ali time se ne rješava problem, jer mi znamo da proizvođačke komune koje imaju razvijeno vinogradarstvo i koje proizvode vino nisu najjači potrošački centri u smislu onih tržišnih viškova, pa je jasno da je različit interes i jednih i drugih, i zbog toga mislim da bi to trebalo slično riješiti kao što se to rješava u nekim drugim zemljama.

Površina pod vinogradima u Dalmaciji se smanjuje. Računa se da će se do 1970. godine smanjiti za daljnjih 7.000 hektara. Proizvođači napuštaju vinogradarstvo zbog toga što su cijene grožđa neekonomске i pokušavaju da nađu zaposlenje van poljoprivrede.

Ako pogledamo cijene grožđa u Dalmaciji poslednjih 10 godina onda vidimo da su se vrlo malo izmjenile. U 1953. godini kilogram grožđa plaćao se 31 do 33 dinara, a u 1963. godini 38 do 41 dinar, na pojedinim područjima čak 28 do 32 dinara. Suvišan je svaki komentar.

Znamo za poslednjih deset godina koliko su porasle cijene reprodukcijom materijalu, zaštitnim sredstvima i životni troškovi, jer to su područja koja moraju da nabavljaju žitarice i sve ostale proizvode potrebne za život. Posljedice ovako niskih cijena grožđa bile su, na primjer, u Vrgorcu da je 100.000 čokota iskrčeno nakon berbe prošle godine, a na Lastovu 30 odsto površina ostalo je ove godine neobrađeno. Prošle godine je bila dobra berba i u Dalmaciji je proizvedeno 9.700 vagona vina a zateklo se 2.200 iz prethodne godine. Ove godine se nalazimo u još težoj situaciji jer je ostalo oko 4.000 vagona vina i vinarije su pune, te se postavlja pitanje što se može učiniti ova dva i po mjeseca pred berbom.

Ovo je hitan problem i treba gledati šta se može učiniti, jer je situacija vanredno teška zato je ovdje i iznosim, a drugo je naša daljnja politika koju moramo zacrtati i odrediti šta treba učiniti ubuduće. Mislim da bi bilo sada veoma važno ako je moguće pokušati sve da se izveze veća količina vina. Izvoz vina se u nas smanjuje poslednjih godina, kao što sam i napred kazala, međutim, prema ocijeni mnogih, postoji mogućnost da se vino izveze makar na bazi nekih konpenzacija. Važno je da se isprazne vinarije da se može primiti novo grožđe. Jer, na koncu, mi želimo da se proizvodi kvalitetno vino, da se otkupljuje grožđe a ne vino, a to neće biti moguće učiniti u tih 18 vinarija koliko se nalazi na području Dalmacije, ako mi vinarije ne ispraznimo do nove berbe.

Zbog toga mislim, da bi trebalo zaista ispitati sve mogućnosti preko Sekretarijata za spoljnu trgovinu, uključiti u to i Jugoslovensku poljoprivrednu banku, Sekretarijat za poljoprivredu i sve ostale faktore i pokušati da se izveze vino što je moguće prije. Isto tako, ono što se ne može izvesti treba pokušati riješiti na neki drugi način, ja ne znam kako, da li mogu intervenirati materijalne rezerve ili da li postoji kakva mogućnost da se vino prebaci iz tih proizvođačkih centara u potrošačke centre.

Mi nećemo zapostaviti vrijednost izvoza vina. Na koncu, iako je izvoz vina u opadanju ipak poslednjih godina mi smo imali 6 milijardi deviznih dinara, otprilike, godišnje od vina, a to je značajna stavka u našoj bilansi.

Svakako da je potrebno da se Zakon o vinu sprovede do kraja, da bi trebalo zaista pooštriti sve mjere da se spreči svaka zloupotreba, jer to je u interesu svih proizvođačkih centara vina.

Mislila sam da sad nekoliko riječi kažem o Nacrtu rezolucije. Kad se govori o rezoluciji i kada se spominju brdsko-planinska područja, koja su do sada bila zapostavljena, smatram da bi trebalo da se tu uključi i obalni pojas. Jer, obalni pojas ima svojih specifičnosti. Ne samo razvoj turizma, gde svakako moramo nešto učiniti, nego i poljoprivredu, jer pretežni broj stanovništva se bavi poljoprivredom, pa bi trebalo

sada naći načina da se poljoprivredna proizvodnja pojača i na tom području.

Drug Ljupčo Arsov je u jučerašnjoj debati istakao koliko je važno u našoj politici voditi brigu i o svim tim nerazvijenim područjima, ali gdje se mogu proizvoditi određene kulture visoke vrijednosti, a drug Dimovski je sada govorio o duhanu. Mislim da je to zaista od vanredne važnosti, jer mi često na svim tim gotovo neobrađivim površinama možemo dobiti i najkvalitetnije kulture, vrijedne kulture ovisno o pedološkim i klimatskim uslovima. Sve to važi i za obalno područje i otoke, koje ne možemo svrstati ni u jednu navedenu grupaciju, zbog toga predlažem da se to dopuni.

Zatim, kada se govorilo o povećanju potrošnje u narednom periodu i potrebi povećanja proizvodnje poljoprivrednih artikala ispušten je turizam. A turizam će itekako biti veliki potrošač. To je novo tržište za naše velike industrijsko-poljoprivredne kombinata i mislim da bi o tome trebalo voditi računa. Ujednačavanjem uslova privređivanja, poljoprivrednici će naći svoj ekonomski interes da se orijentiraju i na ovo područje koje je uglavnom nerazvijeno i na kome treba da razvijemo one kulture za koje postoje uslovi a ostalo bi trebalo da snabdijevaju veliki poljoprivredni centri.

Predsjedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Sait Zatrići, poslanik Saveznog vijeća.

Sait Zatrići (Izborna jedinica Peć):

Nastojanja da se poljoprivreda uklopi u opšte privredni sistem izjednačavanjem uslova privređivanja u ovoj oblasti s ostalim privrednim granama, predstavlja realan odraz potreba razvoja privrede u narednom sedmogodišnjem periodu.

I pored toga što se poljoprivreda u dosadašnjem periodu razvijala pod nepovoljnim uslovima od ostalih privrednih grana, ipak su u poljoprivredi postignuti značajni rezultati kako u stvorenoj materijalnoj bazi, tako i u povećanju fizičkog obima ukupne poljoprivredne proizvodnje, a posebno proizvoda za tržište.

U naporima za sprovođenje agrarne politike približno slična kretanja su ostvarena i u nekim nedovoljno razvijenim područjima zemlje.

Od 1957. do 1963. godine, kada je zajednica počela da izdvaja posebna sredstva za razvoj privredno-nerazvijenih područja, ostvaren je intenzivni privredni i društveni razvoj na području Kosova i Metohije, što je doprinelo značajnim društveno-ekonomskim i socijalnim problemima na selu.

U ovom periodu posebna pažnja posvećena je stvaranju društvenog sektora poljoprivrede i bržem razvoju društveno organizovane proizvodnje. Obradive površine društvenog sektora poljoprivrede učestvuju u ukupnim obradivim

površinama u 1963. godini s 10,5 odsto prema 2,8 odsto u 1957. godini. Proširenje površina društvenih gazdinstava uglavnom je ostvareno osvajanjem novih površina, što je doprinelo bržem tempu razvoja socijalističkog sektora poljoprivrede. Na ovim površinama podignuti su dugogodišnji zasadi na 4.723 ha plantaže zasnovane na savremenim osnovama.

Izgrađeno je više objekata za preradu i doradu poljoprivrednih proizvoda koji predstavljaju solidnu osnovu za izmenu strukture poljoprivredne proizvodnje. Broj traktora je povećan sa 274 komada u 1956. na 1.626 u 1963. godini, tako da na jedan traktor otpada 234 ha ukupne obradive površine. Primenu mehanizacije u poljoprivrednoj proizvodnji pratila je povećana upotreba sortnog semena i mineralnih đubriva (potrošnja mineralnih đubriva u 1963. godini iznosila je 170 kg po jednom ha obradive površine, prema 64 kg u proseku za period 1957/62. g.). Ova mehanizacija i reprodukcioni materijal uglavnom su upotrebljeni na društvenom sektoru i u kooperaciji s individualnim poljoprivrednim proizvođačima.

U ovom periodu izrađeni su moderni hidromelioracioni sistemi za navodnjavanje, koji zahvataju površinu od 10.550 ha.

Osnovne koncepcije razvoja poljoprivrede u narednom periodu zasnivaće se, pre svega, na što potpunijem korišćenju prirodnih uslova i materijalnih rezervi, a u cilju povećanja proizvodnje roba za tržište i dohotka poljoprivrednog stanovništva.

Ukoliko se žele postići ovakve proizvodne i ekonomske smernice u razvoju poljoprivrede, društveni sektor mora biti sposoban da aktivira sve raspoložive proizvodne snage na individualnim gazdinstvima i da ih uključi u rešavanje osnovnih proizvodnih zadataka. Ovo sa razloga što će individualna gazdinstva u 1970. godini raspolagati s oko četiri petine ukupnih obradivih površina, značajnim stočnim fondom i drugim elementima proizvodnih snaga društva.

Zbog toga, ekonomske i društveno-političke mere koje će se preduzimati u narednom periodu u cilju unapređenja poljoprivrede i njenog preobražaja, a u tome posebno dalja izgradnja hidromelioracionih sistema za navodnjavanje stimulatивно će delovati na brže i svestranije proširenje proizvodne saradnje i kooperativnih odnosa društvenog sektora poljoprivrede s individualnim proizvođačima. Predviđa se značajno proširenje proizvodne saradnje u svim granama poljoprivredne proizvodnje. Tako, na primer, kooperacija u ratarskoj proizvodnji povećaće se za četiri puta i zahvatiti preko 46 odsto obradivih površina individualnog sektora. Društveno organizovana proizvodnja 1970. godine treba da učestvuje u ukupnim obradivim površinama s 58,7 odsto. U fizičkom obimu ukupne poljoprivredne proizvodnje u Pokrajini, društveno organizovana proizvodnja će u 1970. godini da se udvostruči.

U predviđanju ovakvog obima društveno organizovane proizvodnje pošlo se od pretpostavke da će se za njenu realizaciju stvoriti povoljni ekonomski uslovi agrarnom politikom zajednice.

Specifičnosti razvoja društvenog sektora poljoprivrede po pojedinim regionima dovele su do velike izdiferenciranosti u uslovima privređivanja poljoprivrednih gazdinstava, zavisno od načina i vremena njihovog nastanka. Ova pitanja se ne tretiraju u materijalima Saveznog sekretarijata za poljoprivredu i šumarstvo nego se čak predloženim merama za poboljšanje ekonomskog položaja poljoprivrede u nekim slučajevima i zaoštravaju.

Materijalima se predlaže formiranje ekonomskih cena za sve poljoprivredne proizvode, što predstavlja značajnu meru za razrešavanje problema poljoprivrede i stvaranje uslova za njen brži razvoj u narednom periodu.

No, ispoljene namere da društvo štiti garantovanim odnosno zaštitnim cenama samo proizvodnju nekih osnovnih proizvoda kao što su pšenica, kukuruz, meso, mleko i neki industrijski proizvodi stavljaju u podređen položaj područja u čijoj strukturi proizvodnje preovlađuju oni proizvodi za koje se ne predviđaju zaštitne cene kao što su povrće, voće, grožđe i dr. Ovi proizvodi su, takođe, deficitarni, a pored toga i vrlo značajni u strukturi ishrane stanovništva. Već i dosadašnja iskustva pokazuju da prepuštanje proizvodnje ovih proizvoda stihiji tržišta dovodi do velikih oscilacija u proizvodnji i teškoća u snabdevanju.

Zbog toga smatramo da bi zaštitne cene trebalo proširiti i na ostale važnije poljoprivredne proizvode, kao što su povrće, voće grožđe ili vino, ovčije meso i duvan, što bi uvođenje zaštitnih cena pospešilo proizvodnju i doprinelo poboljšanju životnog standarda stanovništva.

Ostvarenje ciljeva naše agrarne politike zahteva dalje širenje i jačanje društvenog sektora poljoprivrede, kao glavnog organizatora savremene i visoke proizvodnje i osnovnog nosioca društveno-ekonomskih promena na selu. Zbog toga će i u narednom periodu biti posvećena posebna pažnja proširenju društvenih površina i jačanju socijalističkog sektora poljoprivrede.

Jedan od osnovnih vidova proširenja društvenog sektora poljoprivrede i ubuduće će predstavljati osvajanje novih površina krčenjem šikara i razoravanjem utrina. Osvajanje novih površina u ovoj Pokrajini ima višestruki značaj. Pre svega, na ovaj način se povećavaju površine socijalističkog sektora poljoprivrede privođenjem kulturi neproduktivnog zemljišta (šikara i utrina), što je od posebnog značaja za područje koje karakteriše visoka agrarna prenaseljenost. Pored toga, osvajanje novih površina u mnogome ima karakter javnih radova i u procesu izvođenja agromelioracija omogućuje upošlja-

vanje viškova seoske radne snage, a posle privođenja zemljišta kulturi, otvaraju se stalna radna mesta, što doprinosi daljim socijalnim promenama.

Za proširenje društvenog sektora poljoprivrede, pored osvajanja, koristiće se i ostale mogućnosti, kao što su otkup zemljišta od individualnih proizvođača, uzimanje zemljišta u zakup i dr.

Polazeći od kooperacije kao politike i metoda za unapređenje poljoprivredne proizvodnje na individualnom posedu naročito na Kosovu i Metohiji postoje veoma povoljni uslovi za izgradnju hidromelioracionih sistema koji će omogućiti da se dalje intenzivira poljoprivredna proizvodnja. U ovom pogledu naša dosadašnja iskustva naročito na Prizrenskom polju dala su pozitivne rezultate. Na toj osnovi mogu se stvoriti povoljniji uslovi za razvijanje kooperativnih odnosa s individualnim poljoprivrednim proizvođačima.

Orijentacija na podruštvljavanje poljoprivredne proizvodnje izgradnjom hidromelioracionih sistema za navodnjavanje, bazirana je i na sledećem:

— klimatski uslovi, odnosno obim i raspored padavina i suma toplote su takvi da stabilna, a posebno visoka i intenzivna proizvodnja, obavezno predstavljaju navodnjavanje, a što potvrđuje činjenica da je naš seljak ovu nužnost shvatio pre više vekova;

— prirodne povoljnosti omogućuju ekonomična rešenja izgradnje hidromelioracionih sistema za navodnjavanje, i to kako putem zahvatanja protočnih voda, tako i izgradnjom akumulacija;

— izgradnjom hidromelioracionih sistema za navodnjavanje stvaraju se uslovi za intenziviranje poljoprivredne proizvodnje širim gajenjem stočarstva i intenzivnih kultura biljne proizvodnje, što u uslovima agrarne prenaseljenosti i visokog prirodnog priraštaja stanovništva ima poseban značaj. Upravo, preko sistema za navodnjavanje stvaraju se velike mogućnosti upošljavanja radne snage kako u proizvodnji tako i na hidromelioracionim radovima.

Društveni sektor poljoprivrede na području Kosova i Metohije stvoren je u relativno kratkom periodu. Izgradnja društvenih gazdinstava vršena je isključivo iz investicionih kredita, koji su odobravani uz vrlo nepovoljne uslove, s prosečnim rokom otplate za sve namene od 10 godina i kamatnom stopom od 3 odsto. Sva imovina gazdinstava, od osnivačkih ulaganja do zemljišta, opterećena je kreditima, tako da je njihov položaj u odnosu na obaveze po investicijama vrlo nepovoljan. S obzirom da je u ovom periodu vršeno kreditiranje investicija u poljoprivredi, došlo je do visoke koncentracije sredstava iz kredita tako da u sadašnjoj fazi poljoprivredna gazdinstva raspoloživim

sredstvima fondova, zajedno s amortizacijom, ne mogu da podmire ni 50 odsto obaveza po investicionim kreditima.

Položaj ovih gazdinstava, koji karakteriše sva novoformirana poljoprivredna gazdinstva, najbolje ilustruju sledeći pokazatelji:

— zemljište opterećeno kreditima učestvuje u ukupnim obradivim površinama društvenih gazdinstava na Kosovu i Metohiji s 90 odsto, dok na površine dodeljene gazdinstvima iz fonda opšte društvene imovine otpada svega 10 odsto;

— učešće poslovnog fonda u ukupnoj vrednosti osnovnih i obrtnih sredstava angažovanih u 1963. godini kod društvenih gazdinstava iznosi u proseku svega 13,5 odsto, a kreće se od 0 do 27,6 odsto;

— anuiteti po 1 ha obradive površine po kreditima za obrtna i osnovna sredstva i kreditima za pokriće gubitaka u proseku iznose 124.700 dinara, a po pojedinim gazdinstvima se kreću od 43.100 do 170.800 dinara;

— kod novih gazdinstava, zbog neuhodanosti proizvodnje i organizacije rada i niske akumulativnosti, jedini izvor za otplatu anuiteta su sredstva amortizacije. Međutim, ukupna sredstva amortizacije obezbeđuju otplatu anuiteta sa svega 47,9 odsto, što znači da za više od polovine obaveza po investicionim kreditima poljoprivredna gazdinstva nemaju pokriće.

Stepen zaduženosti novoformiranih gazdinstava, a posebno onih na privredno nedovoljno razvijenim područjima je vrlo visok, što ukazuje da su obaveze ovih gazdinstava u pogledu anuiteta dvostruko veće od proseka za Jugoslaviju. Samim tim njihova akumulacija, to jest čitav deo novostvorene vrednosti kojom privredne organizacije izvorno raspolažu prema važećem sistemu raspodele mora ići na plaćanje anuiteta.

Korišćenje amortizacije za otplatu anuiteta dovodi do toga da se proširena reprodukcija novoformiranih gazdinstava može vršiti jedino na osnovi novih zajmova. Ovakva situacija ne otežava samo sadašnji položaj ovakvih gazdinstava, već će im i dalje stvarati daleko nepovoljnije uslove privređivanja od ostalih gazdinstava u zemlji. Ovo je naročito karakteristično za područje Kosova i Metohije.

Na ovakav položaj društvenih gazdinstava pored objektivnih uslova delovale su i brojne subjektivne slabosti koje su karakteristične za sva nerazvijena područja i protiv kojih se odvija intenzivna aktivnost u duhu odluka IV plenuma CK SKJ.

Ovakav položaj novoformiranih gazdinstava posebno u novom sistemu finansiranja investicija kakav se predlaže materijalima zahteva preduzimanje određenih mera, koje bi se u osnovi svele na sledeće:

1. Da se otpišu krediti dati poljoprivrednim organizacijama za pokriće gubitaka nastalih u poljoprivrednoj proizvodnji i to onih organiza-

cija kod kojih uzrok za to stanje leži u teškoćama objektivnog karaktera.

2. Pored konverzije kredita i smanjenja kamatnih stopa trebalo bi otpisati kredite novoformiranim gazdinstvima za investicije koje čine uslove za proizvodnju, kao što su krediti za osvajanje novih površina i kupovinu zemljišta, studije, projektovanje i dr. Samo pod ovim uslovima bi se približno izjednačile mogućnosti za proširenu reprodukciju novoformiranih gazdinstava s ostalim poljoprivrednim gazdinstvima u zemlji.

3. Da se otpiše deo kredita za izgradnju hidromelioracionih sistema za navodnjavanje koji se odnose na glavne objekte i kredite za studije i projektovanje. U ostalim područjima ovakvi objekti su i do sada finansirani sredstvima bez obaveze vraćanja.

4. Da se zavede moratorijum na sve investicione kredite u poljoprivredi za osnovna i obrtna sredstva u periodu najmanje od 3 godine, kako bi poljoprivredne organizacije postale sposobne da se uklupe u novi sistem finansiranja investicija još na početku sedmogodišnjeg plana.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Saveznog vijeća Pavle Branković.

Pavle Branković (Izborna jedinica Petrovac):

Drugarice i drugovi poslanici, iz materijala Saveznog sekretarijata za poljoprivredu, koji obrađuje neke osnovne probleme naše agrarne politike, na šta je ukazao i drug Ingolič u svom ekspozeu, što je u osnovi i suština Nacrta rezolucije, proizlazi da su osnovne intencije daljeg razvoja poljoprivredne proizvodnje i sprovođenja agrarne politike, snažno povećanje robne proizvodnje i menjanje društvenih odnosa na selu. Ovo treba da se ostvari kroz dalje rapidno proširenje društvenih površina: pojačano razvijanje kooperacije i intenziviranje poljoprivredne proizvodnje, ali i kroz daleko veću aktivnost i određeniji nastup umešnosti i stvaralaštva subjektivnih snaga na utvrđenim principima agrarne politike.

U materijalima, predloženim merama i Nacrtu rezolucije, sasvim određeno se ističe da ovakav dalji razvoj poljoprivrede i nastup subjektivnih snaga pretpostavlja i odgovarajuće ekonomske uslove privređivanja i povoljniji ekonomski položaj poljoprivrede.

Ne treba da postoje nikakve sumnje da subjektivne snage neće izneti ovaj proces ako se za to budu stvarali potrebni ekonomski uslovi.

Na ovoj bazi, kako se u materijalima ističe, treba da se obezbede elementi od kojih zavisi dalja realizacija proizvodnih zadataka i agrarno-političkih ciljeva, dalji razvoj samoupravljanja u poljoprivrednim organizacijama, usavršavanje i mnogo adekvatnija raspodela dohotka,

da se stalno poboljšavaju uslovi života radnih ljudi u poljoprivredi itd.

Paralelno s ovim, a u cilju iskorišćavanja agrarnih rezultata i otklanjanja subjektivnih slabosti, subjektivne snage u poljoprivrednim organizacijama treba energičnije da se izbere za uvođenje savremene organizacije rada i proizvodnje, za mnogo širu i smeliju primenu tehničkih i ekonomskih rešenja u proizvodnji; za mnogo brže iskorišćavanje velikih rezervi na posedima individualnih proizvođača kroz kvantitativni razvoj kooperacije; za razvoj poslovno-tehničke saradnje i integracije. Veća poslovnost, racionalnije korišćenje osnovnih i obrtnih sredstava, podizanje produktivnosti rada itd. su sve krupni zadaci subjektivnih snaga u poljoprivredi. Sve ovo utoliko pre što je u mnogim radnim organizacijama svako od ovih pitanja, a negde i sva bila uzrok mnogim slabostima, zbog čega su postizani i vrlo različiti rezultati u proizvodnji, stopi ostvarenog rentabiliteta, itd. No, bez obzira na sve to osnovno je da se sada konzekventno sprovodi najavljena ekonomska politika prema poljoprivredi, da se stvore potrebni uslovi privređivanja, pa će i rešavanje ovih problema biti uspešno.

Neće biti ni jednog radnog kolektiva koji kod stvarnih uslova neće do kraja da usvoji ovakav odnos prema proizvodnji i kurs za dalji razvoj i podizanje poljoprivredne proizvodnje i menjanja društvenih odnosa na selu.

Ovo ističem sa sledećih razloga:

1. Zato što je subjektivni odnos ljudi u proizvodnji određen njihovim ekonomskim položajem i ekonomskim uslovima za proizvodnju;

2. Zato što je mesto poljoprivrede u nacionalnoj privredi takvo da ono mora imati prosečne, odnosno potrebne uslove privređivanja, jer svako podbacivanje u poljoprivredi ima velike posledice na celu privredu pošto je njen položaj u proizvodnji odeljka I i II, kao bazične grane i proizvođača potrošnih dobara takav da su imperativ skladni ekonomski uslovi bez kojih ona neminovno stvara ekonomske posledice jedanput u bazičnoj proizvodnji, drugi put u proizvodnji potrošnih dobara čime se ona i infiltrira u sve druge privredne oblasti. Otuda je baš u interesu cele privrede da se tu uspostave skladni, prosečni ekonomski uslovi privređivanja.

Ako se upravo tako shvati ovaj problem, onda se on mora i rešavati kroz rešavanje fundamentalnih elemenata ekonomike.

Jedan od takvih elemenata svakako da su, pre svega, cene uopšte, pa i cene poljoprivrednih proizvoda u ovom slučaju.

Cene su za poljoprivredu i njen ekonomski položaj u narednom periodu faktor koji ima kapitalni značaj da može da se nastavi pitanje njene stagnacije i opadanja proizvodnje ili snažnog razvoja u sklopu privrede kao celine pre svega iz dva razloga:

1. Što uslovi privređivanja u poljoprivredi moraju da se rešavaju i kroz cene, jer korekcija instrumenata, kao za druge oblasti, nije dovoljna, već rešenje treba tražiti i u primarnoj preraspodeli kroz cene, i

2. Što je dubina dispariteta cena poljoprivrednih proizvoda prema cenama proizvoda i usluga drugih privrednih oblasti, grana, grupacija takva da one uslovljavaju visoko prilivanje iz poljoprivrede i drugih privrednih oblasti, usporava razvoj poljoprivrede i predstavlja anahronizam koji je neodrživ u savremenim uslovima proizvodnje i suprotno karakteru ekonomskih odnosa u nas.

Dozvolite mi da nešto i konkretno kažem o ovim pitanjima.

Najavljeno ukidanje doprinosa na dohodak privrednih organizacija, doprinosa društvenim investicionim fondovima i doprinosa na vanredni prihod, prema intencijama za poboljšanje uslova privređivanja u poljoprivredi neće doneti efekat koji se očekuje.

Na području gde ja radim, poljoprivredna organizacija dobila bi svega 131 milion, ili prosečno po dva i po miliona po jednoj radnoj organizaciji. Nasuprot poljoprivredi, privredne organizacije u svim drugim privrednim oblastima dobijaju neuporedivo više, odnosno solidna sredstva za poboljšanje uslova privređivanja. Zajedno sa sredstvima kojima su ranije raspolagale, kod privrednih organizacija sredstva rastu.

Kao i na našem području isto je stanje i u SR Srbiji što se vidi iz sledećeg, i govori da je ovo opšta pojava.

SR Srbija

— industrija i rudarstvo	144	154
— građevinarstvo	192,3	217
— saobraćaj	131,9	134
— trgovina i ugostiteljstvo	166	183
— zanatstvo	162	207
— poljoprivreda svega	108	111

Ovo jasno govori da se mora ići dalje, da se rešenja moraju tražiti u primarnoj raspodeli kroz izmenu cena poljoprivrednih proizvoda, jer poljoprivredne organizacije neće moći da povećaju lične dohotke — da stvore materijalnu bazu za samostalnu ulogu pripreme reprodukcije.

Kolika je dubina dispariteta između cena poljoprivrednih proizvoda i cena proizvoda i usluga drugih privrednih oblasti najrealnije može da se oceni stavljanjem u odnos akumulacije i fondova prema elementima privrednog procesa i to:

— prema angažovanim sredstvima (materijalni rad)

— prema ličnim dohocima (živi rad).

U ovakvom odnosu posmatran disparitet cena prema podacima iz Statističkog godišnjaka za 1963. godinu iznosi:

	prema ukupnim sredstvima	prema neto ličnim dohocima
industrija	30,8	277,6
građevinarstvo	77,7	133,6
saobraćaj	13,0	145,6
trgovina i ugostiteljstvo	35,2	288,7
zanatstvo	71,0	129,7
poljoprivreda	7,7	83,7

Kada se pođe od činjenice da jednaki kapaciteti, odnosno sredstva donose kod ujednačenih cena isti profit, odnosno dohodak i akumulaciju i fondove, onda se vide vrlo velike nejednakosti. Imamo odnose 10 : 1 i čak 17 : 1, pa i 37 : 1. Svakako da je ovakav odnos stvoren disparitetom cena neodrživ.

Posledice ovakvog dispariteta cena su ogromne. One će u narednom periodu, kod decentralizovanih sredstava za privrednu reprodukciju biti još veće, a sve će to, ukoliko se disparitet ne otkloni, imati iste posledice i na poljoprivredu i na privredu kao celinu.

O tim posledicama bih još rekao da one otežavaju skladnu društvenu reprodukciju. Ne samo od plana i potreba društva, već i od cena i dohotka zavisi šta će se i koliko proizvoditi. Definiše se i izopačava rentabilitet, jer odnos vrednosti i cene ne daje realni rentabilitet ni u internom ni u eksternom aspektu, a to još više zamagluje odnose.

Deformacije rentabiliteta u međunarodnoj razmeni, čime se ne uklapamo u razmenu na bazi približnog ekvivalenta, stvaraju teškoće u vođenju politike zajednice prema instrumentima izvoza, odnosno uvoza kao što su carina, premije izvozne i drugo. Zato to dovodi do neposrednog preliivanja iz poljoprivrede na bazi nejednakog kursa. Samo u prošloj godini preliiveno je kod izvoza oko 25 ili skoro jedne četvrtine od vrednosti ukupnog izvoza.

Deformiše se investicija orijentacija, jer cene zamagljuju rentabilitet ulaganja. Zato se omogućava merenje elastičnosti, produktivnosti i racionalnosti poslovanja, kao i nagrađivanja prema radu. Odvaja se proširena reprodukcija od neposrednih proizvođača, a disparitet cena utiče na povećanje i zaoštravanje regionalnih razlika i ne daje realno stanje privredne razvijenosti što utiče na ekonomsko-društveni razvoj nekih regiona i čitavih područja.

Zbog svega toga, kako je u Nacrtu rezolucije i materijalima istaknuto, a na bazi Rezolucije o osnovnim smernicama za dalji razvoj privrednog sistema, apsolutno je neophodno preći na ekonomske cene poljoprivrednih proizvoda. Samo ekonomskim cenama uz maksimalno povećanje napora na isterivanju rezervi i otklanjanju subjektivnih slabosti u poljopriv-

redi moguće je doći do onih količina robe poljoprivrednih proizvoda koje su potrebne za ishranu stoke, sirovina za industriju i dalje povećanje izvoza. Potrebne mere treba doneti odmah kako bi se proizvodnja još u sledećoj ekonomskoj godini mogla pod tim uslovima realizovati.

Paralelno s ovim promenama usklađivati i sve druge faktore kao što su visina ličnih dohodaka, lična potrošnja i standard uopšte, jer samo kod visoke potrošnje i povećane kupovne moći stanovništva stvorenim povoljnim ekonomskim uslovima, doći će se do povećane poljoprivredne proizvodnje. Usklađivanje robno-novčanih odnosa, koji izazivaju ove promene, tražiti kroz preraspodelu između privrednih oblasti, znači s postojećim monetarnim veličinama a nikako novim, od čega postoji mala bojazan. Ja dozvoljavam sebi da i o ovome govorim, jer želim da kažem da je usklađivanje moguće i realno i nikako ne predstavlja nekakav infratorni potez, kako se može čuti.

Naročito veliki značaj u ovako postavljenoj politici cena treba da ima institucija garantovanih cena. Njihovim uvođenjem, odnosno proširenjem na određene poljoprivredne proizvode, nama zajednica stvara još veću sigurnost i stabilnost uslova privređivanja. Garantovanim cenama neposrednije se ostvaruju proporcije plana koje obezbeđuju one količine roba, i one robe koje su društvu u datom momentu najneophodnije. Garantovanim cenama još potpunije se obezbeđuju jedinstva tržišta i jedinstva privrednog sistema i sve pozitivne konsekvence koje iz ovoga proizilaze.

Visina garantovanih cena mora da bude na nivou prosečne stope dobiti.

Materijalne rezerve, njihova funkcija i lista u novim uslovima dobijaju vanredno veliki značaj. One treba da budu efikasan faktor koji kroz materijalnu manipulaciju roba na bazi garantovanih cena efektiviraju politiku cena poljoprivrednih proizvoda.

Što se tiče predloga o potrebi dalje integracije zajednice kod nekih investicija u poljoprivredi, smatram da je neobično važno da zajednica u narednom periodu sa što većim sredstvima mora da učestvuje u izgradnji krupnih sistema za navodnjavanje. Krupni sistemi za navodnjavanje su izvan okvira uskih regiona, prelaze okvire i mogućnosti grupe poljoprivrednih organizacija, traže velika investiciona sredstva i posebne uslove amortizacije, otuda je normalno, kao što je slučaj u svim drugim sistemima, da ih zajednica pod posebnim uslovima izgrađuje. Sve ovo utoliko pre što je voda bila i ostaće i u najsavršenijoj tehnologiji limitirajući faktor u ostvarivanju visokih prinosa. Dalje, u skoro svim zemljama s razvijenom poljoprivrednom proizvodnjom, a naročito u nekim susednim zemljama, postoje vrlo obimni programi za navodnjavanje. Oni su u nekim susednim zemljama tako obimni da će iznenada

izmeniti skalu i tehnologiju proizvodnje. Kada preduzmemo sve mere da u narednom periodu povećamo izvoz poljoprivrednih proizvoda i da smanjenjem cena budemo što konjunkturniji na svetskom tržištu, nužno je uzeti u obzir naš položaj u uslovima kada će se pojaviti iz tih zemalja roba s daleko nižim troškovima.

Sve ovo treba da doprinese da se stvori osnova ekonomskom instrumentariju koji odgovara proizvodnim ciljevima i specijalizaciji proizvodnje koja na višem nivou razvijanja mora da bude i ekonomski obezbeđena stabilnim dugoročnim uslovima privređivanja.

Na kraju, podstaknut ekspozom druga Ingoliča, još jednom bi hteo da izrazim zadovoljstvo što se zavisno od naših materijalnih i društvenih uslova sprovode odluke IV plenuma CK SKJ, što će bez sumnje imati velikog uticaja na dalje još uspešnije kretanje u podizanju materijalne proizvodnje i menjanju društvenih odnosa na selu.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Privrednog vijeća Jordan Pantelić.

Jordan Pantelić (Izborna jedinica Šabac):

Drugarice i drugovi poslanici, na osnovi materijala koji su nam stavljeni na raspolaganje, kao i sagledavanja uslova života i rada u radnim organizacijama na području gde sam izabran za poslanika, a pošto i sam radim u poljoprivredi već niz godina, želim da iznesem neka svoja mišljenja o uslovima privređivanja, o standardu zaposlenih u poljoprivredi, kao i o uticaju postojećih cena na to.

Iz materijala se vidi da je poljoprivreda i pored specifičnosti koje su je pratile (privatna svojina nad zemljom, nedovoljna opremljenost, nerešena kadrovska pitanja, kao i drugi prateći problemi) dala vidne rezultate. Na osnovi podataka se vidi da je naša zemlja u periodu 1956—1963. godine imala obim proizvodnje po stopi od 4,5 odsto, društvena gazdinstva 17 odsto i da su se od 55 zemalja, za koje postoje podaci, ispred jugoslovenske poljoprivrede našle samo četiri zemlje, a sporiju stopu rasta proizvodnje imale su i zemlje s razvijenom poljoprivrednom proizvodnjom, kao što su Italija, Danska, Holandija. Takav brzi razvoj omogućio je da imamo društveno organizovanu proizvodnju s 32,2 odsto a u ukupnom otkupu s 61,5 odsto. Takođe se iz podataka vidi da poljoprivreda u međunarodnoj razmeni zauzima veoma značajno mesto, jer je u 1963. godini dostignut izvoz od 195,6 miliona dolara, a s prehrambenom industrijom koja se nastavlja na poljoprivredu 252,7 miliona dolara, što iznosi 31 odsto od ukupnog jugoslovenskog izvoza.

Međutim, i pored postignutih rezultata položaj u kome se našla poljoprivreda, usled nerešenih pitanja, kao što su cene, raspodela

i proširena reprodukcija, prema završnim računima iz 1963. godine, je na poslednjem mestu u privredi s ličnim primanjima, akumulacijom i mogućnostima za proširenu reprodukciju. Iz podataka se vidi da su najkrupnija poljoprivredna gazdinstva i kombinati koji su rešavali pitanje standarda i tržišta u procesu proizvodnje mesa, mleka, povrća i drugih deficitarnih artikala došli u najnepovoljniji položaj, ostvarili znatne gubitke i nemaju sredstava ni za prostu reprodukciju, jer im amortizacija ne može da pokrije anuitete. Ni u jednoj privrednoj grani nisu ostale duže posledice iz administrativnog perioda koje se i danas osećaju u poljoprivredi skoro u svim pitanjima: kada se radi o proizvodnji i raspodeli, kao i proširenoj reprodukciji.

U ostvarivanju i realizaciji ustavnih načela ujednačavanja uslova privređivanja i sticanja dohotka među oblastima, granama i grupacijama privrede, kao i u ostvarivanju osnovnog načela privrednog sistema da za jednak rad pripada jednak dohodak, od veoma velikog značaja je pitanje cena i primena raspodele, pa smatram da postavljanje ekonomskih cena i stabilizacija istih treba da predstavljaju osnovu politike cena u sadašnjoj fazi razvoja naše privrede. Ovakve cene kakve su danas nisu nastale na bazi tržišnog mehanizma, na bazi kvantitativnih odnosa, proizvodnih mogućnosti — ponude robe, s jedne strane, i platežne moći, s druge strane, već su posledica društveno-političke intervencije. Ovako oformljene cene imaju veliki značaj za dalji razvoj poljoprivrede, i za sadašnje uslove pod kojima se radi u poljoprivredi.

Nejednakost cena na domaćem i stranom tržištu može se videti iz razlike dohotka koji se ostvaruje po današnjim cenama u odnosu na dohodak koji bi se ostvarivao po dohodnoj ceni, ili po ceni proizvodnje. Ako stavimo u odnos akumulaciju i fondove prema elementima proizvodnog procesa:

1. Prema angažovanim sredstvima (materijalizovanom radu)

2. Prema ličnim dohocima (živom radu)

Odnos akumulacije i fondova:

	prema ukupnim sredstvima	prema neto LD
industrija i rudarstvo	30,8	277,6
poljoprivreda i ribarstvo	7,7	83,7
šumarstvo	12,8	133,6
saobraćaj i veze	13	145
trgovina, ugostiteljstvo i turizam	35,2	288
zanatstvo	71	129
ukupno privreda	27,3	214

Ako polazimo od pretpostavke da jednak kapital — jednaka sredstva donose isti dohodak

ili akumulacije i fondove, onda u prvoj koloni vidimo ogromnu nejednakost, jer industrija i rudarstvo obezbeđuju srazmerno angažovanim sredstvima akumulacije i fondova četiri puta više nego poljoprivreda, a građevinarstvo deset puta više nego poljoprivreda. Trgovina i ugostiteljstvo u odnosu na lične dohotke imaju veću akumulaciju 3,5 puta, a srazmerno sredstvima pet puta veću od poljoprivrede.

Kakve su posledice postojećih sistema cena u odnosu na poljoprivredu? Ovako oformljene cene i disparitet koji postoji imaju znatnog uticaja na proizvodnu orijentaciju radnog kolektiva. Našim društvenim planovima date su samo osnovne smernice proizvodnje i raspodele, dok su ostale ekonomske funkcije prepuštene radnim organizacijama i organima samoupravljanja, a u takvim uslovima cene imaju odlučujuću ulogu pri formiranju proizvodne orijentacije. U prošlosti, a i danas dolazi do nesklada u odnosu na postavljene planove, a onda dolazi do društvene intervencije što ima daljih posledica na rad i život u radnim organizacijama, jer se dešava da te intervencije često dolaze bez dubljih analiza, pa nekada imaju i veoma štetnih posledica. Kao primer navodim pitanje premija u proizvodnji mesa, što je bilo nužno usled deficitarnosti mesa, a i zbog poboljšanja kvaliteta zbog izvoza, gde se nije do kraja izvršila analiza i sagledale posledice, pa su gazdinstva i zadruga premirane 80 dinara po 1 kg i za zaklane junice koje su trebalo da služe za povećanje stočnog fonda, umesto da je premirana proizvodnja kod gazdinstava. Usled takve intervencije s premijama u 1962. godini formirana je klanična cena u visini od 320 dinara po 1 kg dok se priplodni materijal kretao između 240 i 260 dinara. Ovakva mera dovela je do znatnog smanjenja goveda, pa je potrebno vremena i materijalnih sredstava da povećamo brojno stanje goveda koje smo imali u 1960. godini.

Mislim da je investiciona politika u radnim organizacijama nerazdvojna od cena i da se u proteklom periodu dosta lutalo. Nama se dešava da usled brzih promena cena objekti koji su započeti i još nedovršeni u toku rada menjaju funkciju s razloga što je došlo do promena cena i dotična proizvodnja nije rentabilna, a s obzirom na materijalna sredstva kojima poljoprivreda raspolaže u nemogućnosti je da izdrži takve promene.

Kada je reč o rentabilitetu, cene imaju znan uticaj kako na domaćem tako i na inostranom tržištu, jer se zbog postojećeg dispariteta ne zna da li troškovi predstavljaju realnu vrednost, to jest da li je rentabilitet ostvaren ili ne. Dešava se da je rentabilitet ostvaren a završni račun negativan i obratno, nema rentabiliteta a završni račun je pozitivan. Ovo je veoma značajno za međunarodnu podelu rada. Da bi istupili na inostranom tržištu moramo znati kod kojih proizvoda imamo niže a kod kojih

više troškova u odnosu na proizvodnju ostalih zemalja, jer bi nam to poslužilo da znamo šta i koliko da proizvodimo.

Ovakav sistem cena koji je oformljen otežava skladan razvoj društveno-ekonomskih odnosa, jer pojedine grane, pa i grupacije, dovedene su u veoma različite uslove privređivanja. Nama se pokazalo u praksi da pojedine grane više nagrađuju nekvalifikovanu radnu snagu nego poljoprivredu kvalifikovanu, pa i visokokvalifikovanu, a to ima ogromnog uticaja na proizvodnju i proširenu reprodukciju, a posebno na migraciju stručnih kadrova. Iz materijala se vidi da nisku akumulaciju, niska lična primanja, nemogućnost za proširenu reprodukciju, imaju baš one grane čiji su proizvodi deficitarni, a koji bi imali velikog značaja u robnoj razmeni s inostranstvom, kao što je slučaj s poljoprivredom. Ovi podaci nam govore da usled ovakvog stanja dolazi do idejnih, pa i političkih problema, jer je jedan deo zaposlenih ljudi stavljen u neravnopravan položaj u odnosu na druge, bez obzira na njihove stručne sposobnosti i uloženi rad, jer usled takvog položaja grane i radne organizacije u kojoj se našao ne može da ima veća primanja.

Iz materijala završnih računa poljoprivrednih gazdinstava za 1963. godinu vidi se da je fizički obim proizvodnje u 1963. godini porastao za 13,3, radna snaga za 1,5, produktivnost za 11, dok su lični dohoci porasli za 17 odsto. Na prvi pogled izgleda da je visok rast ličnih dohodaka u odnosu na produktivnost, ali ako se izvrše upoređenja vidi se da su primanja u poljoprivredi manja u proseku za 30 odsto u odnosu na čitavu privredu.

Kada se govori o standardu zaposlenih u poljoprivredi vidi se da su uslovi privređivanja specifični, s obzirom da se radi o poslovima sezonskog karaktera, da je uspeh još uvek vezan dobrim delom za prirodne uslove. Kada se radi o sprovođenju skraćenog radnog vremena poljoprivreda se tretira kao specifična i potrebne su dublje analize za primenu iste. Kada govorim o standardu ne mislim samo na lična primanja koja su u 1963. godini iznosila 21.000. — već mislim i na ostale faktore koji utiču na viši ili niži standard zaposlenog čoveka, a to su: stan, higijensko-tehnička zaštita na radu, pitanje odmarališta, pitanje uslova školovanja dece i mogućnost zapošljavanja članova porodice, dalje sticanje kvalifikacija i drugo.

Prema raspoloživim podacima najniža primanja u poljoprivredi imala je SR Makedonija 15.800 i Srbija 21.000. — a što čini prosek grane. Ako su tačni podaci na osnovi kojih je vršena analiza koliko se sredstava troši za koju namenu i da je u 1963. godini na ishranu trošeno 52 odsto, a da su zaposleni s primanjima do 25.000. — trošili i 85 odsto, onda se može sagledati u kakvoj se situaciji nalaze zaposleni u poljoprivredi čija su lična primanja do 21.000 dinara.

Kakve su dalje posledice zaposlenih u poljoprivredi s ovako niskim primanjima najbolje se vidi u radnim organizacijama gde se povećava procent bolovanja, povećavaju izdaci u radnoj organizaciji zbog povećanja doprinosa, proizvodnja usled odsutnosti trpi, radnici koji boluju primaju 80 odsto od prinadležnosti i dolaze u još nepovoljniji položaj, a po završetku radnog vremena veliki broj nastavlja popodnevi rad kod privatnih proizvođača zbog dopunske zarade, a to sve vodi ka usporavanju proizvodnje.

U radnim organizacijama veoma se često postavlja pitanje na sastancima organa upravljanja kada se radi o raspodeli, da li prvo povećati lična primanja do određenog minimuma za egzistenciju ili govoriti o produktivnosti u uslovima u kojima se nalaze poljoprivredne organizacije? Ja lično mislim da se smelije mora poći s ličnim dohocima da bi očekivali uspehe u radu u proizvodnji, oživeli rad samoupravnih organa, povećali radnu disciplinu i otklonili slabosti koje se kriju u slaboj materijalnoj bazi. U radnim organizacijama oseća se pad zainteresovanosti kod zaoštravanja unutrašnjih odnosa u pogledu produktivnosti rada, odnosa prema sredstvima za proizvodnju, pa i radne discipline. Ponegde se osećaju protivurečnosti kada se radi o kadrovima i ostalim članovima kolektiva, što je svakako posledica standarda, a to se može odraziti i na pad proizvodnje. Ovakav standard i uslovi privređivanja imaju za posledicu veoma otežano rukovođenje i planiranje, u kolektivima se javljaju tendencije ne proizvoditi ništa što ne donosi akumulaciju, bez obzira na potrebe društva i postavljene društvene planove, a to su nerentabilne proizvodnje mleka i mesa, kao i nekih drugih deficitiranih artikala.

Nepovoljni uslovi privređivanja kriju u sebi mnoge subjektivne slabosti, radne organizacije su prinuđene da proizvodnju vode i s lošijom radnom snagom, jer se oseća veoma brza migracija kvalitetnijih radnika i stručnjaka baš zbog niskih primanja i nesigurnosti kod ličnih primanja. Sredstva koja se mogu uložiti u standard zaposlenih u poljoprivredi vide se iz završnih računa za 1963. godinu gde je utrošak po zaposlenom radniku u poljoprivredi iz sredstava zajedničke potrošnje izneo 4,3 a prosek privrede 32,7, industrije 44,9, a prehrambene industrije 24,5. Uslovi privređivanja u poljoprivredi imaju ozbiljnog odraza na raspodelu u radnim organizacijama gde je sistem nagrađivanja u zaostajanju u odnosu na ostale grane, mada su do 1959. godine u poljoprivredi primenjivani najbolji načini raspodele, ali usled nemogućnosti da radna organizacija odgovara obavezama prema društvenoj zajednici i da joj ostanu sredstva za raspodelu prema radu našla se u položaju u kome se nalazi.

Zeleo bih samo primera radi da navedem slučaj s jednog sastanka radničkog saveta održanog maja meseca u ovoj godini u jednoj privrednoj organizaciji čija je bruto proizvodnja preko 5 milijardi, broj zaposlenih 1.200. Poljoprivredna organizacija koja za ceo protekli period nije imala poslovne gubitke, koja ima proizvodnju već dostignutu koja se predviđa za poljoprivredna gazdinstva u 1970. godini (u protekloj godini na preko 2.000 ha pšenice imala je prosek 42 mc., kukuruza 52 mc., prosek mlečnosti 3.516 litara), prilično opremljena kako tehnički, tako i kadrovski, jer u njoj radi 21 stručnjak s fakultetom, preko 65 sa srednjom školom, organizacija gde se vodi kadrovska politika gledana perspektivnije, jer ima svoja odeljenja za visokokvalifikovane radnike, dovedena je u položaj da ne raspolaže sredstvima za nabavku osnovnog sredstva u vrednosti od 60.000. — dinara, već organ upravljanja donosi odluku da se utroši samo 30.000 — dinara, jer postoji opasnost da će doći u situaciji da nema određenog minimuma i dovesti privrednu organizaciju kod banke u blokadu. Mislim da je ovo karakterističan primer u kakvoj se situaciji nalazi poljoprivredna organizacija u kojoj lična primanja iznose 23.000 u proseku, a prema podacima Instituta za ekonomiku poljoprivrede prema postignutim rezultatima ubraja se u tri najbolje u Srbiji.

Ovakav sistem cena i položaj usled toga što se poljoprivreda u čitavom privrednom sistemu našla na najisturenijem mestu i što se prva nalazila i nalazi na udaru zbog očuvanja standarda i stabilnosti tržišta, doveo je u položaj da oni koji su određeni za čuvanje standarda i stabilnost tržišta imaju najniži standard i najmanju kupovnu moć, bez obzira na tržište. Ovakav položaj poljoprivrede doveo je radne organizacije u zavisnost da se kod investicione izgradnje finansiraju iz centralnih fondova konkursima, a društvena zajednica je, usled opravdanih potreba i orijentacije, društvenim planovima određivala politiku investiranja u poljoprivredu, pa su radne organizacije često bile prinuđene da prihvate koncepcije i projekte s kojima se nisu slagale, ali na drugi način sredstva nisu mogle dobiti, a svojih sredstava nisu imale.

Prema podacima Službe društvenog knjigovodstva u Vojvodini podignute takozvane „lauf štale“ korišćene su s 25—30 odsto kapaciteta, a objekti za svinje s 50—60 odsto. Mislim da je dobar deo utrošenih sredstava van upotrebe baš zbog toga što se sredstva nisu odobravala prema funkciji već prema broju grla. Ono što opominje i što ukazuje na nerešene probleme poljoprivrede i da ih treba odmah rešavati su pokazatelji da je u poljoprivredi zastarelost osnov-

nih sredstava oko 75 odsto u 1963. godini, dok su oruđa za rad otpisana s 41 odsto. Vrednost oruđa za rad po nabavnoj ceni u 1963. godini iznosila je 281 milijardu, a sadašnja 166 milijardi dinara, a samo za prostu reprodukciju bila su potrebna ulaganja u visini od 35 milijardi dinara, što znači da je za pokriće proste reprodukcije mehanizacije nedostojalo u 1963. godini 5,2 milijarde dinara. Pri svemu ovom ne smemo zaboraviti na ukupnu opremljenost naše poljoprivrede kada se radi o mehaničkoj i animalnoj snazi, jer je učešće traktora u ukupnoj vučnoj snazi 1963. godine zastupljeno sa svega 16,3, a krava za rad 14,5.

Želeo bih u nekoliko reči da iznesem svoje mišljenje o pitanju dalje proizvodnje na privatnim gazdinstvima. Mislim da su materijali dobro pripremljeni i da će dati predlozi, kada se budu usvojili, imati pozitivno dejstvo na dalje povećanje poljoprivredne proizvodnje na privatnom posedu. Međutim, oseća se izvestan strah u odnosu na sredstva koja treba da se odliju na selo, pa je u materijalima izneto i proračunato da praktično 88 odsto sredstava koja odlaze na selo treba kroz određene instrumente rasporediti, što znači samo 12 odsto za povećana ulaganja u proširenu reprodukciju i povećanje standarda. Ako imamo u vidu uslove pod kojima proizvodi privatni proizvođač, stepen mehanizacije privrednih organizacija koje su u proizvodnim odnosima s proizvođačima i procenat površina obuhvaćen kooperacijom onda nema straha da će sredstva koja će se odliti na selo biti velika, jer je veoma značajno povećanje životnog standarda na selu, pošto je to 50 odsto jugoslovenskog stanovništva, od čije kupovne moći zavisi potrošnja robe za široku potrošnju. S obzirom da ne postoje znatne mogućnosti za prihvatanje seoskog stanovništva u grad, usled nemogućnosti zapošljavanja i smanjenja viška snage u radnim organizacijama, potrebno je selu omogućiti povoljnije uslove za formiranje većih sredstava koja će znatnim delom moći da se izdvoje za proširenu reprodukciju. Kada je reč o selu daleko je važnije do kraja raspraviti pitanje zaposlenih ljudi koji drže u posedu 3,00.00 ha zemlje, jer mislim da su postojeći zakonski propisi koji regulišu to pitanje prevaziđeni i doveli veliki broj zaposlenih ljudi u daleko povoljniji položaj nego sve ostale, pa predlažem da bi trebalo posud smanjiti najviše na 0,50.00 ha.

Na osnovu svega napred izloženog predlažem sledeće:

1. Da se za poljoprivredne proizvode, kao i za proizvode prehrambene industrije, koji su nerazdvojni, uvedu ekonomske cene koje će se primenjivati u ovoj proizvodnoj godini. Kombinirano i krupna socijalistička gazdinstva u svojim sastavima imaju privredne kapacitete i skoro 80 odsto vrše finalizaciju, pa ukoliko se ne

reši pitanje prehrambene industrije, onda će ostati u istom položaju.

2. Da se otpišu sanacioni krediti sa razloga što su gubici nastali baš u onim organizacijama u poljoprivredi koje su sledile jugoslovensku politiku na planu proizvodnje mesa, mleka i ostalih deficitarnih proizvoda koji su ih doveli u takav položaj. Za ostale kredite da se izvrši konverzija 20 godina, mada je neophodno potrebno da se za prve 2—3 godine, u prelaznom periodu, anuiteti ustupe radnim organizacijama da bi delimično ublažile situaciju u kojoj su se našle na planu investicija.

3. Da se krediti za kupovinu zemlje daju na 50 godina uz minimalnu kamatu.

4. Da se odobre krediti i odredi položaj i uloga materijalnih rezervi u našem društvu zbog intervencija u zavisnosti od proizvoda, uz uslov da su materijalne rezerve obavezne preuzeti tržišne viškove.

5. Da se u stočarstvo uvede garantovana cena za priplodni materijal u govedarstvu kod selekcionarnih zapata s cenom uvećanom za 50 odsto u odnosu na garantovanu cenu tovnih junadi, ili da se da cena mleku 90 dinara da bi zainteresovala proizvođača za povećanje proizvodnih zapata.

6. Da se deo sredstava za stambenu izgradnju, koji se uplaćuje u fondove opština (a iznose nekoliko milijardi), ostavi u poljoprivrednim organizacijama zbog rešenja stambenih problema koji su se javili proteklih godina usled nemogućnosti učešća na konkursima sa svojim sredstvima jer ih u fondu za zajedničku potrošnju nisu ni imali.

7. Da se usaglase zakonski propisi o upotrebi objekata van funkcije u nastaloj situaciji i da se omogući radnim organizacijama da kreditima ili otpisom anuiteta postojeće objekte, koji nemaju nikakve funkcije i koji su izloženi propadanju, pretvore u objekte za privredne ili stambene funkcije, kako ne bi i dalje propadali.

8. Potrebno je posle usvajanja novih cena bolje proučiti položaj zemljoradničkih zadruga u kojima će se naći kod primene novih cena za privatne proizvođače, s obzirom na već uložena sredstva.

Na kraju mislim da nema vremena za odlaganje rešenja cena poljoprivrednih proizvoda i da ne treba odmah ukinuti premije i regrese za finalne proizvode iz poljoprivrede i reprodukcione materijale koji se upotrebljavaju u poljoprivredi, jer nam analize pokazuju da bi, ako bi odmah ukinuli sve regrese i premije a zadržali se na garantovanim predloženim cenama, poljoprivreda bila u nepovoljnijem položaju nego što je danas ili u suprotnom ići na ekonomske cene.

Ukoliko se usvoje predložene mere i poljoprivreda stavi u približno iste uslove u kojima se nalaze ostale privredne grane omogućiće se

da se u poljoprivredi sagledaju slabosti kojih svakako ima i koje su uslovljene položajem, kao i subjektivnim slabostima, jer je sigurno da sve teškoće i položaj u kome se našla poljoprivreda nisu posledica samo administrativnih mera, već i propusta u radnim organizacijama o čemu nam rečito govore i podaci iz završnih računa za 1963. godinu.

Zato molim Veća da usvoje date predloge, jer od položaja poljoprivrede i njenog razvoja, kao bazične grane, zavisiće razvoj čitave privrede u našoj zemlji.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Saveznog vijeća Životije Antić.

Životije Antić (Izborna jedinica Svetoza-revo):

Drugarice i drugovi poslanici, materijali pripremljeni za ovu sednicu tretiraju neke osnovne probleme agrarne politike i razvoj poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu. Činjenica je da je razvoj poljoprivrede bio poslednjih godina pod uticajem značajnih društveno-ekonomskih odnosa na selu za koje je karakteristično organizovanje proizvodnje.

Značajniji porast poljoprivredne proizvodnje vezan je za jačanje društvenog sektora i društveno organizovane proizvodnje kao i za period intenzivnog ulaganja. Materijalno tehnička baza za porast proizvodnje stvorena je znatnim investicionim ulaganjima u prethodnim godinama.

Međutim, poljoprivreda se ipak u čitavoj zemlji razvijala u prethodnom periodu u nepovoljnim uslovima. Često i vrlo osetne oscilacije poljoprivredne proizvodnje bile su posledica:

- nerešenog ekonomskog položaja poljoprivrede,
- nestabilnih uslova privređivanja,
- nepovoljnog pariteta cena,
- čestih promena kreditne i investicione politike, zatim,
- nepovoljno organizovanog tržišta i
- nedostatka stručnih kadrova.

Opšti nepovoljni položaj poljoprivrede i neke mere tekuće ekonomske politike negativno su delovali i na proizvodnju na individualnim gazdinstvima, čime je ovaj veliki potencijal u poljoprivredi ostao nedovoljno iskorišćen.

Relativno visoka ulaganja na društvenom sektoru bez odgovarajućih priprema i uz izvesne organizacione i druge slabosti mogla su dati pune efekte u proizvodnji.

Znatan broj društvenih gazdinstava investirao je velika sredstva u izgradnju objekata, nabavku opreme i reprodukcijom materijala, mada organizaciono i kadrovski društvena gazdinstva nisu bila pripremljena za brži prelazak

na viši nivo proizvodnje i nova tehnološka rešenja.

Iako je stopa rasta proizvodnje na društvenim gazdinstvima visoka, rezultat finansijskog poslovanja uzet u celini je nepovoljan.

Ozbiljan problem je pitanje optimalnog ulaganja i utvrđivanje granične stope rentabilnosti u savremenoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Nestabilnost i relativno spor razvoj poljoprivrede usporili su razvoj drugih privrednih oblasti i delatnosti tako da je poljoprivreda često izazivala ozbiljne poremećaje u razvoju privrede uopšte.

Posebne teškoće za razvoj poljoprivrede predstavljaju opterećenost poljoprivrednih organizacija dospelim obavezama po sanacionim i investicionim kreditima, nezaokruženost u izgradnji, nedovoljno investiranje u infra strukturu, zastareli zasadi, nestabilno i nisko produktivno stočarstvo, nerazvijena krmna baza itd.

Društvena gazdinstva su znatno ojačala materijalno-tehničku bazu 1956. godine i povećala svoje obradive površine.

Otkup zemlje zavisiće ubuduće prvenstveno od ekonomskog interesa samih radnih organizacija. Ukoliko bi se poboljšali uslovi privređivanja u poljoprivredi, to jest ukoliko bi se izmenili instrumenti kreditiranja investicija, onda bi društvena gazdinstva otkupila znatno više obradivih površina.

Prilikom otkupa treba voditi računa o specifičnostima određenih područja. U Kosovu i Metohiji, na primer, situacija je drukčija. Otkupom zemlje tamo treba stvoriti materijalnu bazu za brži prodor društvenih sredstava i njihov bitni uticaj na individualni posed.

Isto tako, u užoj Srbiji postoje posebni uslovi kao, na primer, isitnjenost parcela i visoka otkupna cena po jedinici površine. Prema tome, uslovi otkupa treba da budu različiti, vodeći računa o specifičnostima određenih područja.

U vezi s otkupom zemlje postoje mišljenja na terenu da se o otkupu zemlje treba da stara društvena zajednica, jer se radi o opštem društvenom interesu i da realizaciju otkupa ne treba prepustiti samo poljoprivrednim organizacijama. U sadašnjim uslovima privređivanja za radne kolektive je nerentabilna kupovina zemlje, jer svaki hektar kupljene zemlje zahteva nova ulaganja 150 do 200.000 dinara (ako se želi intenzivnija obrada), angažovanje odgovarajuće mehanizacije i sl.

U materijalu je istaknuto da seljačka gazdinstva raspolažu s 87 odsto obradivih površina i oko 90 odsto stočnog fonda. Tako je iskorišćavanje ovih kapaciteta nedovoljno, njihova proizvodnja uključujući i kooperaciju učestvuje s oko 83 odsto, a u otkupu s oko 60 odsto.

Pitanju kooperacije posvećeno je dosta pažnje u prethodnom periodu. Kod individualnih proizvođača postoji raspoloženje za kooperaciju,

naročito u stočarstvu. Treba, međutim, stvoriti dugoročniju koncepciju razvoja kooperacije i omogućiti individualnim proizvođačima da proizvode godišnje veći broj krupne i sitne stoke i veći broj tovljenika. Ukoliko bi to bilo omogućeno onda bi se olakšao otkup zemlje, jer će takav proizvođač biti malo zainteresovan za njenu obradu.

Nužno je ulagati veća sredstva u kooperaciju i obezbediti povoljne uslove kreditiranja individualnih proizvođača. Neopravdan je strah da će kroz dodatna ulaganja u samoj proizvodnji doći i do bogaćenja individualnih proizvođača. Ulaganja koja su do sada učinjena i rezultati koji su postignuti pokazuju da je takva bojazan bila neopravdana.

Krupna proizvodnja u stočarstvu može se organizovati ako se prethodno uspostave osnovni principi privređivanja, to jest ako se stvori jak društveni sektor u proizvodnji. Bez krupne organizovane proizvodnje na društvenom sektoru ne mogu se postići veliki rezultati u stočarskoj proizvodnji.

Akceptirajući krupnu društveno organizovanu proizvodnju u stočarstvu ni najmanje se ne sme zapostaviti individualni proizvođač kao jedan od faktora veće proizvodnje.

Kod stočarstva je posebno važno da se vodi takva politika pariteta kako bi se stalno obezbeđivao određen odnos između cena stočnih proizvoda. Najpovoljnije je da se obezbedi mehanizam u paritetnom delovanju čime bi se usvojena orijentacija ka jačanju stočarstva mogla obezbediti. U tom slučaju proizvođači bi permanentno bili orijentisani ka razvijanju stočarske proizvodnje.

U narednom periodu kroz sedmogodišnji plan trebalo bi sprovesti princip obaveznosti i stalnosti uslova na tržištu, jer će time oscilacije naročito kod krupnih robnih proizvođača biti manje.

Proizvodnja grožđa u našoj zemlji zauzima značajno mesto u svetu. Jugoslavija je po proizvodnji grožđa 1921. godine zauzimala četvrto mesto u svetu, 1941. godine sedmo, a danas smo na devetom mestu. U vinogradarstvu kao i u vinarstvu u nas postoje mnogi nerešeni problemi.

Površine pod vinogradima od 1958. godine stalno opadaju, a u 1963. godini zapaženo je da individualni proizvođači krče naglo svoje vinograde. Očekuje se da će se nastaviti još jača tendencija opadanja ukupnih površina i u narednom periodu sa sledećih razloga:

1. Zbog prirodne amortizacije usled dotrajlosti i prestarelosti vinograda.

2. Zbog nesposobnosti a delom i nezainteresovanosti individualnih proizvođača za dugoročne investicije koje su po jedinici površine vinograda vrlo visoke.

3. Sve veće uvođenje mehanizacije zahteva napuštanje površina nepogodnih za mehanizovanu obradu.

4. Proces migracije stanovništva smanjuje broj poljoprivrednika koji su se tradicionalno bavili vinogradarstvom.

5. Zbog vrlo niske cene grožđa i vina, kao i visokih fiskalnih opterećenja vinograda i vina nema interesovanja individualnih proizvođača za podizanje novih zasada.

6. Zbog smanjenja potrošnje vina, jer je skupo za potrošača i preorijentacije potrošača na upotrebu žestokih pića umesto vina.

Površine pod vinogradima na individualnom sektoru su u opadanju. Prema statističkim podacima u Srbiji se površine individualnih proizvođača smanjuju za 5.600 ha godišnje ili 5 odsto.

Naročito veliki deo prestarelih vinograda nalazi se uglavnom u vinogradarskim rejonima naše zemlje kao, na primer, u Župi, Krajini, Dalmaciji, Podunavlju i drugim rejonima, gde su velike površine već davno prešle starosnu granicu za ekonomsku eksploataciju i gde su vinogradi zbog toga vrlo prореđeni.

Kod vinogradarskih zasada na individualnom sektoru nalazi se još uvek procenat hibridne loze. Potrebno je još više pooštriti mere za njihovu likvidaciju. U razgovoru s vinogradarskim i vinarskim stručnjacima, oni su izneli da sadašnja poreska taksa od 5 dinara po čokotu koja je uvedena 1956. godine, a koja nije svuda potpuno ni primenjivana ne deluje više na smanjenje površina pod hibridima, te predlažu da bi trebalo ovu taksu povećati na 20 dinara po čokotu hibrida, kao i da se potpuno sprovodi naplata koja bi trebalo da ide u korist fonda za unapređenje vinogradarstva komune.

Problem u vinogradarstvu je i u proizvodnji sednog materijala. Naši rasadnici su zaostali u pogledu proizvodnje loznih kalemova. Potrebno je preduzeti odgovarajuće tehničke i organizacione mere koje bi doprinele da se stanje u proizvodnji loznih kalemova popravi i da se vinogradarstvu obezbedi kvalitetan sadni materijal. Sredstva potrebna za sređivanje rasadničke proizvodnje treba da se obezbede u sedmogodišnjem planu.

U narednom periodu u vinogradarstvu bi trebalo određenim merama i sredstvima obezbediti da se pristupi podizanju novih plantažnih vinograda na društvenom sektoru, s jedne strane, i da se merama asanacije i stimuliranjem proizvodnje grožđa kod individualnih proizvođača na bazi kooperacije sa zadrugama a ovih sa prerađivačkim vinarskim podrumima, s druge strane, kompenzira opadanje površina i proizvodnje i na taj način obezbedi veća potrošnja grožđa i vina.

Vinarstvo je, takođe, opterećeno mnogim problemima koji, ako se ne reše, mogu izazvati velike posledice i dalje teškoće u ovoj grani.

Potrošnja vina od 1958. godine je u stalnom kolebanju, ali je ipak izražena tendencija opadanja potrošnje vina. U 1958. godini potrošnja vina po stanovniku je bila 32 litre godišnje, a u 1962. godini ta potrošnja je opala na 16 litara ili 50 odsto. Ima više uzroka opadanju potrošnje vina, a između ostalih su sledeći:

1. Vino je vrlo skupo za potrošače zbog velike marže koja se formira od proizvođača grožđa do potrošača vina, kao i zbog visoke poreze na promet vina, te se potrošač odvikava od vina i prelazi na žestoka industrijska pića, koja su srazmerno jevtinija.

2. U unutrašnjem prometu vina učestvuje na razne načine vrlo veliki broj organizacija, a takođe, učestvuje veliki broj individualnih proizvođača. U odnosu na količine vina koja se potroše, ovako veliki broj učesnika u prometu, umnogome pogoršava i onako težak položaj prerađivih vinarskih kapaciteta i ugrožava potrošače lošim kvalitetom i povećanim cenama zbog troškova ovako neorganizovanog prometa.

3. Velika razlika od proizvođača do maloprodajne cene vina, nedovoljno organizovan promet, široka mogućnost falsifikovanja vina i slaba kontrola i primena pozitivnih propisa u prometu, stvorili su uslove da je danas individualni proizvođač jedan od glavnih činilaca snabdevanja potrošača vinom.

4. Ovakav nekontrolisani privatni promet vinom uzima takve razmere da se ne vrši samo prodaja od strane pojedinaca, već se formiraju čitave grupe koje obavljaju promet po čitavoj zemlji. Ovakav nesredeni i neorganizovan promet u velikoj je suprotnosti s već izgrađenim kapacitetima, ugostiteljskom i trgovinskom mrežom, koji u stvari treba da obavljaju poslove prometa.

5. Ugostiteljstvo svojim visokim prodajnim cenama otežava plasman vina, jer je u ugostiteljstvu razlika od nabavne do prodajne cene po litri piva od 96 — 156 dinara, za obična vina je 200 — 400 dinara po litri, a za sortna vina ta razlika ide i do 1.000 dinara.

6. U nas se skoro svake godine povećava ili smanjuje porez na promet vina. Ovakva fiskalna politika ozbiljno remeti normalan ritam potrošnje vina i dovodi u težak položaj organizacije koje su vezane za ovu granu, a naročito proizvođačke organizacije grožđa i vina. Skoro celokupno povećanje poreza na promet u 1962. godini palo je na teret proizvođača grožđa i vina.

7. I kod izvoza vina ima problema. Suvviše je veliki broj izvoznih preduzeća i posrednika koji se bave izvozom vina. Ova izvozna preduzeća nemaju sposoban kadar za obradu inostranog tržišta. Od ukupne izvezene količine vina naša preduzeća izvoze samo oko 36 odsto prirodnih vina, ostalo su industrijska i druga vina.

Nemamo ništa protiv izvoza industrijskih vina, jer kupci u inostranstvu traže i ta vina,

pa ako ih ne kupe iz Jugoslavije, kupiće ih na drugoj strani. Međutim, ovakva struktura izvoza je odraz našeg stanja u vinarstvu, a sem toga, to govori da se izvozom ne bave proizvođači, već posredne trgovinsko-izvozne organizacije koje, izgleda, ne vode dovoljno računa o proizvođačima vina.

Sve nam ovo govori da treba preduzeti odgovarajuće mere za sređivanje stanja u vinarstvu.

Jedan od problema čije se rešavanje imperativno postavlja je i pitanje kako i na koji način obezbediti da poljoprivreda, kao jedna od najvažnijih oblasti proizvodnje, ostvari jednaku stopu dobiti kao i ostale privredne grane.

Jedan od principa kroz koje bi trebalo da se ogleđaju poboljšani uslovi privređivanja za poljoprivredu je da se poljoprivrednim organizacijama obezbede isti fondovi na uložena sredstva kao što ih u proseku ima i ostala privreda. Lični dohoci zaposlenih u poljoprivredi trebalo bi u proseku da budu na nivou dohotka zaposlenih u ostaloj privredi.

Posebno je pitanje stope rentabiliteta na angažovana sredstva koja treba da budu približna kao u ostalim oblastima privrede.

Sanacione kredite trebalo bi potpuno otpisati jer bi se time mnogi proizvođači — poljoprivredne organizacije — a naročito krupni robni proizvođači izjednačili u startu s ostalim proizvođačima. Anuitete za osnovna i obrtna sredstva, koji su po pravilu bili kratkoročni i neadekvatni mogućnostima poljoprivrede, trebalo bi konvertovati na 30 godina.

U cilju realizacije ekonomskih uslova privređivanja, pored povećanja cena poljoprivrednih proizvoda treba rešiti kompleks mera koje će obezbediti veću akumulativnost u ovoj oblasti (kao što su premije, regresii, povoljniji uslovi kreditiranja, konverzija investicionih zajmova i kreditiranje robne proizvodnje individualnih proizvođača).

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Edvard Kardelj, predsjednik Savezne skupštine.

Edvard Kardelj:

Drugarice i drugovi, imam utisak da i u materijalima, uvodnom izlaganju i u diskusiji koja je vođena juče i danas, postoji veliko jedinstvo mišljenja u pogledu osnovnih mera u oblasti poljoprivrede koje su predložene. Štaviše, izgleda mi da smo sada počeli jedan drugom dokazivati, uzajamno se ubeđivati o onome u šta smo svi uvereni.

Smatram da je sada najvažnije da se što pre pristupi praktičnom sprovođenju te politike i mera u život u oblasti poljoprivrede, odnosno da se Skupština što pre suoči s predlozima konkretnih odluka za sprovođenje te politike u život.

Da li u nekim merama koje su predložene treba ići nešto šire ili nešto uže nego što je predloženo u materijalima i u Nacrtu rezolucije, o tome ćemo još diskutovati kada te mere budu pred Saveznim izvršnim većem ili pred Skupštinom u obliku predloga konkretne odluke. A to, mislim, treba da bude što pre.

Međutim, meni izgleda da u diskusiji ipak premalo govorimo upravo o sprovođenju i maksimalnom korišćenju tih mera koje se pripremaju, u pogledu kojih smo — na kraju krajeva — svi prilično jedinstveni.

Naime, mi smo često skloni da verujemo da će neka određena mera ili odluka već sama po sebi dati svestrane rezultate i rešiti sve probleme. Međutim, i najbolja mera može se završiti neuspehom ako nije dopunjena nizom drugih aktivnosti koje treba da stvore prostor za potpunu realizaciju takve mere.

Sada se naša diskusija pretežno orijentiše na problem viših cena i na problem proširivanja sistema garantovanih cena na širi krug poljoprivrednih proizvoda. Ja se, naravno, slažem i s jednim i s drugim. Uveren sam, čak, da svaki dan odlaganja predstavlja ozbiljan gubitak za poljoprivredu, i ne samo za poljoprivredu, nego za našu privredu uopšte.

Ali, moramo pri tome biti svesni, prvo, da te mere same po sebi još ne rešavaju sve; drugo, da će one imati određene posledice koje će se u nekim drugim oblastima naše privrede odražavati kao nov problem, kao nova situacija koju ćemo, takođe, morati da rešavamo u Skupštini i Saveznom izvršnom veću, i treće, da se pod pritiskom takvih problema može desiti da te nove mere u poljoprivredi — ako ih budemo gledali samo parcijalno, same za sebe, a manje u okvirima opšteprivrednih odnosa i izmena koje su predviđene Rezolucijom Savezne skupštine, koja je doneta prošlog meseca — mogu biti svedene na veoma ograničene rezultate.

Prema tome, meni izgleda da je sada za nas najvažnije pitanje kako sprovođiti u život te mere, i kakve teškoće i probleme treba da očekujemo na putu sprovođenja u život tih mera. Ako ne budemo stvari postavili potpuno jasno, može nam se desiti da i mi, a, pogotovo, naše privredne organizacije, budemo nedovoljno spremni da realizujemo te mere, a i da druge oblasti naše privrede ne budu pripremljene na posledice pred kojima će se naći posle krupnih privrednih mera koje sada planiramo da sprovedemo.

Razume se, posle donošenja tih mera rešavajući zadaci će biti pred samim poljoprivrednim organizacijama, poljoprivrednim dobrima, zadrugama i industrijsko-poljoprivrednim kombinatima. Oni treba sada licem da se okrenu prema svojim sopstvenim rezervama i problemima produktivnosti rada. Još snažniji kurs će biti potrebno da uzmemo i u pravcu razvijanja

industrijsko-poljoprivrednih kombinata i drugih oblika sprege poljoprivrede i industrije, to jest poljoprivrednih dobara i zadruga s industrijom. To će isključiti trgovačke posrednike u povezivanju poljoprivredne i industrijsko-prerađivačke proizvodnje, tako i doprinositi kako snižavanju troškova proizvodnje, tako i odlučnijoj orijentaciji poljoprivrede i industrije ka savremenoj agrotehnici i višoj produktivnosti rada. I zadruge treba što intenzivnije razvijati, tako da kooperaciju s individualnim seljakom stalno kombinuju s razvijanjem različitih oblika društvene poljoprivrede i industrijske proizvodnje, bilo da same razvijaju svoje poljoprivredno-industrijske kapacitete, bilo da se povezuju s drugim poljoprivredno-industrijskim kombinatima.

Razume se, takva orijentacija ne treba da zanemari, nego nasuprot, treba da podstakne i sve druge, jednostavnije oblike strpljivog zajedničkog rada, koji će otvarati individualnom seljaku perspektive više produktivnosti rada i poboljšavanja životnih uslova.

Međutim, stvar nije samo u tome. I na našoj društvenoj zajednici leži niz problema i zadataka, koje treba i videti i rešavati, ako hoćemo da ostvarimo ciljeve koji su — u pogledu poboljšavanja uslova privređivanja u oblasti poljoprivrede — postavljeni u materijalu, uvodnom izlaganju i Nacrtu rezolucije.

Ja ću za ilustraciju ovom prilikom da ukažem samo na nekoliko problema koji su, doduše, u načelu svi istaknuti u materijalima i u referatu, ali čini mi se da se u diskusiji o njima veoma malo govorilo.

Prvi problem je kako treba zapravo da shvatimo garantovane cene u duhu novih mera. Meni izgleda da to pitanje u diskusiji nije bilo uvek tretirano s istih polaznih tačaka. Mislim da nove mere, kako su predložene u materijalima i u Nacrtu rezolucije o poljoprivredi, pre svega, znače stvaranje uslova za jedan slobodniji režim tržišnih cena, doduše, kontrolisan i planski i ekonomski usmeravan u duhu naše socijalističke koncepcije tržišta, ali, ipak takav sistem koji odgovara, po prilici, tržištu industrijskih artikala, koje danas već imamo. Svakako da to u praksi u isto vreme znači i stvaranje uslova ne samo za garantovane cene i za proširavanje garantovanih cena, nego i za viši prosečni nivo cena na poljoprivrednom tržištu uopšte. Mislim da je to cilj svih mera koje mi preduzimamo. Razume se da sve to nećemo moći sprovesti jednom odlukom, ali to treba da bude naš kurs koji treba postepeno realizovati merama praktične ekonomske politike.

Prema tome, smatram da garantovane cene u takvom slobodnijem tržišnom mehanizmu treba, pre svega, da shvatimo kao garantovani otkup po garantovanim cenama. Garantovani otkup ne na osnovi nekih administrativnih mera

kojima bi država, odnosno društvo prisiljavalo pojedinačne privredne, trgovačke ili druge organizacije da vrše otkup poljoprivrednih artikala, nego garantovane na takav način da država — vlada garantuje proizvođačima da će po određenim cenama moći da prodaju društvu svoje poljoprivredne artikale tada kada neće moći povoljnije da ih prodaju na tom slobodnijem tržištu

Drugim rečima, ako bi naše poljoprivredno tržište bilo organizovanije i opremljenije, kao i stabilnije nego što je danas, onda bi se garantovane cene, u stvari, primenjivale samo kada se pojave tržišni viškovi, a inače bi se cene verovatno kretale nešto iznad garantovanih cena. U takvom slučaju proširivanje garantovanih cena na druge poljoprivredne artikale je, po mom mišljenju, neophodno. Iz toga režima praktično bi trebalo da isključujemo samo one artikale koji u našoj poljoprivrednoj politici i privredi uopšte ne igraju neku značajnu ulogu.

Međutim, takve garantovane cene, naravno, ne bi imale potpuno isti karakter kao što imaju današnje garantovane cene, jer današnje garantovane cene praktično predstavljaju fiksno određene tržišne cene i premiju na te cene. Kad kažem fiksno određene — ne mislim tu samo na neko administrativno određivanje niti na ugovorene i druge cene, nego na činjenicu da je ekonomika našeg poljoprivrednog tržišta danas takva da ne dopušta, u stvari, više tržišne cene od onih koje se stvaraju. Ono što je osnovno u svemu tome jeste da postignemo jednu opštu izmenu odnosa na poljoprivrednom tržištu, koja će omogućiti uspostavljanje uopšte višeg nivoa poljoprivrednih cena, pa u tom slučaju će, u stvari, garantovana cena još uvek biti ekonomska cena, ali ipak minimalna ekonomska cena koju društvo treba da garantuje proizvođaču da bi bio siguran u plasman svoje proizvodnje i da ne bi zavisio od oscilacija koje se pojavljuju na tržištu.

Prema tome, mišljenja sam da treba da idemo na proširivanje garantovanih cena, ali ne prostim proširivanjem spiska, već u okviru celovite reorganizacije našeg poljoprivrednog tržišta, u duhu koncepcija koje su inače iznete u materijalu i u Nacrtu rezolucije.

Drugo pitanje je kako to postići i kako finansirati te nove mere u poljoprivredi. Jasno je da mi ne možemo ići na povećanje cena na taj način da to prebacimo na teret životnog standarda radnih ljudi. Mislim da je to nemoguće, ne samo zbog toga što su i svi politički, društveni i socijalni razlozi protiv jedne takve politike i odluke, nego to ni za sam razvoj i rešenje problema u poljoprivredi ne bi bio nikakav izlaz. Pri sadašnjem relativno niskom nivou ličnih dohodaka povećanje cena dovelo bi čitavu našu privredu u teškoće plasmata i do neizbežnog smanjenja poljoprivredne pro-

izvodnje. Izgleda mi da u vezi s povećanjem cena u poljoprivredi imamo samo dve mogućnosti, ili kombinaciju tih dveju mogućnosti.

Prva mogućnost je adekvatno povećanje ličnih dohodaka uporedo sa povećanjem poljoprivrednih cena. Ako idemo na takvo povećanje ličnih dohodaka, ne možemo prosto prebaciti teret na privredne i ostale organizacije, nego očigledno, moramo podvrći reviziji našu poresku politiku, a pre svega, porez na promet i druge oblike poreza, i izvršiti reviziju naše investicione politike. Jedno i drugo treba da omogućiti preraspodelu društvene akumulacije, odnosno povećanje fondova lične potrošnje u privrednim organizacijama i povećanje ličnih dohodaka u neprivrednim delatnostima.

Prema tome, meni izgleda da je danas za nas najvažnije pitanje kako sprovesti u život te mere i kakve teškoće i probleme treba da očekujemo na putu sprovođenja u život tih mera. Ako ne budemo stvari postavili potpuno jasno, može nam se desiti da mi, a pogotovo, naše privredne organizacije, budemo nedovoljno spremni da realizujemo te mere, a i da druge oblasti naše privrede neće biti pripremljene na posledice pred kojima će se naći posle krupnih privrednih mera koje sada planiramo da sprovedemo.

Ja ću za ilustraciju ovom prilikom da ukazem samo na nekoliko problema koji su, doduse, u načelu svi istaknuti u materijalima i u referatu, ali čini mi se da se u diskusiji o njima veoma malo govorilo.

Prvi problem je kako, zapravo, treba da shvatimo garantovane cene u duhu novih mera. Meni izgleda da to pitanje u diskusiji nije bilo uvek tretirano s istih polaznih tačaka. Mislim da nove mere, kako su predložene u materijalima i u Nacrtu rezolucije o poljoprivredi, pre svega, znače stvaranje uslova za jedan slobodniji režim tržišnih cena, doduše kontrolisan i planski i ekonomski usmeravan u duhu naše koncepcije tržišta, i naših odnosa prema tržištu uopšte, ali ipak takav sistem koji odgovara, po prilici, tržištu industrijskih artikala.

Taj problem treba paralelno da razmatramo i rešavamo kada nameravamo izvršiti promene ka uspostavljanju viših cena poljoprivrednih artikala.

Druga je mogućnost da ostanemo na sadašnjem sistemu premija. Verovatno je da je u današnjoj situaciji ovaj sistem čak i lakše i brže sprovodljiv. No, treba da budemo svesni da i povećanje premija — pogotovu ako bismo išli na znatnije proširenje sadašnjeg sistema garantovanih cena, odnosno premija i na druge proizvode — znači dosta ozbiljno i veliko prelićanje dohodaka kakav se danas stvara u industriji i u drugim društvenim delatnostima u poljoprivredi. Očigledno, tu će se pred nas ponovo posta-

viti problem na koji način treba da obezbedimo ta sredstva. Da li su sadašnja sredstva naše poreske politike dovoljno velika da mogu da obezbede takva prelivanja? Danas se problem ne sastoji u tome što imamo niske poreze, nego u tome što nam se privreda tuži da su porezi veliki. Međutim, to neizbežno znači, ako ne povećanje poreskog opterećenja za određena privredna područja, a ono u svakom slučaju otežavanje politike smanjivanja poreskog pritiska na našu privredu.

Šem toga, mislim da tu postoji i drugi problem, možda čak i važniji od tog kvantitativnog problema, a to je koliko naš poreski sistem omogućuje, odnosno obezbeđuje da bi se sredstva, koja se poreskom politikom oduzimaju od naše privrede, oduzimala na pravom mestu, kako bi se prelila u poljoprivredu.

S ekonomskog gledišta prva varijanta je znatno bolja od druge. Ona je znatno više u skladu sa Rezolucijom koju je Savezna skupština donela u pogledu pravaca za izmene našeg privrednog sistema, koja traži da se indirektna primanja u što većoj meri uključuju direktno u lične dohotke. Danas lični dohoci koje radni ljudi primaju na ruke relativno su mali. Međutim, indirektni deo ličnih dohodaka, odnosno ličnog standarda, je znatno veći, ali je sakriven u raznim subvencijama, premijama, regresima stvaranju deficita u privredi itd. To prouzrokuje, s jedne strane, da je za industriju i za celu privredu radna snaga veoma jeftina, da industrija zbog toga i veoma često neracionalno upotrebljava radnu snagu. Posledica je toga manja zainteresovanost industrije u pogledu modernizacije, automatizacije, specijalizacije i u pogledu drugih sličnih mera, a šem toga to indirektno prouzrokuje sve veće i veće terete za društvenu zajednicu u oblasti prelivanja sredstava, što znači, u oblasti poreske politike i centralizacije sredstava putem poreza.

Prema tome, izgleda mi da bi bilo pravilnije i ekonomski celishodnije ako bismo što pre išli na to da se lični dohoci povećaju adekvatno prema povećanju cena u poljoprivredi. To će, takođe, biti određeno prelivanje dohotka iz drugih privrednih grana u poljoprivredu, ali mnogo korisniji i racionalniji oblik prelivanja a to će, u isto vreme, biti i podsticaj za bolje gospodarenje radnom snagom u našim industrijskim preduzećima i privredi u celini. Time bi bilo otežano i stvaranje malih, za društvo nerentabilnih preduzeća, jer bi radna snaga za takva preduzeća bila isuviše skupa. Pošto se u obliku indirektnih davanja za lični standard takva preduzeća de facto subvencioniraju, a to se ne vidi, danas i ona izgledaju rentabilna. Uopšte, to bi dalo veći podsticaj svim procesima borbe za veću produktivnost rada u industriji i privredi uopšte, o čemu u poslednje vreme mnogo govorimo.

Ali, ako proučavanja pokažu da mi ne možemo, sa ovih ili onih razloga u kratkom roku sprovesti sve ove mere u život, u tom slučaju Skupština treba unapred da zna i bude načisto u pogledu problema koji će se pojaviti u oblasti naše poreske, investicione i uopšte ekonomske politike, kada budemo rešavali pitanje finansiranja premija poljoprivredne cene.

Kada sve to kažem ne mislim da bi ti problemi trebalo da nas zadrže od sprovođenja u život predviđenih mera. Lično sam uveren da mi već zakašnjavamo s donošenjem takvih mera, a ti problemi o kojima sam govorio ne bi trebalo da nas plaše. Naprotiv, mislim da će poboljšanje stanja u poljoprivredi, ako to budemo obezbedili, u stvari, dati nov impuls celoj našoj privredi.

Međutim, ja ukazujem na te probleme zato da bismo svi shvatili da se tu ne radi samo o tome da li smo »za« ili smo »protiv« povećanja cena u poljoprivredi, jer, nesumnjivo, svi moramo biti »za«, nego da je za to »za« vezan čitav niz novih problema s kojima, takođe, treba da budemo načisto i koje, takođe, moramo rešavati, ako hoćemo da rešimo taj centralni problem. Međutim, mi smo veoma skloni da se danas odlučno založimo za povećanje cena u poljoprivredi, a da sutra, kada na dnevnom redu, eventualno, bude pitanje poreza ili problem smanjivanja dohotka u drugim našim privrednim oblastima, budemo protiv. Prema tome, moramo taj problem rešavati tako da, u isto vreme, budemo načisto s tim kakve su posledice toga rešenja, odnosno te odluke koju ćemo doneti.

Treće pitanje o kome bih želeo da kažem nekoliko reči, a o kome se u materijalu govori, i u diskusiji je bilo spomenuto, jeste kako obezbediti takav režim cena na tržištu kakav se sada predviđa, odnosno kako stvoriti, da tako kažem, slobodnije tržište poljoprivrednih artikala, koje će, naravno, biti kontrolisano, stabilno i ekonomski usmeravano. U okviru sadašnjeg stanja i sistema na tržištu poljoprivrednih artikala, bojim se da takvu stabilnost nećemo moći postići. Šta više, ja se bojim da će — pogotovu ako mere povećanja ličnih dohodaka ne bi bile usklađene s povećanjem cena poljoprivrednih artikala — doći do tendencije smanjenja poljoprivredne proizvodnje da bi se održale visoke cene. To pitanje je u uskoj vezi s problemom stabilnosti naše privrede. Skloni smo da mislimo da je problem stabilnosti tržišta problem sistema, ili ovih ili onih odluka vlade. Međutim, stabilnost tržišta i privrede zavisi od unutrašnjih materijalnih odnosa. Kroz materijalne odnose treba da stvorimo takve uslove privređivanja u kojima će biti moguće obezbediti što viši stepen stabilnosti.

Privrednu stabilnost možemo da postignemo odgovarajućim merama. Upozorio bih samo na dva pitanja koja su u uskoj vezi s ovim proble-

mima o kojima danas govorimo. Prvo, mi živimo i trgujemo »iz ruku u usta«, po prilici, kao što živi svaka nerazvijena seljačka zemlja i privreda. Otuda se pojavljuju stalne oscilacije na tržištu. Na primer, prošle godine imali smo pomanjkanje svinjskog mesa. Međutim, trebalo je samo da se poveća proizvodnja koliko je moguće u toku jedne godine i da se pojavi sasvim drugi problem — plasmana. Sada postoje strahovanja da se proizvodnja svinjskog mesa neće moći realizovati na tržištu. U vezi s tim, već dolazi do otkazivanja ugovora, proizvođači dolaze u teškoće i sl.

Mi zaboravljamo da smo već postali jedno — tako da kažem — složeno društvo po svojoj ekonomskoj i socijalnoj strukturi, da mi više ne možemo da živimo na način »iz ruku u usta« — to jest da se ono što je juče proizvedeno danas iznese na tržište, da ljudi kupe i pojedaju da bi sutra opet došli na pijacu da kupuju ono što se direktno iz poljoprivredne proizvodnje iznese na tržište. Za stepen ekonomskog razvoja koji smo postigli apsolutno je neophodno da opremimo i organizujemo poljoprivredno tržište na takav način da obezbedimo i održimo određenu stabilnost. Razume se, ima i drugih mera i sredstava, ali za sadašnje prilike, centralni problem su materijalne rezerve. Garantovane cene, i uopšte, povećavanje cena na poljoprivrednom tržištu, ne samo da nam neće smanjiti problem stabilnosti tržišta, nego, naprotiv, čini mi se da će ga zaoštriti. Povećane cene će dati snažan podsticaj poljoprivrednoj proizvodnji i imaćemo mnogo brži tempo proizvodnje, nego što ga danas imamo. Ali, ako naše tržište ostane isto kao što ga sada imamo, onda će se svi problemi koje na tržištu danas osećamo zaoštriti za nekoliko puta. Zato mislim da je politika rezervi centralni problem, koji je usko povezan s garantovanim cenama i garantovanim otkupom. Stvaranje sistema ekonomskih i tržišnih rezervi na poljoprivrednom tržištu upravo je povezano s otkupom tržišnih viškova koji će se pojavljivati s daljim razvitkom naše poljoprivrede, a koji će nam, u isto vreme, omogućiti da se i u odnosu na inostranstvo organizovanje pojavimo s našim izvozom, a pogotovu da obezbedimo veću stabilnost na unutrašnjem tržištu.

Zato je, po mom mišljenju, potrebno: prvo, da naša organizacija ekonomskih rezervi bude mnogo aktivniji društveno-ekonomski faktor, nego što je sada.

Danas je jedan od učesnika u diskusiji rekao o ekonomskim rezervama da one više predstavljaju magacine nego što su stvarno jedan ekonomski faktor. Mislim da je to tačno, a pored toga, to su vrlo mali magacini, male i beznačajne rezerve da, u stvari, ne mogu da deluju kao ozbiljan faktor na tržištu. I, sem toga, sada se organizacija za obezbeđenje materijalnih rezervi uglavnom ograničava na nekoliko artikala. Mislim da bi u praksi ta organizacija trebalo da

se bavi otkupom svih bitnijih i iole značajnijih poljoprivrednih artikala, kojima može da utiče i na tržište i na potrošnju.

A drugi faktor je ne samo organizacija, nego i sve ono što ova treba da ima da bi mogla vršiti aktivnu ulogu u odnosu na stabilnost tržišta. Izgleda mi da moramo ubrzati izgradnju i nabavku opreme za naše tržište, velikih hladnjača raznih magacina zatim preradaivačkih kapaciteta koji su vezani za stvaranje takvih rezervi, kao i rezervi stočne hrane, transport, modernu trgovinsku organizaciju itd.

U svakom slučaju uspeh politike garantovanog otkupa i garantovanih cena bezuslovno je povezan s razvojem jednog takvog organizovanog i ekonomskog mehanizma koji će, u isto vreme, moći da odigra veoma veliku ulogu u stabilizaciji cena poljoprivrednih artikala.

Već pre sam rekao da ta politika i mere nisu važni samo za poljoprivredu, nego i za stabilnost privrede uopšte. Naš industrijski razvoj neće moći da računa s jednom dugoročnom stabilnošću privrede, ako se tržište poljoprivrednih artikala bude menjalo iz godine u godinu, kao što je to danas slučaj.

Takav kurs je ujedno i bitan deo naših radnih ljudi. Svako zna da se taj zadatak ne može rešiti dekretom Skupštine ili vlade. To je stvar celokupnog napretka naše privrede. Ali ono što mi sada već možemo i treba da učinimo, to je da obezbedimo što povoljnije opšte uslove u kojima će radne organizacije i radni ljudi privređivati i svojom borbom za veću produktivnost rada poboljšavati svoje životne uslove. Veća stabilnost poljoprivrednog tržišta je svakako jedan od odlučujućih faktora u stvaranju takvih uslova.

Razume se, sve se ne svodi na poljoprivredne rezerve. Za stabilnost privrede su našem društvu potrebne i druge vrste rezervi, kao što su, na primer, devize. O tome se ni u materijalima, ni u diskusiji nije govorilo. One treba da nam obezbeđuju i mogućnost uvoza, ako je to potrebno za tržište poljoprivrednih proizvoda.

No, meni izgleda da ne postoji samo problem garantovanja donjih granica cena poljoprivrednih proizvoda u korist proizvođača, nego i problem obezbeđivanja gornjih granica cena u korist potrošača. Takva praksa već postoji u svetu. Tako čitav niz kapitalističkih zemalja ima režime u kojima država garantuje i donju i gornju granicu cena u okviru inače slobodnog kapitalističkog tržišta. Ako želimo sprečiti tendencije koje mogu da se pojave baš na osnovi ove politike o kojoj sada diskutujemo, — naime da se sužava proizvodnja na račun visokih cena i ako hoćemo da držimo poljoprivredne cene na nivou ekonomskih cena, a da, u isto vreme, one podstiču stalnu borbu za veću produktivnost

rada, onda moramo kao društvo obezbediti i tu gornju granicu cena. A to se samo administrativnim merama ne može postići. Tu se, po mom mišljenju, osnovna uloga države sastoji u tome da organizacijom rezervi — o čemu sam pre govorio — interveniše na tržištu. Drugim rečima, proizvođačima moramo garantovanim otkupom obezbediti donju granicu ekonomskih cena, ali moramo i potrošaču obezbediti najveću moguću stabilnost poljoprivrednih cena, putem angažovanja materijalnih rezervi u okvirima jedne moderne organizacije poljoprivrednog tržišta i raspolaganja poljoprivrednim viškovi- ma, kao i putem uvoza, kada je to potrebno. Mislím da tu neće biti dovoljne samo preporuke, već da će biti potrebni i zakonski propisi, koji će u tom pravcu obavezati sve naše privredne i planske organe.

Doduše, pitanje obezbeđenja stabilnosti pri sadašnjem stanju privrede i rezervi očigledno nije tako lak problem i ne da se tako brzo rešiti. To je jedan proces koji treba postepeno da realizujemo. Pri tome je sada bitno da čvrsto uzme- mo takvu orijentaciju, a da se u praksi korak po korak približavamo realizaciji takvog cilja. Sada veoma mnogo diskutujemo o stabilnosti i o tome se razvijaju svakojaके koncepcije i teorije, a sasvim nam je jasno da se stabilnost ne može postići drugačije nego u određenim materijal- nim odnosima. Problem rezervi, pored niza drugih mera, je upravo u tome da se dugoročno obezbede određeni materijalni odnosi koji će sprečiti mogućnost takvih oscilacija koje se sada pojavljuju na tom našem, u suštini, seljačkom, poljoprivrednom tržištu.

Izgleda mi da bi upravo ti ciljevi i prob- lemi kao i putevi za njihovo rešavanje trebalo da budu obezbeđeni, odnosno da budu osnova našeg perspektivnog plana i celokupne naše investicione politike.

Treba sada jasno da postavimo ciljeve koji su u datom razdoblju mogućí, a i značajni za naš dalji društveni i ekonomski razvoj, i prema takvim ciljevima treba da usmerimo naše pla- nove. Jedan od takvih ciljeva je obezbeđivanje drukčijeg položaja poljoprivrede u našem poljoprivrednom sistemu, odnosno bitno poboljšavanje uslova privređivanja za našu poljopri- vredu. Ako takav cilj sebi realno postavimo i ako hoćemo da ga realizujemo, onda treba da ga vidimo na čitavoj njegovoj skali ostvariva- nja, to jest od cene pa sve do organizacije poljoprivrednog tržišta i posledica koje jedan takav cilj treba da ima u rešavanju drugih prob- lema u našoj privredi i u našem društvenom životu. Pri tome treba da smo načisto s tim da će dosledno realizovanje takvog cilja imati uti- caja na neke investicione potrebe na drugim područjima, i da sve potrebe odnosno želje nećemo moći odjedanput ostvariti, jer za njih neće postojati sredstva.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Saveznog vijeća Radomir Poskić.

Radomir Poskić (Izborna jedinica Kruševac):

Drugarice i drugovi poslanici, u sklopu našeg opšteg privrednog razvoja i poljoprivreda treba da ima svoje odgovarajuće mesto, tim pre ako se ima u vidu da je poljoprivreda pored industrije najznačajnija privredna oblast, jer dohodak poljoprivrede još uvek učestvuje u proseku s preko 25 odsto u nacionalnom do- hotku.

Do 1956. godine prosečni nivo poljoprivred- ne proizvodnje ostavario se na nivou predrat- nog i ostvarivala se stopa rasta od 1,2 odsto godišnje.

Međutim, od 1956. godine počinju da se stvaraju materijalni uslovi za brži i intenzivniji razvoj naše poljoprivrede. Stvaraju se krupni robni proizvođači (kombinati, dobra, zadruge itd.) i na bazi društvenih sredstava za proizvo- dnju, koja su dala veoma dobar efekat na poljo- privrednim kombinatima i dobrima, a zemljo- radničke zadruge su u celini postigle veoma dobre rezultate kroz kooperaciju s individual- nim poljoprivrednim proizvođačima.

U periodu 1956 — 1962/63. godine fizički obim proizvodnje raste po stopi od 4,5 odsto, a kod društvenih gazdinstava od oko 17 odsto dok zahvaljujući neposrednom i posrednom uticaju i razvoju privrede i tržišta u celini, kao i razvoju kooperativnih odnosa, proizvodnja na seljačkim gazdinstvima raste po stopi od 3 odsto godišnje.

No, iako naša poljoprivreda u celini ostva- ruje veoma dobre rezultate, to u isto vreme ne znači da ima i slabosti. Ako analiziramo samo društvena gazdinstva, kod kojih je i najveća proizvodnja ostvarivana, i kod koje su i najveća materijalna ulaganja, veća upotreba mehani- zacije, veštačkih đubriva, kvalitetnijeg semena, savremenije tehnologije proizvodnje, bolje or- ganizacije rada, većeg angažovanja stručnjaka, kvalifikovanih radnika itd., možemo sasvim si- gurni biti da pored relativno visoke stope rasta, proizvodnja je mogla biti i veća u prethodnom periodu.

Razloge treba svakako tražiti u nedovo- ljno brzom efektuiranju investicija, u nedo- voljnom korišćenju unutrašnjih rezervi, u ne- dovoljno brzom otklanjanju slabosti na planu organizacije proizvodnje, u niskom porastu pro- duktivnosti rada i u neefikasnom rešavanju ekonomskih uslova privređivanja.

Svakako, da je ovih slabosti bilo manje ne samo kod proizvodnje u društvenom sektoru, već i kod kooperacije kao najmasovnijeg oblika privređivanja u našoj poljoprivredi gde slabosti ima ponajviše, mi bismo sigurno bili u povolj- nijem položaju od ovog u kome se danas na- lazi naša poljoprivreda.

Sigurno je da pored objektivnih problema (neekonomskih cena) ima dosta i subjektivnih i da oni baš u ovoj privrednoj oblasti imaju izvanredni, pa, možda, i presudni uticaj na dalji razvoj ove naše veoma važne i vrlo značajne oblasti.

No, i pored veoma velikih sredstava koja su uložena u razvoj i unapređenje naše poljoprivrede i proizvodnje koja je po tom osnovu ostvarena (u kooperaciji prinosi su za 50 odsto veći od postignutih prinosa individualnih poljoprivrednika van kooperacije), naša poljoprivreda ima još niz problema koje treba što hitnije rešavati, kao, na primer, nemogućnost vođenja sopstvene politike na planu investiranja, problem otplate anuiteta, nepotpuni ekonomski faktori kod kooperacije, koji su uticali na njen brži razvoj, veoma niski lični dohoci poljoprivrednih radnika, nerešeni stambeni problemi najizrazitije se manifestuje kod poljoprivrede, a nedovoljan broj stručnih kadrova, velika fluktuacija radne snage, sporo ostručavanje radnika, sistem nagrađivanja se ne primenjuje prema radu.

Svakako da pored napred istaknutog ima i niz drugih problema koje treba rešavati: kredite za kupovinu zemlje treba davati na duži rok otplate, za ostale kredite (za stoku, mehanizaciju itd.) treba takođe dati duže rokove, pa možda i rok koji bi odgovorio i njihovom veku trajanja (amortizacije), sadašnjim kreditima za pokriće gubitaka treba produžiti rok otplate, ali pre toga ispitati koji su faktori bili od uticaja da se gubici u ovako velikom obimu pojave itd.

Kao što je u materijalu istaknuto i na osnovi poznavanja problematike u našoj poljoprivredi, smatram da su mere koje se predlažu nužne i neophodne, jer je krajnje vreme da i poljoprivreda ima odgovarajući tretman i materijalnu bazu kao i sve ostale grane i privredne oblasti u sklopu naše privrede.

To praktično znači da je neophodno omogućiti ekonomske uslove privređivanja kakve imaju drugi sektori privrede, razvoj materijalne baze samoupravljanja radnih organizacija, doslednu primenu sistema raspodele dohotka prema radu, znatno poboljšanje uslova života i rada radnika i stručnjaka koji su zaposleni u poljoprivredi, savremeniju organizaciju preduzeća i zadruga, razvoj integracije i specijalizacije, odgovarajuću orijentaciju u proizvodnji na pojedinim sektorima (krupna proizvodnja, kooperacija, individualni proizvod), odgovarajuće proširenje proizvodnih fondova društvenog sektora, razvoj adekvatnih formi kooperacije, pojačanu proizvodnu aktivnost individualnih proizvođača, veći obim i efikasnije investiranje i fiksnе fondove i ulaganja u reprodukcioni materijal, kao i širu primenu savremene tehnologije i brži porast produktivnosti rada itd.

Međutim, za realizaciju jedne ovakve politike treba imati u vidu možda dva-tri najbitnija momenta i to:

1. Da li će se naša poljoprivreda uspešnije razvijati, to jest da li možda neće doći do stagnacije u poljoprivrednoj proizvodnji, s obzirom da se principijelno ukidaju svi regresivi koji su do sada bili regulator u poljoprivrednoj proizvodnji;

2. Kako će se nove mere sa stanovišta ekonomskih cena, koje se predviđaju, reflektovati na formiranje cena stočnog fonda, s obzirom da su sadašnje tržišne cene na nivou predloga ekonomskih cena, a kod nekih su već i prevažidene.

3. Kako će se sve ovo odraziti na životni standard naših radnih ljudi?

Mislim da je na ovo neophodno ukazati ne samo zbog toga što i materijali na to upozoravaju, već i zbog toga što će svakako biti niz lančanih reakcija koje sa svoje strane mogu u priličnoj meri da utiču da nam razvoj bude sporiji ili brži.

Posebno želim da ukažem na probleme koji bi se mogli veoma drastično odraziti na životni standard naših radnih ljudi.

Ako imamo u vidu maloprodajne cene u 1963. godini i u ovoj godini, kao i predlog novih cena, zapažamo da ima prilično velikih razlika. Za najveći broj artikala iz maloprodaje cene bi bile veće u odnosu na već formirani tržišni nivo u ovoj godini za oko 14 odsto, a za oko 20 odsto prema proseku iz 1963. godine.

Računajući s postojećim nivoom i strukturom troškova života, kao i učešćem ishrane u njima usled povećanih maloprodajnih cena prehrambenih proizvoda, troškovi ishrane bi porasli za oko 18 odsto prema 1963. godini, odnosno za oko 12 odsto prema I kvartalu ove godine.

Ako imamo u vidu da su u 1961. godini troškovi ishrane u troškovima života učestvovali s oko 47 odsto, da su od 1961. godine pa do danas pokazivali stalnu tendenciju sve većeg učešća, onda to veoma ozbiljno ukazuje na prosečnu visinu naših ličnih dohodaka. Posebno je ovo problem za kategorije radnih ljudi čija su primanja još prilično niska, a kojih ima priličan broj zaposlenih u privredi, počev od poljoprivrede.

Smatram da bez obzira na politiku povećanja ličnih dohodaka, analogno povećanju proizvodnje mi nećemo biti u mogućnosti da kod najnižih kategorija ovo regulišemo kroz povećanu proizvodnju, osim ako ne želimo da ovo pitanje rešavamo bez ekonomskih osnova, a na štetu možda drugih, to jest da vršimo preliivanje zarada visokoproduktivnih kadrova najnižim kategorijama što sigurno ne bi bilo ispravno. Međutim, sigurno je da će pored ovih povećanja doći do povećanja i po drugim osnovama, pa se postavlja pitanje da li neće doći do opadanja

životnog standarda, što bi se veoma negativno odrazilo na naše radne ljude, a naročito na one s najnižim primanjima čija se sadašnja primanja u strukturi života odlivaju na troškove ishrane s oko 85 odsto.

Imajući sve ovo u vidu, smatram da sprovođenju ovih mera treba prići postupno, jer je to sigurniji i bezbolniji put koji bi mogao da se ostvari uglavnom ekonomskim delovanjem kao najispravnijim i jedino ispravnim u našem razvitku u narednom periodu.

Ako imamo u vidu koji i kakvi sve zadaci stoje pred našom poljoprivredom, mislim da je neophodno potrebno ukazati i na ulogu naše industrije koja proizvodi poljoprivredne mašine, koje su i do sada činile, a u narednom periodu treba da učine presudan uticaj na njen dalji i uspešniji razvoj.

U materijalu za današnje zasedanje data je analiza kretanja prodajnih cena poljoprivredne mehanizacije u periodu 1960. do 1963. godine i izneta konstatacija da su cene domaćih traktora i ostale opreme odgovarajućih kategorija.

Na osnovi toga se tvrdi da je poljoprivreda pretrpela izvesne gubitke u poslovanju i pored toga što su cene poljoprivrednih artikala porasle u 1963. godini za 55 odsto u odnosu na 1960. godinu. Da bi se popravilo ovako loše stanje u poljoprivredi, pored napred istaknutih mera, odgovarajući faktori smatraju da treba uvoziti odgovarajuće količine traktora i opreme, koji su prema konstataciji u materijalu jeftiniji od domaćih, čak i s odgovarajućom cainom koja se plaća za uvezenu robu.

Mislim da za ovakav jedan Dom ne mogu da se prezentiraju materijali i da se nešto tvrdi, a da se u isto vreme to i ne dokumentuje odgovarajućim podacima, to jest cenama koje bi nas poslanike ubedile u nešto što se piše. Zbog toga što ovakve dokumentacije nema, ja ovu tvrdnju ne prihvatam i smatram da ubuduće ne bi trebalo da se istupa s nekompletnim materijalom i nedovoljno utvrđenim činjenicama.

U materijalu stoji da su cene svih vučnih i samohodnih mašina izuzev traktora guseničara bile nešto ispod cene u 1960. godini. U isto vreme se u materijalu kaže da su cene traktora guseničara u 1961. godini povećane zbog smanjenja regresa za 37 odsto.

Međutim, s obzirom da se ne tretiraju guseničari DT-54, već samo TG-50, želim da istaknem neke cifarske podatke koji će biti u priličnoj meri suprotni tvrdnji koja stoji u materijalu. Naime, kod ovog traktora prodajna cena se od 1955—1964. godine stalno snižavala, a nastojanja i mere se u tom pravcu i dalje preduzimaju. Na primer, 1955. godine ovaj traktor je prodavan po ceni od 9.807.743 dinara, ali ako ovu godinu označimo kao indeks 100, 1956. godine prodavan je po ceni od 7.153.087 dinara

ili indeks 73, 1958. godine po ceni od 6.265.500 dinara ili indeks 64, a od 1962. godine prodaje se po 6.265.000 dinara ili indeks 63,8 u odnosu na 1955. godinu. Kao što se vidi cena traktora TG-50 je u stalnom padu dok se u materijalu tvrdi suprotno.

Pored izloženog, industrija za proizvodnju poljoprivredne mehanizacije, pored toga što je vršila normalno sniženje prodajnih cena na poljoprivrednoj mehanizaciji, podnosila je i sniženje nezavisno od stalnog povećanja cena reprodukcionog materijala. S obzirom da reprodukcioni materijal učestvuje sa 78 odsto u ceni koštanja traktora, može se pretpostaviti kako je to povećanje cena reprodukcionog materijala uticalo na smanjenje akumulacije kod industrije.

U isto vreme smatram da treba omogućiti ovoj industriji da se normalno razvija i da vraća dug društvu u vidu otplate anuiteta od preko 4 milijarde godišnje. Ovo tim pre ako imamo u vidu da naša industrija, koja je relativno mlada u odnosu na industriju na Zapadu, ima izvanredno lepe rezultate koje ostvaruje kroz izvoz koji se u nekim preduzećima kreće i na 50 odsto u odnosu na godišnju proizvodnju, kod nekih 40 odsto itd. Ipak, naša industrija nije u mogućnosti da svu svoju proizvodnju realizuje van granica već smatram da treba da ima odgovarajući plasman i na domaćem tržištu.

Iluzorno je govoriti o tome da li mi treba da uvozimo u našu zemlju, jer je to svakako nužna neophodnost u razvoju međudržavnih odnosa, međunarodne podele rada itd., ali u isto vreme smatram da to ne treba da bude po svaku cenu, da to treba da bude u razumnim granicama i da ne ide na štetu razvoja sopstvene domaće industrije. Ovo tim pre kad se ima u vidu da mi ne raspolažemo deviznim sredstvima ne samo za uvoz osnovne mehanizacije već u isto vreme treba misliti i na obezbeđenje deviznih sredstava za deset godina održavanja te mehanizacije kroz kupovinu rezervnih delova.

Želim da ukažem još na jednu našu slabost koja je karakteristična ako ne za privredu u celini onda bar za jedan njen deo, a u tom sklopu posebno na slabosti dugoročnijeg planiranja u našoj poljoprivredi. Ovo ističem zbog toga jer se pre izvesnog vremena, to jest negde na početku godine pojavila potreba za traktorom većih vučnih snaga od 75 konja, kakvog naša industrija uopšte ne proizvodi za sada, mada jedna organizacija je prototip uradila i do kraja godine će izaći i s ovim mašinama na tržište, samo svakako sa znatno manjim brojem od onog koji se traži da uveze za potrebe naše poljoprivrede. Ja lično smatram da naša industrija mora da prati svoje tržište i da u tom pravcu mora da vodi računa i o asortimanu koji proizvodi, ali u isto vreme smatram da je to u interesu i poljoprivrednih organizacija koje ne mogu planove da postavljaju preko noći i

da analogno takvom planu tvrde kako naša industrija nema odgovarajući asortiman koji je potreban poljoprivredi.

Sigurno je da naša industrija za proizvodnju poljoprivrednih mašina ima i svojih slabosti, ali smatram da je najnormalnije da se od strane kupaca — potrošača na to ukaže i to u prvom redu u interesu poljoprivrede; a i industrije, posebno otklanjanje slabosti i vršenja priprema za izvršavanje zadataka koje joj postavlja sedmogodišnji plan.

Prema podacima kojima raspolazem od jednog broja naših radnih organizacija u zalihama se nalazi 400 komada traktora, što svakako nije mala brojka a i gubici su svakako dvojadi. Prvo, naša poljoprivreda nije obezbedila dovoljan broj traktora iz domaće proizvodnje, računajući na uvozu koja je navodno jeftinija, zbog čega se sigurno zadaci koji su planirani u našoj poljoprivredi ne ostvaruju potpuno, i, drugo, traktori leže na skladištima gotovih proizvoda u industriji i kroz kamate na obrtna sredstva smanjuju akumulaciju industrije, stvaraju nesigurnost i rizik u proizvodnji, što neposredno utiče na stagnaciju i razvoj industrije za proizvodnju poljoprivredne mehanizacije.

Sagledavajući svu ozbiljnost i veličinu zadataka koji stoje pred industrijom za proizvodnju poljoprivredne mehanizacije u narednom sedmogodišnjem periodu, to jest da se godišnje treba da proizvede najmanje oko 10.000 traktora uz odgovarajući broj i asortiman priključnih mašina, ili da bi se u 1970. godini trebalo da ima najmanje 70.000 traktora u poljoprivredi, potrebno je da se izvrše sve potrebne pripreme, a naročito je važno i značajno da subjektivni činioci budu stvarno pripremljeni za ovakve zadatke, to jest da stalno budu mobilni i odgovorni za sve zadatke koje im društvo postavlja.

Imajući sve to u vidu u potpunosti podržavam predlog i preporuke kao i zadatke koji se odnose na našu mašinogradnju, to jest da je neophodno bolje koristiti svoje kapacitete, izvršiti specijalizaciju proizvodnje, suziti asortiman i proizvoditi velike serije određene opreme, snižavati troškove poslovanja i voditi politiku sniženja cena proizvodnje mašina.

U isto vreme smatram da je neophodno sagledati i preuzeti neke efikasnije mere na planu kooperacije koja je jednim dobrim delom kočnica našem uspešnijem i bržem razvoju. Poznati su mi proizvodni kapaciteti, kadrovske mogućnosti, organizacija proizvodnje u nekim radnim kolektivima kao i druge povoljnosti, da bi se kod nekih planova mogli da povećaju za 50, 75 i 100 odsto u odnosu na sadašnje proizvodne planove, ali je svemu kočnica neodržavanje rokova isporuke delova, neblagovremena isporuka, a ima primera da se ugovori i u celini odbacuju, tako da su finalisti u jako nezavidnoj situaciji. Ovo se posebno negativno odražava na ugovorne obaveze koje se odnose na izvoz naših poljoprivrednih mašina i drugih sprava.

Na kraju, još jednom da napomenem da treba što pre stabilizovati način kreditiranja i dugoročnijeg planiranja u poljoprivredi, kako bi industrija za proizvodnju poljoprivredne mehanizacije mogla sigurnije da planira svoj tehnički razvoj prema potrebama poljoprivrede. U isto vreme prihvatam u celini Nacrt rezolucije.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Da li želi još neko riječ? (Ne javlja se niko). Zaključujem načelnu diskusiju o problemima poljoprivrede.

Molim drugove koji su izabrani u Komisiju za izradu Nacrta rezolucije da vode računa pri izradi Nacrta o nizu sugestija koje su dali drugovi poslanici u ovoj diskusiji. Takođe bih molio da Nacrt rezolucije pošalju blagovremeno, kako bismo na sljedećoj sjednici mogli doneti rezoluciju.

Geza Tikvecki: Ja bih dodao još to da i svi drugovi koji imaju primedbe na Nacrt rezolucije blagovremeno dostave, kako bi Komisija mogla na vreme to da formuliše i da Nacrt rezolucije dostavi svim poslanicima.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Mislim da se slažemo sa sugestijama druga Tikvickog.

Ovim je dnevni red iscrpen.

Zaključujem sjednicu.

(Sednica je zaključena u 12 č 45 min).

